“गुणस्तरीय शिक्षा, समावेशी अवसर
सीपयुक्त जनशक्ति, समृद्ध बागमती नगर”

नगर शिक्षा योजना

MUNICIPALITY EDUCATION PLAN

2025-2030

प्रकाशक

बागमती नगरपालिका

सर्लाही, मधेश प्रदेश, नेपाल

नगर शिक्षा योजना

MUNICIPALITY EDUCATION PLAN

2025 -2030

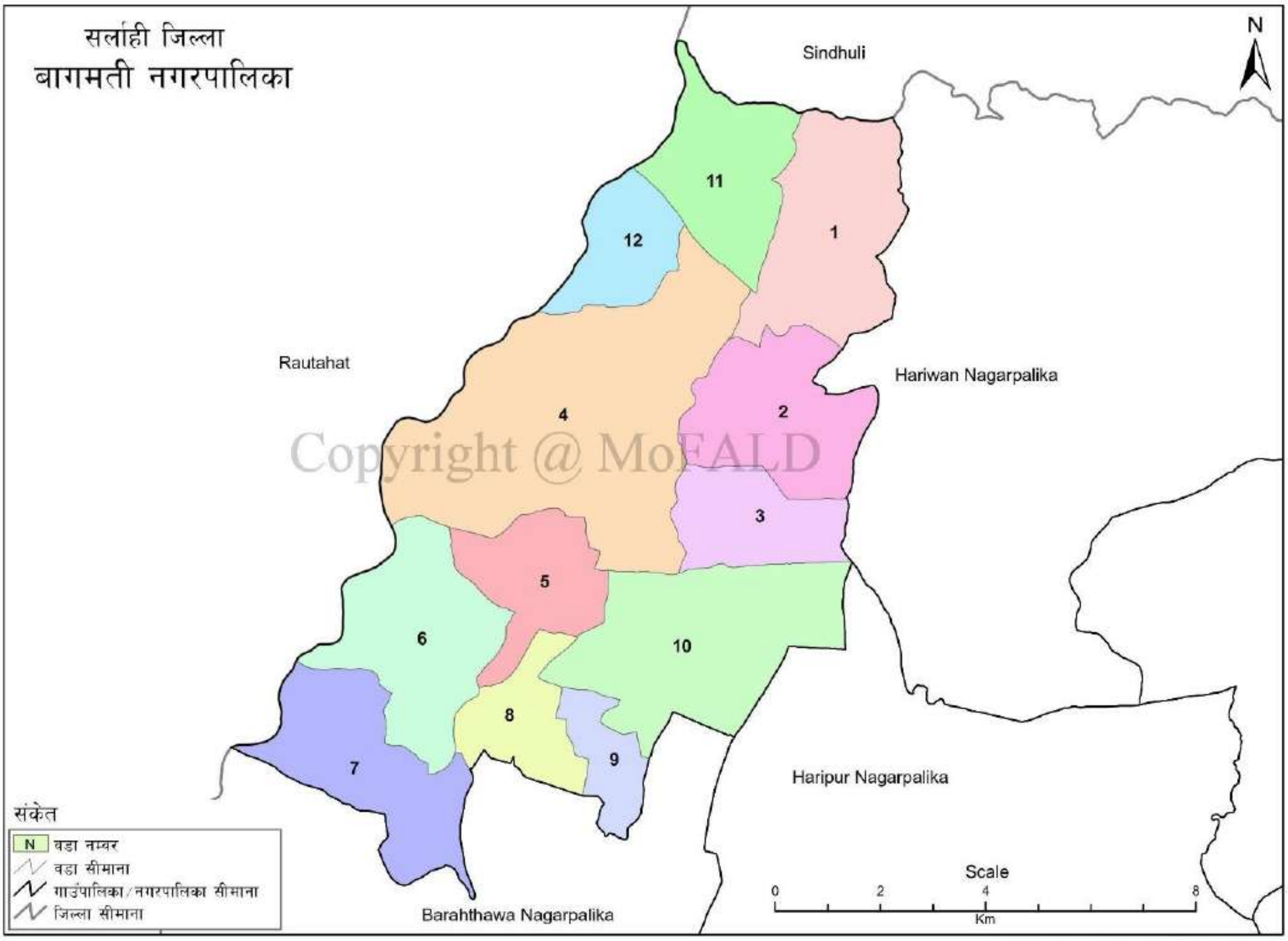

स्रोत: स्थलरुप नक्सा (स्केल १:२५०००/१:५००००), नापी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग

Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830

MoFALD, 2074

प्रकाशक

बागमती नगरपालिका

सर्लाही

प्रकाशक	:	बागमती नगरपालिका, सर्लाही
प्रकाशन प्रति	:	
सर्वाधिकार	:	प्रकाशकमा
मुद्रण	:	
प्रमाणित मिति	:	२०८३ जेठ
प्रकाशन मिति	:	२०८३ जेठ

मन्तव्य

वि.स.२०७२ मा जारी नेपालको संविधान अनुसार संघीय गणतन्त्रात्मक राज्य व्यवस्था प्रारम्भ भई सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहका सरकार क्रियाशील छन् । संविधानको मूल मर्मलाई सफलीभूत पार्न निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन,२०७५ तथा यस सम्बन्धी नियमावली,२०७७ कार्यान्वयनमा छन् । अन्तर्राष्ट्रियस्तरका सभा सम्मेलनमा गरेका प्रतिबद्धता, सन्धि-सम्झौताले बालबालिकाको शिक्षाको हकलाई सुनिश्चित गरेका छन् । बालबालिका सम्बन्धि ऐन,२०७५ ले बालबालिकाको शिक्षाको हकलाई थप सुनिश्चित गरेको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति, दिगो विकास लक्ष्य, इन्चोन सम्मेलन,२०१५ ले जारी गरेका घोषणापत्र, नेपाल सरकारको दीर्घकालीन सोच सहितको १६ औं योजनामा समेत शिक्षालाई महत्वपूर्ण स्थान दिनु सकरात्मक पक्ष हो । नगरको सामाजिक-सांस्कृतिक सन्दर्भ, आर्थिक सन्दर्भ, जनसांख्यिकीय स्वरूप, शासकीय स्वरुप लगायत शिक्षाको समग्र अवस्थाका आधारमा योजना निर्माण गरि व्यवस्थित र योजनावद्ध ढंगले कार्य गरेमा मात्र शैक्षिक सुधारमा ठोस योगदान पुग्न सक्छ । विद्यालयमा विद्यार्थी भर्ना भएर मात्रै गुणस्तरीय सिकाइ हुन सक्दैन यसलाई शिक्षकको क्षमता तथा उत्प्रेरणामा निरन्तर पेशागत सहयोग पद्धति विकास गर्न अहिलेको टड्कारो आवश्यकता हो । तिनै तहका सरकारहरूको समन्वय, सहकारिता र सहकार्यबाट मात्र शिक्षा प्रणालीमा आमूल परिवर्तन गरी पहुँच, गुणस्तर र सहभागिता सुनिश्चित गर्न सकिन्छ ।

नगरमा सञ्चालन भएका संस्थागत तथा सामुदायिक विद्यालयहरु व्यवस्थित र योजनाबद्ध ढंगले सञ्चालन गरे मात्रै नगरको अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त हुन्छ त्यसका लागि सही दिशाबोध गर्ने कार्य योजनाले गर्छ । विद्यालयको शैक्षिक क्षेत्रमा के के गर्ने, कसरी गर्ने, कहिले गर्ने, क-कसले गर्ने, कसले गर्ने जस्ता कार्यक्रम पूर्वनिर्धारित देखाई नगरको लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, साधनस्रोत र नीति निर्धारण बजेट व्यवस्थापन जस्ता कार्यमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने देखिन्छ ।

गुणस्तरीय शिक्षाबाट देशका लागि आवश्यक पर्ने सक्षम, प्रतिस्पर्धी, समाज तथा मुलुक प्रत्युत्तरदायी जनशक्ति तयार गर्नुको साथै व्यक्तिको सर्वाङ्गीण विकासमा टेवा पुर्याउन र मुलुकको सर्वाङ्गीण विकासका लागि आवश्यक ज्ञान, सीप र अभिवृद्धि भएका जनशक्ति उत्पादन गर्नु आजको आवश्यकता हो । साथै शिक्षालाई उत्पादनमूलक बनाई शिक्षामा सबैको पहुँच स्थापित गर्नु राज्यको प्रमुख दायित्व हो । नेपालको संविधानले शिक्षालाई मौलिक रूपमा प्रत्याभूत गर्दै आएको सबै नागरिकले शिक्षाको समान अवसर प्रदान गर्नु राज्यको दायित्व हुने व्यवस्था गरेको छ । यो दायित्व पुरा गर्नु तीनै तहका सरकारहरूको उत्तिकै महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । विद्यालयको विशिष्ट परिवेश, आवश्यकतालाई सम्बोधन हुनेगरी विभिन्न नीति कार्यक्रम बन्ने गरेका छन् । नगरपालिकाको शिक्षाको कार्यदिशा तथा यस नगरपालिकाले प्राथमिकता निर्धारण गरी सोच, लक्ष्य, उद्देश्य कार्यनीति र उपलब्धि समेत समावेश गरी यो योजना निर्माण गरिएको छ । शिक्षाक्षेत्रमा देखिएका समस्या चुनौती र अवसरलाई सही ढंगले सम्बोधन गर्न यस योजनाले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने देखिन्छ । योजनाको सफल कार्यान्वयनको शुभकामना |

....

कृष्ण कुमार लामा

कार्यबाहक नगर प्रमुख

बागमती नगरपालिका

प्राक्कथन

शिक्षामा सबैको पहुँच, गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता, प्रविधिमैत्री, समान सहभागिता, शिक्षामा लैङ्गिक तथा सामाजिक भेदभावरहित शैक्षिक व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहमा शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माण गर्नुपर्ने आजको प्रमुख आवश्यकता हो । दिगो विकासका लागि अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा, शिक्षा सम्बन्धी ऐन, शिक्षाका राष्ट्रिय लक्ष्य तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धता साकार पार्न स्थानीय तहमा सरोकारवालाहरुसँग मिलेर शिक्षालाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउने कार्यमा शिक्षा क्षेत्रको योजनाले महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ ।

बागमती नगरपालिका शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले यस क्षेत्रको शैक्षिक उन्ननयका लागि विभिन योजना तथा कार्यक्रमहरुद्वारा निरन्तर रुपमा आफ्नो भूमिकालाई अगाडि बढाएको छ । शिक्षा क्षेत्रको योजना तयारका लागि आर्थिक सहयोग गर्नु बागमती नगरपालिका तथा प्राविधिक सहयोगको रुपमा सहयोग गर्ने शिक्षा बिकाश तथा समन्वय इकाइ, प्रारम्भिक कक्षा पढाई कार्यक्रम जनकपुरलाई धन्यवाद व्यक्त गर्दछौ ।

प्रस्तुत शिक्षा क्षेत्रको योजना यस आकारमा ल्याउन महत्त्वपूर्ण सहयोग गर्नुहुने शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माणका प्राविधिक समिति तथा सामाजिक विकास समितिलाई धन्यवाद व्यक्त गर्दै समय समयमा सल्लाह सुझाव प्रदान गरी सहयोग पुऱ्याउने नगरपालिका परिवार, नगर शिक्षा समिति, मस्यौदा कार्यदलका सदस्यहरु, शिक्षाप्रेमी, अभिभावक, राजनीतिक दल लगायत तथ्याङ्क संकलनकर्ता महानुभावहरुप्रति आभार प्रकट गर्दै आगामी दिनमा अझै परिष्कृत गर्दै अगाडी बढ्नका लागि सरोकारवालाको रचनात्मक सुझावको अपेक्षा गर्दछ ।

....

राम प्रसाद शर्मा

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

हार्दिक आभार

नेपालको संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका आ- आफ्ना अधिकार र कार्यक्षेत्रहरु तोकेको छ । स्थानीय तहले शिक्षा सम्बन्धी २३ वटा कार्यहरु सम्पादन गर्ने उल्लेख छ । मुलतः शिक्षा मुलुकको सुशासन, सामाजिक न्याय, विकास र समृद्दिको आधार हो । राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय परिवेशअनुसार सक्रिय जीवन बिताउन प्रत्येक नागरिकलाई आवश्यक पर्ने ज्ञान, सिप र क्षमता विकासका लागि सबल र सक्षम शिक्षा प्रणालीको विकास गर्नु स्थानीय तहहरुको मूल जिम्मेवारी हो । यसका साथै नागरिकलाई राष्ट्रिय जीवनका हरेक गतिविधिमा सक्रिय रही मुलुकको समग्र विकास र समृद्दिका लागि आफ्नो तर्फबाट योगदान पुर्याउन सकारात्मक सोच, नैतिक मूल्य मान्यतासहितको सिर्जनशील र समालोचनात्मक चिन्तनको विकास गर्नु पर्ने आवश्यकताका विच नगर शिक्षा योजना निर्माण कार्य गरिएको छ ।

नगरमा संचालनमा रहेका शैक्षिक संस्थाको समग्र विकास गरि गुणस्तरीय शिक्षामा सबै बालबालिकाको समतामूलक र समावेशी पहुँच सुनिश्चित गर्न स्रोत साधनको सुनिश्चित गरि तोकिएको अवधिमा निर्दिष्ट उदेश्य प्राप्तिका लागि विकास गरिएको शिक्षा क्षेत्रको पहिलो योजना पनि हो ।यस योजमा विकासका क्रममा तथ्य र प्रमाणलाई महत्वपूर्ण स्थान दिईको छ यसका लागि विद्यालय शिक्षाका क्षेत्रको विश्लेषणात्मक अध्ययनका साथै बिभिन्न तह र चरणमा सरोकारवालाहरूको सहभागिता हुने गरी कार्यशाला सञ्चालन गरिएको थियो । उक्त विश्लेषणात्मक अध्ययन र कार्यशालाबाट प्राप्त सुझाब, सल्लाह र परामर्शका आधारमा यस योजनामा समावेश भएका प्राथमिकताका क्षेत्र, रणनीति तथा मुख्य क्रियाकलापहरू पहिचान गरिएको हो ।यस नगर शिक्षा योजनाले राष्ट्रिय लक्ष्य र नगरको उद्देश्य प्राप्तीका लागि उत्तम विकल्पहरुको छनौट गर्न सङ्गठित विवेकशील तथा अनब्रत रूपमा कार्य गरी तोकिएको समय काम र तरिकालाई पूर्व निर्धारित गरी व्यवस्थित र सुनियोजित ढंगबाट प्राप्त गर्न यस योजनाले सहयोग पुर्याउँछ ।नगरपालिकाको लक्ष्यलाई के कस्ता तरिका, रणनीति प्रयोग गरि प्राप्त गर्न सकिन्छ जसमा सकेसम्म कम श्रोत साधनको उपयोग गरी निर्दिष्ट उद्देश्य प्राप्त गर्न सकियोस्। यस योजनामा शिक्षाको दीर्घकालिन सोच वर्तमान अवस्थाको आकलन लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम स्रोत जस्ता पक्षलाई महत्वका साथ समावेश गरिएको छ। विगतमा नेपालका शिक्षा योजनालाई केन्द्रीकृत, प्रतिनिधिमूलकमात्र भएको भनी आलोचना हुने गरेको परिपेक्ष्यमा यस योजना विकेन्द्रित, सान्दर्भिक, सापेक्ष र मागमा आधारित,सहभागितामा आधारित बनाउन प्रयाप्त प्रयास गरिएको छ। फलस्वरूप योजनाको दिगोपना, अपनत्व, सहभागिता, उच्च प्रतिफल प्राप्त हुनेमा योजना निर्माण समूहको अपेक्षा छ । विकेन्द्रीकरण, जवाफदेहिता स्वायतता, सशक्तिकरण पारदर्शीता जस्ता पक्षलाई योजना निर्माण प्रक्रिया उच्च महत्वका साथ राखिएको छ।यस योजनाले विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिमा बृद्धि गर्दै विद्यालय शिक्षामा पहुँच र सहभागिता, समानता र समावेशीता तथा गुणस्तर र सान्दर्भिकतालाई जोड दिने छ । यस योजनालाई यो स्वरूपमा ल्याउन बिभिन्न माध्यमबाट सुझाव, सल्लाह र सहयोग प्रदान गर्नु हुने शिक्षाविद्, योजनाविद्, नागरिक समाजलगायत विभिन्न निकाय र संस्थाहरूप्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छ ।

....

मिन प्रसाद उपाध्याय
शिक्षा अधिकृत
बागमती नगरपालिका

नगर शिक्षा योजना तयारी समिति

संयोजक	: श्री मीन प्रसाद उपाध्याय, शिक्षा अधिकृत, बागमती नगरपालिका
सदस्य	: श्री नविना थापा, प्राविधिक सहायक, बागमती नगरपालिका
सदस्य	: श्री बद्रि प्रसाद पोखरेल, प्रधानाध्यापक, नव जन जागरण मा.वि., शंकरपुर
सदस्य	: श्री नवकिरण श्रेष्ठ, प्रधानाध्यापक, श्री ५ महेन्द्र जनता मा.वि., कर्मैया
सदस्य	: श्री मनोज प्रसाद खनाल, प्रधानाध्यापक, श्री जनज्योति मा.वि., जियाजोर
सदस्य	: श्री तारानाथ खनाल, प्रधानाध्यापक, श्री पशुपति सामुदायिक विद्यालय, कर्मैया

विषयसूची

परिच्छेद १ : परिचय

१.१ वर्तमान अवस्था १

१.२ समस्या तथा चुनौतीको विश्लेषण २१

१.३ चुनौती २२

परिच्छेद २ : दुरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण

२.१ परिचय २५

२.२ दुरदृष्टि २५

२.३ लक्ष्य २५

२.४ उद्देश्य २५

२.५ रणनीति २५

२.६ अपेक्षित मुख्य उपलब्धि २८

२.७ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण २८

परिच्छेद ३ : शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्र

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा ३२

३.२ आधारभूत शिक्षा ४२

३.३ माध्यमिक शिक्षा ५४

३.४ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ ६२

परिच्छेद ४ : अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्र

४.१ पाठ्यक्रम तथा मूल्यांकन ६८

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकास ७३

४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण ८१

४.४ विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम ८८

४.५ विद्यालय सूरक्षा, विपद न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता ९२

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास ९५

४.७ विद्यालय सुचना तथा सञ्चार प्रविधि ९८

परिच्छेद ५ : सुशासन र व्यवस्थापन

५.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास १०३

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रवन्ध १०९

परिच्छेद ६ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

६.१ लगानी र स्रोत व्यवस्थापन ११३

परिच्छेद ७ : अनुगमन तथा मूल्यांकन

७.१ अनुगमन तथा मूल्यांकन १२०

सन्दर्भ सामग्री

अनुसूची

परिच्छेद १ : परिचय

१.१ वर्तमान अवस्था

लक्ष्यमा पुग्न योजना अपरिहार्य मानिन्छ । योजनाले हिजोको स्थिति र आजको यथार्थलाई बोध गराउदछ । जसको अध्ययनबाट भविष्यका लागि कामगर्न सजिलो हुन्छ । केन्द्रबाट तयार पारिएका कतिपय योजनाले स्थानीय तहका सम्पूर्ण पक्षलाई समेट्न नसक्ने भएकोले स्थानीय शिक्षा योजना आवश्यक मानिएको छ । संविधानले शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा उल्लेख गरी कार्यान्वयन गरेको छ । यी संवैधानिक हक तथा प्राथमिकताहरू सुनिश्चित गर्न सहयोगी हुने कानुनी आधार तयार गर्ने क्रममा अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन,२०७५, शिक्षा नीति २०७६, सामुदायिक विद्यालय सबलीकरण दशक (२०७६-२०८५), १५ वर्षे दिगो विकास लक्ष्य, शिक्षाको सोचपत्र, २०७९ र १० वर्षे विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (वि .सं. २०७८ देखि २०८८ सम्म) को निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ ले शिक्षा लगायत बालबालिकाहरूको हक र अधिकारलाई थप प्रत्याभूत गरेको छ । नेपाल सरकारले जारी गरेको राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ ले संवैधानिक मान्यतामा आधारित भई शिक्षा क्षेत्रमा सुधार तथा परिवर्तनका लागि नीतिगत मार्ग दर्शन गरेको छ । सङ्घीय स्वरूपको राज्य व्यवस्थामा राज्यका तीनै तहका सरकारबिचको आपसी समन्वय, सहयोग र सहकार्यबाट नै राज्यले परिलक्षित गरेका उद्देश्य हासिल गर्न सकिन्छ । मुलुकको मानव संसाधनलाई प्रतिस्पर्धी, दक्ष, स्वावलम्वी बनाई मुलुकको उपलब्ध प्राकृतिक स्रोतसाधन र अवसरहरूको समुचित परिचालन गरी समुन्नत राष्ट्र निर्माणमा शिक्षाको माध्यमबाट योगदान पुर्याउन सकिन्छ । यही वृहत्तर उद्देश्य प्राप्तिका लागि राष्ट्रिय रूपमा नै शैक्षिक कार्यक्रमहरूबीच तादाम्यता सहित शिक्षा योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्नु अति जरूरी देखिन्छ । यस सन्दर्भमा नेपाल सरकार, शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले १० वर्षे (वि.सं. २०७८ देखि २०८८ सम्म) विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । सङ्घ तथा प्रदेश सरकारद्वारा जारी राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक नीति, योजना तथा कार्यक्रम, अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता, आवधिक योजना र दीर्घ कालीन सोचको परिधिभित्र रही बागमती नगरपालिकाले पनि पालिकाको शिक्षा क्षेत्रको समग्र विकासका लागि ५ वर्षे शिक्षा योजना निर्माण गरेको छ ।

नेपालको मधेश प्रदेश अन्तर्गत सर्लाही जिल्लाको उत्तर पश्चिममा अवस्थित बागमती नगरपालिका मुलुकमा संघियता स्थापनासँगै मिति २०७१/११/१२ को मन्त्रि परिषद्को निर्णयानुसार मिति २०७१/१२/२७ मा साविकको कर्मैया गाविस, शङ्करपुर गाविस, राजघाट गाविस र ढुंग्रेखोला गाविसको वडा नम्बर ३ बाहेक समायोजन भई स्थापना भएको ७५३ वटा स्थानीय मध्येको एक स्थानीय तह हो ।

बागमती नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल १०१ वर्ग कि.मी. रहेको छ । यस नगरपालिकामा १२ वटा वडाहरु रहेका छन् । यस नगरपालिकाको कार्यालय वडा नम्बर ४ साविक कर्मैया गाविसको कार्यालयमा अवस्थित छ । यस नगरपालिकाको वडा नम्बर ८ अवस्थित सोल्टी बजार र वडा नम्बर १२ अवस्थित बागमती बजार नगरपालिकाको प्रमुख व्यापारिक केन्द्र रहेका छन् । यस नगरपालिकाको मुख्य कृषि उत्पादन आलु, मकै, धान, तेलहन र दलहन बालीहरु रहेका छन् ।

मधेश प्रदेशको सर्लाही जिल्ला बागमती नगरपालिकाको पूर्वमा हरिवन नगरपालिका अवस्थित छ । नगरपालिका पश्चिममा रौतहट जिल्लाको सिमाना र वागमती नदी तथा उत्तरमा सिन्धुली जिल्ला रहेको छ । यो नगरपालिकाको कार्यालय २७°११९" उत्तरी अक्षांश र ८५°४९२" पूर्वी देशान्तर तथा समुद्र सतहदेखि १३५ मिटर उचाईमा अवस्थित छ । यस नगरपालिकाको भूमिलाई बागमती सिँचाइ आयोजनाको पानीले सिंचित गर्दछ ।

(क) भौगोलिक अवस्थितिको विश्लेषण

भौगोलिक विभाजन अनुसार बागमती नगरपालिका नेपालको मधेश प्रदेशको सर्लाही जिल्लाको पश्चिम उत्तरी भागमा रहेको नगरपालिका हो । यहाँको हावापानी उष्ण मनसुनी खालको रहेको छ । यस नगरपालिकाको अधिकांश भू-धरातल समथर र उर्वर जमिन रहेको छ । यहाँको भू-उपयोगलाई मानवहित, पर्यावरण सन्तुलन, जैविक विविधता आदिका लागि उपयोग गर्न सकिन्छ । यस नगरपालिकाको पूर्वमा हरिवन नगरपालिका, पश्चिममा रौतहट जिल्ला, उत्तरमा सिन्धुली जिल्ला र दक्षिणमा बरहथवा नगरपालिका पर्दछ । भौगोलिक हिसाबले समुन्द्र सतहबाट ९५ मि. देखी ६३४ मि. सम्मको उचाईमा विविधता भएको यो नगरपालिकामा समथर भू-धरातल र उर्वर जमिनमा फैलिएको बागमती नगरपालिकाको जम्मा क्षेत्रफल १०१.१४ वर्गकिलोमिटर अर्थात् १०११४ हेक्टर जमिन ओगटेको छ, जुन सर्लाही जिल्लाको झण्डै १२.४४ प्रतिशत भू-भाग हुन आउँछ । विशाल बागमती नदी प्रणालीले निर्माण गरेको समथर तराई क्षेत्रको एक अंशको रूपमा यो नगरपालिका रहेको छ । यो समथर भू-भाग पाँगो र बालुवा मिश्रित उर्वर भूमि अन्तर्गत पर्दछ । यो नगरपालिका भौगोलिक हिसाबले जिल्लाका अन्य पालिका भन्दा तुलनात्मक रूपमा सुगम मानिन्छ । प्रयाप्त सडक यातायातको पहुँचका कारण पनि यो नगरपालिका सुगम रहेको छ । संघीय राजधानी काठमाडौंदेखि वि.पि राजमार्ग हुदैं २२३.३ कि.मि. र मधेश प्रदेशको राजधानी जनकपुर देखि करिब ७८.७ कि. मि. रहको छ । यो नगरपालिका भौगोलिक रूपमा २७ डिग्री ० मिनेट २८ सेकेण्ड देखि २७ डिग्री ९ मिनेट १७ सेकेन्ड अक्षांस र ८५ डिग्री २४ मिनेट ९ सेकेन्ड देखि ८५ डिग्री ३२ मिनेट १ सेकेन्ड देशान्तर सम्म फैलिएर रहेको छ ।

नदीनाला

यस नगरपालिका जलस्रोतका दृष्टिले बागमती नदी, हरिवन खोला, डुमाजोर खोला, नाइके खोला, मूडवेला खोला, गोडारी खोला, बुढी बागमती, सोति नदी लगायत रहेका छन् । यी नदी तथा खोलाहरूबाट खाद्यान्न बाली, व्यावसायिक तरकारीको बिउ विजन उत्पादन र तरकारी खेतीका साथै पर्याप्त खाद्यान्न उत्पादनका लागि जलस्रोतको उपयोग भैरहेको छ ।

हावापानी

हावापानीको हिसाबले यस नगरपालिका उष्ण तथा उपोष्ण प्रकारको हावापानी रहेको छ । नगरपालिकाको क्षेत्र भित्र एकैनासको हावापानी छैन । चैत्र महिनादेखि आश्विनको सुरुसम्म गर्मी हुन्छ । आश्विन, कार्तिक र फागुनमा यहाँको हावापानी समशितोष्ण हुन्छ भने मंसिर, पौष र माघमा जाडो हुन्छ । जेष्ठको अन्त्य

देखि आश्विणको सुरुसम्म मनसुनी वायुका कारण प्रशस्त वर्षा हुने गर्छ । यस नगरपालिकाको केही भाग भावर क्षेत्रमा पनि पर्दछ । केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले निकालेको नेपालको वातावरणीय तथ्याङ्क सन् २०१९ अनुसार बागमती नगरपालिकाको तापक्रम औसत अधिकतम ३१.७ डिग्री सेल्सियससम्म र न्यूनतम औसत तापक्रम २०.४ डिग्री सेल्सियससम्म तथा औसतमा २६ डिग्रीसम्म रहेको पाइन्छ । यहाँको औसत वार्षिक वर्षा २२१४.२ मिलिमिटर रहेको छ ।

प्राकृतिक विपत र तिनको सम्भावना

यस नगरपालिकामा पनि अधिकांश हुने प्राकृतिक विपद्हरुमा बढी पहिरो, खडेरी, भारि बर्षा, चट्याङ, सर्पको टोकाई, आगलागी, हावाहुरी, जनावरको आक्रमण र सडक दुर्घटना आदि हुन् । यहाँका वडा नम्बर ४, ५, ६, ७, ११, १२ मा बागमती नदीको बाढीको सम्भावना रहेको पाइन्छ भने वडा नम्बर १,२,३,४ मा हरिवन खोलाको बाढीको सम्भावना छ । त्यसैगरी वडा नम्बर १ र ११ मा पहिरोको सम्भावना पनि छ । बर्षायाममा बाढी र चट्याङ ,हिउदमा शितलहर र सुख्खायाममा हावाहुरी तथा आगलागी, सर्पको टोकाई जस्ता प्रकोपहरु पालिकाका संकट युक्त प्राकृतिक विपतहरु हुन् ।

जैविक विविधता

हरेक क्षेत्रको बिकासको प्रमुख आधार नै त्यहाँ उपलब्ध प्राकृतिक स्रोतहरु हुन् । प्राकृतिक सम्पदा अन्तर्गत स्थानीय स्तरमा उपलब्ध जमिन,बन,बनस्पति, बन्यजन्तु, जडिबुटी, खानी तथा खनिज नदि खोला ताल जलाधार क्षेत्र आदि पर्दछन । यी प्राकृतिक सम्पदाहरुको दिगो र विवेकपूर्ण सदुपयोग गर्नु आवश्यक रहेको छ । बागमती नगरपालिका प्राकृतिक सौन्दर्य जैविक बिबिधता सामाजिक बिबिधता ऐतिहासिक तथा सास्कृतिक सम्पदाले भरिपुर्ण नगरको रुपमा परिणत हुदै गएको छ । बागमती नगरपालिकामा जलस्रोतका दृष्टिले बागमती नदि, हरिवन खोला, डुमाजोर खोला, नाइके खोला, गोडारी खोला, बुढी बागमती, सोती खोला लगायत रहेका छन् । यी खोलानालाहरुबाट खेतिको लागि जलस्रोतको उपयोग भएको छ । नगरभित्र रहेका पानीका स्रोतहरु लाई वैज्ञानिक ब्यबस्थापन र दिगो सदुपयोगको नीति अवलम्बन गरि कृषिका लागि सिंचाई र खानेपानी तथा सरसफाइका लागि उपयोग गर्नसक्ने प्रशस्त सम्भावना रहेको छ ।

नगरपालिका भित्र १३ वटा सामुदायिक बनहरु रहेका छन् । यी बन क्षेत्रबाट विभिन्न खालका बनजन्य जडिबुटी र बन पैदावार उत्पादन हुने गरेको देखिन्छ । नगरपालिकामा मानबनिर्मित भरत ताल (माछापोखरी) बागमती सिंचाई आयोजना र बागमती क्षेत्रमा रहेका ताल तलैयाबाट कृषि सिंचाई हुदै आएको पाइन्छ ।

पूर्वाधार र विकास

पूर्वाधारअन्तर्गत सडक, खानेपानी आपूर्ति, ढल निकास तथा सरसफाइ सेवा, दूरसञ्चार, विद्युत् लाइन, स्वास्थ्य सेवा, बैंकिंग सेवालाई लिने गरिन्छ । प्राविधिक रूपमा पूर्वाधार सेवालाई विकास निर्माणका लागि आवश्यक हुने प्रारम्भिक संरचनाका रूपमा लिइन्छ भने कार्यात्मक रूपमा यसअन्तर्गत सेवा तथा वस्तु उत्पादनमार्फत आर्थिक, सामाजिक गतिशीलता प्रवद्र्धनका लागि आवश्यक हुने संरचनागत आधार हुन् । पूर्वाधारका

आधारबाट नै स्थानीय स्रोत तथा सम्भावनाको उपयोग, बाह्य संभावनाको दोहन र विकासलाई दिगो बनाउन सकिन्छ ।

(ख) जनसाङ्ख्यिकी संरचनाको विश्लेषण

तालिका नं. १ जनसंख्याको वनावट

क्र.सं.	जतजाति	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिशत
१	क्षेत्री	३२४९	३०४४	६२९३	१३.२२
२	ब्राम्हण पहाडी	१४२७	१४०७	२८३४	५.९५
३	मगर	३०२६	२७९३	५८१९	१२.२२
४	थारु	४९	४२	९१	०.१९
५	तामाङ	५८३२	५८८१	११७१३	२४.६०
६	नेवार	६४६	६००	१२४६	२.६२
७	विश्वकर्मा	९८५	८६८	१८५३	३.८९
८	मुसलमान	५०६	४५६	९६२	२.०२
९	यादव	९९२	९४७	१९३९	४.०७
१०	राई	१६३	१६४	३२७	०.६९
११	गुरुङ	४७	३२	७९	०.१७
१२	परियार	२९१	२६१	५५२	१.१६
१३	ठकुरी	२६४	२६५	५२९	१.११
१४	मिजार	१८४	१६५	३४९	०.७३
१५	तेली	३९५	४२३	८१८	१.७२
१६	चमार/हरिजन/राम	५०४	४७८	९८२	२.०६
१७	कोईरी/कुशवाहा	१९२२	१८८४	३८०६	७.९९
१८	मुसहर	४४	३६	८०	०.१७
१९	कुर्मी	३६	३८	७४	०.१६
२०	सन्यासी	६९	४८	११७	०.२५
२१	धानुक	९१	९६	१८७	०.३९
२२	दुसाध/पासवान/पासी	२३८	२४६	४८४	१.०२
२३	मल्लाह	२५०	२२०	४७०	०.९९
२४	क्थबनिया	१२१	१२३	२४४	०.५१
२५	ब्राम्हण तराई	२५१	२४१	४९२	१.०३
२६	कलवार	३४५	३८७	७३२	१.५४
२७	कानु	७४	८४	१५८	०.३३
२८	कुमाल	३२	३८	७०	०.१५
२९	घर्ती/भुजेल	२४२	२४०	४८२	१.०१
३०	हजाम ठाकुर	१८३	१८०	३६३	०.७६
३१	धोबी	६०	८१	१४१	०.३०
३२	तत्मा/तत्वा	९	८	१७	०.०४
३३	लोहार	१३४	१२७	२६१	०.५५
३४	खत्वे	९९	८४	१८३	०.३८
३५	सुडी	३२	३२	६४	०.१३
३६	दनुवार	६	६	१२	०.०३
३७	हलुवाई	५७	५९	११६	०.२४
३८	माझी	३७१	३३२	७०३	१.४८
३९	बराई	१२	२१	३३	०.०७
४०	बीन	२३२	२६८	५००	१.०५
४१	नुनिया	११७	१०८	२२५	०.४७

४२	चेपाङ/प्रजा	२०	२२	४२	०.०९
४३	सोनार	८०	७४	१५४	०.३२
४४	कुमहार	६७	६२	१२९	०.२७
४५	मारवाडी	५	७	१२	०.०३
४६	राजपुत	६	७	१३	०.०३
४७	माली	१९	१९	३८	०.०८
४८	पहरी	४५	९७	१४२	०.३०
४९	भोटे	६	६	१२	०.०३
५०	डुम	४०	४६	८६	०.१८
५१	बोटे	१८०	१९५	३७५	०.७९
५२	ऋमत	११	५	१६	०.०३
५३	रौनियार	२७	३६	६३	०.१३
५४	बनियार	१९	२२	४१	०.०९
५५	अन्य	३७	२९	६६	०.१४
५६	विदेशी	१०	१०	२०	०.०४
	जम्मा	२४१५९	२३४५०	४७६०९	१००.००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना,२०७८

भाषागत जनसंख्याको विवरण

क्र.सं.	भषा	महिला	पुरुष	जम्मा
१	नेपाली	१०२४९	९७०४	१९९५३
२	मैथली	३३३२	३४११	६७४३
३	भोजपुरी	३९५	३८८	७८३
४	थारु	३४	३०	६४
५	तामाङ	४८८३	४६२२	९५०५
६	नेपाल भाषा नेवारी	१५६	१४९	३०५
७	बज्जिका	२१६८	२१११	४२७९
८	महर धुत	२३०२	२१२०	४४२२
९	उर्दु	१८५	१५१	३३६
१०	अवधी	१५	७	२२
११	गुरुङ	१९	१३	३२
१२	राई	५४	५४	१०८
१३	हिन्दी	९	१३	२२
१४	महगी	२६	२३	४९
१५	माझी	७२	५८	१३०
१६	भुजेल	१६	७	२३
१७	बङ्गला	७	६	१३
१८	थुलुङ	९	७	१६
१९	वाम्वुले	५२	५६	१०८
२०	बोटे	३५	३८	७३
२१	खस	६	४	१०
२२	मुसलमान	५४	५६	११०
२३	अन्य	१३	७	२०
जम्मा		२४०९१	२३०३५	४७१२६

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना,२०७८

धर्मालम्बी अनुसार जनसंख्याको विवरण

क.सं.	धर्म	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिशत
१	हिन्दु	१७१३९	१६४१५	३३५५४	७१.२३
२	बौद्ध	५७६६	५४६६	११२३२	२३.८४
३	इस्लाम	५०६	४४६	९५२	२.०२
४	किरात	६९	७७	१४६	०.३१
५	क्रिश्चियन	५३४	५१६	१०५०	२.२३
६	प्रकृति	८७	८५	१७२	०.३७
जम्मा		२४१०१	२३००५	४७१०६	१००.००

उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या

उमेर समूह	जनसंख्या		जम्मा जनसंख्यामा प्रतिशत	जनसंख्या बृद्धिदर
	२०६८	२०७८		
०-४ वर्ष		४०३६	८.३२	
५-९ वर्ष		४३६६	९.००	
१०-१४ वर्ष		४५८३	९.४५	
१४-१९ वर्ष		४८९६	१०.०९	
२०-२४ वर्ष		४७२३	९.७३	
२५-२९ वर्ष		४१४१	८.५३	
३०-३४ वर्ष		३२९४	६.७९	
३५-३९ वर्ष		४७२०	९.७३	
४०-४४ वर्ष		२९३९	६.०६	
४५-४९ वर्ष		२३२३	४.७९	
५०-५४ वर्ष		२३५६	४.८६	
५५-५९ वर्ष		१५६९	३.२३	
६०(६४ वर्ष		१४९९	३.०९	
६५(६९ वर्ष		११५१	२.३७	
७०(७४ वर्ष		९४५	१.९५	
७५(७९ वर्ष		५६०	१.१५	
८०(८४ वर्ष		२०६	०.४२	
८५(८९ वर्ष		१३९	०.२९	
९०ं वर्ष		७६	०.१६	
जम्मा		४८५२२	१००.००	

जनसंख्या प्रवृती (बसाई सराई र यसको प्रभाव)

जनसाङ्ख्यिक बनोटको कुरा गर्दा वि.स.२०७८ को जनगणना अनुसार यस पालिकाको कुल जनसङ्ख्या ४८५२२ को हाराहारीमा र जनसङ्ख्या वृद्धिदर १.४७ प्रतिशत प्रतिवर्ष रहेको छ । जनगणना, २०७८ अनुसार कुल जनसङ्ख्या मध्ये महिलाको सङ्ख्या २४०९१ र पुरुषको सङ्ख्या २३०१५ रहेको छ र हालको जनसङ्ख्या वृद्धिदरका आधारमा वार्षिक रूपमा वृद्धि हुने विद्यालय उमेरका बालबालिकाको सङ्ख्यालाई विचार गरेर शैक्षिक योजना विकास गर्नु आवश्यक छ भने भौगोलिक बनावट र जनसाङ्किक

स्वरूपले शिक्षा लगायत विकास कार्यमा प्रभाव पार्ने भएकाले यसलाई योजना निर्माणको क्रममा एउटा महत्वपूर्ण सन्दर्भका रूपमा लिने गरिन्छ ।

(ग) सामाजिक तथा साँस्कृतिक अवस्थाको विश्लेषण

यो नगरपालिका सामाजिक तथा साँस्कृतिक रुपमा विविधतायुक्त स्थानीय तह हो जहाँ विभिन्न जाती, धर्म सम्प्रदाय र भेषभुषाका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् । संख्यात्मक रुपमा फरक भएता पनि मुख्यतया तामाङ, मगर, क्षेत्री, ब्रह्मण, थारू, नेवार, मुसलमान, यादव कोइरी, कुशवाहा, राई, सार्की, पासवान, मण्डल, ठकुरी, नुनिया तेली कलवार, भुजेल, लोहार, कामी, ठाकुर, माझी, सोनार, पहरी आदि जातका मानिसहरू बसोवास गरिरहेका छन । स्वाभाविक रुपमा जातिगत विविधताको फलस्वरूप धार्मिक आस्थामा समेत यसको प्रभाव परेको देखिन्छ । संख्यात्मक रुपमा हिन्दु धर्म मान्ने मानिसहरूको बाहुल्यता रहेता पनि अन्य धर्म अवलम्वन गर्ने संख्या पनि रहेको छ । जाति धर्म सम्प्रदायका कारण सबै जातजाती र सम्प्रदायका आफ्नै खाले धर्म संस्कृति र चालचलनहरू छन् । मुख्यतयः बडादशैं, तिहार, रामनवमी, महाशिवरात्री, हरितालिका, श्रीपञ्चमी, श्रीकृष्ण जन्माष्टमी, विवाह पञ्चमी, छठ, होली, चैते दशैं, साउने माघे सक्रान्ती, मातातीर्थ औंसी, अक्षय तृतीया, हरिशयनी, हरिबोधनी एकादशी, नागपञ्चमी, रक्षाबन्धन (जनैपूर्णिमा), कुशे औंसी, बालाचतुर्दशी, कोजाग्रत पूर्णीमा, श्री स्वस्थानी पूर्णिमा, नयाँ वर्ष, सोहश्राद्ध, करवा चौथ, कर्कट संक्रान्ति, भुर्की पूजन, संकट पूजा, बुद्धजयन्ती, विभिन्न ल्होसार पर्वहरू, ईद, वकरईद, इदुलफितर, क्रिशमस डे, अंग्रेजी नयाँ वर्ष, भ्यालेनटाईन डे आदि चाडपर्वहरू रहेका छन् । चालचलन, भाषा, व्यवहार तथा जनजीवनले मानवीय व्यहार निर्देशित गरिरहेको हुन्छ । जन्म, मृत्यु, विवाह, भेषभुषा, रहनसहनमा पनि धार्मिक आस्था र सम्प्रदाय अनुसार फरक फरक साँस्कृतिक परम्पराहरु अस्तित्वमा छन । हिन्दु धर्मावलम्बीहरूको बाहुल्यता रहेको यो नगरपालिका मानवीय चालचलन, भाषा, व्यवहार तथा जनजीवन निश्चित परम्पराबाट अमूर्त हिसाबले उत्कृष्ट छ । यस क्षेत्रमा अपनाइने प्रमुख संस्कार कुल पुजा, गोठ पुजा, व्रतबन्ध, विवाह, काजक्रिया, वार्षिक काम न्वारन, तिथी श्राद्ध, सोह्रश्राद्ध औशी, पूर्णिमा, सक्रान्ति, मसान्त, सत्यनारायणको पुजा, एकाह, होमहोमदी, यज्ञ सप्ताह, रुद्रीपाठ, मलमास सूर्य ग्रहण, चन्द्र ग्रहण, आदि रहेका छन् । हिन्दु, बौद्ध, मुश्लिम लगायका धर्म समुदायका मानिसहरु विच धार्मिक सहिष्णुता कायम छ ।

चाडपर्व अनुसारका गीत, बाजागाजा समेतलाई यस पालिकाका निधिका रुपमा लिन सकिन्छ । बैशाखी पूर्णिमा, पूर्णिमा, असार १५ मा दही चिउरा, साउने संक्रान्ति, नागपञ्चमी, ऋषितर्पणी पूर्णिमा, बडा दशैं, तिहार, देउसी, माघे संक्रान्ति, फागु पूर्णिमा (होली), रामनवमी, ठुलो एकादशी, छठ, हलिया पुजा, बरम पुजा आदी मुख्य पर्वहरू हुन् ।

यस नगरपालिकामा विभिन्न जाति, धर्म सम्प्रदाय र भेषभुषाका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् । तामाङ, मगर, क्षेत्री, ब्रह्मण, थारू, नेवार, मुसलमान, यादव कोइरी, कुशवाहा, राई, सार्की, पासवान, मण्डल, ठकुरी, नुनिया तेली कलवार, भुजेल, लोहार, कामी, ठाकुर, माझी, सोनार, पहरी आदि जातका मानिसहरू रहेका छन । जसमा अधिकांश हिन्दु धर्म मान्ने मानिसहरूको बाहुल्यता रहेको छ भने मुस्लिम र क्रिस्चियन धर्म मान्ने मानिसहरू पनि छन् । सबै जातजाति र सम्प्रदायका आफ्नै खाले धर्म संस्कृति र चालचलनहरू छन् । जसमा

बडादशैं, तिहार, रामनवमी, महाशिवरात्री, हरितालिका, श्रीपञ्चमी, श्रीकृष्ण जन्माष्टमी, विवाह पञ्चमी, छठ, होली, चैते दशैं, साउने माघे सक्रान्ती, मातातीर्थ औंसी, अक्षय तृतीया, हरिशयनी-हरिबोधनी एकादशी, नागपञ्चमी, रक्षाबन्धन (जनैपूर्णिमा), कुशे औंसी, बालाचतुर्दशी, कोजाग्रत पूर्णीमा, श्री स्वस्थानी पूर्णिमा, नयाँ वर्ष, सोहश्राद्ध, करवा चौथ, कर्कट संक्रान्ति, भुर्की पूजन, संकट पूजा, बुद्धजयन्ती, विभिन्न ल्होसार पर्वहरू, ईद, वकरईद, इदुलफितर, क्रिशमस डे, अंग्रेजी नयाँ वर्ष, भ्यालेनटाईन डे आदि चाडपर्वहरू रहेका छन् । यस नगरपालिका संस्कृति, कला, भाषा तथा साहित्यका दृष्टिकोणले धनी नगरपालिकाका रूपमा रहेको छ ।

नगरपालिकामा विभिन्न किसिमका जातजाति, धर्म र भाषाभाषी बोल्ने परिवारहरूको बसोबास रहेको छ । मानवीय चालचलन, भाषा, व्यवहार तथा जनजीवन निश्चित परम्पराबाट अमूर्त हिसाबले निर्देशित दैनिक व्यवहारहरू सञ्चालन गर्न मानिस, परिवार र समाजको स्वरूपमा बाँधिएको हुन्छ । विवाह, परम्पराले नाता सम्बन्ध स्थापित गर्दछ र यसले परिवारको सिर्जना हुन्छ । जन्म, मृत्यु, विवाह, खानपान, भेषभुषा, चाडपर्व, भाषा, रहनसहन आदि सबै सांस्कृतिक परम्पराभित्र पर्दछन् । यी सभ्यता र संस्कृतिका आयामहरू मानिसको पहिचानका प्रमुख पक्षहरूहुन् । सांस्कृतिक गतिविधिहरूले मानिसलाई परिस्कृत जीवन जिउन मद्दत पुर्याउछ । यसले समाजलाई संगठित र गतिशील तुल्याउँछ । हिन्दु धर्मावलम्बीहरूको बाहुल्यता रहेको यो नगरपालिका मानवीय चालचलन, भाषा, व्यवहार तथा जनजीवन निश्चित परम्पराबाट अमूर्त हिसाबले उत्कृष्ट छ । यस क्षेत्रमा अपनाइने प्रमुख संस्कार कुल पुजा, गोठ पुजा, व्रतबन्ध, विवाह, काजक्रिया, वार्षिक काम, न्वारन, तिथी श्राद्ध, सोह्रश्राद्ध औंशी, पूर्णिमा, सक्रान्ति, मसान्त, सत्यनारायणको पुजा, एकाह, होमहोमदी, यज्ञ सप्ताह, रुद्रीपाठ, मलमास, सूर्य ग्रहण, चन्द्र ग्रहण आदि रहेका छन् । यहाँ मुस्लिमहरूको पनि उपस्थिति राम्रोसँग रहेको तथा सबै धर्मका समुदायमा अति मेलमिलाप गरेर साम्प्रदायिक सौहार्दका साथ मिलेर बसेको देखिन्छ ।

परम्परागत संस्कृतिमा आधारित गीत बाजाहरू आदि यस नगरपालिकामा सर्वाधिक लोकप्रिय छन् यहाँको आफ्नै प्रकारको बाजागाजा पनि रहेको छ । बैशाखी पूर्णिमा, पूर्णिमा असार १५ मा दही चिउरा, साउने संक्रान्ति, नागपञ्चमी, ऋषितर्पणी पूर्णिमा, बडा दशैं, तिहार, देउसी, माघे संक्रान्ति, फागु पूर्णिमा (होली), रामनवमी, ठुलो एकादशी, छठ, हलिया पुजा आदी विशेष महत्वका साथ यहाँका जनमानसले मनाउने मुख्य पर्वहरू हुन् । यस नगरपालिकामा विभिन्न जाती, धर्म सम्प्रदाय र भेषभुषाका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् । सबै जातजाती र सम्प्रदायका आ-आफ्नै खाले धर्म संस्कृति र चालचलनहरू छन् ।

चाडपर्व, जात्रा र अन्य संस्कृतिहरू

यस पालिकामा मनाईने चाडपर्व, जात्रा र मेलाहरुको विवरण तलको तालिकामा उल्ल्लेख गरिएको छ ।

मनाईने चाडपर्व जात्रा मेला	स्थान	समय	मुख्य विशेषता
जन्म जयन्ति, बुद्ध जयन्ति, माता तिर्थ औशी	सबै वडा	बैशाख	बौद्ध (बुद्ध जयन्ति) र हिन्दु धर्मावलम्बी
नाग पंचमी, जनै पुर्णिमा, कुशे औशी, गाई जात्रा, कृष्ण अष्टमी, सोमबारे ब्रत	सबै वडा	श्रावण	हिन्दु धर्मावलम्बी
दरखानेदिन, तिज, ऋषि पंचमी, इन्द्रजात्रा, स्रोह श्राद्ध	सबै वडा	भाद्र	हिन्दु धर्मावलम्बी
घटस्थापना, विजया दशमी, कोजाग्रत पुर्णिमा	सबै वडा	असोज	हिन्दु तथा बौद्ध धर्मावलम्बी

तिहार, छट, हरिवोधानी एकादसी	सबै वडा	कार्तिक	हिन्दु तथा बौद्ध धर्मावलम्बी
बाला चतुर्दशी, उधौली	सबै वडा	मंशिर	जनजाति तथा ब्राहमण/क्षेत्री
क्रिसमस, तमु ल्होसार, स्वस्थानी ब्रत	सबै वडा	पौष	
शिवरात्री, ग्याल्बो ल्होसार, फागु, दापडाँडा मेला	सबै वडा	फाल्गुन	
राम नवमी, चैते दशैं, घोडेजात्रा	सबै वडा	चैत्र	

(घ) आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण

मधेश प्रदेशमा जनसङ्ख्या (२०.४%) को अनुपातमा कुल गार्हस्थ उत्पादनको १३.८ प्रतिशत निकै न्यून छ । अरु पाँचअओटै प्रदेशहरूमा जनसङ्ख्याको अनुपातमा कुल गार्हस्थ उत्पादनको प्रतिशत कम रहे पनि मधेश प्रदेशको तुलनामा फरक भने कम रहेको छ । त्यसै गरी धनी र गरिब बिचको आयमा रहेको ठूलो भिन्नताले उच्च आय हुने माथिल्लो १०% सँग ४०% को हाराहारीमा र न्यून आय हुने तल्लो ५०% सँग करिब २०% मात्र आम्दानी रहेको पुष्टि गर्दछ ।

यस पालिकाको सामाजिक क्रियाकलापको केन्द्रविन्दु नै आर्थिक विकास हो । जब मानिस आर्थिक रुपले सम्पन्न हुन्छ तव शिक्षा, स्वास्थ्य, सञ्चार, पोषण लगायतका क्षेत्रमा उसको पहुँच विस्तार हुन्छ । यस नगरपालिकाको अर्थतन्त्रका प्रमुख आधार स्तम्भका रूपमा कृषि, व्यापार—व्यवसाय, पर्यटन र विप्रेषण नै रहेका छन् । नगरबासीको प्रमुख पेशा कृषि रहेको छ । व्यापार, होटल तथा रेष्टुरेन्ट व्यवसाय, साना उद्योगहरू पनि सञ्चालनमा रहेकोले उद्योग तथा व्यापार क्षेत्रले पनि नगरपालिकाको अर्थतन्त्रमा केही योगदान गरेको छ । विषेशगरी अन्न उत्पादन यो नगरपालिकाका बासिन्दाहरूको प्रमुख आम्दानीको स्रोत हो । यहाँका मानिसहरू रोजगारीका लागि विभिन्न देशहरूमा रहेकोले त्यहाँबाट आउने विप्रेषणको हिस्सा पनि ठुलै देखिन्छ । नगरपालिकामा आर्थिक रूपमा सशक्त जनशक्तिको आर्थिक गतिविधिबाट बन्चित हुन परेको आर्थिक रूपमा कम सशक्त जनशक्तिको भविष्य आर्थिक रूपले अत्यन्त विषम परिस्थितिमा रहेको स्पष्ट देखिन्छ । यी कुराहरूलाई समेटेर नगरपालिकाले आफ्ना नगरबासीको आर्थिक भविष्य उज्वल बनाउन विभिन्न रोजगारीमूलक तालिमको व्यवस्था प्रदान गर्न आजको तड्कारो आवश्यकतामा परेको देखिन्छ । कुनै पनि आर्थिक काम गरेको वा आर्थिक काम खोजेको समयको जोड ६ महिना वा सोभन्दा बढी भएका व्यक्तिहरूलाई आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्या मानिएको छ । त्यसैगरी आर्थिक काम गरेको र आर्थिक काम खोजेको महिनाको जोड ६ महिना भन्दा कम भएमा त्यस्ता व्यक्तिलाई आर्थिक रुपले निष्क्रिय जनसंख्या मानिन्छ । आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्यालाई रोजगार र बेरोजगार गरी दुई समूहमा विभाजन गर्न सकिन्छ । सन्दर्भ अवधिमा काम गरेको समय काम नगरेको समयभन्दा बढी भएमा अक्सर रोजगार र काम गरेको समय काम नगरेको भन्दा कम भएमा अक्सर बेरोजगार मानिन्छ ।

आर्थिक गतिविधि संचालन गर्ने संघ संस्था

क्र.स.	विवरण	संख्या	कैफियत
१	बैंक	२	
२	लघु वित्त	७	
३	स्थानीय तहमा दर्ता भएका व्यवसाय	३१	
४	मझौला उधोग	६	
५	ठुलो उघोग	६	
६	उत्पादन मुलक उधोग	४	
७	पर्यटकीय स्थल (भरत ताल) मा वार्षिक पर्यटक	३ लाख	
८	होटेल	७	
९	निजी क्षेत्र	४७	
१०	उत्पादन मुलक सहकारी	५१	

कृषि योग्य भुमि र उत्पादन

कृषि यस नगरपालिकाको प्रमुख आधार स्तम्भ हो । तराईको समथर भुभाग रहेको यो नगरपालिकामा मलिलो जमिनको प्रधानता रहेकोले नगरपालिकाको समृद्धिको प्रमुख संवाहक नै कृषि क्षेत्र हो । बागमती नगरपालिकाका १० वर्षमाथिको आर्थिक गतिविधिमा सक्रिय जनसंख्याको लगभग ५१ प्रतिशत भन्दा बढी जनता कृषि पेशामा आवद्ध रहेका छन् । जसमा खेतीपाति तथा पशुपन्छी पालनमा संलग्न रहेको जनसंख्या विवरणमा उल्लेख छ । यसैगरी यस नगरपालिकाका केही जनसंख्या गैरकृषि पेशामा आवद्ध रहेका छन् ।यस्तै व्यापार, नोकरी, वैदेशिक रोजगारी, दैनिक ज्यालादारी लगायतका गैरकृषि पेशा यहाँका बासिन्दाहरूको जीवन निर्वाहको आधार रहेको छ । बागमती नगरपालिका कृषि क्षेत्रमा आर्थिक उन्नति उन्मुख क्षेत्रको रूपमा रहेको छ ।

नगरपालिकाले आफ्ना नीति तथा कार्यक्रमहरूमा कृषि क्षेत्रलाई स्थनीय कृषकको जीविकोपार्जन तथा रोजगारी सिर्जनाको मूल स्रोतको रूपमा अंगिकार गरिएको छ । नगरपालिकामा प्रायः जसो जनसंख्या कृषिमा आधारित रहेको सन्दर्भमा नगदेबाली उत्पादनमा कृषकहरू अभिमुख नभएको पाइन्छ । यहाँका प्रमुख खाद्यान्न बालीहरूमा मकै, धान, गहुँ, फलफूल बालीहरू जस्तै केरा, आँप, अनार, भूईकटर, अम्बा, लिची, मेवा, कटहर, जामुन आदि, दलहन बालीहरूमा मुँग, रहरी, मसुरो, केराउ, रहरी आदि, तेलहन बालीहरू तोरी, सस्रु आदि तथा उष्ण क्षेत्रमा लगाइने सबै प्रकारका तरकारी बालीहरूको यहाँ उत्पादन भइरहेको छ । त्यस्तैगरी व्यावसायिक पशुपालन जस्तै बाख्रा, गाई, भैसी, बंगुर, कुखुरापालन र माछापालन गरिरहेको देखिन्छ । नगरबासीको प्रमुख पेशा कृषि भएतापनि अधिकांस कृषकहरू परम्परागत सीप र शैलीमा आधारित हुनुका कारण उत्पादकत्वमा खास सुधार हुन सकेको छैन । परम्परागत खेती प्रणाली दिनानुदिन घाटाको पेशा बन्दै गएको छ । कृषि पेशामा आफ्नो ज्यालाको समेत हिसाव राख्ने हो भने उत्पादनको मुल्यभन्दा लागत बढी भएको देखिन्छ ।

सिंचाइ

यस नगरपालिको सिचाईको प्रमुख स्रोतको रुपमा बागमती सिचाई आयोजना रहेको छ ।

आयोजनाको नाम	सिचाईको किसिम	सिचाईको उपलब्धता	सिंचित क्षेत्र	लाभान्वित घरधुरी
बागमती सिचाई आयोजना	नहर	वर्ष भरि	२००० हेक्टर	
बागमती सिचाई आयोजना	कुलो	वर्ष भरि	१० हेक्टर	२०
नगरपालिका द्वारा पम्प	पाइप, कुलो	वर्ष भरि	१०००	२०००

प्रमुख बालि

अन्न बालीको नाम	उत्पादन गर्ने परिवार	जम्मा उत्पादन	क्षेत्रफल	उत्पादन मे.ट.
धान	६०००	५५०००	४.५	४२
मकै	६५००	५१००	१०.५	४०
गहुँ	२५	३	३	४०
तरकारी (आलु,प्याज)	३५००र२००	५		

उधोगहरू

कृषिको विकास पश्चात कुनै पनि देशको आर्थिक क्रान्तिका लागि आवश्यक क्षेत्र भनेको उद्योग नै हो । औद्योगिक विकासका लागि विभिन्न प्रयासहरू हुँदै आएता पनि ठुला स्तरका उद्योगहरू नेपालमा खुल्न सकेका छैनन । भएका उद्योगहरू समेत रुग्ण हुँदै बन्द हुनु अर्को दुर्भाग्यपूर्ण अवस्था छ । कृषिको विकास सँगसँगै कृषि र स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना गरी नेपालका उत्पादनहरूको उपभोग विश्व बजारमा पुर्‍याउन सकेमात्र नेपाल अतिकम विकसित राष्ट्रबाट माथि उठने आधार तयार हुन्छ । उद्योगलाई प्रवद्र्धन गर्न स्थानीय स्रोतमा आधारित साना तथा मझौला उद्योगहरूलाई उत्तिकै प्राथमिकता र प्रोत्साहन गर्न जरुरी हुन्छ ।

साना उद्योग, कृषिमा आधारित सबै प्रकारका उद्योगहरू, घरेलु उद्योग, मझौला उद्योग, ठूला उद्योग, सेवामूलक उद्योग, सरकारी उद्योग, समुदायमा आधारित उद्योग, सङ्कलन तथा प्रशोधन सम्बन्धी उद्योग नगरपालिकामा ठुला उद्योगहरू सञ्चालनमा आउन नसके पनि मझौला, साना तथा घरेलु तथा कृषिजन्य उद्योगहरू रहेका छन जसले नगरपालिकाको आर्थिक विकासमा टेवा पुर्‍याएको छ । यस नगरपालिकामा सबै गरि जम्मा १२ वटा उधोगहरु रहेका छन् ।

प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदा

हरेक क्षेत्रको विकासको प्रमुख आधार नै त्यहाँ उपलब्ध प्राकृतिक स्रोतहरू हुन् । प्राकृतिक सम्पदा अन्तर्गत स्थानीय स्तरमा उपलब्ध जमिन, वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, जडिबुटी, खानी तथा खनिज, नदी, खोला, ताल, जलाधार क्षेत्र, सिमसार, निकुञ्ज, आरक्ष तथा संरक्षित क्षेत्र आदी पर्दछन् । यी प्राकृतिक सम्पदाहरूको दिगो र विवेकपूर्ण सदुपयोग गर्नु आवश्यक रहेको छ । बागमती नगरपालिका प्राकृतिक सौन्दर्य, जैविक विविधता, सामाजिक विविधता, ऐतिहासक तथा सांस्कृतिक सम्पदाले भरिपूर्ण नगरको रूपमा परिणत हुँदै

गइरहेको छ । प्राकृतिक सम्पदा मार्फत बजारलाई आकर्षित गरी अत्यधिक लाभ लिन सक्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्नु आवश्यक छ ।

नगरपालिका भित्र रहेका पानीका स्रोतहरूलाई वैज्ञानिक व्यवस्थापन र दिगो सदुपयोगको नीति अवलम्बन गरी कृषिका लागि सिंचाइ र खानेपानी तथा सरसफाइका लागि उपयोग गर्न सकिने प्रशस्त सम्भावना रहेको छ । नगरपालिकाभित्र १३ वटा सामुदायिक वनहरू रहेका छन । यी वनबाट विभिन्न खालका वनजन्य जडिबुटी तथा वनपैदावार उत्पादन हुने गरेको देखिन्छ । यहाँका मठमन्दिर, गुम्बा बिहार आदीलाई पर्यटनमा जोडेर यसको विविधीकरण र विस्तारद्वारा नागरिकको जीविकोपार्जन र रोजगारीका अवसरमा वृद्धि गरी जनताको जीवन स्तरमा सुधार गर्नु अपरिहार्य भएको छ । यस नगरपालिकाका विविध सम्पदाको समुचित संरक्षण र सम्बद्र्धन गर्नु अत्यावश्यक भएको छ । सबै प्रकारका पूर्वाधार विकास गर्दै पर्यटन उद्योगको संख्यात्मक एवं गुणात्मक वृद्धि गर्नु आवश्यक छ । भौगोलिक कालक्रमको इतिहासमा यहाँ बग्ने साना र ठुला खोला तथा नदीहरू, ताल र पोखरीहरूको निर्माण हुन गएको छ । प्राकृतिक ताल तलैया, सिमसार क्षेत्र तथा नदीहरू र हरियाली, अत्यन्तै नजिकबाट अवलोकन गर्न सकिने रमणीयतामा आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरूको भ्रमण हुने गर्दछ । यस नगरपालिकामा कृषि पर्यटन, धार्मिक तथा सांस्कृतिक पर्यटनका प्रमुख सम्भावना रहेको पाइन्छ । नगरपालिकामा मानव निर्मित भरत ताल, बागमती सिंचाई आयोजना तथा हाल विशेषगरी मकै, धान, गहुँ, मुंग पकेट क्षेत्र साथै अन्तरबाली प्रणाली विकास भैरहेकोले नगरपालिकालाई नमुना कृषि क्षेत्रको रूपमा विकास गर्न सके कृषि पर्यटनको समेत राम्रो सम्भावना रहेको छ । यी सबै प्राकृतिक स्रोतहरूलाई वैज्ञानिक व्यवस्थापन र दिगो सदुपयोगको नीति अवलम्बन गरी कृषिका लागि सिंचाइ र खानेपानी तथा सरसफाइका लागि उपयोग गर्न सकिने प्रशस्त सम्भावना रहेको छ । त्यसैगरी विभिन्न जाती, धर्म सम्प्रदाय र समुदायका मानिसहरू बसोबास गर्ने यो नगरपालिका भारतीय सीमासँग जोडिएकोले अन्तर्राष्ट्रिय सीमा स्तम्भ साथै बाढी, डुबान, कटान आदिको अध्ययन गर्ने विद्यार्थी, अनुसन्धानकर्ता, इन्जिनियर लगायत यहाँ बसोबास गर्ने जातजाती तथा संस्कृतिका बारेमा समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र अध्ययन गर्ने विद्यार्थी तथा अनुसन्धानकर्तालाई एक महत्वपूर्ण शैक्षिक गन्तव्य समेत हुन सक्दछ ।

(ङ) पालिकाको शैक्षिक अवस्थाको विश्लेषण

यस नगरपालिकामा सामुदायिक विद्यालय २५ वटा, धार्मिक/मदरसा १ वटा र संस्थागत १९ गरि जम्मा ४५ वटा विद्यालयहरु रहेका छन् । जसमध्ये आधारभूत तहका २१ वटा र माध्यमिक तहका ५ वटा बिद्यालयहरु रहेका छन् । सामुदायिक तर्फ आधारभूत तहका २० वटा (कक्षा १ देखि ५ सम्म संचालन भएका १८ वटा र १ देखि ८ सम्म संचालन भएका २ वटा) र माध्यमिक तर्फ ५ वटा (कक्षा १ देखि १० सम्म संचालन २ वटा र १ देखि १२ सम्म संचालन भएका ३ वटा) बिद्यालयहरु रहेका छन् । त्यसैगरी निजी बिद्यालय तर्फ आधारभूत तहका १६ वटा (कक्षा १ देखि ५ सम्म संचालन भएका १४ वटा र १ देखि ८ सम्म संचालन भएका २ वटा) र माध्यमिक तर्फ कक्षा १ देखि १० सम्म संचालन ३ वटा बिद्यालयहरु रहेका छन् । उच्च शिक्षा तर्फ निजी स्रोतबाट संचालित १ वटा क्याम्पस रहेका छन्

भने २५ वटा बालविकास केन्दहरु रहेकाछन् । त्यसैगरी १ सिकाइ केन्द्र रहेको छ । धार्मिक/मदरसा १ र प्राबिधिक शिक्षा संचालन भएका बिद्यालय ३ वटा रहेका छन् । पालिकाको शैक्षिक विवरणलाई यसरी संक्षिप्तमा प्रस्तुत गरिन्छ ।

तह	कक्षा	विद्यालयको प्रकार र संख्या		
		सामुदायिक	संस्थागत	मदरसा/धार्मिक
आधारभूत तह	कक्षा १-५	१८	१४	१
	कक्षा १-८	२	२	
माध्यमिक तह	कक्षा १-१०	२	२	
	कक्षा १-१२	३	१	
क्याम्पस		१		
बालविकास केन्द्र		२५		
सिकाइ केन्द्र		१		

स्रोत : बागमती नगरपालिका, शिक्षा शाखा,२०८२

वि.स. २०७७ बाट सबै सामुदायिक विद्यालयहरुमा राष्ट्रिय प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रम लागु हुदै आएको छ । त्यसैगरी जनगणना २०६८ अनुसारको पालिकाको साक्षरता प्रतिशत तपसील बमोजिम रहेको छ ।

५ बर्ष माथिको साक्षरताको अवस्था

पुरुष	जम्मा पाँच वर्ष माथि	७८२९
	पढ्न लेख्न सक्ने साक्षर	६३४५
	साक्षरता प्रतिशत	८१.०४
	पढ्न मात्र सक्ने	१२५
	पढ्न लेख्न नसक्ने	१३५७
	उल्लेख नभएको	२
महिला	जम्मा पाँच वर्ष माथि	९६१९
	पढ्न लेख्न सक्ने साक्षर	६५३३
	साक्षरता प्रतिशत	६७.९२
	पढ्न मात्र सक्ने	१९८
	पढ्न लेख्न नसक्ने	२८८७
	उल्लेख नभएको	१
जम्मा	जम्मा पाँच वर्ष माथि	१७४४८
	पढ्न लेख्न सक्ने साक्षर	१२८७८
	साक्षरता प्रतिशत	७३.८१
	पढ्न मात्र सक्ने	३२३
	पढ्न लेख्न नसक्ने	४२४४
	उल्लेख नभएको	३

स्रोत : जनगणना २०६८, तथ्यांकीय रुपरेखा २०७४ सर्लाही, जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय

१.१.२ नीतिगत प्रबन्ध

नेपालको संविधानले समाजवाद उन्मुख राज्य प्रणालीका आधारमा प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क पाउने हक सुनिश्चित गरेको छ । संविधानले अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपमा विपन्न नागरिकलाई कानुनबमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने हक र मातृभाषामा शिक्षा पाउने हक समेतको व्यवस्था गरेको छ । गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता र जीवनपर्यन्त शिक्षाको समान अवसरले राज्यको आर्थिक समृद्धि र सामाजिक न्याय सहितको समतामूलक समाज निर्माण गर्ने सोच पुरा गर्न योगदान पुर्‍याउँदछ ।

शिक्षालाई सर्वव्यापी, जीवनोपयोगी, प्रतिस्पर्धी एवम् गुणस्तरयुक्त बनाउनका लागि अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षासम्बन्धी ऐन २०७५ ले हरेक नागरिकको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गरेको छ । नेपाल सरकारले २०७६ सालमा जारी गरेको राष्ट्रिय शिक्षा नीतिले गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्दै सिर्जनशीलता, रचनात्मकता, अध्ययनशीलता, सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुण सहितको प्रतिस्पर्धी, सीपयुक्त एवं उत्पादनशील जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ । यसै गरी नेपाल सरकारको २५ वर्षे दीर्घकालीन सोच समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली सहितको समुन्नत राष्ट्र निर्माणका आधारमा सोह्रौं आवधिक योजनाका लक्ष्यहरू तय गरिएको छ । उल्लेखित नीति कार्यान्वयन गरी लक्ष्य प्राप्त गर्नका लागि शिक्षा पद्धति र शिक्षामा गरिने लगानीको स्वरूपमा आवश्यक सुधार गर्नु पर्ने हुन्छ । यस पालिकाले पनि शिक्षा ऐन, २०७५ र विद्यालय सुधार सूचक निर्माण गरि शिक्षा सुधारमा महत्वपूर्ण योगदान पुर्‍याउदै आएको छ ।

१.१.३ शिक्षाको संरचना

नेपालको विद्यालय क्षेत्रअन्तर्गत एक बर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा चार वर्षका बालबालिका सहभागी हुन्छन् भने ५-१२ वर्ष उमेर समूहका लागि ८ वर्षको निःशुल्क तथा अनिवार्य आधारभूत शिक्षा र १३-१६ वर्ष उमेर समूहका लागि ४ वर्षको निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व सरकारको रहेको छ तापनि शुल्क तिरेर पढ्ने निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित र सरकारको लगानीमा सञ्चालित शुल्क तिर्न नपर्ने गरी दुवै प्रकारका विद्यालयहरू सञ्चालन भइरहेका छन् । यस खण्डमा मुलुकको संक्षिप्त शैक्षिक सन्दर्भअन्तर्गत नीतिगत प्रबन्ध, उल्लेख्य उपलब्धि तथा अन्तर, विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाका कार्यक्रम तथा उपलब्धिहरू र दिगो विकास लक्ष्यहरूको सन्दर्भ उल्लेख गरिएको छ ।

कक्षागत रुपमा संचालित विद्यालयहरुको विवरण

कक्षा	ECD	G-1	G-5	G-8	G-10	G-12	G 1-5	G 6-8	G 1-8	G 9-10	G 11-12	G 9-12	Total Unit
कक्षागत र तहगत जम्मा बिद्यालय संख्या (सबै प्रकारका)	३८	०	२८	४	३	३	३८	१०	३८	६	३	६	३८
कक्षागत र तहगत सबै प्रकारका समुदायिक जम्मा बिद्यालय संख्या	२५	०	१८	२	२	३	२५	७	२५	५	३	५	२५

जम्मा समुदायिक बिद्यालयमध्ये अनुमति प्राप्त कक्षागत र तहगत विद्यालय संख्या (शुन्य दरबन्दी भएका)	०	०	१	०	०	०	१	०	१	०	०	०	१
जम्मा सामुदयिक बिद्यालयमध्ये बिशेष बिद्यालयहरुको संख्या (बिभिन्न अपाङ्गताका भएका बालबालिकाका लागि)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
जम्मा सामुदयिक बिद्यालयमध्ये धार्मिक बिद्यालयहरुको संख्या	०	१	०	०	०	०	१	०	१	०	०	०	१
जम्मा सामुदयिक बिद्यालयमध्ये घुम्ती बिद्यालयहरुको संख्या	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
जम्मा सामुदयिक बिद्यालयमध्ये समाहित शिक्षा सहितका बिद्यालयहरुको संख्या	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
जम्मा सामुदयिक बिद्यालयमध्ये आवासिय सुबिधा सहितका बिद्यालयहरुको संख्या				०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
प्राविधिक धार सहितका जम्मा सामुदयिक बिद्यालयहरुको संख्या (कक्षा ९-१२)					०	०	०	०	०	०	०	०	०
नमूना विद्यालय कार्यक्रम सहितका सामुदयिक बिद्यालयहरुको संख्या (कक्षा ९-१२)					१	०	०	०	०	१	०	१	१
बिज्ञान बिषय सहितका जम्मा बिद्यालयहरुको संख्या (सबै प्रकारका कक्षा ११-१२)	०					४	०	०	०	०	४	४	४
बिज्ञान बिषय सहितका जम्मा सामुदयिक बिद्यालयहरुको संख्या (कक्षा ११-१२)	०					३	०	०	०	०	३	३	३
खुल्ला विद्यालय संख्या	०			०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
सामुदायिक सिकाई केन्द्रहरुको संख्या	०	०											
अनौपचारिक बैकल्पिक र प्रौढ विद्यालय	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

१.१.४ बिद्यार्थी संख्या र भर्ना प्रवृत्ती

क) यस पालिकाको सेवा क्षेत्रबाहेक अन्य पालिकाका बालबालिकाहरु भर्ना भै अध्ययनरत र यस पालिकाको सेवा क्षेत्रबाट अन्य पालिकाका बिद्यालयहरुमा भर्ना भै अध्ययनरत कक्षागत र तहगत बिद्यार्थी

ख) सबै प्रकारको विद्यालयको कक्षागत दलित, जनजाती, बिशेष जातजाती (२२ जनजाती र पालिकाबाट पहिचान भएका अन्य जातजाती) बिशेष क्षमता भएका (विभिन्न अपाङ्गता भएका) जम्मा विद्यार्थी विवरण

कक्षा	लिंग	जम्मा	दलित	जनजाति	ब्राह्मण/क्षेत्री	अन्य	अपाङ्गता
बालविकास	छात्रा	१०८७	१०५	४६३	१२३	३९६	१
	छात्र	१३२३	१४०	५४५	१३७	५०१	१
	जम्मा	२४१०	२४५	१००८	२६०	८९७	२
१	छात्रा	६२०	७२	२८७	५३	२०८	१
	छात्र	७२०	७९	३२६	६१	२५४	१
	जम्मा	१३४०	१५१	६१३	११४	४६२	२
२	छात्रा	५२६	५९	२२०	६५	१८२	१
	छात्र	५६१	६२	२२८	७२	१९९	१
	जम्मा	१०८७	१२१	४४८	१३७	३८१	२
३	छात्रा	५२८	५६	२६५	४८	१५९	०

	छात्र	५२१	६१	२३५	६५	१६०	२
	जम्मा	१०४९	११७	५००	११३	३१९	२
४	छात्रा	५१२	५१	२५०	४६	१६५	०
	छात्र	५१९	४९	२२६	७१	१७३	१
	जम्मा	१०३१	१००	४७६	११७	३३८	१
५	छात्रा	४७३	४६	२३७	४६	१४४	१
	छात्र	४७४	५९	२०९	६७	१३९	१
	जम्मा	९४७	१०५	४४६	११३	२८३	२
६	छात्रा	३५८	३४	१७५	४६	१०३	०
	छात्र	४१७	२९	२१७	४८	१२३	१
	जम्मा	७७५	६३	३९२	९४	२२६	१
७	छात्रा	३९७	४१	१८४	७२	१००	०
	छात्र	३२८	३४	१४३	४१	११०	२
	जम्मा	७२५	७५	३२७	११३	२१०	२
८	छात्रा	४०९	३६	२०२	६३	१०८	०
	छात्र	४१५	३६	१७२	५६	१५१	१
	जम्मा	८२४	७२	३७४	११९	२५९	१
९	छात्रा	२४४	१०	११९	५७	५८	०
	छात्र	२८८	२१	१३०	४२	९५	०
	जम्मा	५३२	३१	२४९	९९	१५३	०
१०	छात्रा	३००	१७	१३९	५९	८५	१
	छात्र	२५१	२५	९३	५६	७७	०
	जम्मा	५५१	४२	२३२	११५	१६२	१
११	छात्रा	१५२	१८	४७	४०	४७	०
	छात्र	१४१	१७	४३	२९	५२	१
	जम्मा	२९३	३५	९०	६९	९९	१
१२	छात्रा	११८	१०	४०	२५	४३	१
	छात्र	१११	८	३८	२७	३८	०
	जम्मा	२२९	१८	७८	५२	८१	१
Total	छात्रा	५७२४	५५५	२६२८	७४३	१७९८	६
	छात्र	६०६९	६२०	२६०५	७७२	२०७२	१२
	जम्मा	११७९३	११७५	५२३३	१५१५	३८७०	१८
जम्मा %	छात्रा	४८.५४	४.७१	२२.२८	६.३०	१५.२५	०.०५
	छात्र	५१.४६	५.२६	२२.०९	६.५५	१७.५७	०.१०
	जम्मा	१००.००	९.९६	४४.३७	१२.८५	३२.८२	०.१५

ग) सामुदायिक विद्यालयको कक्षागत दलित, जनजाती, बिशेष जातजाती (२२ जनजाती र पालिकाबाट पहिचान भएका अन्य जातजाती) बिशेष क्षमता भएका (विभिन्न अपाङ्गता भएका) जम्मा विद्यार्थी विवरण

कक्षा	लिंग	जम्मा	दलित	जनजाति	ब्राह्मण/क्षेत्री	अन्य	अपाङ्गता
बालविकास	छात्रा	५७३	७३	२३९	२७	२३४	१
	छात्र	६०२	७६	२७१	४०	२१५	०
	जम्मा	११७५	१४९	५१०	६७	४४९	१
१	छात्रा	४१९	४९	१८९	२५	१५६	१
	छात्र	४०१	५७	१९५	१४	१३५	१

	जम्मा	८२०	१०६	३८४	३९	२९१	२
२	छात्रा	३४१	४८	१३६	१८	१३९	१
	छात्र	३१७	४१	१४१	१७	११८	१
	जम्मा	६५८	८९	२७७	३५	२५७	२
३	छात्रा	३७७	४७	१८९	१७	१२४	०
	छात्र	३२२	४८	१५४	२३	९७	१
	जम्मा	६९९	९५	३४३	४०	२२१	१
४	छात्रा	४०२	४४	२०५	२०	१३३	०
	छात्र	३३९	३६	१६५	२६	११२	०
	जम्मा	७४१	८०	३७०	४६	२४५	०
५	छात्रा	३६५	४१	१८७	२३	११४	१
	छात्र	३२२	४६	१६०	२१	९५	१
	जम्मा	६८७	८७	३४७	४४	२०९	२
६	छात्रा	२६२	२९	१३३	२२	७८	०
	छात्र	२९१	२४	१७२	१५	८०	१
	जम्मा	५५३	५३	३०५	३७	१५८	१
७	छात्रा	३३४	३९	१६१	४४	९०	०
	छात्र	२५७	३३	११७	२१	८६	२
	जम्मा	५९१	७२	२७८	६५	१७६	२
८	छात्रा	३७३	३५	१८८	४७	१०३	०
	छात्र	३६१	३४	१४९	३८	१४०	१
	जम्मा	७३४	६९	३३७	८५	२४३	१
९	छात्रा	२१०	९	१०७	४४	५०	०
	छात्र	२४९	२०	११५	२६	८८	०
	जम्मा	४५९	२९	२२२	७०	१३८	०
१०	छात्रा	२५४	१६	१२१	४३	७४	१
	छात्र	१९९	२४	७७	३०	६८	०
	जम्मा	४५३	४०	१९८	७३	१४२	१
११	छात्रा	१३८	१८	४०	३३	४७	०
	छात्र	११८	१६	३८	१७	४७	१
	जम्मा	२५६	३४	७८	५०	९४	१
१२	छात्रा	१०५	१०	३५	२०	४०	१
	छात्र	९२	८	२९	१८	३७	०
	जम्मा	१९७	१८	६४	३८	७७	१
जम्मा	छात्रा	४१५३	४५८	१९३०	३८३	१३८२	६
	छात्र	३८७०	४६३	१७८३	३०६	१३१८	९
	जम्मा	८०२३	९२१	३७१३	६८९	२७००	१५
जम्मा %	छात्रा	५१.७६	५.७१	२४.०६	४.७७	१७.२३	०.०७
	छात्र	४८.२४	५.७७	२२.२२	३.८१	१६.४३	०.११
	जम्मा	१००.००	११.४८	४६.२८	८.५९	३३.६५	०.१९

घ) संस्थागत विद्यालयको कक्षागत दलित, जनजाती, बिशेष जातजाती (२२ जनजाती र पालिकाबाट पहिचान भएका अन्य जातजाती) बिशेष क्षमता भएका (विभिन्न अपाङ्गता भएका) जम्मा विद्यार्थी विवरण

कक्षा	लिंग	जम्मा	दलित	जनजाति	ब्राह्मण/क्षेत्री	अन्य	अपाङ्गता
बालविकास	छात्रा	५१४	३२	२२४	९६	१६२	०
	छात्र	७२१	६४	२७४	९७	२८६	१
	जम्मा	१२३५	९६	४९८	१९३	४४८	१
१	छात्रा	२०१	२३	९८	२८	५२	०
	छात्र	३१९	२२	१३१	४७	११९	०
	जम्मा	५२०	४५	२२९	७५	१७१	०
२	छात्रा	१८५	११	८४	४७	४३	०
	छात्र	२४४	२१	८७	५५	८१	०
	जम्मा	४२९	३२	१७१	१०२	१२४	०
३	छात्रा	१५१	९	७६	३१	३५	०
	छात्र	१९९	१३	८१	४२	६३	१
	जम्मा	३५०	२२	१५७	७३	९८	१
४	छात्रा	११०	७	४५	२६	३२	०
	छात्र	१८०	१३	६१	४५	६१	१
	जम्मा	२९०	२०	१०६	७१	९३	१
५	छात्रा	१०८	५	५०	२३	३०	०
	छात्र	१५२	१३	४९	४६	४४	०
	जम्मा	२६०	१८	९९	६९	७४	०
६	छात्रा	९६	५	४२	२४	२५	०
	छात्र	१२६	५	४५	३३	४३	०
	जम्मा	२२२	१०	८७	५७	६८	०
७	छात्रा	६३	२	२३	२८	१०	०
	छात्र	७१	१	२६	२०	२४	०
	जम्मा	१३४	३	४९	४८	३४	०
८	छात्रा	३६	१	१४	१६	५	०
	छात्र	५४	२	२३	१८	११	०
	जम्मा	९०	३	३७	३४	१६	०
९	छात्रा	३४	१	१२	१३	८	०
	छात्र	३९	१	१५	१६	७	०
	जम्मा	७३	२	२७	२९	१५	०
१०	छात्रा	४६	१	१८	१६	११	०
	छात्र	५२	१	१६	२६	९	०
	जम्मा	९८	२	३४	४२	२०	०
११	छात्रा	१४	०	७	७	०	०
	छात्र	२३	१	५	१२	५	०
	जम्मा	३७	१	१२	१९	५	०
१२	छात्रा	१३	०	५	५	३	०
	छात्र	१९	०	९	९	१	०
	जम्मा	३२	०	१४	१४	४	०
जम्मा	छात्रा	१५७१	९७	६९८	३६०	४१६	०

	छात्र	२१९९	१५७	८२२	४६६	७५४	३
	जम्मा	३७७०	२५४	१५२०	८२६	११७०	३
जम्मा %	छात्रा	४१.६७	२.५७	१८.५१	९.५५	११.०३	०.००
	छात्र	५८.३३	४.१६	२१.८०	१२.३६	२०.००	०.०८
	जम्मा	१००.००	६.७४	४०.३२	२१.९१	३१.०३	०.०८

घ) सबै प्रकारको विद्यालयमा तहगत जम्मा विद्यार्थी विवरण

कक्षा	लिंग	जम्मा	दलित	जनजाति	ब्राह्मण/क्षेत्री	अन्य	अपाङ्गता
बालविकास	छात्रा	१०८७	१०५	४६३	१२३	३९६	१
	छात्र	१३२३	१४०	५४५	१३७	५०१	१
	जम्मा	२४१०	२४५	१००८	२६०	८९७	२
कक्षा १-५	छात्रा	२६५९	२८४	१२५९	२५८	८५८	३
	छात्र	२७९५	३१०	१२२४	३३६	९२५	६
	जम्मा	५४५४	५९४	२४८३	५९४	१७८३	९
कक्षा ६-८	छात्रा	११६४	१११	५६१	१८१	३११	०
	छात्र	११६०	९९	५३२	१४५	३८४	४
	जम्मा	२३२४	२१०	१०९३	३२६	६९५	४
कक्षा ९-१०	छात्रा	५४४	२७	२५८	११६	१४३	१
	छात्र	५३९	४६	२२३	९८	१७२	०
	जम्मा	१०८३	७३	४८१	२१४	३१५	१
कक्षा ११-१२	छात्रा	२७०	२८	८७	६५	९०	१
	छात्र	२५२	२५	८१	५६	९०	१
	जम्मा	५२२	५३	१६८	१२१	१८०	२

च) समुदायिक बिद्यालयमा तहगत जम्मा विद्यार्थी विवरण

कक्षा	लिंग	जम्मा	दलित	जनजाति	ब्राह्मण/क्षेत्री	अन्य	अपाङ्गता
बालविकास	छात्रा	५७३	७३	२३९	२७	२३४	१
	छात्र	६०२	७६	२७१	४०	२१५	०
	जम्मा	११७५	१४९	५१०	६७	४४९	१
कक्षा १-५	छात्रा	१९०४	२२९	९०६	१०३	६६६	३
	छात्र	१७०१	२२८	८१५	१०१	५५७	४
	जम्मा	३६०५	४५७	१७२१	२०४	१२२३	७
कक्षा ६-८	छात्रा	९६९	१०३	४८२	११३	२७१	०
	छात्र	९०९	९१	४३८	७४	३०६	४
	जम्मा	१८७८	१९४	९२०	१८७	५७७	४
कक्षा ९-१०	छात्रा	४६४	२५	२२८	८७	१२४	१
	छात्र	४४८	४४	१९२	५६	१५६	०
	जम्मा	९१२	६९	४२०	१४३	२८०	१
कक्षा ११-१२	छात्रा	२४३	२८	७५	५३	८७	१
	छात्र	२१०	२४	६७	३५	८४	१
	जम्मा	४५३	५२	१४२	८८	१७१	२

छ) संस्थागत बिद्यालयमा तहगत जम्मा विद्यार्थी विवरण

कक्षा	लिंग	जम्मा	दलित	जनजाति	ब्राह्मण/क्षेत्री	अन्य	अपाङ्गता
बालविकास	छात्रा	५१४	३२	२२४	९६	१६२	०
	छात्र	७२१	६४	२७४	९७	२८६	१
	जम्मा	१२३५	९६	४९८	१९३	४४८	१
कक्षा १-५	छात्रा	७५५	५५	३५३	१५५	१९२	०
	छात्र	१०९४	८२	४०९	२३५	३६८	२
	जम्मा	१८४९	१३७	७६२	३९०	५६०	२
कक्षा ६-८	छात्रा	१९५	८	७९	६८	४०	०
	छात्र	२५१	८	९४	७१	७८	०
	जम्मा	४४६	१६	१७३	१३९	११८	०
कक्षा ९-१०	छात्रा	८०	२	३०	२९	१९	०
	छात्र	९१	२	३१	४२	१६	०
	जम्मा	१७१	४	६१	७१	३५	०
कक्षा ११-१२	छात्रा	२७	०	१२	१२	३	०
	छात्र	४२	१	१४	२१	६	०
	जम्मा	६९	१	२६	३३	९	०

१.१.५ बिद्यार्थी शिक्षक अनुपात अन्य सूचकहरुको अवस्था र प्रवृत्ति विश्लेषण

सूचक	बालविकास			कक्षा १-५			कक्षा ६-८			कक्षा ९-१०			कक्षा ११-१२		
	म.	पु.	जम्मा	म.	पु.	जम्मा	म.	पु.	जम्मा	म.	पु.	जम्मा	म.	पु.	जम्मा
सबै प्रकारका बिद्यालयमा तहगत जम्मा शिक्षक संख्या	३८	०	३८	१०२	७०	१७२	१०	२६	३६	१५	४४	५९	०	९	९
सबै प्रकारका सामुदायिक बिद्यालयमा तहगत जम्मा शिक्षक संख्या	२५	०	२५	७६	७२	१४८	११	१७	२८	६	१६	२२	०	७	७
सबै प्रकारका सामुदायिक बिद्यालयमा स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत तहगत जम्मा शिक्षक संख्या	२१	०	२१	४४	४८	९२	२	१६	१८	४	१६	२०	०	७	७
सामुदायिक बिद्यालयमा कार्यरत प्रशिक्षक/शिक्षक संख्या(कक्षा ९-१२)										०	०	०	०	०	०
पालिकाद्वारा सामुदायिक बिद्यालयहरूमा नियुक्त गरिएका तहगत कार्यरत शिक्षक संख्या	४	०	४	०	०	०	४२	२७	६९	३	४	७	०	०	०
सामुदायिक बिद्यालयमा कार्यरत शिक्षकमध्ये पूर्ण तालिम प्राप्त (शिक्षा बिषय र TPD सहितका शिक्षक) संख्या	४	०	४	१६	३८	५४	२	१६	१८	४	१६	२०	०	०	०

१.२ समस्या

पहुँच र सहभागिता

नेपालमा विगत केही दशकमा भएको शिक्षाको विस्तार उल्लेख्य रहेको छ । विद्यालय तथा विद्यार्थी सङ्ख्यामा भएको वृद्धि, कुल र खुद भर्ना दरमा भएको वृद्धि र साक्षरता दरमा भएको उल्लेख्य सुधारले शिक्षामा भएको विस्तारलाई पुष्टि गर्दछन् । तथ्याङ्कअनुसार प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा कुल भर्ना दर क्रमशः १३४.६ र प्रतिशत पुगेको छ भने प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका ६३.३ प्रतिसत देखिन्छ र आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-८) मा खुद र कुल प्रवेशदर प्रतिशत क्रमशः ८७ र १२९.५ रहेको छ । त्यसै गरी आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-५) कुल र खुद भर्ना दर क्रमशः ११९.७ र ८५.२ प्रतिशत रहेको छ । कक्षा ५ सम्मको टिकाउ दर ७०.६ प्रतिशत मात्र रहेको देखिन्छ । यसरी भर्ना भएकामध्ये करिब २९.४ प्रतिशत बालबालिकाहरू कक्षा ५ सम्म पनि नपुगेका र आधारभूत तह कक्षा ५ पुरा गर्ने दर ६३ प्रतिशत देखिन्छ र आधारभूत तह (१-८) मा भर्ना भएका कम वा बढी उमेरका बालबालिका ३३.४ प्रतिशत छन् र यस तहको कुल र खुद भर्ना दर क्रमसः १०५.४ र ७२ रहेको छ र यस तहको टिकाउ डर ५८.८ प्रतिशत छ र कक्षा १ मा भर्ना भएका विधार्थी मध्ये कक्षा ८ पुरा गर्ने ५४ प्रतिशन मात्र देखिछ र माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा भने कुल र खुद भर्ना दर क्रमशः ३९.७ र १९ प्रतिशत मात्र रही माध्यमिक शिक्षा उमेरको ठूलो जनसङ्ख्या माध्यमिक तहको शिक्षाभन्दा बाहिर रहेको छ ।

लैङ्गिक समता

आधारभूत तहमा लैङ्गिक समता सूचक १.०५ पुगेको छ भने माध्यमिक तहमा सूचक समतामा पुगेको देखिन्छ । विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका सबै बालबालिकालाई समावेशी वातावरण सिर्जना तथा आवश्यकता अनुसारको प्रबन्धसहिको सहभागिता र सिकाइका लागि समग्र विद्यालय पद्धतिको क्षमता विकास तथा अपाङ्गता मैत्री सिकाइ वातावरण निर्माणमा थप प्रयास आवश्यक छ ।

विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर

विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिका आधारमा गुणस्तरलाई हेर्दा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रद्वारा कक्षा ३, ५ र ८ मा गरिएका परीक्षणले समग्रमा मध्यम उपलब्धि देखाएका छन् भने सोही केन्द्रद्वारा गरिएका माध्यमिक विद्यालयका कार्यसम्पादन परीक्षणहरूले अधिकांश विद्यालयको व्यस्थापकीय क्षमता, विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण, शिक्षक तयारी, कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइ तथा विद्यार्थीको समग्र सिकाइ उपलब्धि सुधारउन्मुख रहेको देखाएका छन् ।

समता

यसरी विद्यालय तथा विद्यार्थी भर्नामा वृद्धि तथा समताका सूचकहरूमा सुधार आए पनि सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा ल्याई गुणस्तरीय सिकाइसहित विद्यालय तह पुरा गराउन थप प्रयास तथा सुधार आवश्यक छ

। यसका लागि समग्र विद्यालय पद्धतिलाई बालमैत्री र गुणस्तर उन्मुख बनाउन विद्यालयमा पूर्वाधारसिहतको सिकाइ वातावरण निर्माण, शिक्षकको क्षमता तथा उत्प्रेरणामा सुधार र निरन्तर सहयोग पद्धतिको विकास आवश्यक हुन्छ । त्यसै गरी विद्यार्थीलाई सिकाइका लागि उत्प्रेरित गर्न उनीहरूको कुशलताप्रति चासो बढाउन विद्यालयमा आधारित स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छतासम्बन्धी सेवा तथा शिक्षालाई विद्यालयमा आवद्ध गरी व्यवस्थित गर्नु पनि उत्तिकै आवश्यक छ ।

गुणस्तर र सेवा प्रवाह

शिक्षाको सबै तहमा सुशासन कायम गर्न र प्रभावकारी र गुणस्तरीय सेवा प्रवाहका लागि नेपालको संविधानअनुसार तीनै तहको सरकारको समन्वय. सहकार्य र सहकारिताको सिद्धान्तमा आधारित उच्च गुणस्तरको शैक्षिक व्यवस्थापनका गर्न सक्ने गरी शासकीय तथा व्यवस्थापकीय प्रबन्धका लागि गर्नु आवश्यक छ । सार्वजनिक शिक्षामा न्यून पहुँच भएका दुर्गम गाउँका बालबालिका तथा युवाहरूका लागि शिक्षा प्रणालीमा समतामूलक पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्न सेवा प्रदायक प्रणाली तथा शिक्षकका दक्षता सुधार गरी गुणस्तर अभिवृद्धि गर्नु आवश्यक छ । यस प्रयोजनका लागि हालसम्म कार्यान्वयन भएका योजनाहरूको समीक्षाका आधारमा विकास कार्यक्रमहरूको परिमार्जन तथा सेवा प्रदायक एकाइ तथा निकायहरूको क्षमता अभिवृद्धि जरूरी देखिएको छ ।

सुशासन र व्यवस्थापन

यसै गरी स्थानीय र प्रदेश तहमा शिक्षा योजना निर्माण, अनुगमन तथा प्रतिवेदन प्रणालीसम्बन्धी क्षमता तथा संयन्त्र विकास गर्ने, शिक्षकको सक्षमता विकास गर्ने, पाठ्यक्रमअनुसार अपेक्षित गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने, सामुदायिक विद्यालयहरूको प्रतिवद्धता र उत्तरदायित्वमा सुधार गर्ने, साधन र स्रोतको पर्याप्त व्यवस्था गर्ने, विद्यालय तहको प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकासलाई श्रम बजारको मागसँग जोडी सान्दर्भिकता सुनिश्चित गर्ने गरी सुधार गर्ने, तथ्याङ्कलाई विश्वसनीय बनाई शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीलाई सुदृढ गर्ने, दिगो लगानीको स्रोत पहिचान गर्ने, जीवन पर्यन्त सिकाइका अवसरमा वृद्धि तथा विस्तार गर्ने, औपचारिक, अनौपचारिक, अनियमित र जीवनपर्यन्त शिक्षाबिच पारगम्यताको संस्थागत व्यवस्था गर्ने, प्रविधिमा आधारित शिक्षण सिकाइ सुनिश्चित गर्ने, सिकाइलाई विज्ञान र प्रविधिसँग जोड्ने र कोभिड-१९ का कारण सिर्जित पहुँच, सहभागिता र सिकाइ उपलव्धिमा देखा परेको अन्तर घटाउने जस्ता प्रमुख चुनौतीहरू रहेका छन् ।

१.३ चुनौती

उल्लेखित सन्दर्भ तथा विद्यालय शिक्षाका उपलब्धि र अन्तरका आधारमा विद्यालय क्षेत्रको शिक्षामा देखिएका प्रमुख चुनौतीहरू निम्नअनुसार पहिचान गरिएको छ :

१. सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चत गर्न प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्र÷कक्षाको समायोजन तथा पुनर्वितरण गरी मापदण्डअनुसार सञ्चालन,

२. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा चार वर्षका बालबालिकाहरूका लक्षित गरी सञ्चालन गरिने कार्यक्रम भए पनि चारवर्ष भन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरू पनि सहभागी हुनु,
३. नक्साङ्कनका आधारमा विद्यालयको स्थापना, समायोजन तथा पुनर्वितरण गरी सबै विद्यालय शिक्षामा बालबालिकाको पहुँच र सहभागिताको सुनिश्चितता,
४. सबै विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरणमा सुधार ल्याई विद्यालयलाई बालमैत्री बनाउने,
५. विद्यालय शिक्षाको पहुँच, सहभागिता र उपलब्धिमा प्रदेशगत, सामाजिक सांस्कृतिक परिवेश, आर्थिक अवस्था लगायतमा आधारित भिन्नताहरू कामय रहनु,
६. सूचना तथा सञ्चार लगायतका प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार र सिकाइमा प्रभावकारी ढङ्गले प्रयोग,
७. विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने,
८. विद्यालयलाई भय, विभेद र दुव्र्यवहारमुक्त बनाई विविधताअनुकूल, समावेशी र समतामूलक बनाउने,
९. साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसरमा वृद्धि गर्ने र विद्यालयमा नियमित उपस्थित भई शिक्षा निरन्तर गर्न नसक्ने तथा बढी उमेर भएका व्यक्तिका लागि वैकल्पिक सिकाइको प्रबन्ध गर्ने,
१०. संघीय संरचनाबमोजिम सरकारका सबै तह र निकायमा शिक्षाको शासकीय प्रबन्धलाई थप सुदृढ बनाउदै नतिजामुखी व्यवस्थापन तथा सुशासन प्रवद्र्धन गर्न संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारबिच समन्वयात्मक कार्यढाँचा र उत्तरदायित्व प्रणालीलाई प्रभावकारी र सुदृढ गर्ने,

पालिकाको शिक्षा क्षेत्रको विकासकालागि मुख्य अवसरहरू

उल्लिखित चुनौतीहरू समाधान गरी विद्यालय शिक्षाको विकासका लागि सहयोगी हुने निम्नलिखित अवसरहरू उलपब्ध हुनेछन्ः

१. विद्यालय शिक्षाको पहुँच, गुणस्तर र समता विकासका लागि सञ्चालन भएका कार्यक्रमहरूले विकास गरेका संरचना तथा क्षमता पूर्वधारका रूपमा रहन सक्ने,
२. आधारभूत तहमा निःशुल्क तथा अनिवार्य र माध्यमिक तहमा निःशुल्क शिक्षाका लागि संवैधानिक, कानुनी तथा नीतिगत आधार तयार भएको,
३. शिक्षामा सरकारको लगानी वृद्धिका लागि राजनीतिक रूपमा सहमति देखिएको,
४. संघीय संरचनामा विद्यालय शिक्षाको विकास र शासकीय तथा व्यवस्थापकीय प्रबन्धका लागि स्थानीय तहलाई जिम्मेवार बनाई तीनै तहका सरकारको सहकार्य तथा समन्वयको स्वरूप प्रारम्भ भएको र तीनै तहबाट लगानी हुन सक्ने व्यवस्था रहेको,
५. विद्यालय शिक्षाका लागि आवश्यक केही संरचना तथा क्षमता विद्यमान रहेकोले यसमा सुधार तथा परिमार्जन मात्र गर्दा यस योजनाको कार्यन्वयनमा उपयोग गर्न सकिने,
६. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ विकास भई कार्यान्वयन प्रारम्भ भएको,
७. सार्वजनिक शिक्षाको विकास तथा गुणस्तर सुधारका लागि सहयोगी तथा सकारात्मक जनमत रहेको,

सम्भावित अवसरहरुको कार्यन्वयनमा आईपर्ने सक्ने चुनौतीहरु

१.४ बागमती नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रका सबल पक्षहरु :

१. नगरपालिकामा शिक्षक दरबन्दी न्यून रहेका विद्यालयमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात समायोजन गर्न नगर स्वयंसेवक शिक्षकको व्यवस्था गरिएको,

२. बालबिकास सहजकर्ताका लागि क्षमता बिकास गर्न प्रत्यक बर्ष ३ दिनको क्षमता बिकास कार्यशाला संचालन,

३. मा.बि.का प्रत्येक बालबालिकाको सिकाईउपलब्धि न्यून रहेका विद्यार्थीका लागि अतिरिक्त कक्षाको व्यवस्था गरिएको,

४. शिक्षण सिकाईमा प्राबिधिक सहयोग गर्न नगरस्तरमा एउटा बिज्ञ समूह गठन गरिएको,

५. मा.बि.विद्यालयमा ICT विज्ञको व्यवस्था भएको र कम्प्युटर सिक्न चाहने विद्यार्थी शिक्षक र अभिभावकलाई समेत अवसर प्रदान,

६. प्रत्येक विद्यालयको विद्यालय सुशासन, आर्थिक पारदर्शिता कायम गर्न लेखा परीक्षण, सामाजिक परीक्षण आदि कार्यलाई प्रभावकारी बनाईएको,

७. नगर प्रमुख, शिक्षा शाखा र बिज्ञ सहितको टोलि बनाई अनुगमन गर्ने कार्यको प्रारम्भ भएको,

८. प्रत्येक महिना प्र.अ बैठक गर्ने र विद्यालयमा स्टाफ बैठकलाई निरन्तरता दिएको,

९. स्थानीय तहको सामाजिक सांस्कृतिक भौगोलिक अवस्थालाई समेटेर स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्न समिति गठन,

१.५ बागमती नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रका आन्तरिक तथा बाह्य वातावरण र सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु :

१. समुदायको सहयोगबाट बनेको भौतिक संरचना बालमैत्री, लैंगिक मैत्री, अपांग मैत्री बनाउन यथेष्ट कार्य हुनसकेको छैन,

२. करिव ४% बालबालिका विद्यालयको मूल प्रवाहिकरण भन्दा बाहिर रहेका छन् । उक्त बालबालिकालाई शिक्षाको पहुचमा ल्याउने कार्यक्रम तर्जुमा हुन् नसकेको,

३. विद्यालय भर्ना भएका बालबालिकाको सिकाई उपलब्धि न्यून र टिकाउदर ८६.२ मात्र रहेकोले सिकाई उपलब्धि र टिकाउदर बढाउने कार्यक्रम ल्याउन नसकिएको,

४. अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा ऐन, २०७५, दिगो बिकास लक्ष्य, शिक्षा क्षेत्र योजनाको, पन्ध्रौं योजनाको मर्म र भावना अनुसार विद्यालयलाई प्रबिधि मैत्री बनाई कोभिड-१९ को महामारीमा पनि शिक्षण सिकाईलाई संचालन गर्न भौतिक उपस्थितिको विकल्पको खोजि हुन् नसकेको,

५. अन्तराष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार शिक्षाका लागि कुल बजेको २०% विनियोजन गर्नु पर्ने भएता पनि सघ र स्थानीय तहमा पनि आवश्यक बजेट बिनियोजन हुन् सकेको छैन,

६. शिक्षकको पेशागत विकासका लागि स्थानीय तहमा भरपर्दो संयन्त्रको बिकास गर्न नसकिनु,

परिच्छेद २

दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण

२.१ परिचय

परिच्छेद एकमा उल्लेख गरिएको राष्ट्रिय शैक्षिक परिवेशको समीक्षासहित उठान गरिएका मुख्य चुनौती तथा अवसर र सम्भावनाहरूले नेपालको विद्यालय शिक्षाको आगामी ५ वर्षको मार्ग पहिचानका लागि आधार सिर्जना गरेका छन् । यही सन्दर्भलाई दृष्टिगत गरी यस विद्यालय क्षेत्र योजनाको माध्यमबाट अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा, निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा र सर्वसुलभ साक्षरता, निरन्तर शिक्षा तथा जीवन पर्यन्त सिकाइमा नेपालले वि.सं.२०८७ (सन् २०३०) सम्ममा प्राप्त गर्ने उपलब्धिहरूलाई समेटेने गरी यस परिच्छेदमा योजनाको दूरदृष्टि, ध्येय, उद्देश्यहरू, रणनीतिहरू तथा प्रमुख उपलब्धि सूचक प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.२ दुरदृष्टि

"समतामूलक, गुणस्तरीय, सिपमूलक र प्रविधिमैत्री शिक्षा बागमती, नगरपालिकाको सदिच्छा"

२.३ लक्ष्य

समावेशी पहुँचसहित गुणस्तरीय, सिपमूलक र प्रविधिमैत्री शिक्षा प्रणालीको विकासमार्फत स्थानीय आवश्यकता र राष्ट्रिय श्रम बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने सक्षम, नैतिक र आत्मनिर्भर जनशक्तिको विकास गर्ने,

२.४ उद्देश्यहरु

१. बालबालिकालाई शिक्षामा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,
२. पाठ्यक्रमले तोकेका सिकाई उपलब्धि हासिल गर्नु,
३. विषयगत र कक्षागत रुपमा शिक्षकको दरवन्दी व्यवस्थापन गर्नु,
४. शिक्षामा सुचना तथा संचार प्रविधिको प्रभावकारी रुपमा प्रयोग गर्नु,
५. औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित व्यक्तिहरूका लागि वैकल्पिक, अनौपचारिक, खुला र निरन्तर सिकाइको वातावरण सुनिश्चित गर्नु,
६. विद्यालय शिक्षामा सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्नु,

२.५ रणनीतिहरु

उद्देश्य १ सँग सम्बन्धित रणनीतिहरुः

क. आधारभूत शिक्षालाई सबै बालबालिकाका लागि अनिवार्य र निःशुल्क बनाउँदै पहुँचयोग्य र समतामूलक बनाउने,
ख. विद्यालय जानबाट वञ्चित बालबालिकाहरूको पहिचान गर्न तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने र शैक्षिक सत्रको सुरुमा "विद्यार्थी भर्ना घरदैलो अभियान" सञ्चालन गर्ने,
ग. गरिब, विपन्न, दलित र सीमान्तकृत समूहका बालबालिकालाई विद्यालयमा आकर्षित गर्न र टिकाइराख्न दिवा खाजा, छात्रवृत्ति र पोसाक वितरण गर्ने,

घ. विकट क्षेत्र वा अध्ययन गर्ने वातावरण नभएका बालबालिकाहरूका लागि आवश्यकता अनुसार छात्रावास तथा यातायातको व्यवस्था गर्ने,

ङ. अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि उनीहरूको अवस्था अनुसार (शारीरिक, सुनाइ, दृष्टि, अटिजम आदि) ब्रेल, साङ्केतिक चित्र र ह्विलचेयर जस्ता सामग्री र विशेष छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने,

च. अपाङ्गता भएका, सीमान्तकृत वा विशेष आवश्यकताका बालबालिकाका लागि समावेशी सिकाइ वातावरण उपलब्ध गराउने,

छ. बालबालिकाको शिक्षामा अभिभावकलाई जिम्मेवार बनाउन अभिभावक शिक्षा कार्यक्रमलाई अभियानकै रूपमा सञ्चालन गर्ने,

ज. शिक्षकहरूलाई नवीनतम् शिक्षण पद्धति र प्रविधिमा अभ्यस्त गराउन नियमित र नतिजामुखी तालिम प्रदान गर्ने र उनीहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग जोड्ने

झ. विद्यालय पूर्वाधार र सिकाइ वातावरणमा जलवायु उत्थानशीलता र वातावरणमैत्री पूर्वाधार-सुनिश्चित गर्नु ।

उद्देश्य २ सँग सम्बन्धित रणनीतिहरुः

क. शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला र इन्टरनेट सुविधाको विस्तार गर्ने,

ख. शिक्षाको गुणस्तर कायम गर्न नतिजामा आधारित अनुगमन तथा वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गर्ने,

ग. शिक्षकहरूलाई नवीनतम् शिक्षण पद्धति र प्रविधिमा अभ्यस्त गराउन नियमित र नतिजामुखी तालिम प्रदान गर्ने र उनीहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग जोड्ने,

घ. पाठ्यक्रमलाई स्थानीय आवश्यकता, संस्कृति र जीवनोपयोगी सीपसँग मेल खाने गरी अनुकूल बनाउने,

ङ. विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने,

च. शिक्षण सिकाइमा खोजमूलक, प्रयोगात्मक, विद्यार्थी केन्द्रित र क्रियाकलाप आधारित सिकाइ प्रवर्द्धन गर्ने,

छ. शिक्षकलाई नवीनतम शिक्षण विधि, ICT प्रयोग, समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षण तालिम प्रदान गर्ने,

ज. नियमित मूल्याङ्कन र फिडब्याक प्रणालीको माध्यमबाट सिकाइ उपलब्धि र गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने,

झ. विद्यालयमा पर्याप्त पाठ्यपुस्तक, डिजिटल सामग्री, स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब र प्रयोगशालाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने ।

उद्देश्य ३ सँग सम्बन्धित रणनीतिहरुः

क. नगरपालिकाभरि रहेका शिक्षक दरबन्दीको अध्ययन गरी दरबन्दी मिलान र पुनर्वितरण गर्ने,

ख. प्रधानाध्यापक, व्यवस्थापन समिति, शिक्षक र कर्मचारीहरूका लागि नियमित तालिम र नेतृत्व विकास कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरि बहुकक्षा, MGML जस्ता कक्षा संचालन गर्नु प्रोहोत्सान गर्ने,

ग. विद्यालयप्रति समुदायको अपनत्व बढाउन विद्यालय समुदाय सहकार्य कार्यक्रम सञ्चालन गरि स्वयंसेवक शिक्षकको व्यवस्था गर्ने,

उद्देश्य ४ सँग सम्बन्धित रणनीतिहरुः

क. शिक्षकलाई नवीनतम शिक्षण विधि, ICT प्रयोग, समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षण तालिम प्रदान गर्ने,
ख. विद्यालयमा पर्याप्त पाठ्यपुस्तक, डिजिटल सामग्री, स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब र प्रयोगशालाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने,
ग. शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन **स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला र इन्टरनेट** सुविधाको विस्तार गर्ने,

उद्देश्य ५ सँग सम्बन्धित रणनीतिहरुः

क. अनलाइन प्लेटफर्म, भिडियो क्लास, मोबाइल एप्लिकेशन र रेडियो/टेलिभिजन माध्यमबाट वैकल्पिक सिकाइ पहुँच विस्तार गर्ने,
ख. प्रत्येक वडामा इन्टरनेट सुविधा सहित कम्तीमा एक सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना गर्ने,
ग. एक वडा एक पुस्तकालय/वाचनालय" को अवधारणा अनुसार प्रत्येक सामुदायिक सिकाइ केन्द्रसँग आबद्ध रहने गरी पुस्तकालयहरू स्थापना गर्ने,
घ. नगरस्तरमा एक मुख्य पुस्तकालय स्थापना गरी वडाका पुस्तकालयहरूलाई एउटै सञ्जालमा जोड्ने,
ङ. परम्परागत र मौलिक ज्ञान, दर्शन र प्राकृतिक विज्ञानलाई सङ्ग्रह र सूचीकरण गरी संरक्षण गर्ने
च. प्रत्येक टोलमा नागरिकहरूको सिकाइको चाहना पूरा गर्न र "जीवन पर्यन्त सिकाइ" लाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गर्न स्थानीय बौद्धिक समाज गठन गर्ने,
छ. समुदायको समन्वय र सहयोगमा टोल-टोलमा प्रौढ कक्षाहरू सञ्चालन गर्ने र उनीहरूको सिकाइ उपलब्धिलाई मापन गर्ने सूचकहरू विकास गरि कार्यान्वयन गर्ने,
ज. अनौपचारिक शिक्षा र सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको भूमिका प्रभावकारी बनाएर नगरपालिकालाई "**पूर्ण साक्षर तथा शिक्षित पालिका**" घोषणा गर्ने ।

उद्देश्य ६ सँग सम्बन्धित रणनीतिहरुः

क. शिक्षकहरूको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र परीक्षा परिणामसँग आबद्ध गर्ने,
ख. शैक्षिक पेसामा संलग्न जनशक्तिमा जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्न परिणाममा आधारित जवाफदेहिता प्रणालीको विकास गर्ने,
ग. प्रधानाध्यापक छनोट प्रणालीलाई योग्यता र क्षमताका आधारमा हुने गरी परिमार्जन गर्ने,
घ. विव्यसको भूमिका र जिम्मेवारीलाई समयसापेक्ष परिमार्जन गरी विद्यालयलाई स्वचालित र सफल संस्थाका रूपमा विकास गर्ने,
ङ. विद्यालयप्रति समुदायको अपनत्व बढाउन विद्यालय समुदाय सहकार्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
च. विद्यालय र विद्यार्थीको विस्तृत विवरणका लागि एकीकृत तथ्याङ्क प्रणालीको विकास र सुदृढीकरण गर्ने,
छ. सम्पूर्ण सूचनालाई सुरक्षित राख्न र 'रियल टाइम' मा प्राप्त गर्न Cloud Data Management र स्वचालित संयन्त्रको विकास गर्ने,

ज. निजी (संस्थागत), गुठी र सहकारी विद्यालयहरूको स्थापना, अनुमति, सञ्चालन र आर्थिक पारदर्शिताको नियमित अनुगमन र नियमन गर्ने,

झ. शैक्षिक जनशक्ति र नेतृत्व तहका लागि स्पष्ट आचारसंहिता निर्माण गरी लागू गर्ने,

ञ. नगरपालिकाभरि रहेका शिक्षक दरबन्दीको अध्ययन गरी दरबन्दी मिलान र पुनर्वितरण गर्ने,

ट. प्रधानाध्यापक, व्यवस्थापन समिति, शिक्षक र कर्मचारीहरूका लागि नियमित तालिम र नेतृत्व विकास कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,

२.६ अपेक्षित मुख्य उपलब्धि

योजनाको अन्त २०३० सम्ममा निम्नानुसारको उपलब्धि प्राप्त हुनेछ ।

क. सबै बालबालिकालाई शिक्षामा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित हुनेछ ।

ख. पाठ्यक्रमले तोकेका सिकाई उपलब्धि हासिल हुनेछ ।

ग. विषयगत र कक्षागत रुपमा शिक्षकको दरवन्दी व्यवस्थापन हुनेछ ।

घ. शिक्षामा सुचना तथा संचार प्रविधिको प्रभावकारी रुपमा प्रयोग हुनेछ ।

ङ. औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित व्यक्तिहरूका लागि वैकल्पिक, अनौपचारिक, खुला र निरन्तर सिकाइको वातावरण सुनिश्चित हुनेछ ।

च. विद्यालय शिक्षामा सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित हुनेछ ।

२.७ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

क्र. सं.	सूचक	सूचकहरुको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८३	२०८५	२०८७
१. प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा						
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कूल भर्ना दर (%)	स्थानीय	१३२.६	१२७.४	१२२.३	११७.५
		प्रदेश				
		राष्ट्रिय	८६.५	८९.५	९४.०	९९.०
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका (%)	स्थानीय	६३.७	६५.६५	६७.६९	६९.७८
		प्रदेश				
		राष्ट्रिय	६८.६	७३.०	८५.०	९५.०
२. आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-८)						
२.१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुदप्रवेश दर (%)	स्थानीय	६०.५	७३.१५	८८.५१	१०७.१०
		प्रदेश				
		राष्ट्रिय	९६.९	९७.५	९९.०	१००
२.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कूल प्रवेश दर (%)	स्थानीय	१२७.१	११८.८५	१११.११	१०३.८८
		प्रदेश				
		राष्ट्रिय	१२१.९	११५.०	१०७.०	१०५.०
२.३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर (%)	स्थानीय	८५.२	८८.७४	९२.४०	९६.२
		प्रदेश				
		राष्ट्रिय	९७.१	९९.०	९९.५	१००
२.४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कूल भर्ना दर (%)	स्थानीय	११९.७	११५.४४	१११.३६	१०७.४२
		प्रदेश				
		राष्ट्रिय	११९.२	११५.०		
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुदप्रवेश दर (%)	स्थानीय				
		प्रदेश				

			राष्ट्रिय	९८.३			
२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कूलप्रवेश दर (%)		स्थानीय				
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	११३	११०	१०७	१०५
२.७	आधारभूत तहको कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर (%)		स्थानीय	७०.६	७५.६९	८१.१५	८७.०
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	९३.०			
२.८	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा ५) पूरा गर्ने दर (%)		स्थानीय	६३.०	६६.८५	७०.९३	७५.२३
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	८५.८	९३.१	९५.५	९९.५
२.९	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेर भन्दा माथिका बालबालिका (%)		स्थानीय				
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	२२.२	२०.०	१५.०	१०.०
२.१०	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर (%)		स्थानीय	७२.०	७८.०५	८४.६२	९१.७३
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	९३.४	९९.०		१००
२.११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कूल भर्ना दर (%)		स्थानीय	१०५.४	१०३.८४	१०२.३८	१००.९१
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	११०.४			
२.१२	आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर (%)		स्थानीय	५८.८	६२.३८	६६.१८	७०.२१
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	७९.३			९५.०
२.१३	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पूरा गर्ने दर (%)		स्थानीय	५४.०	५८.६०	६३.६०	६९.०२
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	७२.७			९५.०
२.१४	आधारभूत तह (कक्षा १-८) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक		स्थानीय	१.०५	१.०४	१.०३	१.०२
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	१.०१	१.०१		
२.१५	कक्षा ३ मा न्युनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ३ को आधारभूत वा तह २ हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	नेपाली	स्थानीय	३.७२			
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय				
		गणित	स्थानीय				
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय				
२.१६	कक्षा ५ मा न्युनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ५ को आधारभूत तह हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	नेपाली	स्थानीय	५६.०			
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	४५.०	५२.०	६०.०	७०.०
		गणित	स्थानीय	६७.५			
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	२८.३	४०.०	६०.०	७०.०
		अङ्ग्रेजी	स्थानीय				
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय				
२.१७	कक्षा ८ मा न्युनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ८ को तह ३ हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	नेपाली	स्थानीय	५८			
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	६८.५	७०	७२	७५

		गणित	स्थानीय	४३			
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	५३.५	६०.०	६५.०	७०.०
		विज्ञान	स्थानीय				
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	४३.८	५०.०	६०.०	७०.०
२.१८	विद्यालय वाहिर रहेका बालबालिका (%)	आधारभूत कक्षा (१-५)	स्थानीय				
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	२.९	१.०	०.५	०
		आधारभूत कक्षा (१-८)	स्थानीय				
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	६.६		१.०	०
२.१९	आधारभूत तह (कक्षा १-८) अध्यापनरत कूल शिक्षक मध्ये महिला शिक्षकको सङ्ख्या (%)		स्थानीय	५३.८	५४.०	५४.०	५५.०
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	४३.७	४५.०	५०.०	५०.०
३. माध्यमिक शिक्षा (कक्षा (९-१२)							
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर (%)		स्थानीय	१९.०	२४.५४	३१.७३	४१.०४
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	४७.६		६५.०	
३.२	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कूल भर्ना दर (%)		स्थानीय	३९.७	४४.८९	५०.७२	५७.५१
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	७१.४			९९.०
३.३	माध्यमिक तहमा कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक (कक्षा ९-१२)		स्थानीय	१.०५	१.०५	१.०५	१.००
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	१.०२	१.००	१.००	१.००
३.४	आधारभूत तहवाट माध्यमिक तहमा ट्रान्जिसन दर (%)		स्थानीय	९२			९८.५६
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	९७.५			
३.५	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १० मा पुग्ने दर (%)		स्थानीय	५५.९	५९.९२	६४.२२	६८.८४
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	६०.३			
३.६	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १० को अन्त्य सम्म टिक्ने दर (%)		स्थानीय	५५.२	५९.०८	६३.२४	६७.६९
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	२४.०			
३.७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत महिला शिक्षक सङ्ख्या (%)		स्थानीय	२२.१	२३	२५	२६
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	२०.६	२२.०	२७.०	३३.०
३.८	कक्षा १० का विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि (अंकमा)	नेपाली	स्थानीय	-	३.१	३.३	३.६
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय				
		गणित	स्थानीय	-	३.१	३.३	३.६
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय				
		विज्ञान	स्थानीय	-	३.३	३.६	४
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय				

		अङ्ग्रेजी	स्थानीय	-	३.५	३.६	४
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय				
४. जीवन पर्यन्त शिक्षा तथा अनौपचारिक शिक्षा							
४.१	साक्षरता दर (१५ वर्ष भन्दा माथि) (%)		स्थानीय	६२.६	७०	९५	१००
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	५८.०		९५.०	
४.२	साक्षरता दर (५ वर्ष भन्दा माथि) (%)		स्थानीय	६८.६	७५	८५	९८
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	८२.०	८९.०	९५.०	१००
४.३	साक्षरता दर (१५-२४ उमेर समूह) (%)		स्थानीय	८९.२	९२.०	९८	१००
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	९२.०		९९.०	
४.४	साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता (१५ वर्ष भन्दा माथि)		स्थानीय				
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	०.६५			०.८०
६. सुशासन तथा व्यवस्थापन							
६.१	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)		स्थानीय	३९	४२	४५	४५
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	२४.१		३०.१	३०.१
६.२	आधारभूत तह (कक्षा६-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)		स्थानीय	१०४	८९	७६	६५
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	३०.१		३०.१	३०.१
६.३	आधारभूत तह (कक्षा१-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)		स्थानीय				
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	३३.१	३१.१	३०.१	३०.१
६.४	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)		स्थानीय	४६	४७	४९	५०
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	४०.१		३०.१	३०.१
६.५	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)		स्थानीय	६४	५८	५१	४५
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	४१.१	३५.१	३०.१	३०.१
७. शिक्षामा लगानी							
७.१	कूल बजेटको शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजित बजेट (%)		स्थानीय	६.०९	६	१०	१५
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	१०.६८	१५.०	१७.०	२०.०
७.२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा प्रति विद्यार्थी सरकारी खर्च (रू. हजारमा)		स्थानीय	८	९	१०	११
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	१८	२१	२४	
७.३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा प्रति विद्यार्थी सरकारी खर्च (रू. हजारमा)		स्थानीय				
			प्रदेश				
			राष्ट्रिय	११	१५	१७	

परिच्छेद ३

शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्र

परिच्छेद ३ मा विद्यालय शिक्षाका विभिन्न उपक्षेत्रहरूको अवस्था प्रस्तुति गरिएको छ । यस परिच्छेदमा सम्बन्धित उपक्षेत्रबाट उपलब्ध हुने नतिजाको लागि तय गरिएको योजनाको उद्देश्य तथा रणनीतिका साथै प्रारम्भिक बालविकास, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा र अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त शिक्षाका उद्देश्य, उपलब्धि, प्रतिफल, प्रमुख क्रियाकलाप र आवश्यक बजेट उल्लेख गरिएको छ ।

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा

सामान्यतया ४ वर्ष उमेरभन्दा मुनिका बालबालिकाहरूको शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक, संवेगात्मक र सामाजिक विकासको समग्ररूपमा बाल विकास हो । यस उमेरमा बालबालिकामा स्वस्थकर बानीको विकास, सुरक्षाका उपाय अवलम्बन गर्ने क्षमताको विकास, सिर्जनात्मक सोचको विकास र भाषिक तथा सञ्चार र सीपको विकास गराउन दिइने अवसर वा शिक्षा नै बालशिक्षा हो । प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको पाठ्यक्रम उमेरगत विकासात्मक पक्षलाई ध्यान दिई एकीकृत सिद्धान्तका आधारमा विकास गरिएको हुन्छ । फलस्वरूप सिकाइको तत्परतामा उल्लेख्य प्रगति भएको छ जसका कारण विद्यालय छोड्ने र कक्षा दोहोऱ्याउने दर घटेको देखिन्छ ।

प्रदेश स्तरमा होस् या नगरस्तरमा गणितीय सीपको उपलब्धि न्यून देखिन्छ । त्यसैले प्रारम्भिक तहका सिकाइ मापदण्डको प्रयोग गरी बालबालिकाको शारीरिक, संवेगात्मक, सांस्कृतिक, भाषिक, सामाजिक तथा संज्ञानात्मक पक्षको विकासको मापन गर्नु जरुरी छ । कक्षाकोठालाई बढीभन्दा बढी बालमैत्री बनाउने, सामग्रीको उपलब्ध गराउने, बालबालिकाको अन्तरनिहित प्रतिभाको प्रस्फुटन हुन सक्ने अवस्थाको निर्माण गर्नु पर्दछ ।

शिक्षा (नवौं संशोधन) ऐन, २०२८ ले चार वर्ष उमेर पूरा गरेका बालबालिकालाई एकवर्षको शिक्षाको परिकल्पना गरेको छ । त्यसैगरी सोही ऐनको दफा ११ (त), (१) मा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ भनी उल्लेख गरिएको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले भने ४ वर्षको उमेर पूरा भएका बालबालिकालाई एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकासको विकास अवसर प्रदान गरिने र चारवर्ष उमेरभन्दा मुनिका बालबालिकालाई शिशु विकास केन्द्रबाट शारीरिक, मानसिक वा बौद्धिक, संवेगात्मक र सामाजिक विकास तथा स्याहारका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सकिने व्यवस्था गरेको छ ।

सङ्घीयता कार्यान्वयन पछि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षासम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना तर्जुमा कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन वा स्थानीय तहबाट नै हुने व्यवस्था गरेको छ ।

सोह्रौ योजनाले प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमलाई विद्यालयको अभिन्न अङ्गको रूपमा विकास गरी यसलाई सबै बालबालिका लागि अनिवार्य गर्न कम्तिमा एक विद्यालय एक बालविकास केन्द्रको अवधारणा अन्तर्गत स्थानीय तह मार्फत बालविकास केन्द्रको पुनर्वितरण गरी सङ्घीय सरकारबाट हाल दिँदै

आएको अनुदानलाई निरन्तरता दिने, प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट समेत लगानी गरी बालविकास केन्द्रको विकासका लागि लागत साझेदारी गर्ने, प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका शिक्षकको तालिम अवधिको पुनरावलोकन गरी एक शिक्षकबाट सेवा प्रवाह हुने व्यवस्था गर्ने, प्रारम्भिक बाल कक्षामा निर्धारित मापदण्डअनुसार बसाइ व्यवस्थापन र सरसफाइलाई ध्यान दिई खेल सामग्री सिकाइ सामग्री मनोरञ्जन सामाग्री अडियो-भिडियो सामग्री सहित आकर्षक मनोरञ्जन र बालमैत्री कक्षा कोठाको व्यवस्था गर्ने रणनीति लिएको छ ।

३.१.१ वर्तमान अवस्था

सर्लाही जिल्ला, बागमती नगरपालिकामा जम्मा ३८ वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरू सञ्चालित छन् । जसमध्ये २५ वटा सामुदायिक विद्यालयमा आधारित छन् भने १३ वटा संस्थागत विद्यालयमा आधारित छन् । एकीकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा प्रविष्ट गरिएको तथ्याङ्क अनुसार सामुदायिक विद्यालयमा आधारित प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा शैक्षिक सत्र २०८१ मा भर्ना भएका बालबालिकाहरूको जम्मा सङ्ख्या ११७१ मध्ये छात्रा ५७२ (४८.८४%) र छात्र ५९९ (५१.१६%) छन् । त्यसैगरी संस्थागत विद्यालयमा भर्ना भएका बालबालिकाहरूको जम्मा सङ्ख्या १२३५ मध्ये छात्रा ५१४ (४१.६२%) र छात्र ७२१ (५८.३८%) छन् । यस नगरपालिकामा सञ्चालित प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रगत विवरण र बालबालिकाहरूको भर्ना सङ्ख्या तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १ : वडागत विद्यालय र विद्यार्थी विवरण

क्र स.	वडा न.	विद्यालय सङ्ख्या	विद्यालयको नाम	किसिम	छात्रा	छात्र	जम्मा
१	१	६	बालकल्याण प्रा.वि.	सामुदायिक	९	९	१८
२			हिमालयन फ्युचर स्टार एकेडेमी	संस्थागत	१५	२३	३८
३			जनता माध्यमिक विद्यालय मिलनचोक	सामुदायिक	१५	१०	२५
४			काली भैरवी प्राथमिक विद्यालय	सामुदायिक	४	१०	१४
५			पिस पोइन्ट इङ्लिस स्कुल	संस्थागत	९०	१०३	१९३
६			शिवशक्ति जनज्योति प्राथमिक विद्यालय	सामुदायिक	१	२	३
७	२	१	जनवाल कल्याण माध्यमिक विद्यालय	सामुदायिक	२६	१७	४३
८	३	४	फ्युचर स्टार एकेडेमी	संस्थागत	५९	६३	१२२
९			गौरीशङ्कर प्राथमिक विद्यालय	सामुदायिक	४७	३८	८५
१०			जनकल्याण आधारभूत विद्यालय	सामुदायिक	२६	३५	६१
११			सेफ इङ्लिस स्कुल	संस्थागत	२४	३१	५५
१२	४	३	अमर ज्ञानज्योति इङ्लिस बोर्डिङ स्कुल	संस्थागत	३३	४७	८०
१३			जनज्योति आधारभूत विद्यालय	सामुदायिक	४७	४२	८९
१४			श्री प्राथमिक विद्यालय	सामुदायिक	११	२२	३३
१५	५	६	इडेन गार्डेन इङ्लिस बोर्डिङ स्कुल	संस्थागत	१५	२७	४२
१६			जन जागृति आधारभूत विद्यालय	सामुदायिक	६	७	१३
१७			जन जागृति प्राथमिक विद्यालय	सामुदायिक	४०	३४	७४

१८			जनता प्राथमिक विद्यालय, भवानीपुर	सामुदायिक	२६	३६	६२
१९			जनता माध्यमिक विद्यालय, सोल्टी बजार	सामुदायिक	३१	४४	७५
२०			नमुना ज्ञानोदय एकेडेमी	संस्थागत	७५	१०७	१८२
२१	६	१	प्राथमिक विद्यालय, सीतापुर	सामुदायिक	१५	१०	२५
२२	७	२	जानकी जनता प्राथमिक विद्यालय	सामुदायिक	२४	१४	३८
२३			स्काई नोभेल इङ्लिस बोर्डिङ स्कुल	संस्थागत	४४	८०	१२४
२४	८	३	ब्राइट स्किम इङ्लिस स्कुल	संस्थागत	१५	२०	३५
२५			युरिका इङ्लिस सेकेन्डरी स्कुल	संस्थागत	६६	९९	१६५
२६			नव जनजागरण माध्यमिक विद्यालय	सामुदायिक	१६	२२	३८
२७	९	२	जन जागृति प्राथमिक विद्यालय	सामुदायिक	१९	२०	३९
२८			प्राथमिक विद्यालय शंकरपुर लालबन्दी टोल	सामुदायिक	२८	२७	५५
२९	१०	२	जन जागृति प्राथमिक विद्यालय	सामुदायिक	३८	४३	८१
३०			शंकरपुर प्राथमिक विद्यालय	सामुदायिक	१९	१३	३२
३१	११	४	बेबिलोन एकेडेमी	संस्थागत	२९	३४	६३
३२			हरिहर वनस्थली प्राथमिक विद्यालय	सामुदायिक	१	४	५
३३			पशुपति सामुदायिक प्राथमिक विद्यालय	सामुदायिक	५४	७७	१३१
३४			श्री ५ महेन्द्र माध्यमिक विद्यालय	सामुदायिक	१३	१०	२३
३५	१२	४	बागमती प्राथमिक विद्यालय	सामुदायिक	५	३	८
३६			बालबाटिका इङ्लिस बोर्डिङ स्कुल	संस्थागत	१०	१३	२३
३७			जन जागृति आधारभूत विद्यालय	सामुदायिक	५१	५०	१०१
३८			कर्मैया एलिट इङ्लिस बोर्डिङ स्कुल	संस्थागत	३९	७४	११३
सामुदायिक विद्यालय (२५) मा प्रारम्भिक शिक्षाका जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या					५७२	५९९	११७१
संस्थागत विद्यालय (१३) मा प्रारम्भिक शिक्षाका जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या					५१४	७२१	१२३५
सबै विद्यालय (३८) मा प्रारम्भिक शिक्षाका जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या					१०८६	१३२०	२४०६

स्रोतः IEMIS Report २०८१

तालिका नं. २ प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको विवरण

क्र.स.	विवरण	छात्रा	छात्र	जम्मा
१	सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या	१०८६	१३२०	२४०६
२	सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या	५७२	५९९	११७१
३	सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा दलित विद्यार्थी सङ्ख्या	१०५	१३९	२४४
४	सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा दलित विद्यार्थी सङ्ख्या	७३	७५	१४८
५	सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत अपाङ्गता भएका विद्यार्थी सङ्ख्या	१	१	२
६	सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत र तहगत अपाङ्गता भएका विद्यार्थी सङ्ख्या	१	०	१
७	सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत तोकिएका २२ जनजाति विद्यार्थी सङ्ख्या	४६३	५४३	१००६
८	सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत र तहगत तोकिएका २२ जनजाति विद्यार्थी सङ्ख्या	२३९	२६९	५०८

९	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या	१०८१	१२२३	२३०४
१०	चालू शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत रूपमा कक्षा दोहोऱ्याउने विद्यार्थी सङ्ख्या	४९१	६००	१०९१
११	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत कक्षा छाड्ने विद्यार्थी सङ्ख्या	११६	१३१	२४७
१२	गत शैक्षिक सत्रका कक्षागत विद्यार्थीमध्ये चालू शैक्षिक सत्रमा उत्तीर्ण भई आएका कक्षागत विद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका विद्यालयमा)	३८८	३९४	७८२
१३	गत शैक्षिक सत्रको अन्तिम परीक्षामा सम्मिलित कक्षागत विद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका विद्यालयमा)	८७९	९९४	१८७३
१४	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा दलित विद्यार्थी सङ्ख्या	१०५	१३२	२३७
१५	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत अन्य (दलित बाहेक) विद्यार्थी सङ्ख्या	९७६	१०९१	२०६७
१६	चालू शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत रूपमा कक्षा दोहोऱ्याउने दलित विद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका विद्यालयमा)	३८	५७	९५
१७	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत कक्षा छाड्ने दलित विद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका विद्यालयमा)	१२	२२	३४
१८	गत शैक्षिक सत्रका कक्षागत दलित विद्यार्थीमध्ये चालू शैक्षिक सत्रमा उत्तीर्ण भई आएका कक्षागत विद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका विद्यालयमा)	४४	१०	५४
१९	चालू शैक्षिक सत्रमा कक्षागत छात्राहरूको प्रतिशत (सबै प्रकारका विद्यालयमा)	४५.१४		
२०	चालू शैक्षिक सत्रमा कक्षागत छात्राहरूको प्रतिशत (सामुदायिक विद्यालयमा)	४८.८५		
२१	चालू शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत जम्मा विद्यार्थीमध्ये सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको छात्रा/छात्रहरूको प्रतिशत	५२.६७	४५.३८	४८.६७
२२	चालू शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत जम्मा विद्यार्थीमध्ये दलित विद्यार्थीहरूको छात्रा/छात्रहरूको प्रतिशत	१२.७६	१२.५२	१२.६४
२३	चालू शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत जम्मा विद्यार्थीमध्ये तोकिएका २२ जनजाति विद्यार्थीहरूको छात्रा/छात्रहरूको प्रतिशत	४१.७८	४४.९१	४३.३८
२४	चालू शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत जम्मा विद्यार्थीमध्ये तोकिएका अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूको छात्र/छात्राहरूको प्रतिशत	०.१७	०.००	०.०९
२५	चालू शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक विद्यालयको स्वीकृत दरबन्दी र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षक र तहगत जम्मा विद्यार्थीको अनुपात (STR)			५५.७६

जातजाती अनुसार बालबालिकाको विवरण

१. बागमती नगरपालिकाको एकीकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा प्रविष्ट गरिएको तथ्याङ्क अनुसार सबै प्रकारका विद्यालयमा आधारित प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा शैक्षिक सत्र २०८१ मा भर्ना भएका बालबालिकाको जम्मा सङ्ख्या २४०६ रहेको छ । जसमा दलित बालबालिकाको जम्मा सङ्ख्या २४४ (१०.१४%) मा छात्रा १०५ (४.३६%) र छात्र १३९ (५.७७%) छ ।

२. सामुदायिक विद्यालयमा आधारित बालविकास केन्द्रमा भर्ना भएका बालबालिकाको जम्मा सङ्ख्या ११७१ रहेको छ । जसमा दलित बालबालिकाको जम्मा सङ्ख्या १४८ (१२.६३%) मध्ये दलित छात्रा ७३ (६.२३%) र छात्र ७५ (६.४०%) छ ।

३. संस्थागत विद्यालयमा आधारित बालविकास केन्द्रमा भर्ना भएका बालबालिकाको जम्मा सङ्ख्या १२३५ रहेको छ । जसमा दलित बालबालिकाको जम्मा सङ्ख्या ९६ (७.७७%) मध्ये दलित छात्रा ३२ (२.५९%) र छात्र ६४ (५.१८%) छ ।

४. एकीकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा उल्लेख गरिएका अन्य जातजातिहरुको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३ : जातजाती अनुसार बालबालिकाको विवरण

जातजाति	लिंग	सामुदायिक विद्यालय		निजि विद्यालय		जम्मा विद्यार्थी
		सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	
दलित	छात्रा	७३	१२.७६	३२	६.२३	१०५
	छात्र	७५	१२.५२	६४	८.८८	१३९
	जम्मा	१४८	१२.६४	९६	७.७७	२४४
जनजाति	छात्रा	२३९	४१.७८	२२४	४३.५८	४६३
	छात्र	२६९	४४.९१	२७४	३८.००	५४३
	जम्मा	५०८	४३.३८	४९८	४०.३२	१००६
ब्राहमण/क्षेत्री	छात्रा	२७	४.७२	९६	१८.६८	१२३
	छात्र	४०	६.६८	९७	१३.४५	१३७
	जम्मा	६७	५.७२	१९३	१५.६३	२६०
अन्य	छात्रा	२३३	४०.७३	१६२	३१.५२	३९५
	छात्र	२१५	३५.८९	२८६	३९.६७	५०१
	जम्मा	४४८	३८.२६	४४८	३६.२८	८९६
जम्मा	छात्रा	५७२	५२.६७	५१४	४७.३३	१०८६
	छात्र	५९९	४५.३८	७२१	५४.६२	१३२०
	जम्मा	११७१	४८.६७	१२३५	५१.३३	२४०६

स्रोतः IEMIS Report २०८१

तालिका नं. ४ : चार वर्ष उमेर समूहका सङ्ख्या र भर्ना अवस्था

क्र.सं	४ वर्ष उमेरको सङ्ख्या			४ वर्ष उमेरको भर्ना दर		
	जम्मा	केटा	केटी	जम्मा	केटा	केटी
१	२३३६	१२९२	१०४४	७०.२४	७१.९१	६८.४४

उमेरगत रुपमा बालबालिकाको भर्ना सङ्ख्या हेर्दा ३ वर्ष उमेरका बालबालिकाको जम्मा सङ्ख्या ५०० (२०.७८%), ४ वर्ष उमेरका बालबालिकाको जम्मा सङ्ख्या ९७३ (४०.४४%) र ५ वर्ष वा सो भन्दा माथिका बालबालिकाको जम्मा सङ्ख्या ९३३ (३८.७७%) प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा भर्ना भएका छन् । जसलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा कार्यरत शिक्षकहरुको योग्यता तथा तालिम

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा साविकको जिल्ला शिक्षा कार्यालयको स्वीकृत दरबन्दीमा कार्यरत सहजकर्ताहरु २१ जना र नगरपालिकाको स्रोतबाट कार्यरत सहजकर्ताहरु ४ जना रहेका छन् ।

क्र. सं.	बालविकास	सङ्ख्या	योग्यता			तालिम	
			एसएलसी	आ.ए.	बि.ए.	प्राप्त	अप्राप्त
१	स्वीकृत दरबन्दी	२१	१८	२	१	१२	९
२	नगर स्रोत	४		४		२	२
३	संस्थागत	१३	८	५			१३
जम्मा		३८	२६	११	१	१४	२४

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवस्था

बागमती नगरपालिकामा सामुदायिक विद्यालयमा आधारित प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र २५ वटा रहेका छ । प्रारम्भिक बालविकासको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना हुने बालबालिकाहरुको प्रतिशत ६५.३ रहेको छ । यस लगायतका अन्य विवरणहरु तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ५ : प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवस्था

क्र.सं.	विवरण	अवस्था	कैफियत
१	विद्यालयमा आधारित बालविकासको सङ्ख्या	२५	
२	प्रारम्भिक बालविकासको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना	६५.३	
३	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा सिकाइ कुनाको अवस्था	७	
४	न्युनतम मापदण्ड पुरा गरेका बालविकासको भवन सङ्ख्या	११	
५	बालबालिकाको लागि छुट्टै शौचालय भएको बालविकासको सङ्ख्या	१	
६	बालबालिकाको स्तर अनुरुपको खानेपानीको सुविधा भएको बालविकासको सङ्ख्या	१८	
७	५ ओटा मध्ये ३ ओटा सक्षमता मापदण्ड पुरा गर्ने केन्द्रको प्रतिशत	५९.९	
८	१५ दिने तालिम प्राप्त सहजकर्ता	२०.२	
९	बालविकासमा खुद भर्नादर (४ वर्षको मात्र)	९३.९	
१०	बालविकासमा सहजै देखिने भर्नादर	१३२.६	
११	सहजै देखिने भर्नादरमा लैङ्गिक समता	०.८८	
१२	खुद भर्नादरमा लैङ्गिक समता सूचक	०.९६	
१३	बालविकासमा दलित बालबालिकाको प्रतिशत	६.१५	
१४	बालविकासमा अपाङ् बालबालिकाको प्रतिशत	०.०८	
१५	भर्ना भएका मध्ये कम तथा बढी उमेरका बालबालिकाको प्रतिशत	४.४	
१६	चार वर्ष उमेर समूहको लैङ्गिक समता सूचक	०.९	
१७	व्यवस्थित दिवाखाजा संचालन गरेका केन्द्र सङ्ख्या	२१	
१८	बालबालिका र सहजकर्ता अनुपात (सामुदायिक)	१:२०	

यस नगरपालिका अन्तर्गत रहेका सबै प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रले न्युनतम मापदण्ड पुरा गर्न नसक्नु, बालमैत्री भौतिक संरचनाको कमी, तालिम प्राप्त सहजकर्ताको व्यवस्थापन हुन नसक्नु, बालहेरचाह, पोषण र सुरक्षा र सिकाइ सम्बन्धि जागरणको कमीका कारण चार वर्ष उमेरका सबै बालबालिकाको पहुँच तथा सहभागिताको कमी समस्याको रुपमा देखापरेको छ । बालाबिकासमा कुल भर्नादर बढी र खुद भर्ना दर कम, बालाबिकासको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना हुने प्रतिशत कम, केन्द्रहरुले न्युनतम मापदण्ड पुरा पुरा नगर्नु जस्ता कारण प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षामा सहभागी सबै बालबालिकाको चौतर्फी विकास गरि विद्यालय शिक्षाको लागि तयार गर्न समस्या देखिन्छ । सहजकर्ताको क्षमता विकास, सिकाई सामाग्रीको विकास, प्रवोधिकरण र प्रयोगलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक कार्य गर्न अनिवार्य देखिन्छ ।

३.१.२ उद्देश्यहरु

१. चार वर्ष उमेरका सबै बालबालिकाको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,
२. चार वर्ष उमेरका सबै बालबालिकाको चौतर्फी विकास गरि विद्यालय शिक्षाका लागि आधार तयार गर्नु,
३. सुरक्षित, बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री, सिकाइमैत्री जस्ता न्युनतम पूर्वाधार तथा सिकाइ सक्षमता भएका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्र विकास गर्नु,

३.१.३ रणनिति

योजनाका उद्देश्यहरु हसिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरु अवलम्बन गरिनेछ ।

१. हाल सञ्चालनमा रहेका बालविकास केन्द्रहरूको भौतिक अवस्था र भौगोलिक अवस्थितिको सर्वेक्षण गरी सुधारका क्षेत्रहरुको पहिचान गरी सुधार गर्ने, (उद्देश्य नं. १)
२. सबै बालबालिकाको पहुच पुग्ने गरी खानेपानी, शौचालय, सिकाई सामाग्री, सिकाइ समय लगायत राष्ट्रिय मापदण्डमा उल्लिखित सुविधाहरु उपलब्ध गराउने (उद्देश्य नं. १ र २)
३. तिनै तहका सरकार विच सहकार्य, समन्वय र सहभागितामा बालविकास केन्द्रहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको राष्ट्रिय न्युनतम मापदण्ड पुरा गर्ने गरि पुर्वाधार निर्माण गर्ने, (उद्देश्य नं. १ र ४)
४. प्रारम्भिक बालविकासमा असमर्थ (फरक क्षमता भएका, अल्पसंख्यक, अतिबिपन्न आदि) बालबालिकालाई बालविकास केन्द्रको पहुँचमा ल्याई कक्षा १ मा भर्ना हुन आवश्यक आधार तयार गर्ने (उद्देश्य नं. २ र ३)
५. बालविकास केन्द्रको आवश्यकता र महत्वबारे अभिभावकलाई सचेत गरी प्रत्येक वडामा एउटा बालविकास केन्द्र संचालन गर्ने (उद्देश्य नं. २ र ४)
६. प्रत्येक वडामा बालबालिकाको चौतर्फी विकास र मनोरञ्जनका लागि एउटा बालउद्यान निर्माण गर्ने (उद्देश्य नं. २ र ४)
७. सबै सहजकर्ताहरुका लागि क्षमता विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने (उद्देश्य नं. ४)

३.१.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

१. चार वर्ष उमेरका सबै बालबालिकाको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित भएको हुनेछ ।
२. चार वर्ष उमेरका सबै बालबालिकाको चौतर्फी विकास गरि विद्यालय शिक्षाका लागि आधार तयार भएको हुनेछ ।
३. सुरक्षित, बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री, सिकाइमैत्री जस्ता न्युनतम पूर्वाधार तथा सिकाइ सक्षमता भएका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्र विकास भएको हुनेछ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२ /८३	२०८३ /८४	२०८४ /८५	२०८५ /८६
१	५ वटा न्युनतम न्यूनतम सक्षमताका मापदण्डहरूमध्ये कम्तिमा ३ वटा मापदण्डहरू पुरा गर्ने ECED केन्द्र र कक्षाहरू	१५	२५	२५	२५	२५
२	ECED मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये कम तथा बढी उमेरका बालबालिकाको प्रतिशत	४.४	३.७३	३.१६	२.६८	२.२७
३	ECED केन्द्र र कक्षाहरूमा अध्ययनरत बालबालिकाहरूमध्ये सिकाई सामग्रीको set प्राप्त गर्ने प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००
४	ECED केन्द्र र कक्षाहरूमा अध्यापनरत शिक्षक/शिक्षिकाहरू मध्ये कम्तिमा १५ दिने तालिम प्राप्त गर्नेको प्रतिशत	३३.३३	३८.२	४३.९	५०.३	५७.७
५	ECED मा खुद भर्ना दर	९३.९	९४.६	९५.४	९६.१	९६.९
६	ECED मा सहजै देखिने भर्ना दर	१३२.६	१३०	१२७.०	१२४.०	१२२.३
७	ECED मा सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक	०.८८	०.८९	०.९१	०.९३	०.९५
८	ECED को खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक	०.९६	०.९७	०.९७	०.९७	०.९८
९	ECED मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये अपाङ्गता भएका बालबालिकाको प्रतिशत	०.०८	०.१०	०.१२	०.१४	०.१७
११	ECED मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये दलित बालबालिकाको प्रतिशत	६.१५	७.३८	८.८६	१०.६३	१२.७६

३.१.५ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	जिम्मेवार निकाय
				२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा		
१.	प्रारम्भिक बालविकासका सहजकर्ताहरूको पारिश्रमिक	जना	२५	२५	२५	२५	२५	२५	२५	२५	संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
२.	प्रारम्भिक बालविकासमा न्यूनतम सक्षमता विकास गर्न प्रति विद्यार्थी एकाइ लागतका आधारमा अनुदान	जना	२४०६	२४०६	२४०६	२४०६	२४०६	२४०६	१२०३०	२४०६	संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
३.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका न्यूनतम मापदण्ड प्रबोधिकरण गर्ने	पटक	५	१	१	१	१	१	५	५	संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
४.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण	वटा	३८	१०	१०	१०	५	३	३८	३८	न.पा.,गैसस
५.	अनाथ असहाय र अपाङ्गता पहिचान गरी थप सेवा उपलब्ध गराउने	वटा	१५०	३०	४०	५०	५०	०	१५०	१५०	संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
६.	बाल विकास केन्द्रमा छुट्टै सुरक्षित तथा अपाङ्गमैत्री शौचालयको व्यवस्था गर्ने	वटा	७	१	१	१	२	२	७	१४	न.पा.,गैसस
७.	बालबालिकाको अभिलेखीकरण गर्ने	पटक	५	१	१	१	१	१	५	५	संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
८.	बालविकस केन्द्रका सहजकर्ताका लागि क्षमताविकास कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	५	१	१	१	१	१	५	५	न.पा.,गैसस
९.	कृषि, स्वस्थ्य र महिला तथा बालबालिका शाखासँग अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	५	१	१	१	१	१	५	५	संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
१०.	सुपरिवेक्षणको लागि अधिकार सम्पन्न संयन्त्रको विकास गर्ने	पटक	५	१	१	१	१	१	५	५	न.पा.,गैसस
११.	पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था गर्ने	सङ्ख्या	२४०२	२४०२	२४०२	२४०२	२४०२	२४०२	१२०३०	२४०६०	संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
१२.	पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण गर्ने	पटक	५	१	१	१	१	१	५	५	न.पा.,गैसस
१३.	केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाई तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन गरी न्यूनतम मापदण्ड लागु	पटक	५	१	१	१	१	१	५	५	संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
१४.	शिक्षकको योग्यता क्षमता र पेसागत विकास गर्ने	पटक	५	१	१	१	१	१	५	५	न.पा.,गैसस
१५.	बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, खोप तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन, वृद्धि अनुगमन गर्ने र कुपोषण भएका बालबालिकाको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने	पटक	५	१	१	१	१	१	५	५	संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
१६.	अभिभावक शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	५	न.पा.,गैसस
१७.	बालबालिकाको शारीरिक, सामाजिक, मानसिक तथा भावनात्मक सुरक्षा तथा आवश्यकता अनुसार मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने	पटक	५	१	१	१	१	१	५	५	संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
१८.	परिवार, समुदाय, निजीक्षेत्र तथा गैर सरकारी सङ्घसंस्थाहरूको सहभागिता, संलग्नता र जिम्मेवारी वृद्धिका लागि सचेतना	पटक	५	१	१	१	१	१	५	५	न.पा.,गैसस

१९.	शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	निरन्तर									संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
२०.	सहयोगी (आया) को व्यवस्था	सङ्ख्या	३८	१०	१०	१०	५	३	३८		न.पा.,गैसस
२१.	प्रारम्भिक वालविकास सहजकर्ताहरूको सेवा तथा सुविधामा वृद्धी गर्ने	सङ्ख्या	२५		२५				२५		संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
२२.	उत्कृष्ट प्रारम्भिक बालविकास सहजकर्तालाई पुरस्कारको व्यवस्था	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०	न.पा.,गैसस
२३.	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको तथ्याङ्क संकलन गरी केन्द्रहरूको आवश्यकताको पहिचान	पटक	५	१	१	१	१	१	५	५	संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
२४.	राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्ड अनुसार प्रत्येक केन्द्रमा पोषण, खेल मैदान, सयन कक्ष, श्रव्य-दृश्य सामग्री र बालमैत्री वातावरण निर्माण।	वटा	२५	५	५	५	५	५	२५	३८	न.पा.,गैसस
२५.	बाल मनोविज्ञान, शारीरिक र सामाजिक विकासमा दक्ष, तालिमप्राप्त शिक्षक तथा सुसारेहरूको व्यवस्था।	सङ्ख्या	३८	१०	१०	१०	५	३	३८		संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
२६.	प्रत्येक वडा र टोलमा बालबालिकाको खेलकुद र सामाजिक विकासका लागि सुरक्षित खेल्ने स्थान निर्माण।	वटा	१२	२	२	२	२	४	१२	२४	न.पा.,गैसस
२७.	पहुँच बाहिर रहेका बालबालिकाका लागि वैकल्पिक केन्द्र स्थापना र अनौपचारिक शिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन।	वटा	१२	२	२	२	२	४	१२		संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
२८.	बालविकासका सहजकर्ता र आयाको तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	५		संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
२९	बालविकास कक्षाका लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन	पटक	१०	२	२	२	२	२	१०		संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस
३०	प्रारम्भिक बालविकास कक्षाको स्तरोन्नति, विकास, व्यवस्थापन र सामग्रीको लागि विद्यालयलाई अनुदान	पटक	५	१	१	१	१	१	५		संघ,प्रदेश, न.पा.,गैसस

प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षाका प्रमुख कार्यक्रमहरु संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु.हजार)

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५		
१	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका न्यूनतम मापदण्ड प्रबोधिकरण गर्ने	पटक	५०	0	0	0	0	५०	
२	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण	पटक	२०					२०	
३	परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घसंस्था, निजीक्षेत्रसँगको सहकार्य गर्ने	निरन्तर	५	५	५	५	५	२५	
४	अनाथ असहाय र अपाङ्गता पहिचान गरी थप सेवा उपलब्ध गराउने	पटक	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	
५	बाल विकास केन्द्रमा छुट्टै सुरक्षित तथा अपाङ्गमैत्री शौचालयको व्यवस्था गर्ने	वटा		४००	४००	४००	४००	१६००	
६	बालबालिकाको अभिलेखीकरण गर्ने	निरन्तर						०	
७	सुपरिवेक्षणको लागि अधिकार सम्पन्न संयन्त्रको विकास गर्ने	पटक						०	

८	अनाथ असहाय र अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि आवशीय योजना	वटा						०	
९	पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था गर्ने	निरन्तर	१५०					१५०	
१०	बालविकास पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण गर्ने	पटक	५०					५०	
११	वालविकास केन्द्रमा न्यूनतम मापदण्ड पुरा गर्ने	वटा	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	
१२	सहजकर्ताहरुको पेशागत विकास तालिम सञ्चालन गर्ने	पटक		२५०			२५०	५००	
१३	बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, खोप तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन, वृद्धि अनुगमन गर्ने र कुपोषण भएका बालबालिकाको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने	पटक	६०	६०	६०	६०	६०	३००	
१४	स्थानीय भाषालाई प्राथमिकता दिई आवश्यकताअनुसार स्थानीय भाषाको प्रयोग	आवश्यकता अनुसार						०	
१५	अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चानल गर्ने	पटक	७०	५०	४०	३०	२०	२१०	
१६	अभिभावक तथा समुदायका सदस्य मार्फत स्थानीय ज्ञान तथा सिपहरू बालबालिकालाई सिकाउने व्यवस्था	पटक						०	
१७	बालबालिकाको शारीरिक, सामाजिक, मानसिक तथा भावनात्मक सुरक्षा तथा आवश्यकता अनुसार मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने	आवश्यकता अनुसार	१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१८	परिवार, समुदाय, निजीक्षेत्र तथा गैर सरकारी सङ्घसंस्थाहरूको सहभागिता, संलग्नता र जिम्मेवारी वृद्धि	निरन्तर						०	
१९	शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली कार्यान्वयन गर्ने	निरन्तर						०	
२०	वालविकास केन्द्रमा सहयोगी (आया) को व्यवस्था	जना	३३८	३३८	३३८	३३८	३३८	१६९०	
२१	प्रारम्भिक वालविकास तथा शिक्षाका शिक्षकको सेवा तथा सुविधामा वृद्धी गर्ने	पटक	२७३०	२७३०	२७३०	२७३०	२७३०	१३६५०	
२२	उत्कृष्ट प्रारम्भिक वालविकास सहजकर्तालाई पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने	जना	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
२३	स्वास्थ्य, कृषि, महिलाविकास शाखासँग समन्वय गर्ने	पटक							
२४.	सहजकर्ताहरुको पारिश्रमीक व्यवस्थापन	पटक	१९११	१९११	१९११	१९११	१९११	१९११	
२५.	वालविकास केन्द्रका लागि प्रति विद्यार्थी अनुदान वितरण		६००८	६४१८	६१५८	६१४८	६३८८	३११२०	
	जम्मा		१००६६	१०८८६	१०३६६	१०३४६	१०८२६	५२४९०	

३.२ आधारभूत शिक्षा

आधारभूत शिक्षाले बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास, गुणस्तरीय जीवनयापन र सामाजिक समायोजनमा सहयोग गर्दछ । नेपालको संबिधान,२०७२, अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा ऐन,२०७५, दिगो विकास लक्ष्य, सहश्राव्दी विकास लक्ष्य, इन्चोन घोषणा पत्र, संयुक्त राष्ट्रसंघको मानवअधिकार सम्बन्धी घोषणापत्र, जस्ता संविधान, ऐन,नियम, कानुन सन्धिसम्झौताहरुले आधारभूत तहसम्म शिक्षा निःशुल्क र अनिवार्य हुने कुरा सुनिश्चित गर्नुका साथै यस तहमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्नु राज्यको दायित्व हो भनी उल्लेख गरेका छन् ।तीन तहका सरकार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको सहकारी, सहकारीता र सहभागितामा उक्त कार्य गर्न सहज हुन्छ । साथै आफ्नो बालबालिकालाई विद्यालय पठाउन नागरिकको कर्तव्य पनि हो । आधारभूत तहको शिक्षाको जिम्मेवारी स्थानीय तहको एकल अधिकार सूचीमा राखीएतापनि यसका लागि

तिनै तहका सरकार उत्तिकै जिम्मेवार हुन्छन् । शिक्षा ऐन,२०२८ का अनुसार आधारभूत तह अन्तर्गत प्रारम्भिक बालशिक्षा देखि कक्षा ८ सम्म दिइने शिक्षा भनेर परिभाषित गरेको छ ।

३.२.१ बर्तमान अवस्था

आधारभूत तहको शिक्षा सुधारका लागि कार्यान्वयनमा आएका विभिन्न योजना, परियोजना, आयोगका सुझाव लगायतका विभिन्न प्रयासको परिमाण स्वरुप यस पालिकाका सामुदायिक विद्यालयमा कक्षा १-८ मा जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या ५४८० र सस्थागत विद्यालयमा २२९५ जना गरि जम्मा ७७७५ पुगेको । प्रारम्भिक बाल विकासको अनुभव प्राप्त कक्षा १ मा भर्ना जम्मा ६३.७ प्रतिशत छन् । जस मध्ये छात्रा ६७.८ र छात्र ६०.१५ रहेको छ । सामुदायिक विद्यालयको आधारभूत तहमा (१-५) जम्मा ४५७ मध्ये छात्रा २३१ र छात्र २२६ जना दलित विद्यार्थी रहेका छन् । यस्तै गरि आधाभुत तह (६-८) मा छात्रा १०३ र छात्र ९१ जना गरि जम्मा १९४ जना दलित विद्यार्थी अध्यनरत छन् । सबै प्रकारका विद्यालयमा दलित सङ्ख्या कक्षा १-५ मा जम्मा ५९४ मध्ये छात्रा २८६ र छात्र ३०८ रहेका छन् । यसै गरि कक्षा ६-८ मा जम्मा २१० मध्ये छात्रा १११ र छात्र ९९ जना अध्ययन् गरिरहेका छन् । सबै प्रकारका विद्यालयमा अपाङ्गता भएका १-८ मा १५ जना जस मध्ये ३ जना छात्रा र १२ जना छात्र रहेका छन् । सामुदायिक विद्यालयमा मात्र जम्मा १-५ मा ९ जना जस मध्ये छात्रा ३ जना र छात्र ६ जना रहेका छन् । यसै गरि कक्षा ६-८ मा जम्मा छात्र ४ जना र छात्रा सङ्ख्या नरहेको पाईन्छ । सबै प्रकारको विद्यालयमा १-५ मा तोकिएका क्षेत्रभित्र २२ जनजातिको जम्मा विद्यार्थी २४४२ मध्ये छात्रा १२९८ र छात्र १२२४ जना रहेका छन् । यसै गरि कक्षा ६-८ मा १०९४ मध्ये ५६१ छात्रा र ५३३ जना छात्र रहेका छन । सामुदायक विद्यालयमा आधारभूत तह १-५ मा जम्मा १७२० जना जस मध्ये छात्रा ९०५ र छात्र ८१५ जनजाति समुहका विद्यार्थीहरु अध्ययन गरिरहेका छन् । यसै गरि आधारभूत तह ६-८ मा ९२१ जस मध्ये छात्रा ४८२ र छात्र ४३९ जनजाति समुहका बालबालिका अध्ययरत छन् । त्यस्तै कक्षा दोहोऱ्याउने विद्यार्थीको आधारभूत तह १-५ मा जम्मा ५८६ जस मध्ये छात्रा २९६ र छात्र २९० रहेका छन् । यसै गरि आधारभूत तह ६-८ मा जम्मा २७१ मध्ये छात्रा ११४ र छात्र १५७ ले कक्षा दोहोर्याएका छन । कक्षा दोहोर्याउने दलित विद्यार्थी सङ्ख्या आधारभूत तह १-५ मा ८९ मध्ये छात्रा ४८ र छात्र ४१ जना रहेका छ । यसै गरि आधाभूत तह ६-८ मा जम्मा ३५ जना जस मध्ये छात्रा १४ र छात्र २१ जना दलित विद्यार्थीले कक्षा दोहोऱ्याछन् । आधाभूत तह ९१-५० मा विद्यालय छाड्ने बालबालिकाको सङ्ख्या ४७० छ । जस मध्ये छात्रा २३६ र छात्र २३४ जना रहेको छन् । यसै गरि आधारभूत तह ६-८ मा कक्षा छोड्ने सङ्ख्या ८७ जस मध्ये छात्रा ४२ र छात्र ४५ रहेको छ । सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षा छोड्ने दलित विद्यार्थी सङ्ख्या आधारभूत तह १-५ मा कुनै सङ्ख्या नरहेको र आधारभूत तह ६-८ मा जम्मा ८ जना छन् । जस मध्ये छात्रा ५ र छात्र ३ जना रहेका छन् ।

गत शैक्षिक सत्र २०८० को तहगत १-५ उत्तीर्ण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या ३९७० छन् । जस मध्ये छात्रा १९७१ र छात्र १९९९ रहेका छन् । यसै गरि आधारभूत तह ६-८ मा १५२९ छन् । जस मध्ये छात्र

८०९ र छात्र ७२० ले तह पार गरेका छन् । आधारभूत तह १-५ मा जम्मा ६०४ जम्मा दलित विद्यार्थीहरु मध्ये ९छात्रा २९९ र छात्र ३०५० ३९२ जना ९छात्रा १८५ र छात्र २०७० ले कक्षा उत्तीर्ण गरेका छन् । यसै गरि आधारभूत तह ६-८ मा जम्मा १८६ जना (छात्रा ९२ र छात्र ९४) मध्ये १२० ९ छात्रा ६३ र छात्र ५७० जनाले कक्षा उत्तीर्ण गरेका छन् । नगरस्तरीय आधारभूत तह उत्तीर्ण परीक्षामा सम्मिलित विद्यार्थी ५४५ (छात्रा २६४ र छात्र २८१) मध्ये ३९१ (छात्रा १९० र छात्र २०१) जना उत्तीर्ण भएको देखिन्छ । सबै खालका विद्यालयमा चालु शिक्षक सत्रमा आधारभूत तह १-५ मा छात्राहरु ४८.९% र आधारभूत तह ६-८ मा छात्रा ५०% रहेका छन् जस मध्ये सामुदायिक विद्यालयमा आधारभूत तह १-५ मा ५३% र आधारभूत तह ६-८ मा ५१.५% छात्राहरु अध्ययययरत छन् ।

सामुदायिक विद्यालय आधारभूत तह (१-५) कार्यरत जम्मा शिक्षकको सङ्ख्या ९२ जना जस मध्ये महिला ४४ र पुरुष ४८ रहेका छन् । स्वीकृत दरबन्दीमा ६७ (महिला २५ र पुरुष ४२) राहत दरबन्दी २५ (महिला १९ र पुरुष ६) जना रहेका छन् । यसै गरि आधारभूत तह स्वीकृत दरवन्दि (६-८) मा १८ (महिला २ पुरुष १६) र राहत दरवन्दीमा ८ (पुरुष) जना शिक्षक रहेका छन् । त्यस्तै यस तहमा पालिकाबाट स्वयंसेवक शिक्षक ६९ (महिला ४३ पुरुष २६) जना शिक्षक कार्यरत छन् । आधारभूत तह १-८ मा विद्यार्थी शिक्षक अनुपात १ः३१ रहेको छ । स्वयमसेवक शिक्षक बाहेक विद्यार्थी शिक्षक अनुपात १:५० हुन आउछ ।

कक्षा ३ को भाषिक सिप तर्फको सिकाई उपलब्धि ४७.७ प्रतिशत र गणितीय सिपमा ६१.३ प्रतिशत रहेको छ । कक्षा ५ को भाषिक सिप तर्फका ५६.० प्रतिशत र गणितीय सिपमा ६७.५ प्रतिशत सिकाई उपलब्धि रहेको छ । त्यसैगरि कक्षागत न्यूनतम सक्षमताहरुको प्रतिशत हेर्दा नेपालीमा ५८ र गणितमा ४३ प्रतिशत सिकाई उपलब्धि रहेको छ । कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुद प्रवेशदर ६६.९ र कुल प्रवेश दर ९८.४ प्रतिशत, प्राथमिक कक्षा १-५ मा खुद भर्नादर ७१.५ र कुल भर्नादर ९१.४ रहेको छ । त्यस्तै आधारभूत पुरा गर्ने दर १६.२ टिकाउ दर ३०.२ प्रतिशत रहेको छ । आधारभूत तह (१-५) कुल भर्नादरमा लैङिक समता सुचांक १.२, आधारभूत तह (१-८) मा कुल भर्नादर ६५.३ प्रतिशत र कुल भर्नादर ७५.६ र आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर ११.१ प्रतिशत र कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पुरा गर्ने दर ८.२ र लैङिक समता सुचक १:२२ रहेको छ ।

नगरपालिकाको सेवा क्षेत्रभित्र भएका सामुदायिक विद्यालयहरुमा अध्ययनरत् बालबालिकाहरुलाई विद्यालयमा उपस्थित भएको दिन दिवाखाजाका लागि दैनिक रु १५ दिनुका साथै सबै बालबालिकाका लागि आवश्यक पर्ने भाँडाकुँडाको व्यवस्था भएको छ । सरकारको सशर्त अनुदान दिवाखाजा शीर्षक अन्तर्गत रकम निकासा दिने गरिन्छ र सोही रकमबाट बच्चाहरूको दैनिक खाजाको व्यवस्था हुने गर्दछ ।

बागमती नगरपालिका भित्र धार्मिक विद्यालयको रुपमा वडा नम्बर १० मा मदरसा विद्यालय रहेको छ । यस विद्यालयले नेपाल सरकारबाट स्वीकृत पाठ्यपुस्तक पठनपाठन गराइरहेको छैन तर धार्मिक पाठ्यपुस्तकको पठनपाठन भने नियमितरुपमा हुने गरेको छ । यो विद्यालय पनि फरक पद्धतिको

अनुभूतिबाट सञ्चालन भएपनि यसले विद्यालय जान नसक्ने बालबालिकालाई शिक्षा प्रदान गर्दै आएको छ । तत्कालीन जिल्ला शिक्षा कार्यालयबाट अनुमति लिई बागमती नगरपालिकामा संकल्प सामुदायिक अध्ययन केन्द्रका रूपमा सिकारुको सिकाइ केन्द्र स्थापना भएको छ । विशेषगरी सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको माध्यमबाट साक्षरता शिक्षा, सीपमूलक तालिम जस्ता कार्यहरूका लागि नेपाल सरकारको १ समुदाय १ सिकाइ केन्द्र स्थापनाको उद्देश्य बमोजिम यस नगरपालिकामा पनि सिकारुको सिकाइ केन्द्र सञ्चालनमा रहेको छ ।

तालिका नं. ६ : आधारभूत तहको सूचक विवरण

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
१	कक्षा १ मा नया भर्ना भएका बालबालिकाको खुद प्रवेश दर	६०.५	६६.५०	७३.१५	८०.४७	८८.५१
२	कक्षा १ मा नया भर्ना भएका बालबालिकाको कुल प्रवेश दर	१२७.१	१२२.९२	११८.८५	११४.९२	१११.११
३	आधारभूत आधारभू तह (१-५) मा कुल भर्ना दर	११९.७	११७.५४	११५.४४	११३.३८	१११.३६
४	आधारभूत आधारभू तह (१-५) मा खुद प्रवेश दर	८५.२	८६.९६	८८.७४	९०.५५	९२.४०
५	आधारभूत तह कक्षा ५ को सम्मको टिकाउ दर	७०.६	७३.१०	७५.६९	७८.७३	८१.१५
६	आधारभूत तह कक्षा ५ पुरा गर्ने दर	६३	६४.८९	६६.८५	६८.८६	७०.९३
७	आबी कक्षा (१-८) मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेर भन्दा माथिका बालबालिका प्रतिशत	३३.४	२९.६७	२५.८२	२१.८६	१७.७६
८	आ.बि. (१-८) मा कुल भर्ना दरमा लैंगिक समता सूचांक	१.०५	१.०५	१.०४	१.०४	१.०३
९	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	१०५.४	१०४.६३	१०३.८७	१०३.१२	१०२.३८
१०	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर (NER)	७२	७४.९६	७८.०५	८१.२७	८४.६२
११	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ को अन्त्यसम्म टिक्ने बालबालिकाको दर	५८.८	६०.५६	६२.३८	६४.२५	६६.१८
१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) को सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक	१.०५	१.०५	१.०५	१.०५	१.०५
१३	आ.बि.तह (१-५) मा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुको प्रतिशत					
१४	आ.बि.तह (१-८) मा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुको प्रतिशत					
१५	आ.बि.तह (१-८) मा अध्यापनरत कुल शिक्षक मध्ये महिला शिक्षकको प्रतिशत	५३.८	५४.०	५४.०	५४.०	५४.०
१६	न्युनतम सिकाइ सवलिकरण मापदण्ड पुरा गरेका आधारभूत तहका विद्यालयको सङ्ख्या					
१७	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकामध्ये ECED को अनुभव नलिई आएका बालबालिकाको प्रतिशत	३२.७	३०.०	२५.०	१५.०	५.०
१८	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा उमेरगत भर्ना दर	१०८.५	१०७.४२	१०६.३४	१०५.२८	१०४.२२
१९	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	५९.३	५९.०	५९.०	५९.०	५९.०
२०	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	२७.८६	२८.०	२८.०	२८.०	२८.०
२१	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा दलित विद्यार्थीको प्रतिशत	१०.९	१२.०	१३.०	१४.०	१६.०
२२	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा दलित विद्यार्थीका प्रतिशत	१४.०	१६.०	१८.०	२०.०	२३.०
२३	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा दलित विद्यार्थीको प्रतिशत	११.६	१३.०	१४.०	१६.०	१८.०
२४	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा २२ जनजातीका विद्यार्थीहरूमध्ये छात्रवृत्ति पाउनेको प्रतिशत	४८.२				
२५	आधारभूत तह (कक्षा १-८) का बिद्यार्थीहरूमध्ये छात्रवृत्ति पाउनेको प्रतिशत	५१.८				
२६	आधारभूत तह (कक्षा १-८) का अपाङ्गता भएका बिद्यार्थीहरूको प्रतिशत					

२७	कक्षा ३ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुले हासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूको प्रतिशत	नेपाली				
		गणित				
२८	कक्षा ५ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुले हासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूको प्रतिशत	नेपाली				
		गणित				
२९	कक्षा ८ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुले हासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूको प्रतिशत	नेपाली				
		गणित				
३०	ECED देखि कक्षा ५ सम्मका बिद्यार्थीमध्ये निःशुल्क दिवा खाजा प्राप्त गरेका बिद्यार्थीको प्रतिशत	९०	१००			
३१	आधारभूत तहमा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुमध्ये शैक्षिक सत्र शुरू भएको दोस्रो हप्ता भित्रमा पुरा सेट पाठ्यपुस्तक प्राप्त गर्ने बिद्यार्थीको प्रतिशत	९०	१००			

तालिका नं. ७ : आधारभूत तह कक्षा १-८ को विवरण

आधारभूत तह कक्षा १-८ को बिबरण				
सि.न.	विवरण	छात्रा	छात्र	जम्मा
१	सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा बिद्यार्थी सङ्ख्या	३८२८	३९४७	७७७५
२	सामुदायिक बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा बिद्यार्थी सङ्ख्या	२८७८	२६०२	५४८०
३	सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत दलित बिद्यार्थी सङ्ख्या	३९७	४०७	८०४
४	सामुदायिक बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत दलित बिद्यार्थी सङ्ख्या	३३४	३१७	६५१
५	सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत अपाङ्गता भएका बिद्यार्थी सङ्ख्या	३	१२	१५
६	सामुदायिक बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत अपाङ्गता भएका बिद्यार्थी सङ्ख्या	३	१०	१३
७	सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत तोकिएका २२ जनजाती बिद्यार्थी सङ्ख्या	१८१९	१७५७	३५७६
८	सामुदायिक बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत तोकिएका २२ जनजाती बिद्यार्थी सङ्ख्या	१३८७	१२५४	२६४१
९	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा बिद्यार्थी सङ्ख्या	४०२८	४१३५	८१६३
१०	चालु शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत रूपमा कक्षा दोहर्याउने बिद्यार्थी सङ्ख्या	४१०	४४७	८५७
११	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत कक्षा छाड्ने बिद्यार्थी सङ्ख्या	२७८	२७९	५५७
१२	गत शैक्षिक सत्रका कक्षागत बिद्यार्थीमध्ये चालु शैक्षिक सत्रमा उत्तीर्ण भइ आएका कक्षागत बिद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका बिद्यालयमा)	२७८०	२७१९	५४९९
१३	गत शैक्षिक सत्रको अन्तिम परीक्षामा सम्मिलित कक्षागत बिद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका बिद्यालयमा)	३१९०	३१६६	६३५६
१४	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत दलित बिद्यार्थी सङ्ख्या	३९१	३९९	७९०
१५	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत अन्य (दलित बाहेक) बिद्यार्थी सङ्ख्या	१०६४	१०६२	२१२६
१६	चालु शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत रूपमा कक्षा दोहर्याउने दलित बिद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका बिद्यालयमा)	६२	६२	१२४
१७	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत कक्षा छाड्ने दलित बिद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका बिद्यालयमा)	५	३	८
१८	गत शैक्षिक सत्रका कक्षागत दलित बिद्यार्थीमध्ये चालु शैक्षिक सत्रमा उत्तीर्ण भइ आएका कक्षागत बिद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका बिद्यालयमा)	२४८	२६४	५१२
१९	चालु शैक्षिक सत्रमा कक्षागत छात्राहरुको प्रतिशत (सबै प्रकारका बिद्यालयमा)			४९.२३
२०	चालु शैक्षिक सत्रमा कक्षागत छात्राहरुको प्रतिशत (सामुदयिक बिद्यालयमा)			५२.५२
२१	चालु शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत जम्मा बिद्यार्थीमध्ये सामुदयिक बिद्यालयका बिद्यार्थीहरूको छात्रा/छात्रहरुको प्रतिशत	७५.१८	६५.९२	७०.४८

२२	चालु शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत जम्मा विद्यार्थीमध्ये दलित विद्यार्थीहरूको छात्रा/छात्रहरुको प्रतिशत	११.६१	१२.१८	११.८८
२३	चालु शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत जम्मा विद्यार्थीमध्ये तोकिएका २२ जनजाती विद्यार्थीहरूको छात्रा/छात्रहरुको प्रतिशत	४८.१९	४८.१९	४८.१९
२४	चालु शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत जम्मा विद्यार्थीमध्ये तोकिएका अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूको छत्र/छात्राहरुको प्रतिशत	०.१०	०.३८	०.२४
२५	चालु शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक विद्यालयको स्वीकृत दरबन्दी र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षक र तहगत जम्मा विद्यार्थीको अनुपात (STR)			१:४५

३.२.२ उदेश्यहरु

१. समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरि अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षाको कार्यन्वयन गर्नु,

२. आधारभूत तहमा भर्ना भएका सबै बालबालिकालाई न्युनतम सिकाई उपलब्ध पुरा गर्न सक्षम बनाउनु,

३. विद्यालयको भौतिक संरचनालाई विपद उथानसिल र विपद मैत्री बनाई सबै बालबालिकाको सहज प्रयोग सुनिश्चित गर्नु,

३.२.३ रणनीतिहरु

१. मापदण्डका आधारमा विद्यालयको वातावरण अपांगमैत्री, बालमैत्री, लैङ्गिक मैत्री बनाइ विद्यालयको समायोजन तथा पुनःसंरचना गर्ने।

२. तीनै तहका सरकारसँग समन्वय गरी अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षाको प्रत्याभूति गराउने र पढ्दै कमाउदै कार्यक्रमलाई विद्यालयसँग जोड्ने,

३. विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकालाई समता रणनीति, साक्षर नेपाल अभियान, सिकाइ केन्द्र, धार्मिक विद्यालय मार्फत पहुँच र सवैका सुनिश्चित गर्ने,

४. शिक्षण विधि, मूल्याङ्कन विधि, शैक्षिक मानव संसाधनको विकास, पेशागत विकास,दिवा खाजाकार्यक्रम, मनोसामाजिक परामर्श, विद्यालय प्रविधिको प्रयोग जस्ता कार्यका लागि यथेष्ट लगानीको स्रोत सुनिश्चित गर्ने

५. सबै विद्यालयमा बृहत विद्यालय सुरक्षा मापदण्ड पुरा गर्न विद्यालय सुरक्षाको अवधारणालाई प्रवर्धन गर्ने,

३.२.४ प्रमुख उपलब्धी तथा नतिजा

उपलब्धि

१. समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरि अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षाको कार्यन्वयन गरिनेछ ।

२. आधारभूत तहमा भर्ना भएका सबै बालबालिकालाई न्युनतम सिकाई उपलब्ध पुरा गर्न सक्षम बनाईनेछ ।

३. विद्यालयको भौतिक संरचनालाई विपद उथानसिल र विपद मैत्री बनाई सबै बालबालिकाको सहज प्रयोग सुनिश्चित गरिनेछ ।

प्रमुख नतिजाहरू

१. विद्यालय नक्साङ्कन मार्फत् सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालय दरबन्दीलाई पुनर्वितरण तथा समायोजन भएको हुने ।

२. स्थानीय सरकारले अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको कार्यान्वयन गर्न बालमैत्री र समावेशी वातावरणमा सिकाइ हुने ।

३. आधारभूत तह पूरा गर्ने बालबालिकाले न्यूनतम् सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको हुने ।

४. स्थानीय तहले आवश्यक सहकार्य गरी विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारी लगायतका परिस्थितिप्रति सचेत बनाउने ।

५. विद्यालय शिक्षालाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरि सहज र उपयोगी बनाउने कार्यलाई व्यवस्थित रूपमा विस्तार गरिने ।

६. जनशक्तिको क्षमता विकास गर्दै आधारभूत तहमा गुणस्तरीय शिक्षा र शैक्षिक सुशासन कायम हुने ।

७. विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि राष्ट्रिय औसत उपलब्धिसँग बराबर हुने

योजनाको कार्यान्वयनबाट हाँसिल हुने मुख्य नतिजाहरू तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

क्र. सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२ /८३	२०८३ /८४	२०८४ /८५	२०८५ /८६
१	कक्षा १ मा देखिने सहजै प्रवेशदर	१८७.१	१२२.९२	११८.८२	११४.९२	१११.११
२	कक्षा १ मा खुद प्रवेश दर	६०.५	६६.५०	७३.१५	८०.४७	८८.५१
३	कक्षा १ को सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक	०.९९	१.०१	१.०२	१.०४	१.०५
४	कक्षा १ को खुद देखिने भर्ना दरमा लैंगिक समता सूचांक	१.१०	१.०१	०.९३	०.८६	०.७९
५	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकामध्ये ECED को अनुभव लिई आएका बालबालिकाको प्रतिशत	६३.७	६४.६६	६५.६५	६६.६६	६७.६९
६	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकामध्ये ECED को अनुभव नलिई आएका बालबालिकाको प्रतिशत	३६.३	३५.३४	३४.३५	३३.३४	३२.३१
७	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा सहजै देखिने भर्ना दर	११९.७	११७.५४	११५.४४	११३.३८	१११.३६
८	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर	८५.२	८६.९६	८८.७४	९०.५५	९२.४०
९	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा सहजै देखिने भर्ना दर	८२.४	८४.३१	८६.३१	८८.३५	९०.४४
१०	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा खुद भर्ना दर	५०.७	५४.३७	५८.३४	६२.६०	६७.१६
११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा सहजै देखिने भर्ना दर	१०५.४	१०४.६३	१०३.८७	१०३.१२	१०२.३८
१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर	७२.०	७४.९६	७८.०५	८१.२७	८४.६२
१३	आधारभूत तह (कक्षा १-८) को सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक	१.०४	१.०५	१.०४	१.०४	१.०३
१४	आधारभूत तह (कक्षा १-८) को खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक	१.०४	१.०४	१.०४	१.०४	१.०४
१५	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा उमेरगत भर्ना दर	१०८.५	१०८.८९	१०९.२८	१०९.६७	११०.०६
१६	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा बिद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको दर					
१७	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ५ सम्म पुग्ने बालबालिकाको दर	७९.४	८१.८९	८४.२६	८६.८०	८९.४१

१८	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ५ को अन्त्यसम्म टिक्ने बालबालिकाको दर	७०.६	७३.१०	७५.६१	७८.३७	८१.१५
१९	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ५ तथा आधारभुत तह (कक्षा १-५) पुरा गर्नेको दर	६३.०	६४.८९	६६.८५	६६.८६	७०.९३
२०	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ सम्म पुग्ने दर	७०.३	७२.७७	७५.३२	७७.९७	८०.७१
२१	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ को अन्त्यसम्म टिक्ने बालबालिकाको दर	५८.८	६०.५६	६२.३८	६४.२५	६६.१८
२२	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ तथा आधारभुतह (कक्षा १-८) पुरा गर्नेको दर	५४.०	५६.२५	५८.२०	६१.०५	६३.६०
२३	आधारभूत तहमा (कक्षा १-८) तोकिएको उमेरसमूह भन्दा कम÷बढी उमेर समुहका बिद्यार्थीको प्रतिशत	३३.४	२९.६७	२५.८२	२१.८६	१७.७६
२४	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	५९.३	५९	५९	५९	५९
२५	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	२७.८	२८	२८	२८	२८
२६	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	५३.८	५४	५४	५४	५४
२७	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा दलित विद्यार्थीको प्रतिशत	१०.९	१२	१३	१४	१६
२८	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा दलित विद्यार्थीका प्रतिशत	१४	१६	१८	२०	२३
२९	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा दलित विद्यार्थीको प्रतिशत	११.६	१३	१४	१६	१८
३०	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा २२ जनजातीका विद्यार्थीहरूमध्ये छात्रवृत्ति पाउनेको प्रतिशत	४८.२				
३१	आधारभूत तह (कक्षा १-८) का बिद्यार्थीहरूमध्ये छात्रवृत्ति पाउनेको प्रतिशत	५१.८				
३२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) का अपाङ्गता भएका बिद्यार्थीहरूको प्रतिशत	०.२				
३३	कक्षा ३ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुले हासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूको प्रतिशत	नेपाली	४७.७			
		गणित	६१.३			
३४	कक्षा ५ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुले हासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूको प्रतिशत	नेपाली	५६.०			
		गणित	६७.५			
३५	कक्षा ८ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुले हासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूको प्रतिशत	नेपाली	५६.६			
		गणित	४२.९			
३६	ECED देखि कक्षा ५ सम्मका बिद्यार्थीमध्ये निःशुल्क दिवा खाजा प्राप्त गरेका बिद्यार्थीको प्रतिशत	९०	१००	१००	१००	१००
३७	आधारभूत तहमा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुमध्ये शैक्षिक सत्र शुरू भएको दोस्रो हप्ता भित्रमा पुरा सेट पाठ्यपुस्तक प्राप्त गर्ने बिद्यार्थीको प्रतिशत	९०	१००	१००	१००	१००

३.२.५ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा लक्ष्यः

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाई	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	विद्यालयमा नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण र समायोजन	पटक		१	१			३	नगरपालिका /गैसस
२	शिक्षक योग्यता र दरबन्दी निर्धारण तथा पुनराबलोकन	पटक		१	१			३	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
३	आधारभूत तहमा सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना	प्रतिशत	९९.७	९९.७	९९.७	९९.७	१००		नगरपालिका /गैसस
४	कक्षा १ देखि ५ सम्मका बालबालिका लागि भाषिक पठनसिप बिकासका लागि	सङ्ख्या		४	४	४	४	१६	नगरपालिका

	शिक्षक तथा बिद्यार्थी निर्मित स्थानीय सामाग्रीहरु सहित छापामय कक्षाकोठा ब्यबस्थापन								
५	छापामय कक्षाकोठा ब्यबस्थापन नभएका कक्षा १ देखी ३ सम्मका बिद्यालयहरुलाई छापामय कक्षाकोठा ब्यबस्थापन	निरन्तर		५	५	५	५		नगरपालिका /गैसस
६	विद्यालयमा न्युनतम भौतिक पूर्वाधार विकास	सङ्ख्या	०	२	५	५	५	२५	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
७	स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८ को कार्यान्वयन	कक्षा		५	८				नगरपालिका
८	विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा योजना तयारी महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति योजना तयार गरी कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	१०	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
९	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिको प्रयोगमा क्षमता विकास	सङ्ख्या	२	३	३	३	३	१५	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१०	विद्यालय पोषण, स्वास्थ्य कार्यक्रम तथा दिवा खाजा	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	संघ/ नगरपालिका
११	अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग	निरन्तर							नगरपालिका
१२	निःशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितताका लागि विद्यार्थी पाठ्यपुस्तक	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१३	आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि ड्रेस, विद्यार्थी स्टेशनरी वितरण	प्रतिशत	५	५	५	५	५	५०	नगरपालिका
१४	घुम्ती पुस्तकालय सञ्चालन	प्रतिशत	२	२	२	२	२	१२	नगरपालिका
१५	सिकाइ सामग्री व्यवस्थापन	प्रतिशत	५	५	५	५	५	५०	नगरपालिका
१६	सामुदायिक आधारभूत बिद्यालयमा (कक्षा १-५) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता	सङ्ख्या	९२	९२	९२	९२	९२		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१७	सामुदायिक आधारभूत बिद्यालयमा (कक्षा ६-८) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता	सङ्ख्या	१८	१८	१८	१८	१८		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१८	शिक्षक दरबन्दी सिर्जना गर्ने वा सो बराबरको शिक्षण सिकाई बजेट अनुदान प्रदान गर्ने	सङ्ख्या	२९	३९	५१	६५	७५		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका

१९	आधारभूत तह ६-८ का लागि शिक्षक दरबन्दी सिर्जना गर्ने वा सो बराबरको शिक्षण सिकाई बजेट अनुदान प्रदान गर्ने	सङ्ख्या	१७	३५	४४	५१	५९		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२०	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) बिद्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारी र साहयक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता	सङ्ख्या	२०	२०	२०	२०	२०		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२१	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) बिद्यालयहरुका लागि व्यवस्थापन/सन्चालन खर्च (शिक्षण सिकाई समाग्री, कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र विशिष्टीकरण तालिका		१८	१८	१८	१८	१८		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२३	आधारभूत तह (कक्षा १-८) का लागि प्र.अ.भत्ता	सङ्ख्या	२०	२०	२०	२०	२०		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२४	आधारभूत बिद्यालय (कक्षा १-८) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान	सङ्ख्या	२०	२०	२०	२०	२०		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२५	आधारभूत तह (कक्षा १-८) सन्चालित परम्परागत धार्मिक बिध्यालयहरुः गुरुकुल/आश्रम, गुम्बा र मदरसाका लागि बजेट अनुदान	पटक	१	१	१	१	५		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२६	Early Grade Learning program को न्युनतम Package कार्यक्रम व्यवस्थापन र संचालनका लागि बिद्यालयहरुलाई बजेट अनुदान	सङ्ख्या	५४	५४	५४	५४	५४		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२७	आधारभूत तह (कक्षा १-५) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिद र बितरण अनुदान	सङ्ख्या	४९४६	५४३०	५८९६	६४२३	७०४३		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२८	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिद र बितरण अनुदान	सङ्ख्या	१५५८	२४०६	२८०९	३१०७	३४४९		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२९	कक्षा १-५ का बालबालिकाका लागि दिवा खाजा व्यवस्थापन र सन्चालन अनुदान	सङ्ख्या	४४६८	४८८७	५३०६	५७८१	६३३९		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
३०	आधारभूत तहमा अध्ययनरत बिद्यार्थीमध्ये करिब २०%	सङ्ख्या	१३०४	१५६७	१७४१	१९०६	२९९८		नगरपालिका

	बिद्यार्थीलाई मागमा आधारित साधारण छात्रवृत्ति								
३१	आवासीय सुबिधा प्राप्त गर्ने बाहेकका बिभिन्न अपाङ्गता भएका बिद्यार्थीहरुलाई थप सुबिधा बापतको बजेट अनुदान	सङ्ख्या	११	०	२७	१४	१६		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
३२	कक्षा ६-१२ का छात्राहरूलाई सेनेटरी प्याड बितरण बापतको बजेट अनुदान	सङ्ख्या	७८६	१२१७	१४२४	१५७८	१७५६		संघ/ नगरपालिका
३३	बिद्यालयहरुमा ICT Lab स्थापना र ICT Learning Materials व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान	सङ्ख्या	४	४	४	४	४		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
३४	समता रणनिति कार्यन्वयन गरी सोका आधारमा लक्षित स्थानीय तहहरूमा बिद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुलाई बिद्यालय शिक्षामा ल्याई उनीहरूको शिक्षालाई निरन्तरता दिन पालिकाहरुलाई बजेट अनुदान	पटक	१५१	१५९	१६२	१५८	१४६		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
३५	शुन्य दरबन्दी भएका बिद्यालयहरूलाई एकमुष्ठ बजेट अनुदान	सङ्ख्या	१	१	१	१	१		संघ
३६	SMCs र PTAs को क्षमता अभिबृद्धी र अभिभावकहरूलाई सचेतना कार्यक्रम	सङ्ख्या	२५	२५	२५	२५	२५		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
३८	आधारभूत तहको अन्तिम परीक्षा (कक्षा ८) व्यवस्थापन र सन्चालन बापत स्थानीय तहलाई बजेट अनुदान	सङ्ख्या	६५६	८०३	७६७	८५०			संघ/ नगरपालिका

३.२.६ आधारभूत शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरुको संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु.हजार)

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट					५ वर्षको जम्मा	कैफियत
		२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५		
१	विद्यालयमा नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण र समायोजन		५००	५००				नगरपालिका
२	शिक्षक योग्यता र दरबन्दी निर्धारण तथा पुनराबलोकन	१००	१००					नगरपालिका
३	आधारभूत तहमा सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००		नगरपालिका

४	कक्षा १ देखि ५ सम्मका बालबालिका लागि भाषिक पठनसिप बिकासका लागि शिक्षक तथा बिद्यार्थी निर्मित स्थानीय सामाग्रीहरु सहित छापामय कक्षाकोठा ब्यबस्थापन		२७००	२७००	२७००	२७००		नगरपालिका गैसस
५	विद्यालयमा न्युनतम भौतिक पूर्वाधार विकास		४४००	११००	११००	११००		संघ/ नगरपालिका
६	स्थानीय पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन		१०००	१०००				
७	विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा योजना तयारी महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति योजना तयार गरी कार्यान्वयन	५००	५००	५००	५००	५००		संघ/ नगरपालिका
८	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिको प्रयोगमा क्षमता विकास	३००	३००	३००	३००	३००		संघ/ नगरपालिका
९	निशुल्क पाठ्यपुस्तक खरिद वितरण अनुदान (१-५)	२१६९	२३७२	२५७६	२८०६	३०७७		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१०	विद्यालय पोषण, स्वास्थ्य कार्यक्रम तथा दिवा खाजा	९७२६	९८३७	९९२५	१००००	११०००		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
११	अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग	६७०	६७०	६७०	६७८	६८०		नगरपालिका
१२	सामुदायिक आधारभूत बिद्यालयमा (कक्षा १-५) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता	४६३४१	४६३४२	५३८२०	५३८२०	५३८२०		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१३	सामुदायिक आधारभूत बिद्यालयमा (कक्षा ६-८) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता (दुर्गम भत्ता सहित)	१०३१८	१०३१८	११३३२	११३३२	११३३२		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१४	आधारभूत तह १-५ का लागि थप ६० वटा नयाँ शिक्षक दरबन्दी सिर्जना गर्ने वा सो बराबरको शिक्षण सिकाई बजेट अनुदान प्रदान गर्ने	१४४३९	१९६५५	२९६७९	३७७३९	४४१३५		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१५	आधारभूत तह ६-८ कालागि थप ९ वटा नयाँ शिक्षक दरबन्दी सिर्जना गर्ने वा सो बराबरको शिक्षण सिकाई बजेट अनुदान प्रदान गर्ने	९७४५७	२००४६	२७४५६	३१८२५	३६८१६		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१६	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) बिद्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारी र साहयक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता	२२८०	२२८०	२२८०	२२८०	२२८०		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१७	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-५) बिद्यालयहरुका लागि व्यवस्थापन/सन्चालन खर्च	२७००	२७००	२७००	२७००	२७००		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१८	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) बिद्यालयहरुका लागि व्यवस्थापन/सन्चालन खर्च	४००	४००	४००	४००	४००		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१९	आधारभूत तह (कक्षा १-८) का लागि प्र.अ.भत्ता	१४४	१४४	१४४	१४४	१४४		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२०	आधारभूत बिद्यालय (कक्षा १-८) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२१	आधारभूत तह (कक्षा १-५) सन्चालित परम्परागत धार्मिक विद्यालयहरुः	५००	५००	५००	५००	५००		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका

	गुरुकुल/आश्रम, गुम्बा र मदरसाका लागि बजेट अनुदान							
२२	Early Grade Learning program को न्युनतम Package कार्यक्रम व्यवस्थापन र संचालनका लागि बिद्यालयहरुलाई बजेट अनुदान	१६२	१६२	१६२	१६२	१६२		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२३	आधारभूत तह (कक्षा १-५) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिद र बितरण अनुदान	२१६९	२३७२	२५७६	२८०६	३०७७		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२४	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिद र बितरण अनुदान	१५२३	१३५३	२७४७	३०३८	३३७३		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२५	आधारभूत तह (कक्षा १-५) का बालबालिकाका लागि दिवा खाजा व्यवस्थापन र सन्चालन अनुदान	१४४७५	१५८३३	१७१९२	१८७२९	२०५३७		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२६	आधारभूत तहमा अध्ययनरत बिद्यार्थीमध्ये करिब २०% बिद्यार्थीलाई मागमा आधारित साधारण छात्रवृत्ति	२६०८	३१३४	३४८२	३८८२	४१९६		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२७	आवासीय सुबिधा प्राप्त गर्ने बाहेकका बिभिन्न अपाङ्गता भएका बिद्यार्थीहरुलाई थप सुबिधा बापतको बजेट अनुदान	६७	०	१५९	८४	९६		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२८	कक्षा ६-१० का छात्राहरूलाई सेनेटरी प्याड बितरण बापतको बजेट अनुदान	१६००	१६४३	१९२२	२१३०	२३७०		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२९	बिद्यालयहरुमा ICT Lab स्थापना र ICT Learning Materials व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान	२८००	२८००	२८००	२८००	२८००		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
३०	समता रणनिति कार्यन्वयन गरी सोका आधारमा लक्षित स्थानीय तहहरूमा बिद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुलाई बिद्यालय शिक्षामा ल्याई उनीहरूको शिक्षालाई निरन्तरता दिन पालिकाहरुलाई बजेट अनुदान	७५	७९	८१	७३	७३		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
३१	शुन्य दरबन्दी भएका बिद्यालयहरूलाई एकमुष्ठ बजेट अनुदान	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
३२	SMCs र PTAs को क्षमता अभिबृद्धी र अभिभावकहरूलाई सचेतना कार्यक्रम	१२५	१२५	१२५	१२५	१२५		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
३३	आधारभूत तहको अन्तिम परीक्षा (कक्षा ८) व्यवस्थापन र सन्चालन बापत स्थानीय तहलाई बजेट अनुदान	३००	३००	३००	३००	३००		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
जम्मा								

३.३ माध्यमिक शिक्षा

उच्च शिक्षाको तयारीका आधार र कामको सँसारमा प्रबेश गर्ने कला, संस्कृतिः विज्ञान प्रबिधि क्षेत्रका आधारभुत मुल्य मान्यता तथा दृष्टिकोण तथा व्यवहार आर्जन गरेका सक्षम जनशक्ति उत्पादन गर्ने तह माध्यमिक तह हो । नेपालको संविधानले माध्यमिक शिक्षालाई निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक सुनिश्चित गरेको छ भने निशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन,२०७५ ले प्रत्येक नागरिकलाई माध्यामिक तहको शिक्षा प्रदान गर्ने राज्यको दायित्व हो भनि उल्लेख गरेको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति,२०७६ ले गुणस्तरीय माध्यमिक शिक्षा सबैको निःशुल्कको पहुँच सुनिश्चित गर्दै यसबाट सिर्जनात्मक, रचनात्मक अध्ययनशीलता, सकारात्मक

चिन्तन र सदाचार जस्ता गुणसहितको प्रतिस्पर्धी सीप एवम् उत्पादनशील जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ ।

३.३.१ वर्तमान अवस्था

विभिन्न योजना, परियोजना, आयोगको सुझाव लगायतका विभिन्न प्रयासको परिणाम स्वरूप यस पालिकाको माध्यमिक तह (९-१०) मा जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या १०८२ (छात्रा ५४५ र छात्र ५३७) र माध्यमिक तह (११-१२) मा जम्मा विद्यार्थी ५२६ (छात्रा २७१ र छात्र २५५) रहेका छन् । सामुदायिक विद्यालयमा मात्र माध्यमिक तह (९-१०) मा भर्ना भएका जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या ९१२ (छात्रा ४६५ र छात्र ४४७) र माध्यमिक तह (११-१२) मा जम्मा ४५५ (छात्रा २४४ र छात्र २११) अध्ययनरत् छन् । सबै प्रकारको माध्यमिक विद्यालय कक्षा (९-१०) मा जम्मा दलित विद्यार्थी सङ्ख्या ७१ (छात्रा २७ र छात्र ४४) रहेका छन । यसै गरि माध्यमिक तह (११-१२) मा जम्मा दलित विद्यार्थी सङ्ख्या ५३ (छात्रा २८ र छात्र २५) रहेका छन् । सामुदायिक विद्यालय (९-१०) मा जम्मा दलित विद्यार्थी सङ्ख्या ६७ (छात्रा २५ र छात्र ४२) रहेका छन । यसै गरि सामुदायिक विद्यालय माध्यमिक तह (११-१२) मा दलित विद्यार्थी सङ्ख्या ५२ (छात्रा २८ र छात्र २४) रहेका छन् । सबै प्रकारका विद्यालयमा अपाङ्गता भएका माध्यमिक तह (९-१०) मा १ जना छात्र रहेका छन् र ११-१२ कक्षामा २ जना (छात्रा १ छात्र १) अध्ययरत छन् । सबै प्रकारको विद्यालयमा माध्यमिक तह (९-१०) मा तोकिएका क्षेत्रभित्र २२ जनजातिको जम्मा विद्यार्थी ४८२ (छात्रा २५९ र छात्र २२३) जना रेहका छन् । यसै गरि कक्षा (११-१२) मा १७१ (८८ छात्रा र ८३) रहेका छन । सामुदायक विद्यालयमा माध्यमिक तह (९-१०) मा जम्मा ४२१ (छात्रा २२९ र छात्र १९२) जनजाति समुहका विद्यार्थीहरु अध्ययन गरिरहेका छन् । यसै गरि माध्यमिक तह (११-१२) मा १४३ (छात्रा ७६ र छात्र ६७) जनजाति समुहका बालबालिका अध्ययरत छन् । त्यसै गरि कक्षा दोहोर्याउने सङ्ख्या हेर्दा माध्यमिक तह (९-१०) मा जम्मा ३१ (छात्रा १० र छात्र २१) रहेका छन् । यसै गरि माध्यमिक तह (११-१२) मा कक्षा दोहोर्याएका सङ्ख्या छैन । कक्षा दोहोर्याउने दलित विद्यार्थी सङ्ख्या माध्यमिक तह (९-१०) २ जना (छात्रा १ र छात्र १) रहेका छन् । यसै गरि माध्यमिक तह (९-१०) मा कक्षा छोड्ने सङ्ख्या २७ (छात्रा १५ र छात्र १२ रहेको छ । सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षा छोड्ने दलित विद्यार्थी सङ्ख्या माध्यमिक तह (९-१०) जम्मा छात्रा २ जना मात्र रहेको छ ।

गत शैक्षिक सत्रको माध्यमिक तह (९-१०) कक्षामा उत्तीर्ण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या ७४० (छात्रा ३८३ र छात्र ३५७) रहेका छन् । यसै गरि माध्यमिक तह (११-१२) मा १९४ (छात्रा १०० र छात्र ९४) जनाले माध्यमिक तह पार गरेका छन् । माध्यमिक तह (९-१०) मा जम्मा ६९ (छात्रा २९ र छात्र ४०) दलित विद्यार्थीले माध्यमिक तह उत्तीर्ण गरेको देखिन्छ । यसै गरि माध्यमिक तह (११-१२) मा जम्मा १२ जना दलित (छात्रा ७ र छात्र ५) ले कक्षा उत्तीर्ण गरेका छन् । सबै खालका विद्यालयमा चालु शैक्षिक सत्रको माध्यमिक तहमा (९-१०) मा छात्राहरु ५०.४% र कक्षा (११-१२) मा ५१.५ % रहेको छ । सामुदायिक विद्यालय माध्यमिक तह (९-१०) कार्यरत शिक्षकको सङ्ख्या २० (महिला ४ पुरुष १६) जना रहेका छन् । जस मध्ये ११ जना स्थायी (महिला ३ र पुरुष ८) र राहतमा जम्मा

९ (महिला १ र पुरुष ८) जम्मा कार्यरत छन् । माध्यमिक तह (११-१२) मा अनुदान शिक्षक सङ्ख्या ७ रहेका छन् । स्वयंसेवक शिक्षक (महिला ३ र पुरुष ४) कार्यरत छन् । माध्यमिक तह (९-१२) मा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १:४० रहेको छ । स्वयंसेवक शिक्षक बाहेक विद्यार्थी शिक्षक अनुपात १:५१ हुन् आउछ ।

तालिका नं. ८ : माध्यमिक तह कक्षा ९-१२ को विवरण

सि.न.	विवरण	माध्यमिक तह (९-१०)			माध्यमिक तह (११-१२)		
		छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
१	सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या	५४५	५३७	१०८२	२७१	२५५	५२६
२	सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या	४६५	४४७	९१२	२४४	२११	४५५
३	सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत दलित विद्यार्थी सङ्ख्या	२७	४४	७१	२८	२५	५३
४	सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत र तहगत दलित विद्यार्थी सङ्ख्या	२५	४२	६७	२८	२४	५२
५	सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत अपाङ्गता भएका विद्यार्थी सङ्ख्या	१	०	१	१	१	२
६	सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत र तहगत अपाङ्गता भएका विद्यार्थी सङ्ख्या	१	०	१	१	१	२
७	सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत तोकिएका २२ जनजाती विद्यार्थी सङ्ख्या	२५९	२२३	४८२	८८	८३	१७१
८	सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत र तहगत तोकिएका २२ जनजाती विद्यार्थी सङ्ख्या	२२९	१९२	४२१	७६	६७	१४३
९	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या	५८४	५९३	११७७	२२७	१८६	४१३
१०	चालु शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत रूपमा कक्षा दोहर्याउने विद्यार्थी सङ्ख्या	१०	२१	३१	०	०	०
११	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत कक्षा छाड्ने विद्यार्थी सङ्ख्या	१५	१२	२७	०	०	०
१२	गत शैक्षिक सत्रका कक्षागत विद्यार्थीमध्ये चालु शैक्षिक सत्रमा उत्तीर्ण भइ आएका कक्षागत विद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका विद्यालयमा)	३८३	३५७	७४०	१००	९४	१९४
१३	गत शैक्षिक सत्रको अन्तिम परीक्षामा सम्मिलित कक्षागत विद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका विद्यालयमा)	३९३	३७८	७७१	१००	९४	१९४
१४	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत दलित विद्यार्थी सङ्ख्या	४१	५९	१००	१८	१४	३२
१५	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत अन्य (दलित बाहेक) विद्यार्थी सङ्ख्या	५४३	५३४	१०७७	२०९	१७२	३८१
१६	चालु शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत रूपमा कक्षा दोहर्याउने दलित विद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका विद्यालयमा)	१	१	२	०	०	०
१७	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत कक्षा छाड्ने दलित विद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका विद्यालयमा)	२	०	२	०	०	०
१८	गत शैक्षिक सत्रका कक्षागत दलित विद्यार्थीमध्ये चालु शैक्षिक सत्रमा उत्तीर्ण भइ आएका कक्षागत विद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका विद्यालयमा)	२९	४०	६९	७	५	१२
१९	चालु शैक्षिक सत्रमा कक्षागत छात्राहरुको प्रतिशत (सबै प्रकारका विद्यालयमा)	५०.३७			५१.५२		
२०	चालु शैक्षिक सत्रमा कक्षागत छात्राहरुको प्रतिशत (सामुदयिक विद्यालयमा)	५०.९९			५३.६३		
२१	चालु शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत जम्मा विद्यार्थीमध्ये सामुदयिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको छात्रा/छात्रहरुको प्रतिशत	८५.३२	८३.२४	८४.२९	९०.०४	८२.७५	८६.५०
२२	चालु शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत जम्मा विद्यार्थीमध्ये दलित विद्यार्थीहरूको छात्रा/छात्रहरुको प्रतिशत	५.३८	९.४०	७.३५	११.४८	११.३७	११.४३
२३	चालु शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत जम्मा विद्यार्थीमध्ये तोकिएका २२ जनजाती विद्यार्थीहरूको छात्रा/छात्रहरुको प्रतिशत	४९.२५	४२.९५	४६.१६	३.१५	३१.७५	३१.४३
२४	चालु शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत जम्मा विद्यार्थीमध्ये तोकिएका अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूको छत्र/छात्राहरुको प्रतिशत	०.२२	०.००	०.११	०.४१	०.४७	०.४४
२५	चालु शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक विद्यालयको स्वीकृत दरबन्दी र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षक र तहगत जम्मा विद्यार्थीको अनुपात (STR)			४५.६०			६५.००
२६	सामुदायिक विद्यालयको स्वीकृत दरबन्दी र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षक र तहगत जम्मा विद्यार्थीको आधारमा शिक्षा ऐन/नियमावली अनुसार तोकिएको अनुपात (STR)			४५			४५

यस नगरपालिकाले आफ्नो सेवा क्षेत्रभित्र सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयमा शिक्षा मन्त्रालयले प्रकाशन गरेको कार्यक्रम कारण पुस्तिकाको प्रतिव्यक्ति लागत शीर्षक अन्तर्गत दलित छात्र अपाङ्ग असहाय जनजाति सबैलाई नियम बमोजिम छात्रवृत्ति वितरण गर्ने गर्दछ यसैगरी शिक्षा ऐन, २०२८ शिक्षा नियमावलि, २०५९ अनुसार यस नगरपालिकाभित्र रहेका संस्थागत विद्यालयहरुले पनि १०% बालबालिकालाई माथि उल्लेखित शिर्षकहरुमा छात्रवृत्ति वितरण गर्ने गर्दछन् ।

विद्यालयको सुशासन आर्थिक प्रशासन वातावरणिय अवस्था शैक्षिक अवस्था विद्यार्थी नतिजा कक्षाबाट व्यवस्थापन विद्यालय पूर्वाधार लगायतका विभिन्न पक्षहरुमा सुपरिवेक्षण गरी शैक्षिक सुदृढीकरणका लागि शिक्षा शाखाले गठन गरेको विज्ञ समूह कार्यपालिकाका सदस्य, विद्यालय व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष, शिक्षा शाखा सहितको टोलीले अनुगमन सुपरिवेक्षण गर्ने कार्य गर्ने गरिएको छ । यसरी अनुगमन गरिसकेपछि विद्यालयमा व्याप्त समस्याहरुलाई विज्ञ समूहबाट समाधान हुने कक्षाकोठा र विद्यालय प्रशासन सम्बन्धी समस्यालाई तत्काल समाधान गर्ने गरिएको छ भने लामो समय लाग्ने आर्थिक व्यवस्थापन गर्नुपर्ने खालका समस्याहरुलाई नगरकार्यपालिका समाधानका लागि बजेट बिनियोजन लगायतका विभिन्न समाधानका उपायहरु खोज्ने गरीन्छ । निःशुल्क माध्यमिक शिक्षालाई पहुँच योग्य बनाई कार्यान्वयन गर्ने, प्राविधिक तथा ब्यवसायिक शिक्षालाई व्यवस्थित गर्ने, विद्यार्थीको सिकाइ गुणस्तर सुधार गरी सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउने, प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार गर्ने, विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री बनाउने, शिक्षकको वृत्ति विकासलाई पारदर्शी, नतिजामा आधारित र अनुमानयोग्य बनाई व्यवस्थित गर्ने,विद्यालय शिक्षालाई समावेशी र समतामूलक बनाउने, विषयगत दरबन्दीको व्यवस्था गरी विद्यालयमा सक्षम जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने, विद्यालयको छुट्टै प्रशासनिक काम गर्ने गरी योग्यता र क्षमतामा आधारित प्र.अ. व्यवस्थापन गर्ने जस्ता चुनौतिहरु विद्यमान छन् ।

३.३.२ उद्देश्यहरू

१. माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चीत गरी गुणस्तरमा सुधार गर्नु ।
२. विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरणमा सुधार गरी बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउनु ।
३. माध्यमिक शिक्षामा खुद भर्ना तथा टिकाउ दर बढाउनु र कक्षा छोड्ने र दोहो¥याउने दर घटाउने ।
४. सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गर्नु र प्राविधिक तथा व्यवहारकुशल सीपलाई एकीकृत गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु ।

३.३.३ रणनीतिहरू

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्न लिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरीनेछः

१. विद्यालय नक्शाङ्कन मार्फत सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयहरूलाई पुनर्वितरण, समायोजन तथा स्थापना गरीनेछ ।
२. निःशुल्क माध्यमिक शिक्षामा पहुँच र समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्न क्षमता विकास गरीने छ ।
३. माध्यमिक तहमा सञ्चालन भइरहेको प्राविधिक धारमा थप २ क्षेत्र समेटिनेछ ।

४. माध्यमिक आवासीय विद्यालय विस्तार गरीनेछ ।

५. हरेक विद्यालयको शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि बढाइनेछ ।

६. विद्यालयको छुट्टै प्रशासनिक काम गर्ने गरी योग्यता र क्षमतामा आधारित प्रधानाध्यापक व्यवस्थापन गरीनेछ ।

७. विद्यालयको भौतिक शैक्षिक वातावरणमा सुधार ल्याई विद्यालयलाई बालमैत्री बनाइनेछ ।

८. एउटा सामुदायिक विद्यालयको कक्षा ११-१२ मा विज्ञान विषय अध्ययनका लागि आकर्षण बढाउन पर्याप्त पूर्वाधार सहितको व्यवस्था गरीनेछ ।

९. आवश्यकता अनुसार शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण, समायोजन तथा थप गर्नेछ ।

१०. साबिक मा.बि.लाई नगर नमुना माध्यमिक विद्यालयको रुपमा स्तरोन्नति गरीनेछ ।

३.३.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

क) उपलब्धि

माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार हुने ।

ख) नतिजा

१. निःशुल्क माध्यमिक तहको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित भई खुद भर्ना तथा टिकाउ दरमा वृद्धि हुने तथा कक्षा छोड्ने र दोहोर्याउने दरमा कमी आउने ।

२. सबै माध्यमिक विद्यालयले आधारभूत मापदण्ड पूरा गरेको हुने ।

३. माध्यमिक तहमा प्राविधिक धारतर्फको शिक्षा व्यवस्थित र विस्तार भएको हुने ।

४. माध्यमिक शिक्षा पूरा गर्ने विद्यार्थीले न्यूनतम् सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको हुने ।

५. विद्यालय शिक्षामा सूचना प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार तथा सहज प्रयोग र उचित सिकाइ वातावरणको निर्माण भएको हुने ।

६. विद्यालयको छुट्टै प्रशासनिक काम गर्ने गरी योग्यता र क्षमतामा आधारित प्र.अ. व्यवस्थापन हुने ।

७. माध्यमिक तहमा जनशक्तिको क्षमता विकास गरी गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह तथा शैक्षिक सुशासन कायम हुने।

क्र.स	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१०) मा खुद भर्ना दर (NER)	२५.४	२७.८१	३०.४१	३३.४३	३६.६६
२	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१०) मा कुल भर्ना दर (GRE)	५५.४	५६.७२	५८.११	५९.५४	६१.०
३	माध्यमिकतह (कक्षा ११-१२) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	२५.१	२७.४६	३०.०२	३२.८२	३५.८८
४	माध्यमिकतह (कक्षा ११-१२) मा खुद भर्ना दर (NER)	१३	१५.४५	१८.३४	२१.७७	२५.८४
५	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	३९.७	४२.२३	४४.८९	४७.७१	५०.७२
६	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर (NER)	१९.०	२१.५८	२४.५४	२७.९०	३१.७२
७	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) को सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक	१.०५	१.०५	१.०५	१.०५	१.०५
८	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) को खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक	०.९७	०.९८	०.९९	१.००	१.०२
९	माध्यमिकतह (कक्षा १-१२) मा उमेरगत भर्ना दर (ASER)	४४.७	४३.०९	४१.४०	३९.६६	३७.८८

१०	माध्यमिकतह (कक्षा १-१२) मा बिद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको दर (OOSC)					
११	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा १० सम्म पुग्ने दर	५५.९	५७.८७	५९.९२	६२.०३	६३.२४
१२	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा १० को अन्त्यसम्म टिक्नेको दर	५५.२	५७.११	५९.०८	६१.१३	६३.२४
१३	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा १० पुरा गर्नेको दर	५१.४	५३.०३	५४.७१	५६.४५	५८.२४
१५	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१०) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	२५.४	२६	२७	२८	२९
१६	माध्यमिकतह (कक्षा ११-१२) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	०	०	०	०	१
१७	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	२२.१	२३	२३	२४	२५
१८	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१०) मा दलित बिध्यर्थिको प्रतिशत	६.६	७	८	९	१०
१९	माध्यमिकतह (कक्षा ११-१२) मा दलित बिध्यर्थिको प्रतिशत	१०.१	११.०	११.०	१२.०	१२.०
२०	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा दलित बिध्यर्थिको प्रतिशत	७.७	८.०	९.०	१०.०	११.०
२१	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा अपाङ्गता भएका बिध्यर्थिको प्रतिशत	०.२				
२२	आधारभूततह (कक्षा ९-१०) का बिद्यार्थीहरूमध्ये छात्रवृत्ति पाउनेको प्रतिशत	५८.७				
२३	आधारभूत (कक्षा १-८) र माध्यमिक (कक्षा ९-१२) तहमा बिपन्न छात्रवृत्ति प्राप्त गर्ने बिद्यार्थीको छात्र/छात्रा प्रतिशत	२५.०				
२४	कक्षा १० मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुले हासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूको प्रतिशत (Achieving minimum proficiency)	नेपाली	६३			
		अंग्रेजी	४९			
		गणित	५४			
		विज्ञान	३७			
२५	माध्यमिकतहमा (कक्षा ९-१०) अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुमध्ये शैक्षिक सत्र शुरू भएको दोस्रो हप्ता भित्रमा पुरा सेट पाठ्यपुस्तक प्राप्त गर्ने बिद्यार्थीको प्रतिशत	९०	१००	१००	१००	१००
२६	सामुदायिक माध्यमिक बिद्यालयहरूमध्ये कक्षा ९-१० सम्मको अध्यापनको लागि ३ वटा Core Subject:-Maths, Science and English र ५ वटा अनिबार्य बिषयको बिषयगत शिक्षक पूरा गर्ने बिद्यालयहरूको सङ्ख्या	३ विषय	४			
		५ विषय	१			
२७	सामुदायिक माध्यमिक बिद्यालयहरूमध्ये कक्षा ९-१० सम्मको अध्यापनको लागि ३ वटा Core Subject:-Maths, Science and English र ५ वटा अनिबार्य बिषयको बिषयगत शिक्षक पूरा गर्ने बिद्यालयहरूको सङ्ख्या	५	५	५	५	

ग) प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	इकाई	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कार्यविधि तयारी	पटक		१				१	नगरपालिका
२	विद्यालयमा नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन	पटक		१	१			२	नगरपालिका
३	शिक्षक योग्यताका मापदण्ड र दरबन्दी आधारको पुनरावलोकन	सङ्ख्या			१	१		१	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
४	आवश्यकता अनुसार स्कूल बसको व्यवस्था गर्ने	सङ्ख्या			१	१	१	५	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
५	विद्यालयमा न्यूनतम् भौतिक पूर्वाधार विकास तथा कक्षाकोठा, फर्निचर, शौचालय, खानेपानी, प्रतिशत स्थानीय तह सुधारको क्रियकलाप अनुसार	पटक		१	१	१			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
६	नमुना माध्यमिक विद्यालय विस्तार	संख्या				१		१	संघ/ प्रदेश
७	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिको प्रयोगमा क्षमता विकास	सङ्ख्या		१	१	१		५	संघ/ प्रदेश
८	विद्यालय पोषण, स्वास्थ्य कार्यक्रम	प्रतिशत		१०	१५	१५	१५	४५	संघ/ प्रदेश

९	क्षमतामा आधारित प्र.अ. व्यवस्थापन	सङ्ख्या		१		१		३	नगरपालिका
१०	प्रकोप प्रति सचेत रहन योजना विकास	पटक		१		१		२	नगरपालिका
११	निःशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितताका लागि विद्यार्थी पाठ्यपुस्तक	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	संघ
१२	आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि ड्रेस, विद्यार्थी स्टेशनरी इत्यादि वितरण	प्रतिशत	५	५	५	५	५	५०	नगरपालिका
१३	घुम्ती पुस्तकालय सञ्चालन	प्रतिशत	१	१	१	१	१	१२	नगरपालिका
१४	सिकाइ सामग्री व्यवस्थापन	प्रतिशत	५	५	५	५	५	५०	नगरपालिका
१५	सबै प्रकार र तहका विद्यालय नक्शांकन, समायोजन र पुनःवितरणकार्यक्रम सन्चालन	पटक	१		१		१		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१६	सामुदायिकमाध्यमिकविद्यालयमा (कक्षा ९-१२) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता	सङ्ख्या	२७	२७	२७	२७	२७		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) का लागि प्र.अ.भत्ता	सङ्ख्या	५	५	५	५	५		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१८	सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा १-१० र १-१२) विद्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारी र साहयक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता	सङ्ख्या	५	५	५	५	५		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१९	सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा १-१० र १-१२) विद्यालयहरुमा कार्यरत लेखा र प्रशासनिक कर्मचारीहरूका लागि २२ तलब भत्ता	सङ्ख्या	५	५	५	५	५		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२०	माध्यमिक विद्यालय (कक्षा १-१२) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान	सङ्ख्या	५	५	५	५	५		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका संघ र सस्था
२२	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिब र बितरण अनुदान	सङ्ख्या	९१२	९१२	९१२	९१२	९१२		संघ/ नगरपालिका
२३	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिब र बितरण अनुदान	सङ्ख्या	४५५	४५५	४५५	४५५	४५५		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका संघ र सस्था
२४	माध्यमिक तहका बिद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ९-१०) अतिबिपन्न छात्रवृत्ति	सङ्ख्या	१००	१००	११९	१२८	१३७		संघ
२५	माध्यमिक तहका बिद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ११-१२) अतिबिपन्न छात्रवृत्ति	सङ्ख्या	५५	५९	६४	६८	७३		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२६	कक्षा ९-१२ का छात्राहरूलाई Sanitary Pad बितरण बापतको बजेट अनुदान	सङ्ख्या	११४२	२७५०	३२६२	३६६१			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२७	माध्यमिक बिद्यालय तहमा पुस्तकालय स्थापना र सन्चालन बजेट अनुदान	सङ्ख्या	०	०	०	१	१		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२८	माध्यमिक बिद्यालय तहमा बिज्ञान प्रयोगशाला स्थापना र सन्चालन बजेट अनुदान	सङ्ख्या	०	०	०	१	१		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२९	नमूना बिद्यालय कार्यक्रम छनौटमा परेका माध्यमिक बिद्यालयमा भौतिक विकास कार्यक्रम बजेट अनुदान	सङ्ख्या	१	१	१	१	१		संघ/ प्रदेश
३१	प्र.अ.हरूकालागि कार्य सम्पन्नका आधारमा प्रोत्साहन र नमूना बिद्यालय कार्यक्रम सन्चालन भएका बिद्यालयमा कार्य सम्पन्नका आधारमा नियुक्त भएका शिक्षकहरुका लागि प्रोत्साहन बजेट अनुदान	सङ्ख्या	१	१	१	१	१		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका

घ) माध्यमिक शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलाप संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु.हजार)

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप	बजेट					५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा	कैफियत
		२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५			
१	निशुल्क माध्यमिक शिक्षाको कार्यन्वयनका लागि आवश्यक कार्यविधि तयार		१००				१००		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२	विद्यालयको नक्साकन,पुनर्वितरण तथा स,समायोजन		२५०	३००			५५०		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
३	शिक्षक योग्यताका मापदण्ड र दरबन्दी आधारको पुनरावलोकन			५०	५०		१००		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
४	आवश्यकता अनुसार स्कूल बसको व्यवस्था गर्ने		१५००	१५००	१५००		४५००		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
५	विद्यालयमा न्यूनतम् भौतिक पूर्वाधार विकास तथा कक्षाकोठा, फर्निचर, शौचालय, खानेपानी, प्रतिशत स्थानीय तह सुधारको क्रियकलाप अनुसार			१५००	१५००	१५००	४५००		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
६	नमुना माध्यमिक विद्यालय विस्तार			१०००			१०००		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
७	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिको प्रयोगमा क्षमता विकास			५००	५००	५००	१५००		,,
८	विद्यालय पोषण, स्वास्थ्य कार्यक्रम		१००	१००	१००	१००	४००		,,
९	क्षमतामा आधारित प्र.अ. व्यवस्थापन		३००		३००		६००		नगरपालिका
१०	प्रकोप प्रति सचेत रहन योजना विकास		२००		२००		४००		नगरपालिका
११	निःशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितताका लागि विद्यार्थी पाठ्यपुस्तक (९-१०)	७२४	७२४	७२४	७२४	७२४	३६२०		संघ
१२	निःशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितताका लागि विद्यार्थी पाठ्यपुस्तक (११-१२)	४५०	४५०	४५०	४५०	४५०	२२५०		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१३	सामुदायिक माध्यमिक बिद्यालयमा (कक्षा ९-१२) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता	२०४१२	२०४१२	२०४१२	२०४१२	२०४१२			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१४	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) का लागि प्र.अ.भत्ता	६५	६५	६५	६५	६५			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१५	सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा १-१० र १२) बिद्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारी र सहायक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता	९५३	९५३	९५३	९५३	९५३			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१६	सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा १-१० र १२) बिद्यालयहरुमा कार्यरत लेखा र प्रशासनिक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता	१९०८	१९०८	१९०८	१९०८	१९०८			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१७	माध्यमिक बिद्यालय (कक्षा १-१२) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१८	माध्यमिक बिद्यालय (कक्षा १-१२) का लागि एकमुष्ठ अनुदान	३५०	३५०	३५०	३५०	३५०			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
१९	माध्यमिक तहका बिद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ९-१०) अतिबिपन्न छात्रवृत्ति	६०२	७११	७५६	८२१	८७६			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२०	माध्यमिक तहका बिद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ११-१२) अतिबिपन्न छात्रवृत्ति	५४६	५९२	६३७	७८३	७२५			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२१	कक्षा ९-१२ का छात्राहरूलाई Sanitary Pad बितरण बापतको बजेट अनुदान	८१९	१५८१	३७१३	४४०४	४९४३			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२२	माध्यमिक बिद्यालय तहमा पुस्तकालय स्थापना र सन्चालन बजेट अनुदान					३८५			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका

२३	माध्यमिक विद्यालय तहमा विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना र सन्चालन बजेट अनुदान					३८५			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२४	नमूना विद्यालय कार्यक्रम छनौटमा परेका माध्यमिक विद्यालयमा भौतिक विकास कार्यक्रम बजेट अनुदान	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
२५	प्र.अ.हरूकालागि कार्य सम्पन्नका आधारमा प्रोत्साहन र नमूना विद्यालय कार्यक्रम सन्चालन भएका विद्यालयमा कार्य सम्पन्नका आधारमा नियुक्त भएका शिक्षकहरुका लागि प्रोत्साहन बजेट अनुदान	२००	२००	२००	२००	२००			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
जम्मा									

३.४ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ

साक्षर नेपाल वर्ष,२०७६ को अवधारणा अनुसार साक्षर हुन बाँकी रहेका जिल्लाहरुमा विभिन्न कारणले बाँकी रहेका निरक्षरलाई साक्षर बनाई मुलुकलाई साक्षर घोषणा गर्ने कार्यका लागि स्थानीय तहका जिल्लाहरुमा आवश्यकता अनुसार आवश्यक कक्षा सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी केन्द्रदेखि स्थानीय तहसम्म रहेको रहेको छ । हाल भइरहेको संरचनालाई नै बढीभन्दा बढी परिचालन गर्ने गरी संघमा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, शिक्षा तथा मानव विकास स्रोत केन्द्र, प्रदेश स्तरमा शिक्षा विकास निर्देशनालय ,जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई र नगरपालिकाको शिक्षा शाखामा आवश्यक जनशक्ति सहित कार्यक्रमको सामान्य, सहजीकरण, अनुगमन तथा प्रतिवेदनको समेत व्यवस्था मिलाउनुपर्ने व्यवस्था भएकोले प्रभावकरी संचालको जिम्मेवारी स्थानीय तहको हो । बा.न.पा.मा सर्वेक्षण गरि निरक्षरलाई साक्षर बनाउन ससर्त बजेट बिनियोजन भएको छ जसको कार्य अगाडी बढेको छ । आवश्यकतालाई मध्ये नजर गर्दै आगामी दिनमा पनि साक्षरता कक्षा,किसोरी शिक्षा संचालन गरिने छ ।

३.४.१ वर्तमान अवस्था

यस पालिकामा विगतमा प्रौढ शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन भएको तथा उक्त कार्यक्रम पश्चात् २०६२ सालदेखि पालिका भरमा १ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालनमा आएका छन् । जसले निरन्तर रुपमा अनौपचारिक शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ र निरन्तर शिक्षाका बारेमा काम गर्दै आएका छन् ।
अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइका चुनौतीहरू देहाय बमोजिम पहिचान गरिएको छः

१. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको सहज र सर्वसुलभ पहुँच सुनिश्चित ।
२. साक्षरता, निरन्तर सिकाइ, आयमूलक÷सीपमूलक सीपसँगै समय सापेक्ष सूचना प्रविधियुक्त साक्षरता कक्षा सञ्चालन ।
३. मौलिक तथा परम्परागत सस्कृतिको पहिचान, संरक्षण प्रवर्धन ।
४. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई समयसापेक्ष सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन गर्न सक्ने बनाउनु ।
५. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ लागि मापदण्ड कार्यान्वयन ।
६. पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक तथा थप सिकाइ सामग्रीहरू विकास

७. व्यक्तित्व विकासका लागि सामुदायिक सूचना केन्द्र, घुम्ती पुस्तकालय स्थापना र प्रवर्धन गर्ने विषयलाई सामुदायिक सिकाइ केन्द्रसँग आवद्ध गर्ने ।

३.४.२ उद्देश्य

यस योजनाले अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइसम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छ ः

१. साक्षर बागमतीको रूपमा विकास गर्नु ।
२. साक्षरतालाई सीपसँग आवद्ध गरि रोजगारका अवसर प्रदान गर्नु ।
३. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको विकास र विस्तार गर्ने ।

३.४.३ रणनीतिहरू

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्वन गरिनेछः

१. साक्षर नेपाल अभियान पूरा गर्न यस पालिकाले सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, विद्यालय, विकास साझेदार, नागरिक समाज, टोल विकास, राजनैतिक दल, सञ्चार माध्यम, अभिभावक र अन्य साझेदारहरू परिचालन गरिनेछ ।
२. सामुदायिक तथा घुम्ती पुस्तकालय पहुँचको अभिवृद्धि गरिनेछ ।
३. मौलिक एवम् परम्परागत ज्ञान तथा सीपको पहिचान, संरक्षण, प्रवर्धन एवम् हस्तान्तरण सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरीनेछ ।
४. स्थानीय तहले सञ्चालनमा रहेका सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको आवश्यकतानुसार समायोजन, पुनर्संरचना तथा पुनर्वितरण गरि स्थानीय आवश्यकताका आधारमा सिकाइ केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन गर्दै लानेछ ।
५. विज्ञ समूह निर्माण गरि अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइ सम्बन्धी अवधारणा पत्र तयार गरिने छ ।
६. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई आधारभूत सुविधा सम्पन्न विद्युतीय पुस्तकालय बहुउद्देश्यीय संयन्त्रको रूपमा सुदृढीकरण गरि समावेशी एवम् समतामा आधारित आजीवन सिकाइ थलोको रूपमा विकास गरिनेछ ।

३.४.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धि

सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्राप्त भएको हुने ।

नतिजा

१. साक्षर बागमतीको रुपमा विकास हुने ।
२. लक्षित बर्ग र समुदायमा सिकाइ अवसरहरूको सिर्जना हुने ।

३. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको व्यवस्थापनका लागि आवश्यक संरचनागत व्यवस्था तयार भई कार्य सञ्चालन हुने ।

४. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको विकास र विस्तार हुने ।

५. विज्ञ समूह निर्माण गरि अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइ सम्बन्धी अवधारणा पत्र तयार हुने ।

६. स्थानीय माग र आवश्यकताका आधारमा रोजगारीमूलक अनौपचारिक पाठ्यक्रम तयार हुने ।

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	जम्मा CLC मध्ये थप स्तरोन्नती गरिएका र हाल संचालनमा रहेका सङ्ख्या	१	१	१	१	१
२	५ वर्ष र सो भन्दा माथिका जनसङ्ख्या मध्ये साक्षर जनसङ्ख्या %	६८.६	७०.२३	७५.०४	८०.००	८०.१२
३	१५ वर्ष र सो भन्दा माथिका जनसङ्ख्या मध्ये साक्षर जनसङ्ख्या %	६२.२६	९५.००	९६.००	९७.१२	९७.५०
४	१५ वर्ष देखि २४ वर्ष उमेरका जनसङ्ख्या मध्ये साक्षर जनसङ्ख्या %	८९.२०	१००	१००	१००	१००

३.४.५ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाई	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	भौतिक लक्ष्य (१०वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५			
१	निरक्षरहरुको विवरण संकलन	पटक	१				१	१	२	नगरपालिका
२	परम्परागत तथा धार्मिक विद्यालय अनुदान (कक्षा १-५)	वटा	१	१	१	१	१	५		संघ/न.पा.
३	अनौपचारिक विद्यालय सञ्चालन अनुदान (कक्षा १-५)	वटा	१	१	१	१	१	५		संघ/न.पा.
४	अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय सञ्चालन अनुदान (कक्षा १-८)	वटा	१	१	१	१	१	५		संघ/न.पा.
५	अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय सञ्चालन अनुदान (कक्षा १-८)	वडागत	१	२	३	३	३		१२	नगरपालिका
६	स्थानीय माग र आवश्यकताका आधारमा सा.सि.के सञ्चालन र व्यवस्थापन	सङ्ख्या			१		१		२	नगरपालिका गैसस
७	सामुदायिक पुस्तकालयलाई सामुदायिक केन्द्रसग आवद्ध गर्ने	पटक					२		२	नगरपालिका
८	सा.सि.के.मा प्रविधिको विकास गर्ने	सङ्ख्या			१		१		४	नगरपालिका
९	सा.सि.के. ले समुदायमा आधारीत संघ सस्थासँग सहकार्य गर्ने	निरन्तर								सा.सि.के.
१०	विज्ञ समूह निर्माण	पटक		१			१		२	सा.सि.के.
११	जीवनपर्यन्त सिकाइका लागि सामग्री विकास	संख्या			१	१	१		१०	सा.सि.के.
१२	परिचालकको क्षमता विकास	संख्या		१			१		४	नगरपालिका
१३	गैर-सरकारी र अन्य सङ्ग-सँस्थाहरू सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी स्थानीय तहको मापदण्ड र निर्देशिकाहरूको विकास गर्ने	पटक	१		१	१	१			संघ/प्रदेश/नगरपालिका

१४	गैर-सरकारी र अन्य सङ्ग-सँस्थाहरू सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षा सन्चालन र व्यवस्थापनसम्बन्धी लागत सहभागिताको तौरतरिका तथा बिधिका लागि ढाँचा र स्वरूप विकास गर्ने	पटक	१		१	१	१			संघ/प्रदेश/ नगरपालिका
१५	सबै सरोकारवालाहरू सँगको समन्वय र सहयोगमा लक्षित कार्यक्रमहरू मार्फत स्थानीय तहका वार्डहरूलाई चरणबद्ध रूपमा पूर्ण साक्षरता बनाउन पूर्ण साक्षर पालिका कार्यक्रम सन्चालन बापतको बजेट अनुदान	पटक	१		१	१	१			संघ/प्रदेश/ नगरपालिका
१६	अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका लागि रेडियो, टिभी जस्ता आम सन्चारका साधनहरूको उपयोग गर्न बजेट अनुदान	पटक	१	१	१	१	१			संघ/प्रदेश/ नगरपालिका
१७	प्रत्येक वार्डमा सन्चालित सामुदायिक अध्ययन केन्द्रमा रहेका पुस्तकालयहरू सँग सम्बन्ध स्थापना गराउने गरी समुदाय स्तरमा पुस्तकालय स्थापना र सन्चालन गर्ने	सङ्ख्या	१	१	१	१	१			संघ/प्रदेश/ नगरपालिका
१८	अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका अययन, अद्यापन र व्यवहारिक बिषयबस्तु विकास गर्दा वातावरणको परिवर्तन, संरक्षण, प्राथमिक स्वास्थ्य, परम्परागत ज्ञान र सीपहरूको अभिबृधि, स्थानीयस्तरका बिभिन्न सवालहरू र अन्य स्थानीय बिकासात्मक पक्षहरूलाई समेटेर तयार गर्ने	सङ्ख्या	२	२	२	२	२			संघ/प्रदेश/ नगरपालिका
१९	हाल सन्चालनमा रहेका समुदायिक केन्द्रहरूमा आवश्यकतामा आधारित नमुना कार्यक्रमहरु थपगरी सवलिकरण गर्ने साथै समुदायिक केन्द्रहरूको सन्चालन र व्यवस्थापन खर्च र अनौपचारिक शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणालीको कार्यान्वयन गरी तथ्याँक बिबरण तयार गर्ने बापतको बजेट अनुदान	सङ्ख्या	१	१	१	१	१			संघ/प्रदेश/ नगरपालिका
२०	हाल सन्चालनमा रहेका सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरुमा कम्तिमा १२ कक्षा उत्तीर्ण पूर्णकालिक परिचालकको व्यवस्था गर्न सोको तलबभत्ता बापतको बजेट अनुदान	सङ्ख्या	१	१	१	१	१			संघ/प्रदेश/ नगरपालिका
२१	अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी NQF कार्यन्वयन	सङ्ख्या	५०	११०	१५०	१७५	२००			संघ/प्रदेश/ नगरपालिका
२२	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रमा हाल सन्चालनमा रहेको Online Learning Portal मा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी सम्बन्धी Online सामाग्रीहरुको विकास र कार्यान्वयन साथै नुमुना CLC हरुका लागि Online र Offline नमूना सामाग्रीहरु विकास र प्रयोग गर्न बजेट अनुदान	पटक	१	१	१	१	१			संघ/प्रदेश/ नगरपालिका
२३	CLC परिचालकहरुको क्षमता अभिबृधि/तालिमका लागि बजेट अनुदान	पटक	१	१	१	१	१			संघ/प्रदेश/ नगरपालिका
२४	अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षा कार्यक्रमहरुको अनुगमन बापतको बजेट अनुदान	पटक	१	१	१	१	१			संघ/प्रदेश/ नगरपालिका

अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ कार्यक्रम संचालनका लागि अनुमानित वजेट (रु.हजारमा)

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	वजेट					५ वर्षको जम्मा	कैफियत
		२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५		
१	निरक्षरहरुको विवरण संकलन	६०						नगरपालिका
२	साक्षर बागमती	१००	१००	१००	१००	१००		नगरपालिका
३	स्थानीय माग र आवश्यकताका आधारमा सा.सि.के सञ्चालन र व्यवस्थापन			१०००		१०००		नगरपालिका
४	सामुदायिक पुस्तकालयलाई सामुदायिक केन्द्रसग आवद्ध गर्ने					१५००		नगरपालिका
५	विज्ञ समूह निर्माण		१००			१००		सा.सि.के.
६	जीवनपर्यन्त सिकाइका लागि सामग्री विकास			४००	४००	४००		सा.सि.के.
७	परिचालकको क्षमता विकास		१००			१००		नगरपालिका
८	गैर-सरकारी र अन्य सङ्घ-सँस्थाहरू सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी स्थानीय तहको मापदण्ड र निर्देशिकाहरूको विकास गर्ने		१००					
९	गैर-सरकारी र अन्य सङ्घ-सँस्थाहरू सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षा सन्चालन र व्यवस्थापनसम्बन्धी लागत सहभागिताको तौरतरिका तथा बिधिका लागि ढाँचा र स्वरूप विकास गर्ने	२५०		२५०	२५०	२५०		
१०	सबै सरोकारवालाहरू सँगको समन्वय र सहयोगमा लक्षित कार्यक्रमहरू मार्फत स्थानीय तहका वार्डहरूलाई चरणबद्ध रूपमा पूर्ण साक्षरता बनाउन पूर्ण साक्षर पालिका कार्यक्रम सन्चालन बापतको बजेट अनुदान	३८०		३८०	३८०	३८०		
११	अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका लागि रेडियो, टिभी जस्ता आम सन्चारका साधनहरूको उपयोग गर्न बजेट अनुदान	३०	३०	३०	३०	३०		
१२	स्थानीय तहको प्रत्येक वार्डमा सन्चालित सामुदायिक अध्ययन केन्द्रमा रहेका पुस्तकालयहरूसँग सम्बन्ध स्थापना गराउने गरी समुदाय स्तरमा पुस्तकालय स्थापना र सन्चालन गर्ने	२००	२००	२००	२००	२००		
१३	अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका अययन, अद्यापन र व्यवहारिक बिषयबस्तु विकास गर्दा वातावरणको परिवर्तन, संरक्षण, प्राथमिक स्वास्थ्य, परम्परागत ज्ञान र सीपहरूको अभिबृधि, स्थानीयस्तरका बिभिन्न सवालहरू र अन्य स्थानीय बिकासात्मक पक्षहरूलाई समेटेर तयार गर्ने	५००	५००	५००	५००	५००		
१४	हाल सन्चालनमा रहेका समुदायिक केन्द्रहरूमा आवश्यकतामा आधारित नमुना कार्यक्रमहरु थपगरी सवलिकरण गर्ने साथै समुदायिक केन्द्रहरूको सन्चालन र व्यवस्थापन खर्च र अनौपचारिक शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणालीको कार्यान्वयन गरी तथ्याँक बिबरण तयार गर्ने बापतको बजेट अनुदान	२००	२००	२००	२००	२००		
१५	हाल सन्चालनमा रहेका सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरुमा कम्तिमा १२ कक्षा उत्तीर्ण पूर्णकालिक परिचालकको व्यवस्था गर्न सोको तलबभत्ता बापतको बजेट अनुदान	२२००	२२००	२२००	२२००	२२००		
१६	अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी ल्तँ कार्यन्वयन	६००	१०००	११००	१२००	१३००		

१७	CLC परिचालकहरुको क्षमता अभिबृधि/तालिमका लागि बजेट अनुदान	३००	३००	३००	३००	३००		
१८	अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षा कार्यक्रमहरुको अनुगमन वापतको बजेट अनुदान	४५०	४५०	४५०	४५०	४५०		
जम्मा		५२७०	५२८०	७११०	६२१०	९०१०	३२८८०	

परिच्छेद ४ : अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरु

यस खण्डमा पहुँच, गुणस्तर, समता, सहभागिता र संस्थागत विकासलाई सुनिश्चित गर्ने महत्त्वपूर्ण अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रहरुको बारेमा चर्चा गरिएको छ । यस खण्डमा पाठ्यक्रम तथा मुल्यांकन, शिक्षक विकास तथा व्यवस्थापन, समता तथा समावेशिता, विद्यालय सुरक्षा तथा आपतकालीन शिक्षा, शिक्षामा सूचना तथा संचार प्रविधिको प्रयोग, विद्यालयको पूर्वाधार र स्वास्थ्य तथा पोषण जस्ता विषय क्षेत्रका बारेमा यस पालिकाका समस्या, चुनौती, उदेश्य, रणनीति, प्रमुख क्रियाकलाप र अनुमानित बजेट र अपेक्षित उपलब्धिको चर्चा गरिएको छ।

४.१ पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन

मानव जीवनका लागि आइपर्ने विभिन्न समस्याहरु समाधान गर्नका लागि चाहिने ज्ञान, सीप र क्षमता आर्जनका लागि एउटा मार्गनिर्देश नै पाठ्यक्रम हो । मानव जीवनका व्यवहारिक समस्या समाधान हुनु भनेको राष्ट्र र समाजका समस्या समाधान हुनु हो । वास्तवमा पाठ्यक्रमले शैक्षिक तथा सामाजिक जीवनदर्शन, समकालीन समाजका वास्तविकताहरु, सिकाइ प्रक्रिया एवं विषयवस्तु तथा ज्ञानको प्रकृति समेतलाई विचार गरि बालबालिकाको सिकाइ सम्बन्धी आवश्यकताको निदान गरेर विस्तृत योजना प्रस्तुत गरेको हुन्छ । पाठ्यक्रम विकास एउटा निरन्तर प्रक्रिया भएकोले समाज, राष्ट्र र व्यक्तिको आवश्यकता र चाहना अनुरुप परिवर्तन भइरहन्छ । निर्धारित सिकाइ उपलब्धिहरु प्राप्तिका लागि विद्यार्थीहरुलाई विभिन्न अनुभवहरु हासिल गराउन निश्चित दिशा दिने कार्यक्रम नै पाठ्यक्रम हो ।पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन प्राविधिक कार्य हो । यसमा विभिन्न व्यक्ति, समूहसँगको सहकार्य आवश्यक हुन्छ । पाठ्यक्रम निश्चित रुपमा सान्दर्भिक हुनुपर्छ । समयसापेक्ष हुनुपर्छ । जनचाहना पूरा गर्न सक्नुपर्दछ । कक्षाकोठाको वातावरण अनुकूल हुनुपर्छ । व्यवहार योग्य, प्रयोग योग्य, पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन सर्वत्र अपेक्षित विषयका रुपमा पर्छ । पाठ्यक्रम समावेशी हुनुपर्छ । यसले सबैको चाहना प्रतिविम्वन गर्न सक्नुपर्छ । स्थानीय तहको नेतृत्व र सहभागिताका आधारमा स्थानीय तहमै प्राविधिक तथा आर्थिक स्रोत परिचालन गरि मातृभाषा तथा स्थानीय ज्ञान, सीप र प्रविधिमा आधारित विषयवस्तुको चयन, व्यवस्थापन र कार्यान्वयन गरिनुलाई स्थानीय आवश्यकतामा आधारित शिक्षाका रुपमा लिइन्छ ।

पाठ्यक्रम कुनै कक्षा वा तहमा कुन-कुन विषयवस्तु सिकाउने भन्ने कुरासँग मात्र सम्बन्धित नभई विद्यार्थीमा के कस्ता क्षमता विकास गराउने हो अर्थात् किन पढाउने, के कस्ता क्रियाकलापका माध्यबाट अपेक्षित सक्षमता हासिल गराउन सकिन्छ र विद्यार्थीले सिकेको वा नसिकेको सुनिश्चित गरि आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्न के कसरी मूल्याङ्कन गर्ने भन्ने कुरा निर्धारण गर्ने महत्त्वपूर्ण आधार हो । मूल्याङ्कन पद्धतिका रुपमा कक्षाकोठामा आधारित पठन सीप परिक्षण, आवधिक परीक्षा, आवधिक मूल्याङ्कन रहेका छन् भने हाल सिकाइका लागि मूल्यांकनको प्रभावकारी कार्यान्वयन आजको आवश्यकता रहेको छ । साथै सन्दर्भ सामग्रीहरूमा विद्यार्थीहरूको पहुँच वृद्धिको लागि गरिएको व्यवस्था जस्तै विद्युतीय प्रतिको अनलाइन पोर्टलमा राखिएको राष्ट्रिय प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रम लागु भएका जिल्लामा कक्षा १-३ का लागि दिइएका सामग्री आदि रहेका छन् ।

४.१.१ वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिकाले हालसम्म नेपाल सरकारबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम लागू गर्दै आएको सर्वविदितै छ । यसै शैक्षिक सत्रदेखि यस पालिकाले वातावरणीय दिगोपनाको लागि वृक्षारोपण, वातावरण संरक्षणको रैथाने ज्ञान र सीपलाई समावेश गर्ने तथा हरित विद्यालय, हरित वडा अवधारण जस्ता विषयलाई समावेश गरी आधारभूत तह कक्षा १-८ को स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम निर्माणको थालनी गरेको छ । स्थानीय विषयले यस पालिकाको समग्रता झल्काउन मद्दत पुऱ्याईबालबालिकाहरुलाई आफ्नो परिवेश अनुकूलको विषयवस्तुमा सहज तरिकाले परिचित हुन सहयोग पुर्याउछ । स्थानीय पाठ्यक्रममा विद्यालय तहको पाठ्यक्रमलाई सान्दर्भिक तथा प्रभावकारी बनाउन कक्षा १-८ मा अन्तरसम्बधित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरिएको, व्यवहार कुशल तथा जीवनोपयोगी सीपहरू समावेश हुने गरी सिकाइ क्रियाकलाप तर्जुमा गर्ने रणनीति लिइएको, आधारभूत तहमा स्थानीय कला, संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्परा, सीप तथा ज्ञानमा आधारित स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय तहले विकास गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने र सबै कक्षाका विषयवस्तुलाई यथासम्भव स्थानीय परिवेश तथा दैनिक जीवनसँग सम्बधित गराई सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरीएको छ । प्रत्येक विषयमा विषयवस्तुको स्वरूपअनुसार विद्यार्थीलाई २५ देखि ५० प्रतिशतसम्म भारको प्रयोगात्मक कार्य, परियोजना कार्य वा सामुदायिक कार्य लगायतका व्यवहारिक अभ्यास गराउनु पर्ने व्यवस्था छ । त्यसैगरी यसले सिकाइमा प्रयोग गरीने माध्यम भाषाले सिकाइमा बाधा नपर्ने गरी आवश्यकता अनुसार मातृभाषा, स्थानीय भाषा वा बहुभाषाको प्रयोग गरी सिकाइ सहजीकरण गर्ने, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई जीवनोपयोगी तथा व्यवहार कुशल सीपका रूपमा एकीकृत गर्नुका साथै सिकाइको माध्यमका रूपमा प्रयोगलाई विस्तार गर्ने र विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने गरी प्रयोग गर्ने नीति लिएको छ ।आधारभूत तह कक्षा १-३ मा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली मार्फत उदार कक्षोन्नति नीति अपनाइएको छ भने आधारभूत तह कक्षा ४-५ मा १०० प्रतिशत निर्माणात्मक मूल्याङ्कन बिधि अपनाएइको छ । आधारभूत तह कक्षा ६-८ मा ५० प्रतिशत निर्णयात्मक र ५० प्रतिशत निर्माणात्मक मूल्याङ्कन अपनाइएको छ । कक्षा ८ को वार्षिक परीक्षा पालिका स्तरमा हुने गरेको छ । कक्षा १० तथा १२ को अन्तिम परीक्षा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डको निर्देशन अनुरुप हुने गरेको छ ।

पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कनमा देखिएका विद्यमान चुनौतीहरु

१ स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री विकासका लागि क्षमता विकास गर्नु ।
२ प्रारम्भिक कक्षाहरूमा आवश्यकता अनुसार मातृभाषा, स्थानीय भाषा, बहुभाषा प्रयोग गर्नु
३ स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा अद्यावधिक कार्यलाई अनुसन्धानमा आधारित बनाउनु ।
४ सिकाइ सहजीकरण र मूल्याङ्कनमा सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्नु ।
५ स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन तथा मूल्याङ्कनमा स्थानीय तह अर्थपूर्ण सहभागिता गर्नु ।
६ अपाङ्गता मैत्री पाठ्यपुस्तक तथा कार्य पुस्तिकाको प्रयोग गर्नु ।

अवसर

कक्षा १-३ मा पठनसीप सम्बन्धि शिक्षण सिकाइ सामग्री तथा सन्दर्भ सामग्रीहरुको विकास, वितरण तथा प्रयोग हुदै आउनु स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास प्रक्रिया अगाडी बढ्नु र समयमा नै पाठ्यपुस्तकहरु प्राप्त हुनु अवसरको रुपमा रहेका छन् ।

४.१.२ उद्देश्य

१ सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराउने र विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्धित गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु ।

२ स्थानीय पाठ्यक्रम मार्फत समृद्ध बागमती निर्माणका लागि सक्षम, सिर्जनशील तथा प्रतिस्पर्धी नागरीक तयार गर्न सहयोग गर्नु ।

३ सिकारुका सिकाइ समस्याको समाधान उन्मुख निरन्तर, आवधिक तथा स्तरीकृत मूल्याङ्कन पद्धतिको व्यवस्था गर्नु ।

४.१.३ रणनीतिहरू

१ स्थानीय पाठ्यक्रमलाई समयसापेक्ष, सान्दर्भिक, गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाई सम्मृद्ध बागमती निर्माणका लागि सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरीक तयार गर्न पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन प्रक्रियालाई अनुसन्धान तथा आवधिक मूल्याङ्कनमा आधारित बनाइने छ ।

२ पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास प्रक्रियालाई सहभागितामूलक बनाई स्थानीय सरोकारवालामा अपनत्व विकास गरी जवाफदेही बनाउन स्थानीय परिवेशमा आधारित पाठ्यक्रम विकास प्रक्रियालाई अवलम्वन गरी परीक्षणका रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याइने छ र प्रभावकारिता आधारमा निरन्तरता प्रदान गरीने छ ।

३ स्थानीय पाठ्यक्रम मार्फत प्रकोप व्यवस्थापन विषयवस्तु समावेश गरी विपत, महामारी तथा सङ्कट व्यवस्थापन र न्यूनीकरण गर्न प्रारम्भिक कक्षा देखिनै बालबालिकालाई सक्षम बनाइँदै लगिने छ ।

४ विपत, महामारी तथा सङ्कटको समयमा सिकाइलाई निरन्तरता दिन सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको अधिकतम् उपयोगमा जोड दिइने छ ।

५ प्रारम्भिक कक्षाहरुमा सिकाइ सहजीकरणका निम्ति आवश्यकता अनुसार मातृभाषा र स्थानीय भाषालाई प्राथमिकता दिने ।

६ अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको सिकाइ अवसर वृद्धि गर्न सिकाइ सामग्रीलाई ब्रेल लिपिमा तयार गर्ने र श्रव्यदृश्यमा आधारित साङ्केतिक भाषाका शैक्षिक सामग्रीहरूको विकास र प्रयोगलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयनमा ल्याईने ।

७ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्रभावकारिताका साथ कार्यान्वयन गरीनेछ ।

८ आधारभूत तहको कक्षा ८ को वार्षिक परीक्षालाई पालिका स्तरीय वनाइ सुधार गर्ने ।

४.१.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप

क) उपलब्धि

विद्यालय तहमा रहेको आधारभूत तहको स्थानीय पाठ्यक्रम सान्दर्भिक तथा मूल्याङ्कन प्रणाली प्रभावकारी भई दैनिक जीवनका लागि आवश्यक व्यवहार कुशल तथा जीवनोपयोगी सीपहरू समावेश हुने स्थानीय कला, संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्परा, सीप तथा ज्ञान, सकारात्मक सोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगार उन्मुख नागरीक तयार गर्न सहयोग हुने ।

ख) नतिजा

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष २०८१/०८२	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
१	एकीकृत पाठ्यक्रम लागु गरेका विद्यालय संख्या	२५	२५	२५	२५	२५	२५
२	परीक्षामा स्तरीकृत प्रश्न प्रयोग गर्ने विद्यालय संख्या	२५	२५	२५	२५	२५	२५
३	स्थानीय भाषामा कक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालय	०	०	०	०	०	०
४	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्ने विद्यालय	२५	२५	२५	२५	२५	२५
५	जलवायु परिवर्तन तथा उत्थानशीलता सम्बन्धी सामग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय संख्या	२५	२५	२५	२५	२५	२५
६	स्थानीय तहबाट कक्षा १(३ सम्मको एकीकृत पाठ्यक्रममा आधारित भइ कक्षा १-३ का बिद्यार्थीहरूको पढाई र गणितीय सक्षमता अभिवृद्धी गर्नका लागि सन्चालन गरिएका क्रियाकलापहरू	२५	२५	२५	२५	२५	२५
७	माध्यमिकतहमा (कक्षा ९-१०) अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुमध्ये शैक्षिक सत्र शुरू भएको दोस्रो हप्ता भित्रमा पुरा सेट पाठ्यपुस्तक प्राप्त गर्ने बिद्यार्थीको प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००

४.१.५ प्रमुख क्रियाकलापहरु

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	भौतिक लक्ष्य (१०वर्ष)	कैफियत
			२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५			
१	राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ को कार्यन्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५		संघ
२	पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक प्रबोधिकरण	पटक	१	१	१	१	१	५		संघ/प्रदेश/न.पा.
३	शिक्षक तालिम र पुर्नर्ताजगी तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५		संघ
४	स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५		न.पा.
६	सिकाइ सहजीकरण पुस्तिका निर्माण र वितरण कक्षा/विषय	पटक	१	१	१	१	१	५		न.पा.
७	शैक्षिक पाठ्यक्रम, पठन सामाग्री तथा निर्देशिका विकास	पटक			१			१		न.पा.
८	एकिकृत पाठ्यक्रम सम्बन्धी कस्टमाइज्ड तालिम		१	१	१	१	१	५		संघ/प्रदेश/न.पा.
९	स्थानीय पाठ्यक्रम तथा सिकाइ सहजीकरण पुस्तिका प्रबोधिकरण कक्षा/विषय	पटक	१	१	१	१	१	५		न.पा.
१०	कक्षाकोठामा आधारीत विद्यार्थी मूल्यांकन	पटक	१	१	१	१	१	५		न.पा./विद्यालय
११	पढाइ मैत्री शैक्षणिक सामाग्री खरिद ,संकलन निर्माण तथा प्रयोग	पटक	१	१	१	१	१	५		न.पा./विद्यालय
१२	सिकाइ उपलब्धि मापन तथा विश्लेषण प्रणली सुदृढीकरण		१	१	१	१	१	५		न.पा.
१३	विषयतथ शिक्षक संजाल तथा पेशागत सिकाइ समुदाय गठन				१			१		न.पा.
१४	कक्षा अवलोकन तथा शैक्षिक पृष्ठपोषण प्रणाली सुदृढीकरण		२५	२५	२५	२५	२५			न.पा.

१५	उत्कृष्ट नतिजा ल्याउने विद्यालय,शिक्षक र विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन तथा सम्मान कार्यक्रम (कक्षा ८,१० र १२)		१	१	१	१	१	५		न.पा.
१६	Talent Based Learning Class - TBLC / पाठ्यपुस्तक विहिन कक्षा क्षपता सिप तथा कलामैत्री		१	१	१	१	१	५		न.पा.
१७	विद्यालय तहका परीक्षा सबै कक्षाका(त्रैमासिक अर्धवार्षिक र बार्षिक)		१	१	१	१	१	५		न.पा.
१८	एसइइ दिएका विद्यार्थीहरुका लागि फास्टफुड कुकिङ्, कार्यक्रम संचालन सीप परीक्षण सहित		१	१	१	१	१	५		संघ/प्रदेश/न.पा.
१९	सामुदायिक विद्यालयका सिकाइ क्षमता कमजोर भएका विद्यार्थीहरूका अभिभावकहरूका लागि परामर्श तथा अभिभावक सचेतनामूलक कार्यक्रम		१	१	१	१	१	५		न.पा.
२०	परीक्षा नतिजा विश्लेषण गरी सुधारात्मक कार्ययोजना कार्यान्वयन		१	१	१	१	१	५		न.पा.
२२	आधारभूत तहको पाठ्यक्रका लागि सबै शिक्षकहरूलाई ३ दिने अभिमुखीकरण तालिम प्रदान गर्ने	संख्या	२५	२५	२५	२५	२५			संघ/प्रदेश/न.पा.
२३	संस्थागत संरचनाको विकास र क्षमता अभिबृद्धि गर्ने	पटक	८	८	८	८	८			संघ/प्रदेश/न.पा.
२४	Digital सामाग्रीहरुको कार्यन्वयन र शिक्षकको पँहुचसम्म पुर्याउने सुनिश्चित गर्ने, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट विकास गरिएका सबै सामाग्रीहरुलाई विधुतीय प्रती बनाई तिनलाई e-library को विकास गरी सबैको पँहुच सुनिश्चित गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५		संघ/प्रदेश/न.पा.

४.१.६ पाठ्यक्रम र मुल्यांकनका प्रमुख क्रियाकलाप संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट					जम्मा	कैफियत
		२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६		
१	राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ को कार्यन्वयन	४५०	४५०	४५०	४५०	४५०	२२५०	संघ
२	पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक प्रबोधिकरण	१००	१००	१००	१००	१००	५००	संघ/प्रदेश/न.पा.
३	शिक्षक तालिम र पुर्नर्ताजगी तालिम	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	संघ
४	स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन	१५००	५००	५००	५००	५००	३५००	न.पा.
५	पाठ्यक्रमको मूल्यांकन (मुल्यांकन, सुधार र बिद्यालयमा आधारित पाठ्यक्रम विकास र नमूना परीक्षण)	१२५	१२५	१२५	१२५	१२५	६२५	संघ/प्रदेश/न.पा.
६	सिकाइ सहजीकरण पुस्तिका निर्माण र वितरण कक्षा/विषय	१००	१००	१००	१००	१००	५००	न.पा.
७	शैक्षिक पाठ्यक्रम, पठन सामाग्री तथा निर्देशिका विकास	१२५	१२५	१२५	१२५	१२५	६२५	न.पा.
८	एकिकृत पाठ्यक्रम सम्बन्धी कस्टमाइज्ड तालिम	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०	संघ/प्रदेश/न.पा.
९	स्थानीय पाठ्यक्रम तथा सिकाइ सहजीकरण पुस्तिका प्रबोधिकरण कक्षा/विषय	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०	न.पा.
१०	कक्षाकोठामा आधारीत विद्यार्थी मूल्यांकन	८००	८००	८००	८००	८००	४०००	न.पा./विद्यालय
११	पढाइ मैत्री शैक्षणिक सामाग्री खरिद, संकलन निर्माण तथा प्रयोग	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	न.पा./विद्यालय
१२	सिकाइ उपलब्धि मापन तथा विश्लेषण प्रणाली सुदृढीकरण	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०	न.पा.
१३	विषयतथ शिक्षक संजाल तथा पेशागत सिकाइ समुदाय गठन		१२०				१२०	न.पा.
१४	कक्षा अवलोकन तथा शैक्षिक पृष्ठपोषण प्रणाली सुदृढीकरण	७००	७००	७००	७००	७००	३५००	न.पा.
१५	उत्कृष्ट नतिजा ल्याउने विद्यालय,शिक्षक र विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन तथा सम्मान कार्यक्रम (कक्षा ८,१० र १२)	१२००	१२००	१२००	१२००	१२००	६०००	न.पा.
१६	Talent Based Learning Class - TBLC / पाठ्यपुस्तक विहिन कक्षा क्षपता सिप तथा कलामैत्री	१००	१००	१००	१००	१००	५००	न.पा.
१७	विद्यालय तहका परीक्षा सबै कक्षाका(त्रैमासिक अर्धवार्षिक र बार्षिक)	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	न.पा.

१८	एसइइ दिएका विद्यार्थीहरुका लागि फास्टफुड कुकिङ्, कार्यक्रम संचालन सीप परीक्षण सहित	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	संघ/प्रदेश/न.पा.
१९	सामुदायिक विद्यालयका सिकाइ क्षमता कमजोर भएका विद्यार्थीहरूका अभिभावकहरूका लागि परामर्श तथा अभिभावक सचेतनामूलक कार्यक्रम	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	७५०	न.पा.
२०	परीक्षा नतिजा विश्लेषण गरी सुधारात्मक कार्ययोजना कार्यान्वयन	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	७५०	न.पा.
२१	आन्तरिक र बाहिय दुवै विधिका बिद्यार्थी मुल्यांकन र तिनको कार्यन्वयनको मापदण्डहरू विकास गर्ने	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	संघ/प्रदेश/न.पा.
२२	आधारभूत तहको पाठ्यक्रका लागि सबै शिक्षकहरूलाई ३ दिने अभिमुखीकरण तालिम प्रदान गर्ने	६००	६००	६००	६००	६००	३०००	संघ/प्रदेश/न.पा.
२३	संस्थागत संरचनाको विकास र क्षमता अभिबृद्धि गर्ने (बिज्ञहरुको परिचालन गरी स्थानीय तहहरूमा स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास र कार्यान्वयनका लागि प्राबिधिक सहयोग प्रदान गर्ने बिधि र पद्धति स्थापित गर्ने)	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०	संघ/प्रदेश/न.पा.
२४	Digital सामाग्रीहरुको कार्यन्वयन र शिक्षकको पँहुचसम्म पुर्याउने सुनिश्चित गर्ने, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट विकास गरिएका सबै सामाग्रीहरुलाई विधुतीय प्रती बनाई तिनलाई e-library को विकास गरी सबैको पँहुच सुनिश्चित गर्ने		२०००				२०००	संघ/प्रदेश/न.पा.
जम्मा		८९००	१००२०	७९००	७९००	७९००	४१६२०	

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकास

गुणस्तरको सुनिश्चिता मागमा आधारित पेशागत विकास र कार्यसम्पादनमा सक्षम तथा उत्तरदायी शिक्षक व्यवस्थापन शिक्षा क्षेत्रको महत्वपूर्ण कार्य हो । शिक्षाप्रद बजेटको करिब ७० प्रतिशत रकम शिक्षक तलबमा खर्च भएको पाइन्छ। शिक्षकको छनोट ,नियुक्ति तथा पदोन्नति जस्ता कार्य शिक्षक सेवा आयोगले गर्दै आएको छ । संघियता कार्यान्वयन पछि यस्ता कार्यमा स्थानीय तहको पनि सहभागिता हुनुपर्छ भन्ने माग उठिरहेको छ । शिक्षक तालिमको सम्पूर्ण जिम्मा तालिम केन्द्रको रहँदै आएको छ । शिक्षकले आफ्नो कार्यकालमा सेवाकालीन र पुनर्ताजकी तालिम लिन सक्ने व्यवस्था रहँदै आएको छ । एकाध स्थानीय तहले विभिन्न क्षमता विकास तालीम सञ्चालन गर्दै आएको पनि पाइन्छ । शिक्षाको गुणस्तर मुख्यतया शिक्षकको पेशागत सिपमा निर्भर हुन्छ । तालिमबाट प्राप्त ज्ञान सीपलाई कक्षाकोठामा उचित तरिकाले प्रयोग गरे मात्र प्रभावकारी शिक्षण सम्भव हुन्छ । यसका लागि शिक्षकको लाई निरन्तर प्राबिधिक सहयोग आवश्यक पर्दछ । "शिक्षकको पेसागत विकास मार्फत शिक्षण सिकाइमा सुधारले मात्र विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि वृद्धि गर्न वास्तविक कक्षाकोठा शिक्षण र सिकाइको क्रममा भएका कमजोरीहरुलाई हटाउन, अनुगमनलाई प्रभावकारी गरी सञ्चालन गर्नु, आवश्यक छलफल,अन्तरक्रिया र सकरात्मक प्राविधिक पृष्ठपोषण प्रदान गर्नु आजको आवश्यकता हो"।

४.२.१ वर्तमान अवस्था

शिक्षक पेशामा आकर्षण र नियुक्ति

शिक्षण पेसामा आकर्षण बढाउन विश्वविद्यालयका उत्कृष्ट अङ्क हासिल गर्ने व्यक्तिलाई सोझै शिक्षण पेशामा प्रवेश गर्न पाउने कानुनी व्यवस्था गर्ने उल्लेख गरेको छ । शिक्षक सेवा नियमावली, २०५७ अनुसार शिक्षाको लागि शिक्षण अनुमति पत्र अनिवार्य हुनुपर्ने, स्थायी शिक्षकको हुनका लागि शिक्षक सेवा आयोगले लिने परिक्षामा पास भएको हुनुपर्ने, बढुवाका लागि निश्चित मापदण्ड पुरा गर्नुपर्ने र पेशा सुरक्षा लगायतका कारणले शिक्षण पेशालाई समाजमा प्रतिष्ठित पेशाका रूपमा लिने अवस्था सुधार हुँदै गएको छ ।

शिक्षक तयारी

शिक्षक सेवा आयोग नियमावली, २०५७ का अनुसार बि.एड.वा एम.एड.गरेपछि अध्यापन अनुमतिपत्रका लागि योग्य मानिन्छ । प्राथमिक र निमावि तहका लागि शिक्षा शास्त्रबाट प्रविणता प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण वा कक्षा १२ वा अन्यका लागि प्रमाणपत्र तह उत्तिर्ण १० महिने तालिम लिई अध्यापन अनुमतिपत्र प्राप्त गरेको हुनु गरेको र माध्यमिक तहका लागि शिक्षा शास्त्रमा स्नातक तह उत्तीर्ण वा अन्य बाट स्नातक तह उत्तीर्ण गरी एक बर्षे बि.एड. गरी अध्यापन अनुमति पत्र प्राप्त गरेका व्यक्ति योग्य मानिन्छन् । कक्षा ११-१२ को हकमा अध्यायपनका लागि स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण गरी अध्यापन अनुमतिपत्र लिएको व्यक्ति शिक्षाको हुन योग्य मान्ने व्यवस्था गरेको छ ।

शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप

बिद्यालय तहको पाठ्यक्रम प्रारूप,२०७६ ले शिक्षण सिकाइलाई विद्यार्थी केंद्रित, प्रबिधिमैत्री, परियोजनामा आधारित, समूह कार्यमा आधारित, सामुदायिक क्रियाकलापमा आधारित बनाउन जोड दिएको छ । यस्तै राष्ट्रिय शिक्षा नीति,२०७६ ले सूचना तथा सञ्चार पर्विधिलाई शिक्षण सिकाई प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रुपमा एकीकृत गर्दै प्रविधिमैत्री,व्यावहारिक र नतिजामूलक बनाउन बनाउने उल्लेख गरेको अबस्था छ । चालू पन्ध्रौं योजनाले शिक्षण सिकाई क्रियाकलापलाई प्रभावकारी बनाउन विद्यार्थी सङ्ख्या कम भएका विद्यालयमा बहुकक्षा शिक्षण व्यवस्था, कक्षा शिक्षण पद्धति मार्फत पढाइ सीप प्रवर्धन गर्न उपयुक्त पाठ्यसामाग्री, सन्दर्भसामग्री, स्रोत सामग्री, प्रयोगात्मक सामग्री,उपयुक्त कक्षाकोठा व्यवस्थापन लगायतको व्यवस्थामा जोड दिएको छ । विद्यालय क्षेत्र विकास योजना (२०७३/७४-२०७७/७८) ले शैक्षणिक अभ्यासको सुधार मार्फत् नै विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि सुधार हुन्छ भन्ने मान्यता राखेको पाइन्छ ।

शिक्षक पेसागत सहयोग पद्दति

सैद्धान्तिक ज्ञान प्राप्त नव आगन्तुक शिक्षकले प्राप्त गर्ने सेवाकालिन तालिममा सिकेका ज्ञान, सीप र कार्यकौसलले सबै परिस्थिति र परिवेशमा सहयोग नगर्न सक्छ । परिवर्तित समयमा आएका नयाँ-नयाँ विधि, सिद्धान्त र तौरतरिकाको जानकारी लिने सिकेको ज्ञान, सीपलाई समयअनुसार सान्दर्भिक बनाउने र विद्यार्थीको ज्ञान, सीप, क्षमता र परिवेश अनुसार परिमार्जन गर्दै जानुपर्दछ । एक परिस्थितिमा उपयोगी र प्रभावकारी भएको सिप अर्को परिस्थितिमा उत्तिकै उपयोगी प्रभावकारी नहुन सक्दछ । त्यसैले परीक्षणका लागि शिक्षक लाई समयको माग अनुसार आफूलाई समायोजन गर्न समय समयमा सहयोगको आवश्यकता पर्दछ । व्यक्तिगत प्रयासबाट सकिने सुधारका लागि अभिप्रेरित गर्नु पर्दछ भने अर्कोतिर शिक्षक सहयोग पद्धतिमा पनि विकास गर्नुपर्दछ । शिक्षकको पेसागत सहयोग, २०७७ का अनुसार विद्यालयमा शिक्षकलाई आन्तिरिक शिक्षकको विद्यालय तह सिकाई समूह निर्माण, क्लस्टर समूह निर्माण,सूचना प्रविधि मार्फत सहयोग, अन्तरविद्यालय भ्रमण" जस्ता मोडालिटी उल्लेख गरेको पाइन्छ । सबै परिवेशमा यीनै ठिक भन्ने होइन बागमती नगरपालिकामा विज्ञहरु सहितकोच अन्तरक्रिया बाट पेसागत सहयोग हुने गरेको छ । केन्द्र विद्यालयको अवधारणा अनुसार केन्द्र विद्यालय सहायक विद्यालयका शिक्षकलाई शिक्षण सिकाइको

क्रममा आएका समस्या समाधान गर्न सहयोग गरेको पाइन्छ । विभिन्न समयमा मागमा आधारित पेसागत सहयोग कार्यक्रम पनि सञ्चालन गरीयता पनि सबै मागहरु सम्बोधन गर्न सकिएको छैन । नगरमा कम्तिमा प्रत्येक बिषयको एक जानका हिसाबले विज्ञको व्यवस्था मिलाईनेछ ।

शिक्षक पेशागत तथा क्षमता विकास कार्यक्रम

एकाइसौं शताब्दीको शिक्षक आफ्नो विषयमा निपूर्ण हुनुपर्छ । शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सम्बन्धी कलाकौशलबाट भरपूर्ण हुनुपर्छ । स्थानीय सरकारले प्रदेश सरकार तथा केन्द्र सरकारसँग समन्वय गरि शिक्षक तथा कर्मचारीहरुको क्षमता विकासका लागि निम्नानुसारका क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ, प्रमाणीकरण तालिम , पुनर्ताजगी तालिम, अनुभव आदान प्रदान कार्यक्रम, स्थानीय आवश्यकतामा आधारित मोड्युलर तालिम, स्वप्रयत्नमा आधारित सिकाइ आदि । पेशागत रूपमा सक्षम, दक्ष र अभिप्रेरित शिक्षकबाट नै कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा सुधार आउन सक्छ । यसका निम्ति शिक्षकलाई पेशागत विकासका अवसरहरू उपलब्ध हुन आवश्यक छ । शिक्षकको पेशागत विकासका विभिन्न तौरतरिकाहरू छन् । शिक्षक तालिम, कार्यशाला, सेमिनार, कन्फरेन्स, क्रियात्मक अनुसन्धान, शिक्षकहरूको सिकाइ सञ्जाल, अवलोकन भ्रमण, मेन्टरिङ आदि अवसरहरूबाट शिक्षकको पेशागत विकास सम्भव हुन्छ । नेपालमा शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ध्येयले नेपालमा विभिन्न परियोजना तथा कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका थिए । शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि गरि कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा सुधार ल्याउने उद्देश्यले वि.सं. २०५० मा शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रको स्थापना भएको थियो ।

शिक्षकको उत्तरदायित्व

शिक्षण सिकाइको मुख्य उत्तरदायित्व नै शिक्षण गर्ने हो । शिक्षण सिकाइ प्रक्रिया सञ्चालन भइरहँदा आउने समस्याको समाधान व्यक्तिगत र संस्थागत रूपमा पहल गर्ने, शिक्षण शिक्षणलाई मर्यादित बनाउने, पेशागत विकासका मोडालिटी विकास गर्ने, तालिम कार्यशाला, गोष्ठी, अभिमुखीकरणमा सहभागी हुने र त्यहाँ सिकेका सिपलाई कक्षाकोठामा प्रयोग गर्ने, समस्या समाधान गर्नेजस्ता थप उत्तरदायित्व वहन गर्नु पनि शिक्षकको नैतिक जिम्मेवारी हो । प्र.अ. समेत पर्ने हुनाले समस्या समाधान गर्न छलफल गर्ने, क्षमता विकास कार्यक्रम गर्ने, बालबालिकालाई गुणस्तरी शिक्षा प्रदान गर्न शिक्षक तथा अभिभावकलाई रचनात्मक पृष्ठपोषण दिने कार्य प्रधानाध्यापकले गर्नु पर्दछ ।

शिक्षकको आपूर्ति र वितरण तथा शिक्षक व्यवस्थापनको अवस्था

शिक्षा नियमावली,२०५९ को नियम ९२ अनुसार सामुदायिक विद्यालयमा रहने शिक्षक दरबन्दीको विवरण अनुसूची १२ मा व्यवस्था गरिएको छ । पूर्व प्राथमिक विद्यालयमा १ जना, प्राथमिक विद्यालयमा ५० जनासम्म विद्यार्थी भएमा कम्तीमा २ जना र सोभन्दा बढी विद्यार्थी भएमा कम्तीमा ३ जना, कक्षा ६-८ का लागि कम्तीमा ४ जना र माध्यमिक तह ९-१२ का लागि ८ जना शिक्षक रहने व्यवस्था उक्त नियमावलीमा छ ।

यस पालिको सामुदायिक बिद्यालयमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात कक्षा १-५ मा ३५, कक्षा ६-८ मा १०३ कक्षा ९-१० मा ५० र कक्षा ७५ औसतमा ४९ जना रहेको छ। अधिकांश बिद्यालयमा आधारभूत तहका शिक्षक अप्राप्त रहेकोले विद्यालयले प्रा.वि. दरबन्दीका शिक्षकलाई निम्न माध्यमिक तहमा परिचालन गरेको र प्रा.वि. तहको शिक्षकको आवश्यकतालाई बालबिकाश सहजकर्ता र विद्यालयका परिचरबाट पूर्ति गर्नु परेको बाध्यता छ ।गत आर्थिक बर्षमा शिक्षा बिकाश तथा समन्वय इकाइ सर्लाहीले यस नगरपालिकासंगको सहकार्यमा शिक्षक समायोजन तथा दरबन्दी मिलानको काम सम्पन्न गरिसकेकोले र सङ्घीय सरकारबाट माग अनुसारको शिक्षक आपूर्ति हुने आश गरिएको र तत्कालको लागि यस नगरपालिकाले स्वयंसेवक शिक्षक परिचालन गरेको छ।

विद्यालयगत शिक्षक विवरण-२०८२

सि. नं	विद्यालयको नाम	बा.वि. करार	सहयोगी करार	लेखापाल करार	प्राथमिक					निम्न माध्यमिक					माध्यमिक					उच्च माध्यमिक	
					तृतीय	द्वितीय	प्रथम	करार	राहत	तृतीय	द्वितीय	प्रथम	करार	राहत	तृतीय	द्वितीय	प्रथम	करार	राहत	दरबन्दी	राहत
१	श्री जनता मा.वि. मिलनचोक	१	१	१	२	२		२	२	१				३	२				३		
२	श्री बालकल्याण प्रा.वि. दापडाँडा	१	१		१				२												
३	श्री शिवशक्ति प्रा.वि. हिरेडाँडा	एकमुष्ठ अनुदान																			
४	श्री कालीभैरबी प्रा.वि. डुमाजोर	१	१		१																
५	श्री जनवाल कल्याण मा.वि. धरहरा	१	१	१	२			१	२	१				३	२						
६	श्री जनकल्याण आ.वि.		१		४																
७	श्री गौरीशंकर प्रा.वि.		१		३	१			२												
८	श्री जनज्योति मा.वि. जियाजोर	१	१		२	१			३												
९	श्री प्रा.वि. जिरायत	१	१						१												
१०	श्री जनता मा.वि. सोल्टी	१	१	१	७	१		१	१	२				१	३				१	२	
११	श्री जनजागृती प्रा.वि. आत्मापुर	१	१			१		१	१												
१२	श्री जनजागृती आ.वि. रामपुर		१		२			१													
१३	श्री प्रा.वि. सितापुर	१	१			१		१	१												
१४	श्री जनता प्रा.वि. भवानीपुर	१	१		१			१													
१५	श्री जानकी जनता प्रा.वि. मिथिलापुर	१	१		१			१	१												
१६	श्री नव जनजागरण मा.वि. शंकरपुर	१	१	१	४			१	१	२				१		१			४		२
१७	श्री जन जागृती प्रा.वि. तेजपुर		१		२																
१८	श्री प्रा.वि. लालबन्दी टोल	१	१		१	१			१												
१९	श्री जन जागृती प्रा.वि. रक्षापुर	१	१		१	१															
२०	श्री प्रा.वि. सन्तोषपुर	१	१		१			१													
२१	श्री हरिहर वनस्थली प्रा.वि.	१	१				१														
२२	श्री ५ महेन्द्र जनता मा.वि. कर्मैया	१	१	१	३	३		१	३	३	१				३				१		३
२३	श्री पशुपति सामुदायिक प्रा.वि.	१	१			१		१													
२४	श्री बागमती प्रा.वि.	१	१						१												
२५	श्री जन जागृती आ.वि. बथानीया	२	१		२			१	२												
जम्मा		२१	२४	५	४०	१३	१	१४	२४	९	१	०	०	८	१०	१	०	०	९	२	५

शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका विद्यमान चुनौतीहरु

१ शिक्षण पेशालाई सबैको रोजाइको पेशाका रूपमा विकास गर्नु ।

२ शिक्षण सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउन शिक्षण विधि र क्रियाकलापमा विविधता ल्याउनु ।

३ शिक्षक पेशागत सहयोगको सुदृढ प्रणाली स्थापित गर्नु ।

४ विषयगत आधारमा आवश्यक शिक्षक दरबन्दी सुनिश्चित गर्नु ।

५ शिक्षकको पेशागत विकासको अवसर र विस्तार गर्न ।

६ समयमा कक्षाकोठाभित्र शिक्षकको नियमितता र गुणस्तरीय शिक्षण हुन् नसक्नु ।

४.२.२ उद्देश्य

यस पालिकाको शिक्षा क्षेत्रको योजनामा शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका देहाय बमोजिमका उद्देश्यहरू निर्धारण गरिएका छन्:

१. सामुदायिक बिद्यालयमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात कक्षा १-५ मा ५३.७७, कक्षा ६-८ मा ९५.४५, कक्षा ९-१० मा ४९.१० र कक्षा ११-१२ मा ४८.३५ लाई शिक्षा नियमावलीले तोकेको अनुपातमा पुऱ्याउन शिक्षकको छनौट, नियुक्ति र दरबन्दीलाई सुदृढ बनाउन सहयोग गर्नु ।

२. तालिम नपाएका शिक्षकका लागि शिक्षक विकास तथा निरन्तर पेशागत सहायता प्रणाली स्थापना गर्नु ।

३. सबै तह र विषयमा योग्य, दक्ष तथा क्षमतावान् शिक्षकहरूको प्रबन्ध गर्नु।

४. शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग सम्बन्धित गर्नु ।

४.२.३ रणनीतिहरू

१. शिक्षक तालिमलाई विषयवस्तुको ज्ञान र शिक्षण सीपमा केन्द्रित बनाइने ।

२. पालिका अन्तर्गत स्वयम्सेवक शिक्षकबाट सेवालिने र विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान/परिमार्जन गर्ने ।

३. शिक्षकको निरन्तर पेशागत विकासका लागि शिक्षण सीप विकास सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्ने ।

४. शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणालीमार्फत शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत सहयोग उपलब्ध गर्ने। यसका लागि अनुभवी शिक्षकबाट सहयोग तथा मेन्टरिङको पद्धति विकास गर्ने।

५. शिक्षकको पेसागतको आधारमा पुरस्कार र दण्डको व्यवस्था गर्ने ।

६. शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको कार्य सम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग सम्बन्धीत गरी नतीजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धतीको विकास गर्ने ।

४.२.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

१ सामुदायिक बिद्यालयमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात कक्षा १-५ मा ५३.७७, कक्षा ६-८ मा ९५.४५, कक्षा ९-१० मा ४९.१० र कक्षा ११-१२ मा ४८.३५ लाई शिक्षा नियमावलीले तोकेको अनुपातमा पुऱ्याउन शिक्षकको छनौट, नियुक्ति र पुनर्वितरणलाई सुदृढ बनाउन भएको हुनेछ।

२ तालिम नपाएका शिक्षकका लागि शिक्षक विकास तथा निरन्तर पेशागत सहायता प्रणाली स्थापना स्थापना भएको हुनेछ ।

३ सबै तह र विषयमा योग्य, दक्ष तथा क्षमतावान् शिक्षकहरूको प्रबन्ध हुनेछ ।

४ शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग सम्बन्धित गरिनेछ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	२०८०/०८१ आधार वर्ष	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक तथा सहजकर्ताको संख्या	२१	४	५	५	५	
२	आधारभूत तहमा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक (%)	१००					
३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत न्यूनतम योग्यता तथा तालिम प्राप्त शिक्षक (%)	१००					
४	सूचना तथा प्रविधिसम्बन्धी नूनतम सक्षमता भएका शिक्षक (%)	१००					
५	शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली लागु भएका विद्यालय	२२	२२	२५	२५	२५	२५
६	सामुदायिक बिद्यालयमा स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा तहगतरूपमा कार्यरत शिक्षक र बिद्यार्थीको अनुपात (STR)						
	बालविकास तथा पूर्व प्र.बि.मा (भ्रूभ्म्)	५६	५६	५६	४३	३८	३३
	आधारभूत तह (कक्षा १-५)	३९	३९	४१	४२	४३	४५
	आधारभूत तह (कक्षा ६-८)	१०४	१०४	९७	८९	८३	७६
	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०)	४६	४६	४६	४७	४८	४९
	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२)	६५	६५	६१	५८	५४	५१
	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	५९	५९	५९	५९	५९	५९
	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	२७	२७	२८	२८	२८	२८
	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	५३	५४	५४	५४	५४	५४
	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	२५	२५	२६	२७	२८	२९
	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत						
	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	२२	२२	२३	२३	२४	२५
७	शिक्षा सेवा आयोगद्वरा आधारभूत र माध्यमिक तहका लागि नयाँ नियुक्त भएका शिक्षकहरूमध्ये सेवा प्रवेश तालिम लिएका शिक्षक संख्या	५०	५०	५०	५०	५०	५०
८	आधारभूत र माध्यमिक तहमा नयाँ नियुक्त भएका शिक्षकहरूमध्ये १ महिने क्षमता अभिवृद्धि तालिम लिएका शिक्षक प्रतिशत	२५	२५	५०	२५		
९	आधारभूत र माध्यमिक तहका शिक्षकहरूमध्ये बिद्यार्थीहरूको सिकाई अभिवृद्धिका लागि ICT मा आधरित Online/Offline/ १ महिने तालिम पुरागर्ने शिक्षक प्रतिशत	३०	३०	३०	३०	१०	

४.२.५ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा लक्ष्य

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
				२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५			
१	विद्यालय किशोरी पोषण, मनोपरामर्श तथा प्रजनन् शिक्षा सम्बन्धी तालिम कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०	
२	शिक्षक बैंक स्थापना तथा व्यवस्थापन (करार/अस्थायी/अन्य)	संख्या	२५	५	५	५	५	५	२५	५०	
३	नगर शिक्षण अनुदान (गत आर्थिक वर्षमा कार्यरत रहेका सबै शिक्षक तथा कर्मचारीलाई निरन्तरता दिने)	संख्या	निरन्तर	८०	८५	९०	९५	१००	१००	२००	
४	शिक्षक दरबन्दीको पुनर्वितरण र विषयगत आवश्यकताअनुसार समायोजन गर्ने	पटक				१			१	२	
५	शिक्षकको पेशागत क्षमता विकासका लागि कार्यशाला, तालिम, अवलोकन भ्रमण, क्लस्टर बैठक र अनलाइन फोरम सञ्चालन गर्ने	पटक		१	१	१	१	१	५	१०	
६	अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग र मेन्टरिङ्ग प्रदान गर्ने	पटक		७	७	७	७	७	३५	७०	
७	शिक्षकको कार्यसम्पादन र विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धिसँग जोडेर नतिजामुखी मूल्याङ्कन लागू गर्ने	पटक		१	१	१	१	१	५	१०	
८	प्रधानाध्यापकलाई विद्यालय व्यवस्थापन, लेखा र स्रोत व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्ने	पटक		१	१	१	१	१	५	१०	
९	नयाँ प्रविधि र आधुनिक शिक्षण विधि प्रयोग प्रवर्द्धन गर्ने	पटक		१	१	१	१	१	५	१०	
	शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको निरन्तर मूल्याङ्कन र सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	पटक		१	१	१	१	१	५	१०	
१०	शिक्षकको प्रेरणा, व्यावसायिक प्रतिबद्धता र जवाफदेहिता बढाउने कार्यक्रम लागू गर्ने	पटक		१	१	१	१	१	५	१०	
१२	कक्षा १-३ सम्म क्रमिक सिकाइ रणनीतिमा आधारित शिक्षण-सिकाइ तालिमको व्यवस्था गर्ने	पटक		१	१	१	१	१	५	१०	
१३	एकीकृत पाठ्यक्रम प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि पठन तत्व तथा ढाँचासम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने	पटक		१	१	१	१	१	५	१०	
१४	शैक्षिक सामग्री निर्माण तालिम/कार्यशालाको व्यवस्था गर्ने	पटक		१	१	१	१	१	५	१०	
१५	एकीकृत पाठ्यक्रममा पठन तत्व तथा ढाँचासम्बन्धी पुनर्ताजगी तालिम सञ्चालन गर्ने	पटक		१	१	१	१	१	५	१०	
१६	प्रविधि-मैत्री सिकाइका लागि Learning Portal, कम्प्युटर, इन्टरनेट प्रयोग तालिमको व्यवस्था गर्ने	पटक		१	१	१	१	१	५	१०	
१७	शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली विकास र कार्यान्वयन गर्ने	पटक		१	१	१	१	१	५	१०	
१८	निरन्तरता सुनिश्चित गर्न स्थानीय स्तरमा निगरानी र सुधारात्मक कदम चाल्ने	पटक		१	१	१	१	१	५	१०	
१८	सामुदायिक विद्यालय र मदरसा समेत प्र.अ. भत्ता व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने	पटक		१	१	१	१	१	५	१०	

४.२.६ शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका प्रमुख क्रियाकलाप संचालन गर्ने अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट					जम्मा	कैफियत
		२०८१ /०८२	२०८२ /०८३	२०८३ /०८४	२०८४ /०८५	२०८५ /०८६		
१	विद्यालय किशोरी पोषण, मनोपरामर्श तथा प्रजनन् शिक्षा सम्बन्धी शिक्षक तालिम	१००	१००	१००	१००	१००	५००	संघ
२	शिक्षक बैंक स्थापना तथा व्यवस्थापन (करार/अस्थायी/अन्य)	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	
३	नगर शिक्षण अनुदान (गत आर्थिक वर्षमा कार्यरत रहेका सबै शिक्षक तथा कर्मचारीलाई निरन्तरता दिने)	१९२००	१९२००	१९२००	१९२००	१९२००		
४	शिक्षक दरबन्दीको पुनर्वितरण र विषयगत आवश्यकताअनुसार समायोजन गर्ने	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
५	शिक्षकको पेशागत क्षमता विकासका लागि कार्यशाला, तालिम, अवलोकन भ्रमण, क्लस्टर बैठक र अनलाइन फोरम सञ्चालन गर्ने	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०		
६	अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग र मेन्टरिङ्ग प्रदान गर्ने	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०		
७	शिक्षकको कार्यसम्पादन र विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धिसँग जोडेर नतिजामुखी मूल्याङ्कन लागू गर्ने	१००	१००	१००	१००	१००		
८	प्रधानाध्यापकलाई विद्यालय व्यवस्थापन, लेखा र स्रोत व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्ने	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०		
९	नयाँ प्रविधि र आधुनिक शिक्षण विधि प्रयोग प्रवर्द्धन गर्ने	५०	५०	५०	५०	५०		
	शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको निरन्तर मूल्याङ्कन र सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	५०	५०	५०	५०	५०		
१०	शिक्षकको प्रेरणा, व्यावसायिक प्रतिबद्धता र जवाफदेहिता बढाउने कार्यक्रम लागू गर्ने	५०	५०	५०	५०	५०		
१२	कक्षा १-३ सम्म क्रमिक सिकाइ रणनीतिमा आधारित शिक्षण-सिकाइ तालिमको व्यवस्था गर्ने	१००	१००	१००	१००	१००		
१३	एकीकृत पाठ्यक्रम प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि पठन तत्व तथा ढाँचासम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने	१००	१००	१००	१००	१००		
१४	शैक्षिक सामग्री निर्माण तालिम/कार्यशालाको व्यवस्था गर्ने	१००	१००	१००	१००	१००		
१५	एकीकृत पाठ्यक्रममा पठन तत्व तथा ढाँचासम्बन्धी पुनर्ताजगी तालिम सञ्चालन गर्ने	१००	१००	१००	१००	१००		
१६	प्रविधि-मैत्री सिकाइका लागि Learning Portal, कम्प्युटर, इन्टरनेट प्रयोग तालिमको व्यवस्था गर्ने	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०		
१७	शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली विकास र कार्यान्वयन गर्ने	५०	५०	५०	५०	५०		
जम्मा								

४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण

विभिन्न कारणले शिक्षाको मूलप्रवाहीकरणबाट बञ्चित विभिन्न वर्ग, जाति, लिंग, भाषा, क्षमता फरक क्षमता भएका आदिका विद्यालयका बालबालिकालाई उनीहरूको Neuro Linguistic Programming and Multiple Intelligence आधारमा शिक्षा प्रदान गर्नु आवस्यकता हो । नेपालको संविधानको प्रस्तावनामा समेत नेपाललाई समावेशी बनाउने अठोट गरिएको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति,२०७६, अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा ऐन,२०७५ अपाङ्ग भएका व्यक्ति तथा आर्थिक सामाजिक रुपमा पछाडि परेका समुदायलाई छात्रवृत्ति तथा नेपाल सरकारले तोकिदिए बमोजिमको शैक्षिक संस्थाबाट निःशुल्क रुपमा विद्यालय शिक्षा उच्च शिक्षा र प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक शिक्षा उपलब्ध गराउने प्रावधान रहेको छ । एकीकृत क्षमता र नीति,२०७१ कार्यान्वयनबाट बहु-वञ्चितीकरणमा परेका बालबालिकाहरुलाई थप सहयोग सहित शैक्षिक

अवसरको व्यवस्था गरिएको छ । अशक्त अपाङ्ग, अनाथ, फरक क्षमता भएका बालबालिकाका लागि आवाससहितको विद्यालय शिक्षा प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । आर्थिकरुपले विपन्न बालबालिकाका लागि आर्थिक सहयोग कार्यक्रम कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

बागमती नगरपालिका सामाजिक, आर्थिक, सास्कृतिक विविधता भएको स्थानीय तह हो ।यहाँ विभिन्न भाषिक, सांस्कृतिक तथा जातजातिगत समुदायहरूको बसोवास छ । मधेशी समुदायको मुख्य वसोबास रहेको यस क्षेत्रमा ६१ प्रकारका जातजातिहरुको बसोबास रहेको छ । जसमा यादव, मुसहर, तेली, कोइरी, तामांग, केवट, चमार, धानुक, मगर, तत्मा, सुढ़ी, बरै, बिन, ब्राह्मण, क्षेत्री लगायतका जातजातिको बाक्लो उपस्थिति रहेको छ । साक्षरताका आधारमा हेर्दा पुरुषको भन्दा महिलाको २०.७६ प्रतिशत कम रहेको छ।

४.३.१ वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिकामा विभिन्न जाति, धर्म सम्प्रदाय र भेषभुषाका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् । तामाङ, मगर, क्षेत्री, ब्रह्मण, थारू, नेवार, मुसलमान, यादव कोइरी, कुशवाहा, राई, सार्की, पासवान, मण्डल, ठकुरी, नुनिया तेली कलवार, भुजेल, लोहार, कामी, ठाकुर, माझी, सोनार, पहरी आदि जातका मानिसहरू रहेका छन । यसको प्रतिविम्ब विद्यालयमा समेत देखिन्छ ।

तालिका १: बालबालिकाको जातजातिगत विवरण

कक्षा	लिंग	जम्मा	दलित	जनजाति	ब्राह्मण/क्षेत्री	अन्य	अपाङ्गता
बालविकास	छात्रा	१०८७	१०५	४६३	१२३	३९६	१
	छात्र	१३२३	१४०	५४५	१३७	५०१	१
	जम्मा	२४१०	२४५	१००८	२६०	८९७	२
कक्षा १-५	छात्रा	२६५९	२८४	१२५९	२५८	८५८	३
	छात्र	२७९५	३१०	१२२४	३३६	९२५	६
	जम्मा	५४५४	५९४	२४८३	५९४	१७८३	९
कक्षा ६-८	छात्रा	११६४	१११	५६१	१८१	३११	०
	छात्र	११६०	९९	५३२	१४५	३८४	४
	जम्मा	२३२४	२१०	१०९३	३२६	६९५	४
कक्षा ९-१०	छात्रा	५४४	२७	२५८	११६	१४३	१
	छात्र	५३९	४६	२२३	९८	१७२	०
	जम्मा	१०८३	७३	४८१	२१४	३१५	१
कक्षा ११-१२	छात्रा	२७०	२८	८७	६५	९०	१
	छात्र	२५२	२५	८१	५६	९०	१
	जम्मा	५२२	५३	१६८	१२१	१८०	२

यस पालिकामा लैङ्गिक अनुपात ०.९२ रहेको छ । नगर कार्यपालिका, वडा समिति, नगर शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ, सामाजिक परीक्षण समिति आदि तथा विभिन्न सङ्ध संस्थामा महिला र दलितको सहभागितात्मक उपस्थिति उल्लेख्य रहेको छ । आधारभूत तह कक्षा १(५ मा ०.९०, कक्षा ६(८ मा ०.९३, कक्षा ९(१० मा ०.९० र कक्षा ११(१२ मा ०.९४ लैङ्गिक अनुपात समता सूचक रहेको छ । यसै गरि सामुदायिक विद्यालयमा महिला शिक्षक अनुपात २.६० रहेको छ ।

तालिका २ : लैगिक समता सूचक

क्र.सं	विवरण	सूचकाङ्क
१	ECED मा सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक (GPI in ECED GER)	०.८८
२	ECED को खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in ECED NER)	०.९६
३	कक्षा १ को सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in GIR)	१.१०
४	कक्षा १ को खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in NIR)	१.०५
५	आधारभूत तह (कक्षा १(८) को सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in GER)	१.०४
६	आधारभूत तह (कक्षा १(८) को खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in NER)	१.०५
७	माध्यमिक तह (कक्षा ९(१२) को सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in GER)	०.९७
८	माध्यमिक तह (कक्षा ९(१२) को खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in NER)	५९.३
९	आधारभूत तह (कक्षा १(५) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	२७.८
१०	आधारभूत तह (कक्षा ६(८) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	५३.८
११	आधारभूत तह (कक्षा १(८) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	२५.४
१२	माध्यमिक तह (कक्षा ९(१०) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	
१३	माध्यमिक तह (कक्षा ११(१२) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	२२.१
१४	माध्यमिक तह (कक्षा ९(१२) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	०
१५	बिभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएका बिद्यार्थीहरूका लागि समाहित शिक्षा शिक्षण गर्न तालिम प्राप्त शिक्षकको संख्या	
१६	आधारभूततह (कक्षा ९(१०) का बिद्यार्थीहरूमध्ये छात्रवृत्ति पाउनेको प्रतिशत	
१७	आधारभूत (कक्षा १(८) र माध्यमिक (कक्षा ९(१२) तहमा बिपन्न छात्रवृत्ति प्राप्त गर्ने बिद्यार्थीको प्रतिशत	

विद्यालयमा अपाङ्गता भएका बालबालिकाको पहिचान, तथ्याङ्क व्यवस्थापन, आवश्यक सहयोग सामग्री, पहुँचयुक्त भौतिक संरचना तथा अभिभावक समुदायको सचेतनाको अवस्था क्रमशः सुधार हुँदै गए पनि अझै पर्याप्त हुन सकेको छैन । यस पालिकाले अपाङ्गताका कारण सिकाइमा पछि पर्ने वा विद्यालय छोड्ने जोखिमलाई कम गर्न disability screening कार्यक्रम संचालन गरेको छ।

अपाङ्गताको प्रारम्भिक पहिचान भएका कुल विधार्थी सङ्ख्या	suspected	refered	confirmed	Device Demand
३६४०	११०	६	३	२

विद्यालयलाई बालमैत्री बनाउने हेतुले बालमैत्री विद्यालयको प्रारुप कार्यन्वायन र अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक नीतिगत व्यवस्था भएको छ | विद्यालयमा संचालन हुने क्रियाकलापलाई समावेश गर्न छात्राको सहभागिता अनिवार्य गरिएको छ । स्थानीय पाठ्यक्रम,पाठ्यपुस्तकलाई भाषा,भूगोल,वातावरण लगायतका र GEDIS लगायतका विषयवस्तुलाई समावेश गरि स्थानीय पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक निर्माणका क्रममा रहेको छ | स्वाथ्य शाखाबाट संचालन भएका नियमित कार्यक्रमका साथसाथै थप चेतनामुलक कार्यक्रम संचालन हुदै आएका छ । आर्थिक रुपले विपन्न बालबालिकालाई पढाई निरन्तरताका लागि पड्दै कमाउदै, एक विधार्थी एक सिप कार्यक्रम,एक विद्यालय एक उत्पादनमा प्राथमिकतामा राख्ने गरेको छ ।

समग्रमा हेर्दा,यस नगरपालिकाले समता र समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्न प्रयास गरे पनि सबै समुदाय र

समूहसम्म सेवाको समान पहुँच सुनिश्चित गर्न थप तथ्यमा आधारित योजना, लक्षित कार्यक्रम तथा प्रभावकारी अनुगमन आवश्यक देखिन्छ।

समस्या

१. अपाङ्गता भएका बालबालिकाको पहिचान गरि आवश्यक भौतिक तथा बैयतिक सहयोग सामाग्रीको व्यवस्थापन गर्न नसक्नु,
२. आर्थिक रुपले विपन्न र अपाङ्गता भएका बालबालिकालागि बैकल्पिक सिकाइ प्रवन्धक गर्न कठिनाइ भएकोछ ।
३. विभिन्न भाषा,लिंग, क्षेत्र,आर्थिक अवस्थामा रहेका अपाङ्गता भएका बालबालिकामा हुने विभेद न्यूनीकरण गर्न नसकिनु,

४.३.२ उद्देश्य

१. शिक्षा तथा सामाजिक सेवामा सबै बालबालिका र समुदायको समान पहुँच सुनिश्चित गर्दै विशेषगरी वञ्चित, सीमान्तकृत तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सहभागिता वृद्धि गर्नु,
२. जात, लिङ्ग, भाषा, आर्थिक अवस्था, अपाङ्गता तथा भौगोलिक अवस्थाका कारण हुने विभेदलाई न्यूनीकरण गर्दै समावेशी, सुरक्षित र समान अवसरयुक्त वातावरण निर्माण गर्नु

४.३.३ रणनीतिहरू

१. विद्यालयमा हुने सबै प्रकारका विभेदको अन्त्य गर्न शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावक लगायत सबै सरोकारवालाहरूलाई नियमित अभिमुखीकरण तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
२. विद्यालयका सबै शैक्षिक तथा अतिरिक्त गतिविधिहरूमा बालबालिकाको समावेशी तथा समान सहभागिता सुनिश्चित गर्न,
३. विद्यालयमा विशेषगरी छात्राहरूलाई हुने विभेद कम गर्न र गुनासो सुन्नका लागि जेन्डर फोकल' पर्सन वा गुनासो सुन्ने अधिकारीको व्यवस्था गर्ने
४. प्रत्येक विद्यालयमा गुनासो पेटिका राखी विद्यार्थी तथा सरोकारवालाहरूका गुनासो सङ्कलन र समाधानको व्यवस्था गर्ने
५. सबै तह र प्रकारका विद्यालयहरूमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचनाहरू शौचालय), र्याम्प, सुरक्षित कक्षा कोठा निर्माण तथा सुधार गर्ने
६. घरधुरी सर्वेक्षणमार्फत बालबालिकासम्बन्धी आवश्यक विवरण सङ्कलन गरी तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने र सोही आधारमा योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
७. साधारण विद्यालयमा भर्ना भएर अध्ययन गर्न नसक्ने विशेष प्रकृतिका बालबालिकाका लागि स्रोत कक्षा वा आवश्यक सहयोगी सेवा उपलब्ध गराउने
८. समावेशी र समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न लक्षित विद्यार्थीहरूका लागि आवश्यक छात्रवृत्ति तथा

अन्य सहयोग कार्यक्रम उपलब्ध गराउने

९. विशेषगरी किशोरीहरूलाई हुने विभेद, हिंसा तथा हेपाइ न्यूनीकरण गर्न सचेतनामूलक कार्यक्रम, अनुगमन, निरीक्षण तथा आवश्यक अनुसन्धान सञ्चालन गर्ने र विभेद गर्ने व्यक्तिलाई कानुनी दायरामा ल्याउने

४.३.४ प्रमुख उपलब्धी तथा नतिजा

उपलब्धि

१ शिक्षा तथा सामाजिक सेवामा सबै बालबालिका र समुदायको समान पहुँच सुनिश्चित गर्दै विशेषगरी वञ्चित, सीमान्तकृत तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सहभागिता वृद्धि हुनेछ ।

२ जात, लिङ्ग, भाषा, आर्थिक अवस्था, अपाङ्गता तथा भौगोलिक अवस्थाका कारण हुने विभेदलाई न्यूनीकरण गर्दै समावेशी, सुरक्षित र समान अवसरयुक्त वातावरण निर्माण हुनेछ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र. सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
१	बिद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुको आवश्यकता पहिचान		१	१	१	१	१
२	समाबेशी शिक्षा सचेतना कार्यक्रम		१	१	१	१	१
३	लक्षित समूहका बालबालिका तथा बालबालिकाहरुको विद्यालयमा भर्ना गर्ने एवम् सिकाई सुधार कार्यक्रम		१	१	१	१	१
४	विद्यार्थीमा अपांगता लेखाजोखा कार्यक्रम		१	१	१	१	१
५	किशोरी शिक्षा तथा मनोसामाजिक परामर्श कार्यक्रम		५	५	५	५	५

४.३.५ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा लक्ष्य

क स	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	जिम्मेवार निकाय
				२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५		
१.	छात्रा छात्रवृत्ति (कक्षा १-५)	प्रतिसत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	
२.	दलित छात्रवृत्ति कक्षा १-५ गैर आवसीय	प्रतिसत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	
३.	आधारभूत तहमा-१-५ अध्ययनरत लक्षित समूह) २२ जनजाति तथा सिमान्तकृत समूह, मुक्त कमैया, वादी, हलिया, चरूवाका सन्ततिसमेत (का विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	प्रतिसत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	
४.	अपाङ्ग छात्रवृत्ति) कक्षा १-१२ (गैर आवासीय	जना	३	३	५	७	१०	१५	४०	
६.	विपन्न लक्षित छात्रवृत्तिकालागि छनोट भएका) कक्षा ६-१२ मा अध्ययनरत (विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	जना	२००	२००	२३०	२५०	३००	३५०	१३३०	
७.	बालिका तथा समावेशी शिक्षा सञ्जाल परिचालनको लागि विद्यालयलाई अनुदान	वटा	५	१	१	१	१			स्थानीय तह

८.	बालबालिकाको अपाङ्गताको प्रारम्भिक पहिचानका) Disability Screening) गर्न विद्यालयका लागि कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१	५	
९.	विपन्न, अपाङ्गता, असहाय र सीमान्तकृत विद्यार्थीहरूको शिक्षणको एकमुष्ठ अनुदान	पटक	१	१	१	१	१	१	५	
१०.	नगर छात्रवृत्ति कोष स्थापना) जेहनदार, असहाय, विपन्न र समस्याग्रस्त विद्यार्थीहरूका लागि (तथा संचालन	जना	२०	२०	२५	२७	३०	३५	१३७	
११.	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका खेलकुद प्रशिक्षण एवं प्रतियोगिता संचालन सहयोग	पटक	१	१	१	१	१	१	५	
१२.	समता र समावेशीकरणसम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	पटक	%	५	७	७	७	७		
१३.	विद्यालयमा जेन्डर फोकल पर्सन तोक्ने।	पटक	१	१	१	१	१	१		
१४.	प्रत्येक विद्यालयमा गुनासो पेटिका राख्ने।	वटा	१	१	१	१	१	१		
१५.	गुनासो व्यवस्थापन तथा समाधान प्रणाली सञ्चालन गर्ने।	पटक	१	१	१	१	१	१		
१६.	विद्यालयमा लैङ्गिकमैत्री शौचालय निर्माण गर्ने।	वटा		१	१	१	१	१		
१७.	अपाङ्गमैत्री संरचना) र्याम्प, रेलिङ आदि (निर्माण गर्ने।	वटा	१	१	१	१	१	१		
१८.	घरधुरी सर्वेक्षणमार्फत बालबालिकाको विवरण सङ्कलन गर्ने।	पटक	१	१	१	१	१	१		
१९.	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको पहिचान गर्ने।	पटक	१	१	१	१	१	१		
२०.	विशेष आवश्यकता भएका बालबालिकाका लागि स्रोत कक्षा सञ्चालन गर्ने।	वटा	१	१	१	१	१	१		
२१.	वञ्चित तथा सीमान्तकृत समूहका लागि छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने।	जना	१	१	१	१	१	१		
२२.	किशोरीहरूका लागि सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	पटक	१	१	१	१	१	१		
२३.	विद्यालयमा विभेद तथा हिंसा न्यूनीकरण अभियान सञ्चालन गर्ने।	पटक	१	१	१	१	१	१		
२४.	विद्यालय व्यवस्थापन समिति र अभिभावकसँग अन्तरक्रिया गर्ने।	पटक	१	१	१	१	१	१		
२५.	समता र समावेशीकरणसम्बन्धी नियमित अनुगमन गर्ने।	निरन्तर	१	१	१	१	१	१		
२६.	आवश्यक परेमा विभेदसम्बन्धी घटनामा अनुसन्धान तथा कारबाही गर्ने।	आवश्यता अनुसार	१	१	१	१	१	१		
२७.	बालिका तथा समावेशी शिक्षा रणनीति २०८० र व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदणंड २०८० कार्यान्वयन गर्ने	निरन्तर	१	१	१	१	१	१		

४.३.६ शैक्षिक समता र समावेशीकरणका प्रमुख क्रियाकलाप संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा	जिम्मेवार निकाय
१	छात्रा छात्रवृत्ति) कक्षा १-५	सङ्ख्या	६००	६६०	७२०	७८०	८४०		
२	दलित छात्रवृत्ति) कक्षा १-५ (गैर आवसीय	वटा	२००	२२०	२४०	२८०	३२०		
३	आधारभूत तहमा-१-५ अध्ययनरत लक्षित समूह) २२ जनजाति तथा सिमान्तकृत समूह, मुक्त कमैया, वादी, हलिया, चरूवाका सन्ततिसमेत (का विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	जना	८०	९०	१००	११०	१२०		
४	अपाङ्ग छात्रवृत्ति) कक्षा १-१२ (गैर आवासीय	पटक	३	३	५	७	१०		
५	विपन्न लक्षित छात्रवृत्तिकालागि छनोट भएका) कक्षा ६-१२ मा अध्ययनरत (विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	वटा	१२००	१३५०	१४००	१५००	२०००		
६	बालिका तथा समावेशी शिक्षा सञ्जाल परिचालनको लागि विद्यालयलाई अनुदान	वटा	१००	१२०	१३०	१५०	१६०		
७	बालबालिकाको अपाङ्गताको प्रारम्भिक पहिचानका)Disability Screening) गर्न विद्यालयका लागि कार्यक्रम	पटक	२००	२१०	२२०	२३०	२४०		
८	विपन्न, अपाङ्गता, असहाय र सीमान्तकृत विद्यार्थीहरूको शिक्षणको एकमुष्ठ अनुदान	वटा	५००	५००	५००	५००	५००		
९	नगर छात्रवृत्ति कोष स्थापना) जेहनदार, असहाय, विपन्न र समस्याग्रस्त विद्यार्थीहरूका लागि (तथा संचालन	पटक	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	न पा
१०	समता र समावेशीकरणसम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	वटा	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	
११	विद्यालयमा जेन्डर फोकल पर्सन तोक्ने।	पटक							नपा
१३	प्रत्येक विद्यालयमा गुनासो पेटिका राखे।	वटा							न पा
१४	गुनासो व्यवस्थापन तथा समाधान प्रणाली सञ्चालन गर्ने।	पटक							न पा
१५	विद्यालयमा लैङ्गिकमैत्री शौचालय निर्माण गर्ने।	वटा	१४००	१४००	१४००	१४००	१४००	७०००	न पा
१६	अपाङ्गमैत्री संरचना) र्याम्प, रेलिङ आदि (निर्माण गर्ने।								
१७	घरधुरी सर्वेक्षणमार्फत बालबालिकाको विवरण सङ्कलन गर्ने।		३००	३००	३००	३००	३००	१५००	न पा
१८	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको पहिचान गर्ने।		५०	५०	५०	५०	५०	५०	न पा
१९	वञ्चित तथा सीमान्तकृत समूहका लागि छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने।	पटक							
२०	किशोरीहरूका लागि सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।		५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
२१	विद्यालयमा विभेद तथा हिंसा न्यूनीकरण अभियान सञ्चालन गर्ने।								
२२	विद्यालय व्यवस्थापन समिति र अभिभावकसँग अन्तरक्रिया गर्ने।		२००	२००	२००	२००	२००	१०००	
२३	समता र समावेशीकरणसम्बन्धी नियमित अनुगमन गर्ने।		५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
२४	आवश्यक परेमा विभेदसम्बन्धी घटनामा अनुसन्धान तथा कारबाही गर्ने।		५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
२५	बालिका तथा समावेशी शिक्षा रणनीति २०८० र व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदणंड २०८० कार्यान्वयन गर्ने								न पा
	जम्मा		६१८३	६४५३	६६१५	६८५७	७४९०	३३५९८	

४.४ विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम

नेपालमा सन् १९७४ देखि छनौटमा परेका जिल्लाका छानिएका प्राथमिक विद्यालयमा विश्व खाजा कार्यक्रमको खाद्यान्न अनुदानमा आधारित दिवा खाजा कार्यक्रम प्रारम्भ भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०७७/२०७८ मा सामुदायिक विद्यालयमा पूर्वप्राथमिक देखि कक्षा ५ का सबै विद्यार्थीलाई दिवाखाजाको व्यवस्था गरीएको छ । नेपाल सरकारले दिवा खाजामा विगत केही वर्षदेखि लगानी विस्तार गर्दै आई आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा यो लगानी करिब ८ अरब पुगेको छ । नेपालको हाल कार्यान्वयनमा रहेका योजना लगायत शिक्षा क्षेत्रका मुख्य रणनीतिक दस्तावेजहरू निशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन,२०७५ एवंम् नियमावली २०७५ ले दिवा खाजाको प्रवाधनालई कानुनी रुपमा स्थापित गरेको छ | विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाले बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य तथा पोषण स्थितिमा सुधार ल्याई उनीहरूलाई विद्यालयमा टिकाउने जस्ता शैक्षिक उपलब्धिहरू हासिल गर्न दिवा खाजाले महत्वपूर्ण योगदान दिएको छ।

४.४.१ वर्तमान अवस्था

आ.व. २०७६/०७७ देखि नेपाल सरकारले विद्यालय दिवा खाजा कार्यक्रम शुरु गरे पश्चात् यस पालिकाका कक्षा बालविकास -५ सञ्चालित २५ विद्यालय मार्फत ४२९१ बालबालिका लाभान्वित भएका छन्, साथै पालिकाबाट विद्यालय दिवा खाजा सम्वन्धी कार्यविधि निर्माण गरी विद्यालय दिवा खाजामा पूर्ण रुपमा जङ्क फुड निषेध गरि व्यवस्थापन गर्ने प्रयास गरिएको छ ।यस कार्यलाई गर्न दिवा खाजा मापदण्ड तथा कार्यक्रम सहजीकरण पुस्तिका-२०७६ अनुसार दैनिक तालिका निर्माण गरि पालिका भरि एकरुपता ल्याउने प्रयास गरिएको छ | आधारभूत तह कक्षा ६-८ तथा माध्यमिक तह कक्षा ९-१२ का किशोरीका लागि फोलिक एसिड तथा आइरन चक्की वितरण कार्यक्रम विद्यालय मार्फत एक जना फोकल पर्सन तोकि कार्य आगाडी बढ्नुका साथै सामग्री सहित वितरण गरीएको छ तथा विद्यालयमा नआउने विद्यार्थीको फोलिक एसिड तथा आइरन चक्की नछुटोस् भन्ने अभिप्रायले स्थानीय स्वास्थ्य स्वयंसेवकलाई उक्त कार्यमा परिचालन गरिएको छ। वार्षिक स्वास्थ्य परीक्षण, अर्धवार्षिक रूपमा जुकाको औषधि, किशोरीका लागि फोलिक एसिड तथा आइरन चक्की वितरण,पोषण स्तर मापन,आखा परिक्षण कार्यक्रम स्वास्थ्य क्षेत्रबाट सञ्चालन हुदै आएका छन्।बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम अन्तर्गत पोषण सप्ताह र विद्यालयका बालबालिकालाई केन्द्रित गरि विभिन्न सचेतनामुलक कार्यक्रम संचालन हुदै आएका छन् |

सामुदायिक विद्यालयमा छात्रा/छात्र शौचालय भएका विद्यालयहरु २५ र शिक्षक कर्मचारीका लागि १६ वटा छन्।खानेपानीको आफ्नै श्रोत भएका विद्यालय २३, बाहिरी श्रोत भएका विद्यालय २ वटा छन् । विपद तथा जोखिम व्यवस्थापनको तयारीका लागि स्थानीय पाठ्यक्रम मार्फत प्रारम्भिक कक्षा देखि नै विषयवस्तु समावेश गर्ने सोचमा नगरपालिका रहेको छ।

पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम निम्नलिखित चुनौतीहरू पहिचान गरीएको छः

१. दिवा खाजा, स्वास्थ्य तथा पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छताका प्रभावकारितालाई व्यवस्थित गर्ने ।
२. विद्यालय खाजाका लागि उपयुक्त स्वरूप निर्धारण गरी पौष्टिक तथा स्वस्थकर खाजा सुनिश्चित गर्ने ।

३. सचित्र पोषण पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नु ।
४. विद्यालय दिवा खाजा कार्यक्रमलाई स्थानीय कृषि तथा व्यापारसँग जोड्नु ।
५. सरसफाइ तथा स्वच्छताका लागि मापदण्ड विकास गरि कार्यान्वयन गर्ने ।

४.४.२ उद्देश्य

१. प्रत्येक विद्यालयमा बालबालिकालाई स्वस्थकर तथा पौष्टिक खाना प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्नु ।
२. विद्यालयमा बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छताका सेवामा सुधार गर्नु ।
३. सरोकारवालाहरूको समन्वय तथा सहभागितामा सुदृढ गरी बालबालिकाको पोषण, स्वास्थ्य र सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्नु ।

४.४.३ रणनीतिहरू

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्वन गरीनेछः

१. शिक्षा, स्वास्थ्य र कृषि क्षेत्रलाई समेटी विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण रणनिति तयार गर्ने । (१)
२. बालबालिकाको लागि विद्यालयमा नै सफा ताजा र पोषिलो खाजा तयार गरी समूहमा हात धुने बानी विस्तार गर्ने । (२)
३. सवै विद्यालयमा User Manual समेतको प्राथमिक उपचार बाकस प्रदान गर्ने तथा आधारभूत प्रथमिक उपचारको तरिका सम्बन्धमा समय सापेक्ष अद्यावधिक गर्ने। (२)
४. अभिभावक आमा समूह मार्फत सचित्र पोषण पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने । (३)
५. सरसफाइ तथा स्वच्छताका लागि मापदण्ड विकास गरि कार्यान्वयन गर्ने ।(२)
६. स्थानीय उत्पादनलाई दिवाखाजाको रुपमा प्रयोग गर्ने । (१)
७. पर्याप्त पानी, साबुन, सफाइ सामाग्री, अलग(अलग शौचालय र युरिनल, किशोरीका लागि चेन्ज रुम, कक्षा र परिसर सरसफाइ सुनिश्चित गर्ने।
८. प्राथमिक उपचार किट वितरण, बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, जुकाको औषधि तथा सूक्ष्मपोषक तत्व वितरण नियमित गर्ने।
९. किशोरीहरूको महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनका लागि सेनिटरी प्याड वितरण प्रभावकारी बनाउने।

४.४.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धि

विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार भएको साथै स्वच्छ पिउने पानी तथा सरसफाइप्रति सचेत भएको हुने छ ।

नतिजाहरू

१. विद्यालय दिवा खाजा कार्यविधि २०७७, अद्यावधिक तथा थप प्रभावकारिताका साथ कार्यान्वयन भएको हुने,

२. सवै विद्यालयमा User Manual समेतको प्राथमिक उपचार बाकस प्रदान गर्ने तथा आधारभूत प्राथमिक उपचारको तरिका सम्बन्धमा समय सापेक्ष अद्यावधिक गरीएको हुने ।

३. स्थानीय पाठ्यक्रममा किशोरी शिक्षा सम्बन्धी विषय समावेश हुने ।

४. सरसफाइ सम्बन्धी आवश्यक पूर्ण पूर्वाधार विकास भएको हुने ।

५. स्थानीय उत्पादनमा चक्रिय पोषणयुक्त दिवा खाजा सुनिश्चितता हुने ।

क्र. सं	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका (%)	१००	१००	१००	१००	१००	१००
२	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका (%)	१००	१००	१००	१००	१००	१००
३	दिवा खाजा प्राप्त गर्ने कक्षा	१-५	१-५	१-५	१-५	१-५	१-५
४	वार्षिक रूपमा विद्यार्थीको नियमित स्वास्थ्य परीक्षण गर्ने विद्यालयको संख्या	२५	२५	२५	२५	२५	२५
५	खानेपानी, शौचालय र प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाको पहुँच पुगेका विद्यालय संख्या	२५	२५	२५	२५	२५	२५
६	नर्सिङ् सेवा तथा सुविधा पुगेका विद्यालय संख्या	०	१	१	१	१	१
७	Wash सुबिधा भएका बिद्यालयहरुको संख्या	८	८	८	८	८	

४.४.५ प्रमुख क्रियाकलापहरु

क्र. स.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको लक्ष्य	कैफियत
				२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा		
१	तोकिएका जिल्लाका लागि दिवा खाजा कार्यक्रम (बालविकासदेखि कक्षा ५ सम्म)	२५		१	१	१	१	१	५		
२	विद्यार्थी दिवा खाजा कार्यक्रम (बाल विकास देखि कक्षा ५ सम्म)	२५		२५	२५	२५	२५	२५			
३	सामुदायिक विद्यालयका छात्राहरूलाई निःशुल्क स्यानिटरी प्याड व्यवस्थापन	७		७	७	७	७	७			
४	सङ्घबाट सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयका बालविकास कक्षादेखि कक्षा ५ सम्मका बालबालिकाहरूको दिवा खाजामा रु ५ थप गरी सञ्चालन गर्ने	२५		२५	२५	२५	२५	२५			

५	सामुदायिक विद्यालयका कक्षा ६-१० मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि मेयर दिवा खाजा कार्यक्रम सञ्चालन										
६	सामुदायिक विद्यालयका किशोरीहरुलाई निःशुल्क उपलब्ध गराउन सेनेटरी प्याड खरिद तथा वितरण	२५		२५	२५	२५	२५	२५			
७	विद्यालय पोषण र दिवाखाजा सम्बन्धी कार्यविधि तयार गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने।	२५		२५	२५	२५	२५	२५			
८	बालविकासदेखि कक्षा १२ सम्म पोषिलो दिवाखाजा उपलब्ध गराउने।	२५		२५	२५	२५	२५	२५			
९	खाजाका लागि अतिरिक्त वित्तीय स्रोत खोज्ने र व्यवस्थापन गर्ने।										
१०	साबुन, पानी, सरसफाइ सामग्री र सेनेटरी प्याड उपलब्ध गराउने।	२५		२५	२५	२५	२५	२५			
११	प्राथमिक उपचार कक्ष सञ्चालन, स्वास्थ्य जाँच र पोषण तत्व वितरण गर्ने।	२५		२५	२५	२५	२५	२५			
१२	विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकलाई पोषण, स्वास्थ्य र स्वच्छतासम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम दिने।	२५		२५	२५	२५	२५	२५			
१३	अपाङ्गता र आर्थिक रूपमा कमजोर विद्यार्थीको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।										
१४	अभिभावक र समुदायलाई अनुगमन र सुधारमा सहभागी बनाउने।	२५		२५	२५	२५	२५	२५			
१५	कार्यक्रमको नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार गर्ने।	२५		२५	२५	२५	२५	२५			

४.४.६ दिवाखाजा, स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रमका प्रमुख क्रियाकलाप संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
		२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६		
१	विद्यालय दिवा खाजा कार्यविधि २०७७ अद्यावधिक र परिमार्जन	५०	५०	५०	५०	५०		नगरपालिका
२	एक विद्यालय एक स्वास्थ्यकर्मी			५००	५००	५००		संघ/प्रदेश/ नगरपालिका
३	User Manual समेतको प्राथमिक उपचार बाकस			१७	५०	५०		नगरपालिका
४	स्थानीय पाठ्यक्रममा किशोरी शिक्षा		७००	७००	७००	७००		विद्यालय
५	सरसफाइ सम्बन्धी आवश्यक पूर्ण पूर्वाधार विकास		५००	५००	५००	५००		विद्यालय
६	विद्यालयमा पोषण कर्नर निर्माण		२१००	९००	९००	९००		विद्यालय
७	अभिभावक आमा समूह		५०		५०	५०		विद्यालय
जम्मा			३४००	२६१७	२७००	२७००		

४.५ विद्यालय सुरक्षा, विपद न्यूनिकरण तथा उत्थानशीलता

४.५.१ परिचय

परिस्थितिजन्य शिक्षा भन्नाले युद्ध, द्वन्द्व, महामारी तथा प्रकोपको अवस्थामा पनि बालबालिकाको सिक्न पाउने अधिकारलाई संरक्षण गर्दै सिकाइलाई निरन्तरता दिने वैकल्पिक उपाय सहितको शैक्षिक कार्यक्रमलाई लिने गरिन्छ । यसको मुख्य उद्देश्य विभिन्न कारणले उत्पन्न संकटकालीन अवस्थामा बालबालिका लगायत शिक्षासँग सम्बद्ध व्यक्ति, परिवार तथा समुदायको जीवन रक्षा, प्रकोपबाट सिर्जित संकटको व्यवस्थापन, सामाजिक द्वन्द तथा हिंसा र दुरुपयोगबाट बालबालिकालाई सुरक्षित राखुका साथै समग्र शिक्षा क्षेत्रलाई निर्वाध रूपमा क्रियाशील हुने गरी शैक्षिक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा सञ्चालन गर्नु हो । यस अवधारणा अन्तर्गत सम्भावित जोखिमको पूर्व तयारी, आपतकालीन अवस्थामा क्षति कम हुने गरी तत्कालको व्यवस्थापन गर्ने आपतकाल पश्चात् क्षतिको आपूरण गर्ने कार्यढाँचा समेटिएको हुनु पर्दछ ।

विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ र विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नियमावली २०७६, विद्यालय भौतिक पूर्वाधार निर्माणसम्बन्धी मापदण्ड २०८०,भयरहित शिक्षण सिकाइ निर्देशिका २०६७, विद्यालय शान्तिक्षेत्र राष्ट्रिय कार्यढाँचा र कार्यान्वयन निर्देशिका,बालमैत्री विद्यालय राष्ट्रिय प्रारूप, विद्यालय शिक्षाका लागि एकीकृत समता रणनीति २०७१,वृहत विद्यालय सुरक्षा न्यूनतम प्याकेज २०१८, वृहत विद्यालय सुरक्षा गुरुयोजना २०१७ तथा वृहत विद्यालय सुरक्षा कार्यान्वयन कार्यविधि २०१८, दिगो विकास लक्ष्य, राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले सुरक्षित विद्यालय लगाएतका नीतिगत व्यवस्थालाई कार्यन्वयन गर्ने प्रयास गरेको पाईन्छ ।

४.५.२ वर्तमान अवस्था

नेपालको संविधान २०७२, ले अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षानिःशुल्क माध्यमिक शिक्षा तथा सुविधाविहीन तथा अपाङ्गहरूका लागि निःशुल्क उच्च शिक्षाको सुनिश्चितताका साथै बालबालिका माथि हुने विभेद, सजाय र दुराचारलाई निषेध गरेको छ । अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन (२०७५) र अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा नियमावली (२०७७) ले छात्रवृत्ति, दिवाखाजा, सुविधा विहिनहरूका लागि विशेष सहयोग, मातृभाषामा शिक्षा सहित कुनै पनि अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित गरेको छ ।

यस पालिकामा पनि विभिन्न समयमा विपद तथा संकट आइपर्दछन् यस्तो अवस्थामा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई निरन्तरता दिन तथा विपद तथा संकटको घडिमा पनि विचलित नभइ सो को व्यवस्थापन र न्यूनीकरण गर्न योजनाबद्ध रुपमा शिक्षा प्रदान गरीदै आएको छ जस्तै कोभिडका कारणबाट अस्त व्यस्त भएको शैक्षिक सत्र २०७७ लाई विद्यालय ब्यवस्थापन समितिको संयुक्त सहयोगमा भर्चुअल कक्षा, फोन तथा टोल सिकाइ योजना बनाएर बालबालिकाको सिक्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गरी सिकाइलाई निरन्तरता दिएको सर्वविविदै छ । यसै सन्दर्भमा कक्षागत रोल नं. लाई जोर विजोर प्रणालीमार्फत विद्यालयमा समाजिक दूरी कायम गर्दै शिक्षण सिकाइ समेत भएको थियो । बालमैत्री र विपद उत्थानशील विद्यालय

वातावरण र कक्षाकोठा तथा सबैका लागि सुरक्षित वातावरण निर्माण गर्न जनचेतना, भवन निर्माण संहिता लागु, भौतिक पूर्वाधारलाई विपत Resilient बनाउने प्रयास गरिएको पाईन्छ । स्थानीय तहमा आइपरेका विपत्ति जस्तै आगलागी, बाढी, पहिरो, आगलागि, सर्प दंश, अत्यधिक गर्मि, शितलहर तथा अन्य विपत्तिहरूबाट प्रभावित विद्यालय तथा बालबालिकाको संख्या र व्यवस्थापनको लागि विपत जोखिम न्यूनीकरण योजना निर्माण गरेको छ । वि.स. २०८० पश्चात निर्माण भएका विद्यालयका भवन विद्यालय भौतिक पूर्वाधार निर्माणसम्बन्धी मापदण्ड २०८० अनुसार भएका छन् । आपतकालिन समयमा आउने यस्ता विपतबाट हुन् जाने क्षति न्यूनीकरण र जोखिमको समयमा खोजि,उदार र पुनस्थापनाका लागि विभिन्न गैर सरकारी सस्था र विभिन्न तहका सरकार संग सहकार्य र समन्वय गर्ने नीति नगरपालिकाको रहेको छ ।

परिस्थितिजन्य शिक्षाका चुनौतीहरू

१ विपत सम्बन्धि परम्परागत बुझाईले शिक्षालाई छुट्टै विधाको रूपमा सम्बोधन गर्न ।
२ विपद जोखिम न्यूनीकरणका लागि पुर्व लगानी गर्नु ।
३ जोखिम/संकटको क्षेत्र पहिचान गर्नु ।
४ कार्यन्वयन योग्य योजना निर्माण गर्नु ।

४.५.३ उद्देश्यहरू

बा.न.पा.अन्तर्गतका ३८ वटा विद्यालयको सङ्कटको सम्भावित जोखिम पहिचान गरी शिक्षाको माध्यमबाट पूर्व सावधानी र तयारीको वातावरण तयार गर्ने ।

४.५.४ रणनीतिहरू

१ विपत जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि नीतिगत व्यवस्था गर्ने
२ स्थानीय सरकारले संकटको पहिचान र मूल्याङ्कनका आधारमा पूर्वानुमान तथा प्रतिकार्यको बृहत योजना र विद्यालयहरूले आ(आफ्नो विध्यालायगत योजना निर्माण गर्ने,
३ विपद् प्रतिरोधी भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा पुनस्थापन गर्न,
४ विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावकलाई प्रकोप रोकथाम र पुनस्थापनाका लागि क्षमता विकास गरिनेछ ।
५ विपद् सेवा प्रवाहको संयन्त्र विकास गरिनेछ ।
६ विद्यालय शान्ति क्षेत्र कायम गरी यस प्रति सरोकारवालालाई जिम्मेवार बनाइनेछ ।
७ बिद्यालय बन्दका समय भर्चुअल कक्षा, टोल शिक्षा संचालन गरि सिकाई क्षति न्यूनीकरण गरिनेछ ।

४.५.५ उपलब्धि

नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

जुनसुकै परिस्थितिमा पनि बालबालिकाको सुरक्षा सहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारको सुनिश्चितता भएको हुने ।

ख) नतिजा

१ विद्यालयमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि पूर्वतयारीको योजना तथा क्षमता विकास हुनेछ ।

२ स्रोतको व्यवस्थापन सहित विद्यालय तथा शिक्षा प्रणाली सक्रिय हुनेछ ।

३ महामारीको समयमा स्वास्थ्य मापदण्ड तथा उपचारसहित सिकाइ निरन्तरता हुनेछ ।

४.५.६ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
				२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५			
१	स्थानीय कार्यविधि अनुसार आपतकालीन शिक्षा योजना लागू गर्ने।										
२	नगरपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने।										
३	विद्यालय शिक्षा उपसमितिसहित व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने।										
४	स्रोत शिक्षक र प्रधानाध्यापकलाई तालिम दिने।										
५	विद्यार्थी र शिक्षकमा विपद् सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।										
६	अभिभावकलाई पनि सचेतनामा सहभागी बनाउने।										
७	वैकल्पिक सिकाइ उपाय तयार राख्ने।										
८	स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन र सञ्चारसँग समन्वय गर्ने।										
९	विपद् प्रतिरोधी विद्यालय पूर्वाधार निर्माण गर्ने।										
१०	नियमित ड्रिल अभ्यास र आपतकालीन अभ्यास गर्ने।										
११	विद्यालय सुधार योजनामा विपद् व्यवस्थापन समावेश गर्ने।										
१२	अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधारको माध्यमबाट प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने।										

४.५.७ आपतकालीन अवस्थामा शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरु संचालन गर्न आवश्यक वजेट (रु.हजारमा)

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा	जिम्मेवार निकाय
१	वि.व्य.स.पदाधिकारी शिक्षक तथा विद्यार्थीको क्षमता विकास गर्ने	निरन्तर	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	
२	विपद योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने	पटक	२१८४	२१८४	२१८४	२१८४	२१८४	१०९२०	
३	जोखिम नक्सांकन गर्ने	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
४	विद्यालयमा आपतकालीन कोषको स्थापना गर्ने	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	

५	प्राथमिक स्वास्थ्य सामग्रीको व्यवस्था गर्ने	पटक	२०	२०	२०	२०	२०	१००	
६	विद्यालयमा सुचना प्रविधिको विस्तार गर्ने	निरन्तर	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०	
७	वैकल्पिक विधिको प्रयोग गरी शिक्षालाई निरन्तरता दिने क्षमता विकास गर्ने	निरन्तर	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०	
८	विद्यालयमा वृक्षारोपण सरसफाई तथा सुन्दरीकरण गर्ने	निरन्तर	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
९	निरन्तर तथा सुरक्षित सिकाईका लागि शिक्षक विद्यार्थी सम्मीलित समिति गठन गरी परिचालन गर्ने	निरन्तर	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
१०	शिक्षक तथा विद्यार्थीको लागि Simulation and Drill को अभ्यास गराउने	निरन्तर	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
जम्मा			२६८४	२६८४	२६८४	२६८४	२६८४	१३४२०	

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

४.६.१ परिचय

शिक्षा नियमावली २०५९ अनुसार एक विद्यार्थीका लागि सुविधाजनक रूपमा पठनपाठनमा सहभागी बन्न प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तहका प्रारम्भिक कक्षाका लागि प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र आधारभूत तह तथा माध्यमिक तहका लागि प्रति विद्यार्थी १.०० वर्गमिटर बराबरको क्षेत्रफल तोकिएको छ । बालबालिका विद्यालयमा भर्ना हुनका लागि सुरक्षित विद्यालय, पढ्नका लागि कक्षाकोठा, खेल्नका लागि खेलमैदान, शौचका लागि शौचालय, सफाइ र पिउनका लागि खानेपानी जस्ता भौतिक पूर्वाधार विद्यालयका आधारभूत संरचना हुन् । राष्ट्रिय शिक्षा नीति,२०७६ ले विद्यालयहरूमा भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी, पुस्तकालय, बुक कर्नर जस्ता भौतिक पूर्वाधार तयार गर्ने, विद्यालय भवन लगायत सम्पूर्ण भौतिक पूर्वाधार विपद जोखिममुक्त बनाउदै सबै विद्यालयलाई सुरक्षित एवं बालमैत्री, हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने लगायतका नीतिगत व्यवस्थापन गरेको छ ।

यस खण्डमा विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासको वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा चुनौतीहरू पहिचान गरी आगामी दश वर्षका लागि विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासका उद्देश्य, रणनीति, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य उल्लेख गरिएको छ ।

४.६.२ वर्तमान अवस्था

यस पालिकामा कूल विद्यालय ३९ मध्ये २५ सामुदायिक, १ मदरसा र १३ संस्थागत विद्यालयहरु छन् । सामुदायिक विद्यालय तर्फ ११४ भवन रहेकोमा २८ वटा पक्की भवन छन् जसमा साममुदायिक तर्फ ९४ वटा कक्षाकोठा पक्की छन् यसरी हेर्दा विद्यालयमा पक्की संरचना कम देखिन्छ । सामुदायिक विद्यालयमा छात्रा शौचालय भएका विद्यालयहरु ५, छात्र शौचालय २२ तथा महिला शिक्षक शौचालय ५ वटा छन् । खानेपानीको आफ्नै श्रोत भएका विद्यालय ३६ र अन्य कुनै श्रोत नभएका विद्यालय २ वटा छन् । विपद तथा जोखिम व्यवस्थापनको तयारीका लागि स्थानीय पाठ्यक्रम मार्फत प्रारम्भिक कक्षा देखि नै विषयवस्तु समावेश गर्ने विषयमा समावेश गर्ने तयारी गरिएको छ । पालिका भरमा ८ वटा विद्यालयमा पुस्तकालय, ८ वटा विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला, ८ विद्यालयमा कम्प्युटर प्रयोगशाला र २८ वटा

विद्यालयमा इन्टरनेट पुगेको छ । विद्यालयको वातावरण तर्फ फर्केर हेर्दा ५ विद्यालयमा स्टाफ कोठा, ५ विद्यालयमा स्टोर कोठा, ९ विद्यालयमा खेलकुद कोठा साथै सबै विद्यालयमा खेल मैदान रहेका छन् । यस पालिकामा ५ वटा विद्यालयमा ४ कोठे पक्की भवन निर्माण र निर्माणधीन अवस्थामा छन् । अधिकांश विद्यालयमा पर्खाल सहितको घेरबार भएको छ भने प्रायः विद्यालयमा प्रवेश गेट निर्माण भएको पाईन्छ ।

विद्यालय पूर्वाधार विकाससँग सम्बन्धित निम्नलिखित चुनौतीहरू रहेका देखिन्छन्:

१ स्रोत सिमितताले भौतिक पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्न ।
२ पूर्वाधार विकासकालाई गुणस्तरीय पारदर्शी एवं जवाफदेही बनाउन ।
३ सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसारको गुरु योजना विकास गर्न ।
४ पूर्वाधारहरूलाई बालमैत्री अपाङ्गता र लैङ्गिक मैत्री बनाउन ।

४.६.३ उद्देश्य

१ सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधारको आवश्यक मापदण्ड विकास र कार्यान्वयन गर्नु ।
२ पूर्वाधारहरूलाई पारदर्शी एवं जवाफदेहीताका आधारमा बालमैत्री, अपङ्गता,विपत उत्थानशिल र लैङ्गिकमैत्री बनाउने ।

४.६.४ रणनीतिहरू

१ पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको तह र विद्यार्थी संख्याको आधारमा मापदण्ड विकास गरिनेछ । (१)
२ विद्यालय पूर्वाधार विकासका लागि विभिन्न संघ, संस्था एवं सरोकारवालाहरूसँग लागत साझेदारी गरिनेछ । (२)
३ विद्यालयहरू निर्माण गर्दा कक्षाकोठा, शिक्षक, प्रधानाध्यापक तथा प्रशासनिक कक्ष, पानी, शौचालय, भान्सा वा खाजा घर लगायत सबैको योजना समावेश गरी डिजाइन गरिनेछ । (२)
४ प्रकोपको सिकार हुन् सक्ने विद्यालय भवनको पहिचान गरि जोखिम न्यूनीकरण गर्न तुरून्त वैकल्पिक व्यवस्था गरिनेछ । (२)
५ पूर्वाधार निर्माणसँगै सुरक्षित विद्यालय निर्माणका लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्न क्षमता विकासका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । (१)
६ पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको भौतिक सूचक तयार गरिनेछ । (१)
७ आंशिक रुपमा क्षति भएका विद्यालका संरचनाको मर्मत सम्भार गरिनेछ । (२)

४.६.५ उपलब्धि, नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरु

क) उपलब्धि

सबै विद्यार्थीहरूलाई सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक वातावरणमा अध्ययन गर्ने अवसर हुने ।

ख) नतिजा

१ माग र आवश्यकताका आधारमा विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसारको १० वर्षे गुरु योजना तयार हुने ।

२ पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा मापदण्ड विकास गरिनेछ ।

३ पूर्वाधार विकासको लागि स्रोत र जिम्मेवारीको विन्यास सहित कार्यान्वयन प्रारूप विकास हुने ।

४ पालिकाका सबै विद्यालयहरुमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार विकास र विस्तार हुने ।

५ पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको भौतिक सूचक तयार हुने ।

६ विद्यालयमा अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक पूर्वाधार हुने ।

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	भूकम्प प्रतिरोधी विद्यालय	२४	१			
२	नयाँ निर्माण गर्नु पर्ने कक्षाकोठा संख्या	४	५	५	५	
३	सबलीकरण गर्नु पर्ने कक्षाकोठा संख्या	४	२	२		
४	नयाँ निर्माण गर्नु पर्ने शौचालय संख्या	२	१	१		
५	बाढी पहिरो लगायतका प्रकोप न्यूनीकरणका लागि कार्य गर्नु पर्ने विद्यालय संख्या	१	१			

४.६.६ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाई	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	पूर्वाधार विकासका लागि मापदण्ड	पटक		१				२	नगरपालिका
२	पूर्वाधार विकास तथा बिस्तारका लागि १० वर्षे गुरुयोजना तयार	पटक		१	१			३	नगरपालिका
३	अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक पूर्वाधार निमार्ण	संख्या			३	३	२	८	नगरपालिका
४	पूर्वाधार विकासका लागि स्रोत र जिम्मेवारी	निरन्तर							संघ/प्रदेश/ नगरपालिका
५	विद्यालयको मर्मत संभार	पटक	१	१	१	१	१		संघ/प्रदेश/ नगरपालिका
६	भूकम्प प्रभावित नभएका बिद्यालयहरूमा WASH सुबिधा र फर्निचर सहितको ४ कोठे बिद्यालय भवन निर्माण गर्ने	संख्या	१	२	२	२	२		विद्यालय
७	भूकम्प प्रभावित बिद्यालयहरूमध्ये कक्षा १(५ सम्म सन्चालित बिद्यालयहरूलाई रू. २००,०००, कक्षा ६(८ सम्म सन्चालित बिद्यालयहरूलाई रू. ३००,००० र माध्यमिक तह सम्म सन्चालित बिद्यालयहरूलाई रू. ५००,००० बिद्यालय मर्मत खर्च बापतको अनुदान दिने	संख्या	६	६	६	४	३		विद्यालय

८	विपद् जोखिम व्यवस्थापन र चभकष्भिलअभ लचिलोपन सम्बन्धी बृहत योजनाको कार्यान्यन गर्ने	निरन्तर							
९	ECED बालबालिकाहरुका लागि WASH सुबिधा सहितको छुट्टै शौचालय निर्माण गर्ने	संख्या	३	४	३	३	१		
जम्मा									

४.६.७ भौतिक पूर्वाधारका प्रमुख क्रियाकलाप संचालन गर्ने अनुमानित वजेट (रु.हजारमा)

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट					भौतिक लक्ष्य (१०वर्ष)	कैफियत
		२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६		
१	पूर्वाधार विकासका लागि मापदण्ड		५०				२	नगरपालिका
२	पूर्वाधार विकास तथा बिस्तारका लागि १० वर्षे गुरुयोजना तयार		१५००	१५००			३	नगरपालिका
३	अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक पूर्वाधार निमार्ण			१६५०००	१६५०००	११०००		नगरपालिका
४	विद्यालयको मर्मत संभार	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०		संघ/प्रदेश/ नगरपालिका
५	भूकम्प प्रभावित नभएका बिद्यालयहरूमा Wash सुबिधा र फर्निचर सहितको ४ कोठे ब्लकका बिद्यालय निर्माण गर्ने	८९३७.५	८९३७.५	११३७५	१३८१२.५	११३७५		संघ/प्रदेश/ नगरपालिका/ गै.स.स.
६	विपद् जोखिम व्यवस्थापन र resilience लचिलोपन सम्बन्धी बृहत योजनाको कार्यान्यन गर्ने	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००		संघ/प्रदेश/ नगरपालिका/ गै.स.स.
७	ECED बालबालिकाहरुका लागि Wash सुबिधा सहितको छुट्टै शौचालय निर्माण गर्ने	५००	७५०	५००	५००	२५०		संघ/प्रदेश/ नगरपालिका/ गै.स.स.
जम्मा		१०६८७	१२४८७	१७८१२५	१८०५६२	२३८७५		

४.७ विद्यालयमा सुचना तथा संचार प्रविधि

सूचना तथा सञ्चार प्रबिधिको कुशल र प्रभावकारी प्रयोगले सिकाइ सुधार गर्न, सिकाइलाई सान्दर्भिक बनाउन, सिकाइप्रति विद्यार्थीहरुलाई अभिप्रेरित गर्न र शैक्षिक व्यवस्थापन सुधार गरी सुशासन कायम गर्न सहयोग गर्दछ । शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास तथा प्रयोगले सबै विद्यार्थीका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधि आधारभूत पहुँच पुर्याई डिजिटल भिन्नता कम गर्ने सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षण माध्यमका रुपमा प्रयोग गरी सिकाई सुधार गर्ने सबैका लागि शिक्षामा पहुँच पुर्याउने र शिक्षाको व्यवस्थापिकीय तथा शासकिय पद्धतिलाई कुशल र प्रभावकारी बनाई सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई सहयोग ल्याउनुपर्दछ । कोभिड-१९ को महामारीले शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रभावकारी प्रयोग र आवश्यकतालाई थप पुष्टी गरेको छ । विभिन्न प्रकारका विपत तथा महामारीमा पनि शिक्षालाई निरन्तरता दिने कार्यमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि महत्वपूर्ण सहयोग गर्न सक्दछ । यस समयमा भइरहेको क्षमताका आधारमा अनलाइन तथा अफलाइन लगायतका माध्यम प्रयोग

गरि सिकाईलाई निरन्तरता दिन खोजिए पनि पर्याप्त क्षमता संरचनाको अभावले सबैलाई समेट्न सकिएको छैन। नेपालको सूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति,२०७२ ले सूचना तथा सञ्चारका संरचनामा पहुँच पुर्याउने विषयमा नीति निर्धारण गरेको छ भने शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धी गुरुयोजना कानुन गर्ने लगायतका नीतिहरूले गरेको छ।डिजिटल नेपालको कार्यढाचा,२०७६ ले विद्यालय तथा क्याम्पसहरुमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि शिक्षा र GIS शिक्षा प्रदान गर्ने र शिक्षाक्षेत्रको सूचना तथा सञ्चार प्रविधि शिक्षा सम्बन्धी क्षमता विकास गरी र सबैका लागि सुचना तथा संचार प्रबिधि शिक्षा सम्बन्धी साक्षरता प्रदान गर्ने उल्लेख गरिएको छ ।त्यसैगरी नेपाल सरकारले २०७६ सालमा स्वीकृत गरेको राष्ट्रिय नीति र विज्ञान तथा प्रविधि प्रवद्र्धन निजीमा पनि शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगसम्बन्धी नीति उल्लेख गरेको छ । बिद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रममा पनि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका क्रियाकलाप समावेश गरिएको छ । विद्यालय क्षेत्र विकास योजनामा समाबेश गरिएका मुख्य त्रियाकलाप सिकाइमा सूचना प्रविधिको प्रयोगको लागि आवश्यक सामाग्री विद्यालयलाई उपलब्ध गराउने, विज्ञान, गणित र अंग्रेजी विषयमा विद्युतीय बिधुतिय सामाग्री निर्माण गर्ने, पूर्वाधार विकास र शिक्षण सिकाइ सामग्री प्रदान गर्ने, नमुना विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रबिधि सिकाइ केन्द्र स्थापना गर्ने, एकीकृत लेखा SOFTWARE कार्यान्यवन गर्ने, एकीकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली IEMIS विकास गर्ने रहेको छ ।

४.७.१ वर्तमान अवस्था

यस पालिकाले आ.ब.२०७५/०७६ मा ३ वटा विद्यालयलाई विद्युत्तीय पुस्तकालय स्थापनार्थ आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गरेको थियो साथै यस पालिकामा वैकल्पिक उर्जाको लागि पालिकाको स्रोतबाट २ विद्यालयलाई वैकल्पिक उर्जाको व्यवस्था भएको छ । हाल मल्टिमिडिया समेतको सुविधा भएका ५ वटा विद्यालयमा स्मार्ट बोर्ड बाट पठनपाठन हुने गरेको छ । यस पालिकाका सबै विद्यालयमा विद्युतको पहुँच छ भने विज्ञान प्रयोगशाला, कम्प्युटर प्रयोगशाला तथा इन्टरनेट सुविधा भएका विद्यालयहरु रहेका छन् । यस पालिकामा ५ वटा विद्यालयका १५ जना शिक्षक कर्मचारीले शिक्षण सिकाइमा प्रविधिको प्रयोग गरेका छन् भने अधिकांस शिक्षकहरु प्रविधिको संग जोडिन प्रयासरत् देखिन्छ । आ.व. २०७७/०७८ मा ३ दिने विद्यालय जिन्सी लेखा तथा एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको तालिम यस पालिकाले सञ्चालन गरेको थियो ।

शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी निम्नलिखित चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छः

१ सबै विद्यालयहरूमा प्रविधि सम्बन्धी आधारभूत संरचना विस्तार गर्न ।
२ विस्तार गरिएका ई-पुस्तकालयलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न ।
३ शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगका लागि एकीकृत प्रणालीको विकास गर्न ।
४ प्रविधि सम्बन्धी उपकरणको व्यवस्था त्यसको सञ्चालन र प्रयोगका लागि क्षमता विकास गर्न ।
५ सबै विद्यालयलाई सहज हुने गरी शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली तथा लेखा प्रणाली व्यवस्थित गर्न ।

६ एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्न ।

स्थानीय स्तरमा अडियो, भिडियो सहितको अनलाइन तथा अफलाइन कक्षा सञ्चालन गर्न सरोकारवालको सक्रियता बढाउने ।

क) समस्या

१ सबै विद्यालयमा सुचना तथा संचार प्रविधिको पहुँच नहुनु
२ सूचना प्रविधिलाई शिक्षण सिकाइमा प्रत्रियामा प्रयोग सम्बन्धि शिक्षकको क्षमता विकास नहुनु,
३ ICT सम्बन्धि सामाग्री र पूर्वाधारको दिगो व्यवस्थापन गर्न कठिनाई हुनु,

ख) चुनौती

४.७.२ उदेश्य

क) सबै विद्यालयमा सुचना तथा संचार प्रविधिको पहुँच पुर्याउनु,

ख) सूचना प्रविधिलाई शिक्षण सिकाइमा प्रत्रियामा प्रयोग सम्बन्धि शिक्षकको क्षमता विकास गर्नु

ग) ICT सम्बन्धि सामाग्री र पूर्वाधारको दिगो व्यवस्थापन गर्नु,

४.७.३ रणनीति

१ सबै विद्यालयमा ICT को आधारभूत संरचना र उपकरण (कम्प्युटर, प्रोजेक्टर, स्मार्ट बोर्ड आदि) उपलब्ध गराउने। (१)
२ शिक्षकहरूको ICT प्रयोग क्षमता वृद्धि गर्न तालिम र कार्यशाला सञ्चालन गर्ने। (२)
३ कक्षा र विषय अनुसार तयार गरिएका अन्तरक्रियात्मक डिजिटल पाठ्य सामग्रीको प्रयोग बढाउने। (३)
४ शिक्षक सहायता, मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्रणालीमा ICT को प्रयोग गर्ने। (२)
५ शैक्षिक स्रोत र सामग्रीमा इन्टरनेट सुविधा मार्फत विद्यालय र विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार गर्ने। (१)
६ विद्यालय प्रशासन, सूचना व्यवस्थापन र शिक्षासम्बन्धी सेवा प्रवाहमा ICT प्रयोग विस्तार गर्ने। (१)
७ सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूमा ICT स्थापना गर्ने। (१)
८ दुर्गम क्षेत्रका विद्यालयमा ICT पहुँच सुनिश्चित गर्न मोबाइल/साझा उपकरण वा अनलाइन समाधानको व्यवस्था गर्ने। (१)
९ ICT मार्फत विद्यार्थी केन्द्रित, अनुसन्धान र परियोजना आधारित सिकाइ प्रवर्द्धन गर्ने। (१)
१० ICT सम्बन्धी अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार कार्य योजनामा समावेश गरी प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने।

४.७.४ प्रमुख उपलब्धि नतिजा, तथा परिमाणत्मक लक्ष्य

क. उपलब्धि

क) सबै विद्यालयमा सुचना तथा संचार प्रविधिको पहुँच हुनेछ ।

ख) सूचना प्रविधिलाई शिक्षण सिकाइमा प्रत्रियामा प्रयोग सम्बन्धि शिक्षकको क्षमता विकास हुनेछ

ग) ICT सम्बन्धि सामाग्री र पूर्वाधारको दिगो व्यवस्थापन हुनेछ ।

४.७.५ प्रमुख क्रियाकलाप

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाई	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	विद्यालयमा भर्चुअल शिक्षण, इलर्निङ, पुस्तकालय र विज्ञान प्रयोगशालाका लागि सामग्री तथा उपकरण व्यवस्थापन र सञ्चालन	पटक		१				२	नगरपालिका
२	विद्यालय शिक्षकका लागि सूचना प्रविधिसम्बन्धी क्षमता विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	
३	सबै सामुदायिक विद्यालयमा बिजुली तथा इन्टरनेट सुविधाका लागि अनुदान	वटा	२५	२५	२५	२५	२५	२५	
४	"एक विद्यार्थी, एक क्षमता" कार्यक्रम सञ्चालन गर्न विद्यार्थी प्रतिभा फाइल (Students digital Profile) निर्माण र प्रतिभा प्रदर्शन	वटा	५००	५००	५००	५००	५००	५००	
५	सबै सामुदायिक विद्यालयमा विद्यार्थी डिजिटल/स्मार्ट हाजिरी व्यवस्थापन	वटा	५	५	५	५	५	२५	
६	नमुनाको रूपमा डिजिटल सिकाइ कक्षा व्यवस्थापन तथा सञ्चालन	पटक	२	२	२	२	२	१०	

४.७.६ विद्यालयमा सुचना तथा संचार प्रविधि क्रियाकलाप संचालन गर्न अनुमानित वजेट (रु.हजारमा)

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाई	बजेट					भौतिक लक्ष्य (१०वर्ष)	कैफियत
			२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६		
१	विद्यालयमा ICT संरचना विस्तार	वटा	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	न.पा.
२	प्रत्येकविद्यालयमा Internet Connectivity को व्यवस्था	वटा	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	संघ,प्रदेश, न.पा.
३	शिक्षकहरूको क्षमता विकास	जना	२५	२५	२५	२५	२५	१२५	न.पा.

४	विद्यालमा अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको उपलब्धता	वटा	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	संघ,प्रदेश, न.पा.
५	IEMIS व्यवस्थापन तालिम	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००	न.पा.
६	विद्यालमा इ हाजिरी ब्वस्थापन क्लाउड व्यवस्थापन सहित	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००	संघ,प्रदेश, न.पा.
७	माध्यमिक विद्यालयका अनिवार्य विषयहरूको भर्चुअल कक्षा सञ्चालन	वटा	१००	१००	१००	१००	१००	५००	न.पा.
८	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्पयुटर, इन्टरनेट लगायतको व्यवस्थापन (लागत सहभागिताका अधारमा)	वटा	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०	संघ,प्रदेश, न.पा.
९	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्पयुटर, इन्टरनेट लगायतप्रयोगका लागितालिमको ब्यवस्था	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००	संघ,प्रदेश, न.पा.
जम्मा			१८७५	१८७५	१८७५	१८७५	१८७५	९३७५	

परिच्छेद ५ : सुशासन तथा व्यवस्थापन

शिक्षा पद्धतिमा निणर्य तथा कार्यान्वयनको समग्र प्रक्रियाले शासकीय प्रबन्धलाई जनाउँदछ । शासकीय प्रवन्धमा संरचना तथा प्रक्रिया दुवै पर्दछन् । विद्यालय क्षेत्रको यो योजनाका सन्दर्भमा शासकीय प्रवन्ध अन्तर्गत योजनाको प्रभावकारी ढङ्गले तथा कुशलतापूर्वक कार्यान्वयन गरि बालबालिकाको सहभागिता र सिकाइमा सुधार गर्न आवश्यक संरचना, भूमिका तथा कार्य प्रक्रिया समावेश हुन्छन् । यस्ता संरचना तथा कार्य प्रक्रियाहरूले सहभागिता तथा सहमतिमा निणर्य गर्नु तथा निणर्य कार्यान्वयन गर्नु, निश्चित दृष्टिकोण वा उद्देश्यमा आधारित हुनु, कार्यसम्पादनमा प्राथमिकता दिई उत्तरदायी हुनु, कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलता कायम गर्नु, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही भई पारदर्शी हुनु र विधिको सर्वोच्चता तथा समतालाई प्रोत्साहन गरि सुशासनको प्रत्याभूति गर्नुपर्दछ । शिक्षामा स्थानीय सरकार, विद्यालय तथा समुदाय, गैरसरकारी निकाय तथा विकास साझेदारहरूको भूमिका रहने भएकाले भूमिका अनुसार सुशासन कायम गर्न यी सबैको योगदान रहेको छ ।

शिक्षा क्षेत्रको योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना सहित क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारी सहितको प्रबन्ध र उपयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्नु पर्दछ । सुशासन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी योजनाका उद्देश्य, अपेक्षित नतिजा र कार्यक्रमको स्वरूप, संवैधानिक प्रावधान अनुसारको संघीय संरचनामा विभिन्न तहका सरकारको दायित्व तथा ज्ञान, प्रविधि, मूल्य मान्यता र दृष्टिकोणमा आएको परिवर्तनलाई विचार गर्नु पर्दछ । नेपालको संविधानमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरि तीन तहका सरकारका एकल र साझा अधिकारका सूची सहित शिक्षाको शासकीय प्रबन्ध तथा व्यवस्थापन हुने व्यवस्था भएको छ । यस सन्दर्भमा संविधानमा संघीय एकाइहरूका लागि एकल र साझा अधिकार तथा दायित्वको रूपमा विषयहरू प्रस्तुत भएका सन्दर्भमा एकल अधिकार मूल रूपमा प्रभावी भई साझा अधिकार परिपूरक वा सम्पूरक भएर आउँछ भन्ने विषयलाई ध्यान दिनका साथै शिक्षामा विशिष्टीकृत प्रकृतिका कार्यको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि विशेष प्रबन्धको आवश्यकतालाई पनि विचार गर्नु पर्दछ । त्यसैगरि योजना कार्यान्वयन तथा व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग, समता र समावेशिताको प्रवर्धन, नतिजाप्रतिको जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व जस्ता पक्षहरूलाई प्राथमिकता दिनु पर्दछ । यस परिच्छेदमा सुशासन प्रवर्धन गरी शिक्षा क्षेत्रमा यस १० वर्षे शिक्षा क्षेत्रको योजना कार्यान्वयनबाट अपेक्षित नतिजा हासिल गर्नका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना, क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीका सम्बन्धमा वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरीएको छ । वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा यस योजनाका अपेक्षित नतिजा प्राप्तिका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको कुशल तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना, क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीको स्वरूप प्रस्तुत गरिएको छ ।

५.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास

यस पालिकाबाट प्रवाह गरिने शैक्षिक सेवाको प्रभाकारी सुनिश्चित गर्न सस्थागत संरचना तयार गरिएको छ | स्थानीय तहको अधिकार र दायित्त्वलाई ध्यान दिदै शासकीय संरचना,प्रत्रिया र सस्थागत तथा व्यक्तिगत क्षमता सुधार गरि सुशासनको प्रवर्धन गर्नु आवश्यक छ | यस खण्डमा सस्थागत संरचना तथा सुशासनका प्रत्रियालाई सुदृढ पार्ने तथा सस्थागत र व्यक्तिगत क्षमता विकासका रणनीति तथा क्रियाकलाप प्रस्तुत गरिएको छ |

५.१.१ वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिकामा रहेका शाखाहरूमध्ये शिक्षा, युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी काम शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले गर्दै आएको छ । शिक्षाको कार्यक्रम हेर्ने अलग्गै लेखाको कर्मचारी व्यवस्था नहुँदा शिक्षा क्षेत्रको आर्थिक श्रेस्ताको अभिलेखीकरण अपेक्षाकृत रुपमा व्यवस्थित बन्न सकेको छैन । सबै विद्यालयहरूमा विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नका लागिविद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घको कार्यकारी समिति रहेका छन् । सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय सहयोगी र माध्यमिक तहसञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयमा एकएक जना विद्यालय सहायकको व्यवस्थापन गरिएको छ । प्रायजसो विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठक नियमित बसेको देखिन्छ भने शिक्षक अभिभावक सङ्घको बैठक शिक्षा नियमावलीमा व्यवस्था भए बमोजिम बसेको पाईदैन तथापि आवश्यकता अनुसार बैठक बसेको पाईन्छ। आर्थिक पारदर्शिता र जवाफदेहिताका लागि सबै विद्यालयहरूले सामाजिक परीक्षण र अन्तिम लेखा परिक्षण गर्ने गर्दछन् ।

यसमा योजनाका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणास्तरमा सुधार, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूको विस्तार र समता तथा समावेशिताको प्रवर्धनसहित जवाफदेही शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने उद्देश्यले आवश्यक संस्थागत संरचना र प्रक्रिया स्थापित गर्न खोजिएको छ ।त्यसका लागि आवश्यक पर्ने क्षमता विकासको आवश्यकता पनि पहिचान गरिएको छ । शिक्षा विकासका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि विद्यमान पद्धतिकोसमीक्षा गरी यस शिक्षा क्षेत्र योजनाको प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना, क्षमता र प्रक्रियामा देखिएका चुनौतीहरू पहिचान गरिरएको छ । पहिचान गरिएका चुनौतीहरू सामना गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागि आवश्यक संरचना, क्षमता र प्रक्रियाको विकास तथा परिवर्तनको प्रस्ताव पनि गरिएको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐनबमोजिम तोकिएका २३ ओटा कार्यबाहेक अन्य कार्यका लागिजिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइ र लुम्बिनी प्रदेशले सामाजिक विकास डिभिजन कार्यालयको स्थापना गरी शिक्षा प्रशासनका निकायहरू एकातिर कामविहिन भएको पाइन्छभने अर्कोतिर तीनवटै तहका विभिन्न निकायहरूबीचको समन्वय, सहकार्य र सहसम्बन्ध कमजोर भएको देखिन्छ ।

५.१.२ उद्देश्य

क) स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र अनुसार संस्थागत संरचना बनाउनु,

ख) तीनै तहका सरकारबीचको अन्तरसम्बन्धलाई सुदृढ बनाउनु,

ग) स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु,

घ) जनशक्तिहरुको संस्थागत क्षमता विकास गर्नु,

५.१.३ रणनीति

क) स्थानीय तहमा शिक्षा व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन आवश्यक नीति तर्जुमा गर्ने।

ख) संस्थागत संरचनाअनुसार आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने।

ग) कार्यरत शिक्षक, कर्मचारी र प्रधानाध्यापकको क्षमता विकास गर्ने।

घ) शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणाली स्थापन गरी उनीहरूको व्यावसायिक विकास सुनिश्चित गर्ने।

ङ) प्रधानाध्यापकलाई थप जिम्मेवार बनाई नेतृत्व र क्षमता विकास गर्ने।

च) विद्यालय कार्यक्रम प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोत र साधनको व्यवस्था गर्ने।

छ) विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापन संरचना सुधार गर्ने।

ज) शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीको पेशागत क्षमता विकासका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने।

झ) विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीको कार्यसम्पादन नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने।

ञ) मानव, वित्तीय र भौतिक स्रोतको प्रभावकारी व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने।

ट) स्थानीय सरकार, समुदाय र सरोकारवालासँग सहकार्य र समन्वय बढाउने।

ठ) ICT र डिजिटल प्रणालीमार्फत प्रशासन र शिक्षण—सिकाइ प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने।

ड) विद्यालय सुधार योजना, बजेट र नीति निर्माणमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

ढ) विपद् र आपतकालीन अवस्थामा विद्यालय व्यवस्थापन र शिक्षकहरूको तयारी क्षमता विकास गर्ने।

५.१.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क. उपलब्धि

क) स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र अनुसार संस्थागत संरचना निर्माण भएको हुनेछ ।

ख) तीनै तहका सरकारबीचको अन्तरसम्बन्धलाई सुदृढ भएको हुनेछ ।

ग) स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थापन हुनेछ ।

घ) जनशक्तिहरुको संस्थागत क्षमता विकास भएको हुनेछ ।

ख. प्रमुख नतिजा

१. शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रबर्द्वन भई बालबालिकाको सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ ।

क्र.स.	सूचक	परिमाण	आधार वर्ष २०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
१	विद्यालय व्यवस्थापन तालिम प्राप्त भएका बि.व्य.स, शि.अ.सं. र प्र.अ. भएका विद्यालय संख्या	संख्या	२५				
२	विद्यालय सुधार योजना निर्माण र स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गर्ने विद्यालय प्रतिशत		१००				
३	विद्यार्थी मैत्री फ्रेमवोर्क निर्माण र स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गर्ने विद्यालय प्रतिशत		१००				
४	सामुदायिक विद्यालयमध्ये School Report Card प्रयोग गरी सामाजिक परीक्षण सम्पन्न गर्ने विद्यालय प्रतिशत	संख्या	२५				
५	स्थानीय तहले आफ्नो कूल बजेटमध्ये शिक्षा क्षेत्रमा लगानी गरेको प्रतिशत	६	८	१०	१२	१७	२०
६	स्थानीय तहले आफ्नो आन्तरिक कूल बजेटमध्ये शिक्षा क्षेत्रमा लगानी गरेको प्रतिशत	५	६.३	८	१०	१५	२०

५.१.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	इकाई	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
				२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा		
१.	ऐन नियम निर्देशिकामा निर्दिष्ट गरिएका विभिन्न समिति तथा कार्यदल र अन्य नतोकिएका समन्वय बैठक व्यवस्थापन	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
२	सामुदायिक विद्यालयहरूको स्तरोन्नति तथा शिक्षाको गुणस्तर विकासका गर्नको लागि उत्प्रेरणा तथा सकारात्मक सोचको विकासका लागि गोष्ठी/तालिम तथा सेमिनार	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
३.	विषयगत शिक्षक कार्यशाला तथा गोष्ठी	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
४	विभिन्न दिवस व्यवस्थापन	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
५	सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका असल अभ्यासहरुको आदान प्रदानका लागि साझा अभ्यास फोरम गठन र साझा अभ्यास मेला सञ्चालन	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
६	"एक शिक्षक एक ल्यापटप" कार्यक्रम सञ्चालन	ओटा	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	२५०		
७	प्रधानाध्यापक तथा विषय शिक्षकहरूको नियमित बैठक सञ्चालन	पटक	६०	१२	१२	१२	१२	१२	६०		
८	शिक्षा शाखाबाट विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन	निरन्तर									
९	परीक्षा अनुगमन र निरीक्षण (त्रैमासिक, एसइइ, एसएलसी र अन्य) तथा शैक्षिक कार्यक्रम	निरन्तर									
१०	शैक्षिक क्रियाकलाप सम्बन्धी समन्वय बैठक (सबै वडाहरूसँग)	पटक	१२	२	२	२	२	४	१२		
११	खेलकुद, योग, ध्यान तथा व्यायमका लागि स्थानीय संस्थाहरूको समन्वयमा अभिमुखीकरण तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	५		

१२	सामुदायिक/संस्थागत विद्यालयमा स्काउट कार्यक्रम सञ्चालन तथा विद्यार्थीहरूको क्षमता/नेतृत्व अभिवृद्धि कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
१३	नगर स्तरीय शैक्षिक मेला	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
१४	लोक सेवा तथा शिक्षक सेवा आयोगका विभिन्न पद/तहका कक्षाहरू सञ्चालन (खरिदार, नायब सुब्बा, शाखा अधिकृत लगायत अन्य)	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
१५	विद्यालय सुधार योजना निर्माण र विकास तथा समीक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
१६	नगर खेलकुद बैठक, विभिन्न विधाका खेलकुद सञ्चालन, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगितामा सहभागिता तथा सम्मान र पुरस्कार	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
१७	अभिभावक शिक्षा तथा विद्यार्थी क्षमता अभिबृद्धि तथा नेतृत्व विकास प्रशिक्षण	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
१८	सबै तहका शिक्षकहरूको लागि परामर्श सेवा सम्बन्धी तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
१९	जिल्ला स्तरीय राष्ट्रपति रनिङ्ग प्रतियोगतामा सहभागिता	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
२०	राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड प्रतियोगिता संचालन	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
२१	मेयरसँग विद्यार्थी कार्यक्रम संचालन										
२२	मेयर कप फुटबल प्रतियोगिता संचालन (नगर स्तरीय, अन्तर वडा)	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
२३	शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीको पेशागत क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गर्ने।	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
२४	विद्यालय कार्यक्रम सञ्चालनका लागि आवश्यक वित्तीय, भौतिक र मानव स्रोत व्यवस्थापन गर्ने।	निरन्तर									
२५	विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापन सुधारका लागि अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने।	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
२६	ICT र डिजिटल प्रणालीमार्फत प्रशासन, पाठ्यक्रम र सिकाइ प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने।	निरन्तर									
२७	स्थानीय सरकार, अभिभावक, समुदाय र सरोकारवालासँग सहकार्य र समन्वय बढाउने।										
२८	विपद् र आपतकालीन अवस्थामा विद्यालय व्यवस्थापन र शिक्षकहरूको तयारी क्षमता विकास गर्ने।	५	५	१	१	१	१	१	५		

५.१.६ सुशासन तथा व्यवस्थापनका प्रमुख त्रियाकलाप संचालन गर्नका लागि अनुमानित बजेट

(रु हजारमा)

क.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	इकाई	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा	भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
१	ऐन नियम निर्देशिकामा निर्दिष्ट गरिएका विभिन्न समिति तथा कार्यदल र अन्य नतोकिएका समन्वय बैठक व्यवस्थापन	पटक	५	५०	५०	५०	५०	५०	२५०		
२	सामुदायिक विद्यालयहरूको स्तरोन्नति तथा शिक्षाको गुणस्तर विकासका गर्नको लागि उत्प्रेरणा तथा सकारात्मक सोचको विकासका लागि गोष्ठी/तालिम तथा सेमिनार	पटक	५	१००	१००	१००	१००	१००	५००		
३	विषयगत शिक्षक कार्यशाला तथा गोष्ठी			२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	७५०		
४	विभिन्न दिवस व्यवस्थापन	पटक	५	५०	५०	५०	५०	५०	२५०		
५	सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका असल अभ्यासहरुको आदान प्रदानका लागि साझा अभ्यास फोरम गठन र साझा अभ्यास मेला सञ्चालन	पटक	५	३००	३००	३००	३००	३००	१५००		
६	"एक शिक्षक एक ल्यापटप" कार्यक्रम सञ्चालन			५००	५००	५००	५००	५००	२५००		
७	प्रधानाध्यापक तथा विषय शिक्षकहरूको नियमित बैठक सञ्चालन खर्च			१००	१००	१००	१००	१००	५००		
८	शैक्षिक क्रियाकलाप सम्बन्धी समन्वय बैठक (सबै वडाहरूसँग)	पटक	५	५०	५०	५०	५०	५०	२५०		
९	खेलकुद, योग, ध्यान तथा व्यायमका लागि स्थानीय संस्थाहरूको समन्वयमा अभिमुखीकरण तालिम	पटक	५	१००	१००	१००	१००	१००	५००		
१०	सामुदायिक/संस्थागत विद्यालयमा स्काउट कार्यक्रम सञ्चालन तथा विद्यार्थीहरूको क्षमता/नेतृत्व अभिवृद्धि कार्यक्रम	पटक	५	१००	१००	१००	१००	१००	५००		
११	नगर स्तरीय शैक्षिक मेला			२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	७५०		
१२	लोक सेवा तथा शिक्षक सेवा आयोगका विभिन्न पद/तहका कक्षाहरू सञ्चालन (खरिदार, नायब सुब्बा, शाखा अधिकृत लगायत अन्य)			२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	७५०		
१३	विद्यालय सुधार योजना निर्माण र विकास तथा समीक्षा			१००	१००	१००	१००	१००	५००		
१४	अभिभावक शिक्षा तथा विद्यार्थी क्षमता अभिबृद्धि तथा नेतृत्व विकास प्रशिक्षण	पटक	५	१००	१००	१००	१००	१००	५००		
१५	सबै तहका शिक्षकहरूको लागि परामर्श सेवा सम्बन्धी तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम			१००	१००	१००	१००	१००	५००		
१६	जिल्ला स्तरीय राष्ट्रपति रनिङ्ग प्रतियोगतामा सहभागिता			३००	३००	३००	३००	३००	१५००		

१७	राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड प्रतियोगिता संचालन			१००	१००	१००	१००	१००	५००		
१८	मेयरसँग विद्यार्थी कार्यक्रम संचालन			१००	१००	१००	१००	१००	५००		
१९	मेयर कप फुटबल प्रतियोगिता संचालन (नगर स्तरीय, अन्तर वडा)	पटक	५	१००	१००	१००	१००	१००	५००		
२०	स्थानीय तहमा शिक्षा व्यवस्थापन सुधार गर्न नीति तथा दिशानिर्देश तयार पार्ने।	पटक	५	१००	१००	१००	१००	१००	५००		
२१	शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीको पेशागत क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गर्ने।	पटक	५	१००	१००	१००	१००	१००	५००		
२२	प्रधानाध्यापकलाई नेतृत्व, योजना निर्माण र कार्यान्वयनका लागि जिम्मेवार बनाउने।			१००	१००	१००	१००	१००	५००		
२३	विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापन सुधारका लागि अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने।			१००	१००	१००	१००	१००	५००		
२४	ICT र डिजिटल प्रणालीमार्फत प्रशासन, पाठ्यक्रम र सिकाइ प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने।			२००	२००	२००	२००	२००	१०००		
२५	स्थानीय सरकार, अभिभावक, समुदाय र सरोकारवालासँग सहकार्य र समन्वय बढाउने।			१००	१००	१००	१००	१००	५००		
२६	विपद् र आपतकालीन अवस्थामा विद्यालय व्यवस्थापन र शिक्षकहरूको तयारी क्षमता विकास गर्ने।			२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	७५०		

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रवन्ध

योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध अन्तर्गत बार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा, क्रियाकलाप निर्धारण तथा कार्यान्वयन, वित्तीय व्यवस्थापन तथा अनुगमन र मूल्याङ्कन लगायत कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संरचना, जनशक्ति, प्रक्रिया र जिम्मेवारी तथा उत्तरदायित्वहरू पर्दछन् । नेपालमा संघीय संरचनाअनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको संरचना तयार भई तीनै तहका सरकार क्रियाशील भएको तीन वर्ष कटिसकेको छ भने केही कानुनी प्रबन्धसहित मुख्य संरचना तथा जनशक्ति र जिम्मेवारी निर्धारण गरिएको छ तापनि राज्य प्रणालीलाई संघीय संरचनाअनुरूप सक्षम बनाउन आवश्यक कार्यान्वयन प्रबन्ध गर्नुपर्ने छ । कार्यान्वयन प्रबन्ध तयार गर्दा यसको दिगोपन, प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलतामा ध्यान दिनु आवश्यक छ ।

५.२.१ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तह सञ्चालन ऐन २०७४ ले स्थानीय तहको दायरा अन्तर्गत २३ वटा विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी कार्यहरू परिभाषित गरेको छ। स्थानीय तहअन्तर्गत शिक्षा शाखालाई तोकिएका २३ कार्यहरूभन्दा बाहिरका कुनै पनि अतिरिक्त शिक्षासम्बन्धी कार्यहरूका लागि EDCU हरू अवस्थित छन्। कतिपय प्रादेशिक सरकारले प्रादेशिक शिक्षा सेवा प्रवाह गर्न कार्यालय स्थापना गर्न थालेका छन् ।

यसअघि परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय र उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद्द्वारा गरिएको परीक्षासम्बन्धी कार्यहरू गर्न संघीय स्तरको राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डको स्थापना गरिएको छ तर, स्थानीय तह र प्रदेश सरकारले कक्षा ८ र कक्षा ९ को परीक्षालाई क्रमशः सञ्चालन गर्न सक्ने गरी संस्थागत व्यवस्था र निर्देशिकालाई थप स्पष्ट गर्न आवश्यक छ ।

यसअघि विद्यालयका पर्यवेक्षक र स्रोत व्यक्तिहरूले प्रदान गरेका सेवाहरू चरणबद्ध गरिएका छन्। नतिजाको रूपमा, शिक्षकहरूको पर्यवेक्षण र समर्थन गर्ने संस्थागत क्षमताले परिकल्पना गरिएको गुणस्तरीय शिक्षा रूपान्तरणको लागि आवश्यक ठूलो माग गर्न सक्षम छैन। तसर्थ, यस SESP ले छोटो अवधिमा वैकल्पिक शिक्षक समर्थन र सुपरिवेक्षणको प्रावधान समावेश गर्दछ, ।

शिक्षाको सुशासनमा संघीय सरकारदेखि स्थानीय तहसम्म धेरै निकाय संलग्न भएकाले तीनै तहका सरकारबीचको सहकार्य र समन्वयमा सुधार गरी विद्यार्थीको कार्यसम्पादनप्रति जवाफदेहीता बढाउन आवश्यक छ । सरकारका प्रत्येक तहले आ-आफ्नो संस्थागत संरचना, कार्यात्मक क्षमता, कार्यान्वयन गर्ने क्षमता र सेवा संस्कृतिको जग विकास गर्न आवश्यक छ, जसमा अन्यसँग तरंग लम्बाइ र गतिमा काम गर्ने प्रवृत्ति समावेश छ।

स्थानीय तहका शाखा तथा महाशाखामा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको तेरिज भएता पनि १/२ जनाको भरमा संचालन भईरहेका छन् | बार्षिक बजेट तर्जुमा पनि सन्तोषजन रुपमा संचालन नभएको भनि आवाज उठने गरेको पाईन्छ| अन्तराष्टिय मान्यता अनुसार शिक्षकका लागि आवश्यक पर्ने २०% बजेट कुनै पनि आर्थिक वर्षमा विनियोजन भएको पाईदैन भने अर्को तिर शिक्षा बजेट उच्च प्रतिफल दिने तरीकाले प्रयोग नभएको भनि आलोचना भएको पाईन्छ | शिक्षालाई प्रभावकारी,व्यस्थित र योजना बद्ध रुपमा आगाडी बढाउन आवश्यक ऐन,नियम,कार्यविधि निर्माण र प्रबोधिकरण हुने कार्य पनि सुस्त देखिन्छ | यस पालिकाममा शिक्षा ऐन,२०७५ कार्यन्वयनमा छ तर अन्य कानुनु व्यवस्था र शिक्षा योजना बन्ने प्रत्रियामा रहेको छ | यी सबै कार्यलाई व्यस्थित,योजनाबद्ध बनाउनु शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माणको सान्दर्भिक ठानिएको छ |

५.२.२ उदेश्य

क) नगर शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यन्वयनको सुनिश्चिता गर्नु

ख) ऐन, नियम, कार्यविधिको निर्माण र प्रवोधिकरण गर्नु,

५.२.३ रणनिति

क) संघीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरणमार्फत प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेटसमेत संलग्न गरी वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने ।

ख) कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार कानुन, कार्यविधि तथा निर्देशिका विकास गर्ने ।

ग) कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरी विद्यालयमा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने सुनिश्चितताका साथै समस्या समाधानका लागि आवश्यक नीति निर्देशन तथा समन्वय गर्ने ।

घ) एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापनमार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, त्यसको समीक्षा गरी थप सुधारमा प्रयोग गर्ने ।

ङ) विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ गठन गर्ने र विद्यालयलाई विद्यालय सुधार योजना विकास र कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने ।

च) विद्यालय सुधार योजना (SIP) निर्माण तथा अध्यावधिक गर्न लगाउने ।

छ) विद्यालय व्यवस्थापनलाई सशक्तिकृत र सुदृढ गरी निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरी उत्तरदायी बनाउने ।

ज) वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद प्रक्रिया, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षा कोठामा समय तथा कार्यको सुनिश्चिततासम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरी लागु गर्ने ।

झ) अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा सहकार्य गर्न अभिभावक भेला तथा बैठकहरू आयोजना गर्ने र सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने ।

ञ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत सबै उमेर समूहका सिकारुहरूका लागि साक्षरता, साक्षरोत्तर, निरन्तर शिक्षा, बैकल्पिक शिक्षा तथा आय आर्जन र सिप विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आजीवन सिकाइ केन्द्रका रूपमा समेत कार्य गर्ने ।

५.२.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धिः शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता भएको हुनेछ।

५.२.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र स	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
				२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा		
१	वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	पटक	५	१	१	१	१	१			
२	आवश्यक कानुन निर्देशिका तथा कार्यविधिको विकास	पटक	५	१	१	१	१	१			
३	कानुन निर्देशिका मापदण्डको प्रबोधिकरण	पटक	५	१	१	१	१	१			
४	विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवम् अद्यावधिक	पटक	२५	२५							
५	एकिकृत शैक्षिक सुचना प्रणाली सृदृढीकरण	पटक	५	१	१	१	१	१			
६	शैक्षिक गुणस्तर सुधार सम्वन्धी अन्तरक्रिया	पटक	५	१	१	१	१	१			
७	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइसम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	५	१	१	१	१	१			
८	सामाजिक परीक्षणको प्रतिवेदनको आधारमा विद्यालयहरुलाई थप सहजीकरण	पटक	२५								

५.२.७ प्रमुख क्रियाकलाप संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						स्रोत आँकलन			
		२०८१	२०८२	२०८२	२०८२	२०८५	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	शिक्षा योजना कार्यान्वयनका लागि स्पष्ट संस्थागत संरचना तथा जिम्मेवारी निर्धारण	५०	५०	५०	५०	५०					
२	वार्षिक कार्ययोजना (AIP) तथा बजेटसँग शिक्षा योजना आवद्धीकरण	२००	२००	२००	२००	२००					
३	कार्यान्वयन मार्गदर्शन (Guidelines) तयार गरी सबै सरोकारवालालाई अभिमुखीकरण	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०					
६	नियमित अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा प्रगति प्रतिवेदन प्रणाली स्थापना	७५	७५	७५	७५	७५					
७	सूचकमा आधारित प्रगति मापन तथा तथ्य व्यवस्थापन (EMIS) सुदृढीकरण	३००	३००	३००	३००	३००					
८	पारदर्शिता, सामाजिक लेखापरीक्षण तथा सार्वजनिक सुनुवाइ सञ्चालन	२००	२००	२००	२००	२००					
९	जोखिम व्यवस्थापन तथा समस्या समाधान संयन्त्र विकास	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०					
१०	आवधिक समीक्षा, सिकाइ आदान–प्रदान तथा आवश्यक परिमार्जन व्यवस्था	२००	२००	२००	२००	२००					
जम्मा											

परिच्छेद ६ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

संवैधानिक एवम् कानुनी प्रावधानअनुसार विद्यालय शिक्षामा समतामूलक पहुँच सहितको गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्नु तीनै तहका सरकारको साझा दायित्व रहेको छ । यसका लागि आवश्यक स्रोतको पहिचान, प्राथमिकीकरण, स्रोतको उचित विनियोजन, प्रभावकारी कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रगति प्रतिवेदनसम्बन्धी व्यवस्था गर्नु आवश्यक छ । संवैधानिक व्यवस्थाबमोजिम विद्यालय शिक्षाको वित्तीय व्यवस्थापनमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझेदारी आवश्यक छ । नेपालको संविधानअनुसार स्थानीय तहको वित्तीय स्रोतका लागि संघीय स्रोतबाट सशर्त अनुदान, समानीकरण अनुदान, समपूरक अनुदान र विशेष अनुदानको प्रबन्ध गरिएको छ । समानीकरण अनुदान, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदान संघीय सरकारबाट स्थानीय तथा प्रदेश तहमा वित्तीय हस्तान्तरण हुने गरेको छ भने सशर्त अनुदान सम्बन्धित संघीय विषयगत मन्त्रालयले तयार गरेका मापदण्डका आधारमा निर्धारित उद्देश्य वा कार्यक्रम को प्रयोजनको लागि खर्च गर्ने गरी स्थानीय र प्रदेश तहमा वित्तीय हस्तान्तरण गर्ने अभ्यास रहेको छ । स्थानीय तथा प्रदेश तहले संघीय सरकारबाट हस्तान्तरण हुने उल्लिखित विभिन्न किसिमका अनुदानबाहेक आफ्नै स्रोतमा आधारित बजेट तथा राजस्व बाँडफाटबाट प्राप्त हुने बजेटबाट पनि शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने गर्दछन् । स्थानीय तहले स्रोत प्रबन्धका लागि आन्तरिक ऋण समेत उठाउन पाउने व्यवस्था पनि रहेको छ । शिक्षामा आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोत कहाँबाट जुटाउने, कुन कुन क्षेत्रमा स्रोतको विनियोजन गर्ने, विनियोजित स्रोतको प्रवाह कसरी गर्ने र उपलब्ध स्रोतको उपयोग कुन ढङ्गबाट गर्ने भन्ने विषयलाई यस परिच्छेदमा विश्लेषण गरिएको छ ।

६.१ वर्तमान अवस्था

यस पालिकाले संबैधानक र कानुनी प्रावधानअनुसार अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा कार्यान्वयनका लागि स्रोतको पहिचान र कुसल विनियोजन गर्दै आएको छ | स्वीकृत कार्यक्रमहरुको प्रगति र प्रभावकारीताको अनुगमन तथा मुल्याकन समेत हुने गरेको छ ।

यस पालिकाले बिगत ५ वर्षमा पालिकाको विद्यालय शिक्षा क्षेत्रमा भएको लगानी (रु.हजारमा)

क्र.स.	आर्थिक वर्ष	जम्मा बजेट	शिक्षामा विनियोजित बजेट	जम्मा बजेटको शिक्षामा भएको बजेट %
१.	२०७६/७७			
१.	२०७७/७८			
२.	२०७८/७९			
३.	२०७९/८०			
४.	२०८०/८१	९०,१०,००	६,२२,५०	६.९०
५.	२०८१/८२		६,२५,००	

शिक्षामा संघवाट भएको लगानी

क्र.स.	आर्थिक वर्ष	जम्मा बजेट	शिक्षामा विनियोजित बजेट	जम्मा बजेटको शिक्षामा भएको बजेट %
१.	२०७६/७७		९,२७,७९	
१.	२०७७/७८		१२,३९,३५	
२.	२०७८/७९		१३,३४,२६	
३.	२०७९/८०		१४,२१,२०	
४.	२०८०/८१			
५.	२०८१/८२		१५,१४,५५	

६.२ उद्देश्य

१. शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्नु ।
२. योजनामा समावेश भएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्नु ।
३. उपलब्ध स्रोतको आधारमा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नु ।

६.३ रणनीति

१. सङ्घीय र प्रदेश सरकारको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट लगानीमा वृद्धि गर्ने ।
२. विद्यालय शिक्षामा पहुँच, सहभागिता एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्न लगानी प्रभावकारीता बढाउने ।
३. वार्षिक रूपमा कुल बजेटको १७ प्रतिशत बजेट शिक्षा क्षेत्रका कार्यक्रमका लागि व्यवस्था गर्ने ।
४. शिक्षामा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रबर्द्धन गर्ने ।
५. मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गर्ने ।
६. वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई सबल बनाउने ।
७. लागत साझेदारीमा आधारित कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।

६.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

१. शैक्षिक पहुँच, समता, गुणस्तर र क्षमता विकासमा आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन भएको हुने
२. वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व सुदृढ भएको हुनेछ ।

नतिजा

१.शैक्षिक पहुँच,समता,गुणस्तर र क्षमता विकासमा आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन भएको हुने,
२.वित्तीय कार्यकुशलता,पारदर्शीता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्त्वमा सुधार भएको हुने,

६.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क. सङ्घीय सरकारबाट विद्यालय शिक्षा क्षेत्रअन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र.सं.	अनुदान प्राप्त हुने क्रियाकलाप	आर्थिक वर्ष					५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६		
१	प्रारम्भिक वालविकास र शिक्षा	६२२८	६६१८	६४५८	६४४८	६६८८	३२४४०	
२	आधारभूत शिक्षा	२१५१७८	१४९५९५	१७६२५८	१९१५७५	२०७२१३	९३९८१९	
३	माध्यमिक शिक्षा	३९५२९	४२३९६	४७६१८	४७२२०	४६९७६	२२३७३९	
४	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	२८३०	२३००	२८३०	२८३०	२८३०	१३६२०	
५	पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्यांकन	२५७५	४५७५	२५७५	२५७५	२५७५	१४८७५	
६	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	१४५०	१४५०	१४५०	१४५०	१४५०	७२५०	
७	शैक्षिक समता र समावेशीकरण	३०८३	३२९३	३३९५	३५७७	४१५०	१७४९८	
८	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम	०	०	५००	५००	५००	१५००	
९	विद्यालय सुरक्षा, विपद न्युनिकरण तथा उत्थानाशीलता	४२०	४२०	४२०	४२०	४२०	२१००	
१०	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	१०६८७	१०९३७	१३१२५	१५५६२	१२८७५	६३१८६	
११	विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधि	१३००	१३००	१३००	१३००	१३००	६५००	
१२	सुशासन तथा व्यवस्थापन	३२५०	३२५०	३२५०	३२५०	३२५०	१६२५०	
१३	अनुगमन तथा मूल्यांकन	२२०	२२०	२२०	२२०	२२०	११००	
	जम्मा	२८६७५०	२२६३५४	२५९३९९	२७६९२७	२९०४४७	१३३९८७७	

ख. प्रदेश सरकारबाट विद्यालय शिक्षा क्षेत्रअन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र. सं.	अनुदान प्राप्त हुने क्रियाकलाप	आर्थिक वर्ष					५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६		
१	प्रारम्भिक वालविकास र शिक्षा							
२	आधारभूत शिक्षा							
३	माध्यमिक शिक्षा							
४	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ							
५	पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्यांकन							
६	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास							
७	शैक्षिक समता र समावेशीकरण							
८	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम							
९	विद्यालय सुरक्षा, विपद न्युनिकरण तथा उत्थानाशीलता							
१०	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास							
११	विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधि							
१२	सुशासन तथा व्यवस्थापन							
१३	अनुगमन तथा मूल्यांकन							

ग. स्थानीय सरकारबाट विद्यालय शिक्षा क्षेत्रअन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र. सं.	अनुदान प्राप्त हुने क्रियाकलाप	आर्थिक वर्ष					५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६		
१	प्रारम्भिक वालविकास र शिक्षा	३८९८	४४७८	४२१८	४२५८	४४९८	२१३५०	
२	आधारभूत शिक्षा	१७७०	५९७०	५८७०	४३७८	४३८०	२२३६८	
३	माध्यमिक शिक्षा	०	५००	०	५००	०	१०००	
४	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	२४४०	२९८०	४३५०	३३८०	६१८०	१९३३०	
५	पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्यांकन	६३२५	५४४५	५३२५	५३२५	५३२५	२६७४५	
६	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	१९९५०	१९९५०	१९९५०	१९९५०	१९९५०	९९७५०	
७	शैक्षिक समता र समावेशीकरण	३१००	३१६०	३२२०	३२८०	३३४०	१६१००	
८	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम		३४००	२१६७	२२५०	२२५०	१०११७	
९	विद्यालय सुरक्षा, विपद न्युनिकरण तथा उत्थानाशीलता	२८८४	२८८४	२८८४	२८८४	२८८४	१४४२०	
१०	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	०	१५५०	१६६५००	१६५०००	११०००	३४४०५०	
११	विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधि	५७५	५७५	५७५	५७५	५७५	२८७५	
१२	सुशासन तथा व्यवस्थापन	९००	९००	९००	९००	९००	४५००	
१३	अनुगमन तथा मूल्यांकन	६५०	६५०	६५०	६५०	६५०	३२५०	
जम्मा		४२४९२	५२४४२	२१६६०९	२१३३३०	६१९३२	५८५८५५	

घ. अन्य संघसंस्थाबाट विद्यालय शिक्षा क्षेत्रअन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र. सं.	अनुदान प्राप्त हुने क्रियाकलाप	आर्थिक वर्ष					५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६		
१	प्रारम्भिक वालविकास र शिक्षा							
२	आधारभूत शिक्षा							
३	माध्यमिक शिक्षा							
४	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ							
५	पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्यांकन							
६	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास							
७	शैक्षिक समता र समावेशीकरण							
८	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम							
९	विद्यालय सुरक्षा, विपद न्युनिकरण तथा उत्थानाशीलता							
१०	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास							
११	विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधि							
१२	सुशासन तथा व्यवस्थापन							
१३	अनुगमन तथा मूल्यांकन							

६.६ योजनाको कुल बजेट

नगर शिक्षा क्षेत्र योजनाका क्षेत्र/उपक्षेत्रका मुख्य त्रियाकलापहरु संचालन संघ,प्रदेश,स्थानीय र संघ संस्थाबाट प्राप्त हुने बजेट (रु.हजार)

क्र. सं.	अनुदान प्राप्त हुने क्रियाकलाप	आर्थिक वर्ष					५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६		
१	प्रारम्भिक वालविकास र शिक्षा	१०१२६	११०९६	१०६७६	१०७०६	१११८६	५३७९०	
२	आधारभूत शिक्षा	२१६९४८	१५५५६५	१८२१२८	१९५९५३	२११५९३	९६२१८७	
३	माध्यमिक शिक्षा	३९५२९	४२८९६	४७६१८	४७७२०	४६९७६	२२४७३९	
४	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	५२७०	५२८०	७१८०	६२१०	९०१०	३२९५०	
५	पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्यांकन	८९००	१००२०	७९००	७९००	७९००	४१६२०	
६	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	२१४००	२१४००	२१४००	२१४००	२१४००	१०७०००	
७	शैक्षिक समता र समावेशीकरण	६१८३	६४५३	६६१५	६८५७	७४९०	३३५९८	
८	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम	३४००	२६६७	२७५०	२७५०	११६१७		
९	विद्यालय सुरक्षा, विपद न्युनिकरण तथा उत्थानाशीलता	३३०४	३३०४	३३०४	३३०४	३३०४	१६५२०	
१०	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	१०६८७	१२४८७	१७९६२५	१८०५६२	२३८७५	४०७२३६	
११	विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधि	१८७५	१८७५	१८७५	१८७५	१८७५	९३७५	
१२	सुशासन तथा व्यवस्थापन	४१५०	४१५०	४१५०	४१५०	४१५०	२०७५०	
१३	अनुगमन तथा मूल्यांकन	८७०	८७०	८७०	८७०	८७०	४३५०	
		३३२६४२	२७८०६३	४७६०९१	४९०२५७	३६१२४६	१९१४११५	

परिच्छेद ७ : अनुगमन तथा मुल्यांकन

पालिका तहमा संचालन भएका शैक्षिक कार्यक्रमहरुमा स्रोत साधनको विनियोजन,वितरण,समुचित लगानी प्रवाह,कार्यान्वयनको समिक्षा,समयसीमा,लक्ष्य र प्रतिफल केन्द्रित भए नभएको बारेमा आवधिक वा नियमित रुपमा निगरानी,निरीक्षण,जाचबुझ गर्ने कार्यले अनुगमन तथा मुल्यांकनलाई बुझाउछ | यसले शैक्षिक क्रियाकलापको वर्तमान अवस्था र प्रगतिको अवगत गराउछ |

७.१ वर्तमान अवस्था

शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य संघीय तहमा शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय र शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र लगायतका निकायहरूबाट, प्रदेश तहमा सामाजिक विकास मन्त्रालय र प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालयबाट, जिल्ला स्तरमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाईबाट र स्थानीय स्तरमा स्थानीय शिक्षा शाखाबाट हुँदै आएको छ । दीगो विकासको शिक्षा सम्बन्धी लक्ष्य नं ४ कार्यान्वयनका लागि तयार गरीएको कार्यढाँचा, विद्यालय क्षेत्र विकास योजना, चालु आवधिक योजना, नेपाल सरकारको नीति, कार्यक्रम तथा बजेटका लक्ष्य मापनका लागि विकास गरीएका सूचक, बागमती नगरपालिकाका शिक्षा सम्बन्धि नीति, योजना तथा कार्यक्रमका आधारमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरीने गरिएको छ ।वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि मन्त्रालयद्वारा तयार गरिएको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकामा वार्षिक कार्यक्रमको अनुगमन सम्बन्धी प्रबन्ध गरिएको छ । विद्यालय, विद्यार्थी, शिक्षक, कक्षाकोठा तथा पूर्वाधार सम्बन्धी मुख्य सूचना प्राप्तिको आधारको रूपमा शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीलाई लिइएको छ । विद्यार्थीको शैक्षिक उपलव्धि, शिक्षक तथा विद्यार्थीको सामाजिक तथा भाषिक पृष्ठभूमि लगायतको विषयमा पनि तथ्याङ्क सङ्कलनको कार्य शुरू गरिएको छ ।

विद्यालय र पालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखामा शैक्षिक योजना निर्माण, कार्यान्वयन तथा समीक्षाको लागि शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको उपयोग गरिएको छ । यसका लागि हाल प्रयोगमा रहेको शैक्षिक सूचना प्रणालीमा सुधार गरी एकीकृत सूचना प्रणालीका माध्यमबाट स्थानीय सरकारले आवश्यक सूचना प्राप्त गर्न सक्ने बनाउनु आवश्यक छ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका नतिजाका आधारमा कार्यक्रममा सुधार गर्ने परिपाटीलाई व्यवस्थित गर्नु पनि उत्तिकै आवश्यक छ । उल्लिखित विश्लेषणका आधारमा यस योजनामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी निम्नलिखित चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ ।

क) शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि स्थानीय मापदण्डको विकास गरि मापनयोग्य सूचकहरूको निर्धारण र निर्माण गर्ने दक्ष जनशक्ति तथा अनुगमनकर्ताको विकास गर्नु ।

ख) अनुगमनलाई योजनाबद्ध, नियमित र एकरूपता कायम गरी पर्याप्त साधनस्रोतको प्रबन्ध गर्नु ।

ग) अनुगमन र मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणको उपयोग गर्ने पद्धति विकास र अनुगमनको प्रतिवेदन व्यवस्थित गर्नु ।

घ) शासकीय संरचना फेरिएसँगै विद्यालय निरीक्षण र सुपरीवेक्षणको काम संगठित गर्नु ।

ङ) तीनै तहका सरकारबिच अनुगमन र मूल्याङ्कनमा सहकार्य र समन्वय गरी एकीकृत प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्नु ।

च) सामूहिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको सुनश्चितता गर्दै यसमा सूचना तथा प्रविधिको उपयोगमा व्यापकता दिनु।

छ) अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यलाई निष्पक्ष, भरपर्दो र विश्वसनीय बनाउनु ।

७.२ उद्देश्य

क) अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि संयन्त्रको निर्माण गर्नु

ख) अनुमगन तथा मूल्यांकन प्रणालीलाई नतिजामा आधारित बनाउनु

ग) योजना कार्यान्वयनको क्रममा आएका समस्या तथा चुनौतिहरुलाई सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धी हासिल गर्नु

७.३ रणनीतिहरू

क) प्रभावकारी अनुगमनको लागि संयन्त्र निर्माण गर्ने ।

ख) शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र प्रयोग गर्ने ।

ग) कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदनको लागि एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सञ्चालनमा ल्याउने ।

घ) नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्ने ।

ङ) विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण तथा विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षलाई थप व्यवस्थित र नियमित गर्ने

च) कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावपूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरिवेक्षण एवम् प्रतिवेदन प्रणाली प्रबन्ध गर्ने ।

छ) योजना अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रम तथा परियोजना वा क्रियाकलापहरूको नियमित आवधिक, मध्यावधिक तथा अन्तिम मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्ने ।

७.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

क) **उपलब्धिः**

प्रभावकारी अनुगमनको माध्यबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र योजनाको मूल्याङ्कनमा आधारित भई आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुनेछ ।

ख) नतिजा

अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका आधारमा नतिजा सुधार, संस्थागत संरचना र क्षमता विकास, कार्य सम्पादन परीक्षण व्यवस्थित एवम् प्रभावकारी र कार्यक्रमहरुको उपलब्धि तथा प्रभावको आवधिक मूल्याङ्कन हुने

७.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र स	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
				२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा		
१.	अनुगमन पद्धति विकास तथा कार्यान्वयन	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०	
२	अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तयारी र अध्यावधिक	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
३	अनुगमन	पटक	१२५	२५	२५	२५	२५	२५	१२५		
५	चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन	पटक	६	२	२	२	२	२	६		
६	स्थिति प्रतिवेदन तयारी	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
७	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
८	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
९	अनुगमन सम्बन्धि क्षमता विकास	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
१०	सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी र नियमित बनाउने	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
११.	विद्यालयको लेखा परीक्षण	पटक	५	१	१	१	१	१	५		
१२.	अध्ययन तथा अनुसन्धान	पटक	५	१	१	१	१	१	५		

७.६ अनुगमन तथा मुल्याकंका मुख्य क्रियाकलापहरु संचालन गर्नका लागि आवश्यक अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र.स	प्रमुख क्रियाकलाप	एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						जिम्मेवार निकाय
			२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा	
१	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन (M&E) ढाँचा र सूचकहरू विकास	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	१५०	संघ/प्रदेश/न.पा.
२	वार्षिक तथा त्रैमासिक प्रगति समीक्षा बैठक सञ्चालन र प्रतिवेदन पेश	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
३	स्थिति प्रतिवेदन तयारी	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	१५०	संघ/प्रदेश/न.पा.
४	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	पटक	२०	२०	२०	२०	२०	१००	संघ/प्रदेश/न.पा.
५	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	पटक	२५	२५	२५	२५	२५	१२५	
६	अनुगमन सम्बन्धि क्षमता विकास	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
७	सामाजिक लेखापरीक्षण तथा सार्वजनिक सुनुवाइ आयोजना	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
८	अध्ययन तथा अनुसन्धान	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
९	विद्यालयस्तरीय नियमित अनुगमन तथा कक्षा अवलोकन	पटक	७५	७५	७५	७५	७५	३७५	
१०	सिकाइ उपलब्धि परीक्षण र नतिजा विश्लेषण	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
११	EMIS व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढीकरण	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	१००	
१२	मध्यावधि तथा अन्तिम मूल्याङ्कन अध्ययन	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
१३	अनुगमन प्रतिवेदनका आधारमा सुधारात्मक कार्ययोजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
जम्मा			८७०	८७०	८७०	८७०	८७०	३७५०	

सन्दर्भ सामग्रीहरू

- नेपालको संविधान (२०७२)
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४
- राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६
- समावेशी आयोग नीति २०७६
- शिक्षा क्षेत्रको योजना (२०२१-२०३०)
- राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६
- स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषा सहित), २०७६
- बागमती नगरपालिकाको पार्श्वचित्र २०७६
- जनगणना प्रतिवेदन, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय, २०७९
- बागमती नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण, २०७९
- शिक्षा सम्बन्धि विभिन्न आयोगका प्रतिवेदनहरु, शिक्षा तथा मानवश्रोत विकास केन्द्र, २०८१
- शिक्षा क्षेत्र योजना विकास कार्य ढाँचा २०७७
- सोह्रौं योजना आ.व. २०८१/८२—२०८५/८६
- अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन, २०७५
- दिगो विकासका लक्ष्यहरू, वर्तमान अवस्था र मार्गीचत्र
- राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कार्यक्रम २०७६
- बागमती नगरपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम २०८०/०८१ — २०८१/०८२
- आर्थिक सर्वेक्षण २०८०/२०८१, नेपाल सरकार अर्थमन्त्रालय
- स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माणसम्बन्धी मार्गदर्शन, २०७९ (परिमार्जित संस्करण, २०८१)
- विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना २०७९—२०८८
- वार्षिक प्रतिवेदन (२०८० साउनदेखि २०८१ असार मसान्तसम्म), शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र
- Flash 1 report 2081 (2024/25), government of nepal ministry of education, science and technology centre for education and human resource development sanothimi, Bhaktapur
- एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली २०८१

Co-funded by the European Union
SUOMI FINLAND
unicef
for every child
Strengthening Local Government Capacity to Develop School Education Sector Plans and Budgets to bring about Quality Learning in Madhesh Province
स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण सम्बन्धी
कार्यशाला
स्थान: बागमती नगरपालिका, सर्लाही
मिति: २०७९/०६/१५
People Promote Centre

स्वागतम

PAGE NO.
DATE / /

आज मिति २०८१/०६/१५ गते मंगलबारका दिन यस बागमती नगरपालिकाका कार्यवाहक नगर प्रमुख श्री कृष्णकुमार लामा ज्यूको प्रमुख अध्यक्षतामा विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माणका लागि बैठक बसी तपसील बमोजिमको प्रस्ताव माथि छलफल गर्दा निर्णय गरियो ।

उपस्थिति :

क्र.सं.	नाम थर	पद	संस्था	सम्पर्क नम्बर	हस्ताक्षर
१.	कृष्ण कुमार लामा	कार्यवाहक नगर प्रमुख	बागमती न.पा.	९८४४०९३२५१	
२.	प्रतिक भण्डारी	लेखा अधिकृत	" "		
३.	मिन प्रसाद उपाध्याय	शिक्षा अधिकृत	" "		
४.)	सन्तोष कुमार साह	संयोजक	महेन्द्र मा.वि.	९८४४०२६४०८	
५.	घनश्याम थापा	अध्यक्ष	"	९८४५२३१२६५	
६.	गिर बहादुर राउत	प्र.अ.	प्रा.वि. रक्षापुर	९८४६१२०५४५	
७	विजय कुमार राई	प्र.अ.	मा.वि. मिलनचोक	९८४३६४३८८४	
८.	तारानाथ खनाल	प्र.अ.	प्रा.वि. कौरैया	९८५४०३६११८	
९.	पदम बहादुर खनाल	स्वा.शा. प्रमुख	बागमती न.पा.	९८४४०८६६२२	
१०.	भरत बहादुर थापा	प्र.अ.	प्रा.वि. पुरुषोत्तमगंज	९८४४९५२३१७	
११.	बद्री प्रसाद पोखरेल	प्र.अ.	त्रिजितनाग (?)	९८४०९६०१८२	
१२	चूडामणि [illegible]	अध्यक्ष (शि.अ.)	"	९८१६८९२००१	
१३	[illegible] लामा	शिक्षक अ. अध्यक्ष	"	९८४४१८१००४	
१४.	साङ्गदेन दोर्जे वाइबा	विद्यार्थी	SMJSS	9745964101	
१५.	राधिका श्रेष्ठ	विद्यार्थी	SSMJSS	9812185849	
१६	गिता बहादुर भट्टराई	वि.व्य.स. अ.	ओजनवाल्ला ... आ.वि. विद्यालय	९८४४०४८०३०	
१७	प्रकाश बहादुर [illegible]	प्र.अ.	श्री जनज्योति ... मा.वि.	९८५११८३५९९	
१८	सुरेश कुमार यादव	प्र.अ.	श्री [illegible] आ.वि.	९८५४०५५१००	
१९.	लोकनाथ दाहाल	"	श्री जनज्योति मा.वि. सोल्टी	९८४४०३४६४०	
२०.	ओम ब. कार्की	शिक्षा शाखा	बा.न.पा.	९८५१०६६००२	
२१	निर्मला श्रेष्ठ	शिक्षक अ. अध्यक्ष	मा.वि. मिलनचोक	९८४६११०१००	
२२	ओम कुमार कार्की	वा. [illegible] अध्यक्ष	मा.वि. [illegible]	९८६१५२५११४	

PAGE NO.
DATE / /

क्र.सं.	नाम थर	पद	संस्था	सम्पर्क नम्बर	हस्ताक्षर
२३.	सुरज रीसियार	सूचना प्र.अ	बागमति न.	9818704613	(हस्ताक्षर)
२४	शाफ्ला डुंडेल	म.वि.नि.	बागमती	9808333418	(हस्ताक्षर)
२५	सुशान्त अधिकारी	Engineer	बागमती	9854076111	(हस्ताक्षर)
२६	राम प्रवेश राय	संयोजक		9814831975	(हस्ताक्षर)
२७	अर्थमान सिङतान	व.प.	"	९८४४८५३६२२	(हस्ताक्षर)
२८	कमला हि. पारखीन	वडा अध्यक्ष	वडा १	९८६४०८६६२५	(हस्ताक्षर)
२९	तिलक ब० मोक्तान	वडा अध्यक्ष	वडा कार्यालय - ३	९८६१०२९५९९	(हस्ताक्षर)
३०.	राजकुमार खिमडाली	सामाजिक वि. अधिकृत	बा.न.पा.	९८४८०३६३९३.	(हस्ताक्षर)
३१.	नविता थापा	प्राविधिक सहायक	"	९८६००९९०२६	(हस्ताक्षर)
३२.	भक्ति कुमारी थापा	का.स.	"	९८४५४३३३६३	(हस्ताक्षर)
३३.	सुरेश प्र. घिमिरे	का.स	बागमती न.पा.	९८४३०००२५६	(हस्ताक्षर)
३४.	सेख महमद (जयगुप्ता)	शि.यो.सं. सहायक	बागमती-१०	9854034788	(हस्ताक्षर)
३५.	मनोजप्रसाद खनाल	प्र.अ.	जनज्योति मा.वि.	९८४८०३८५२३	(हस्ताक्षर)
३६	नवकिरण श्रेष्ठ	प्र.अ.	श्री ५ मा.वि.	9845057708	(हस्ताक्षर)
३७	प्रदिप आचार्य	११ वडा अध्यक्ष	बागमती नं.पा.	९८५९२३४५३४	(हस्ताक्षर)
३८	सन्तोष गाहाल	प्रशासन शाखा	बागमती नगरपालिका	९८५४०६४९९९	(हस्ताक्षर)
३९	टेक बहादुर थापा	वडा अध्यक्ष	बा.न.पा.२	९८६१२९६४२३	(हस्ताक्षर)
४०	युवराज देवकोटा	प्र.अ.	बागमती ११	९८४५९६१९६८	(हस्ताक्षर)
४१.					

प्रस्तावहरु

प्र.नं.१ विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण सम्बन्धमा

प्र.नं.२ कार्यदल गठन सम्बन्धमा

प्र.नं.३ योजना संचालन तथा जिम्मेवारी सम्बन्धमा

प्र.नं.४ आगामी परिषदबाट पारित सम्बन्धमा

PAGE NO.............
DATE / /

निर्णयहरु :

प्र.नं.१ माथि छलफल गर्दा विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण गर्ने सम्बन्धमा यस बागमती नगरपालिकामा विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण गर्न आवश्यक रहेको हुँदा १३ सदस्य कार्य समिति निर्माण गरी अघि बढ्न सर्वसम्मतले निर्णय गरियो ।

प्र.नं.२ माथि छलफल गर्दा कार्यदल गठन गर्ने, जुन निम्नानुसार छन् ।

प्रारम्भिक बालविकास क्षेत्र
१. मित्र प्रसाद आचार्य
२. सुशान्त अधिकारी
३. पदम रायमाझी
४. बद्री पोखरेल
प्राथमिक तथा आधारभूत
५. लोकनाथ काफ्ले
६. नवकिरण श्रेष्ठ
७. साइक्रन दोर्जे वाइबा
माध्यमिक विद्यालय क्षेत्र
८. राधिका श्रेष्ठ
९. मिथिला श्रेष्ठ
१०. टेक बहादुर बोहरा
शिक्षण व्यवस्थापन तथा पाठ्यक्रम मूल्याङ्कन
११. मनोज प्र. खनाल
१२. मिलाई मोक्तान
१३. राजकुमार विश्वकर्मा
अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाई

PAGE NO.............
DATE / /

सुशासन तथा व्यवस्थापन समिति

अनुगमन मूल्याङ्कन / स्रोत व्यवस्थापन

प्र.नं. ३ माथि छलफल गर्दा योजना संचालन तथा जिम्मेवारी सम्बन्धमा छलफल गर्दा यस कार्यक्षलले कार्य सम्पन्न गरेपछि निरन्तर रुपले अगाडी बढ्ने सर्वसम्मतले निर्णय गरी सम्पन्न गरिने ।

प्र.नं. ४ माथि छलफल गर्दा विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना अगामी परिषद्बाट पारित गराउने ।

कार्यदल बैठक १

आज मिति २०८३-०१-१२ गते बागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्यावधिक समितिको बैठक कार्यदलका संयोजक तथा शिक्षा शाखा प्रमुख श्री मिन प्रसाद उपाध्यायको अध्यक्षतामा वसी तपशिलका विषयहरुमा छलफल गरियो ।

उपस्थिति हस्ताक्षर

१) श्री राम प्रसाद शर्मा,प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२) श्री प्रतित भण्डारी,, लेखा अधिकृत
३) श्री मिन प्रसाद उपाध्याय (शिक्षा शाखा प्रमुख)-संयोजक
४) बद्रीप्रसाद पोखरेल (प्रधानाध्यापक)- सदस्य
५) नव किरण श्रेष्ठ (प्रधानाध्यापक) - सदस्य
६) मनोजप्रसाद खनाल (स. प्र.अ.) — सदस्य
७) तारानाथ खनाल (शिक्षक) — सदस्य
८) नवीना थापा (प्रा.स.) - सदस्य

प्रस्तावहरु :

१) नगर शिक्षा योजना निर्माणको खाका सम्वन्धमा ।
२) योजनाको खाका तथा जिमेवारी वाडफाड सम्बन्धमा ।
३) तथ्याङ्क संकलन सम्वन्धमा।

निर्णयहरु :

१) प्रस्ताव नं. १ मा छलफल गर्दा वागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजनाको लागि आवश्यक पर्ने तपशिलको खाका भित्र रहने गरि विषयबस्तु समावेश गर्ने निर्णय गरियो ।

योजनाको खाका

परिच्छेद १ : परिचय
- १.१ पृष्ठभूमि
- १.२ मुख्य समस्याहरु
- १.३ चुनौती
- १.४ अवसर

परिच्छेद २ : सोच, लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति
- २.१ सोच
- २.२ लक्ष्य

कार्यदल बैठक २

आज मिति २०८३-०१-१३ गते बागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्यावधिक समितिको बैठक कार्यदलका संयोजक तथा शिक्षा शाखा प्रमुख श्री मिन प्रसाद उपाध्यायको अध्यक्षतामा बसी तपशिलका विषयहरुमा छलफल गरियो ।

उपस्थिति

हस्ताक्षर

१) श्री राम प्रसाद शर्मा,प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२) श्री प्रतित भण्डारी,, लेखा अधिकृत
३) श्री मिन प्रसाद उपाध्याय (शिक्षा शाखा प्रमुख)-संयोजक
४) वद्रीप्रसाद पोखरेल (प्रधानाध्यापक)- सदस्य
५) नव किरण श्रेष्ठ (प्रधानाध्यापक) - सदस्य
६) मनोजप्रसाद खनाल (स. प्र.अ.) — सदस्य
७) तारानाथ खनाल (शिक्षक) — सदस्य
८) नवीना थापा (प्रा.स.) - सदस्य

प्रस्तावहरु :

१. सरोकारवालासँग सुझाव माग गर्ने सम्वन्धमा ।
२. प्राथमिक स्रोत र द्दितीय स्रोतवाट तथ्यांक संकलन तथा सत्यापन सम्वन्धमा ।

२ विविध ।

निर्णयहरु :

१. प्रस्ताव नं. १ मा छलफल गर्दा वागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना निर्माणको लागि वागमती नगरपालिका भित्रका सरोकारवालाहरु सँग सुझाव माग गर्ने निर्णय गरियो ।
२. प्रस्ताव नं. २ मा छलफल गर्दा वागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्यावधिकका लागि आवश्यक नगर भित्रको विद्यालय र सामुदायिक केन्द्र तथ्याङ्क संकलन गर्न तथा वडा कार्यालयसंग समन्वय गरी तथ्याङ्क संकलन गर्ने र विभिन्न स्रोतवाट संकलन भएका तथ्यांकको समेत सत्यापन गर्ने निर्णय गरियो ।

कार्यदल बैठक ३

आज मिति २०८३-०१-२६ गते बागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्यावधिक समितिको बैठक कार्यदलका संयोजक तथा शिक्षा शाखा प्रमुख श्री मिन प्रसाद उपाध्यायको अध्यक्षतामा बसी तपशिलका विषयहरुमा छलफल गरियो ।

उपस्थिति

हस्ताक्षर

१) श्री राम प्रसाद शर्मा.प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२) श्री प्रतित भण्डारी.. लेखा अधिकृत
३) श्री मिन प्रसाद उपाध्याय (शिक्षा शाखा प्रमुख)-संयोजक
४) बद्रीप्रसाद पोखरेल (प्रधानाध्यापक)- सदस्य
५) नव किरण श्रेष्ठ (प्रधानाध्यापक) - सदस्य
६) मनोजप्रसाद खनाल (स. प्र.अ.) — सदस्य
७) तारानाथ खनाल (शिक्षक) — सदस्य
८) नवीना थापा (प्रा.स.) - सदस्य

प्रस्तावहरु :

१. तथ्याङ्क सत्यापन, विश्लेषण र प्रमाणिकरण सम्वन्धमा ।

निर्णयहरु :

१) प्रस्ताव नं. १ मा छलफल गर्दा बागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्यावधिक कार्यका लागि संकलन गरिएका तथ्याङ्कहरुको EMIS र जनगणनाको अन्तिम नतिजासँग सत्यापन, विश्लेषण र प्रमाणिकरणको बारेमा छलफल गरी केही त्रुटिहरु सच्याई प्रतिवेदन तयार गर्ने निर्णय गरियो ।

२) विविधमा केही नभएको ।

कार्यदल बैठक ४

आज मिति २०८३-०१-२७ गते बागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्यावधिक समितिको बैठक कार्यदलका संयोजक तथा शिक्षा शाखा प्रमुख श्री मिन प्रसाद उपाध्यायको अध्यक्षतामा बसी तपशिलका विषयहरुमा छलफल गरियो ।

उपस्थिति

हस्ताक्षर

१) श्री राम प्रसाद शर्मा,प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

२) श्री प्रतित भण्डारी,, लेखा अधिकृत

३) श्री मिन प्रसाद उपाध्याय (शिक्षा शाखा प्रमुख)-संयोजक

४) बद्रीप्रसाद पोखरेल (प्रधानाध्यापक)- सदस्य

५) नव किरण श्रेष्ठ (प्रधानाध्यापक) - सदस्य

६) मनोजप्रसाद खनाल (स. प्र.अ.) — सदस्य

७) तारानाथ खनाल (शिक्षक) — सदस्य

८) नवीना थापा (प्रा.स.) - सदस्य

प्रस्तावहरु :

१. प्रतिवेदन मस्यौदा सम्वन्धमा ।

२. परिच्छेद १ परिचय खण्ड सम्वन्धमा ।

निर्णयहरु :

१. प्रस्ताव नं. १ मा छलफल गर्दा वागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्यावधिक कार्यको लागि संकलन गरिएका तथ्याङ्कहरु समेटी प्रथम चरणको अध्यावधिक कार्य परिच्छेदगत रुपमा समेटी अध्यावधिक गर्ने निर्णय गरियो।

२. प्रस्ताव नं. २ मा छलफल गर्दा वागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्य्वाधिकको लागि संकलन गरिएका तथ्याङ्कहरु समेटी परिचय खण्ड अव्घ्य्वाधिक कार्य गर्ने निर्णय गरियो ।

कार्यदल बैठक ५

आज मिति २०८३-०२-०१ गते बागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्यावधिक समितिको बैठक कार्यदलका संयोजक तथा शिक्षा शाखा प्रमुख श्री मिन प्रसाद उपाध्यायको अध्यक्षतामा बसी तपशिलका विषयहरुमा छलफल गरियो ।

उपस्थिति

हस्ताक्षर

१) श्री राम प्रसाद शर्मा,प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

२) श्री प्रतित भण्डारी,, लेखा अधिकृत

३) श्री मिन प्रसाद उपाध्याय (शिक्षा शाखा प्रमुख)-संयोजक

४) वद्रीप्रसाद पोखरेल (प्रधानाध्यापक)- सदस्य

५) नव किरण श्रेष्ठ (प्रधानाध्यापक) - सदस्य

६) मनोजप्रसाद खनाल (स. प्र.अ.) — सदस्य

७) तारानाथ खनाल (शिक्षक) — सदस्य

८) नवीना थापा (प्रा.स.) - सदस्य

प्रस्तावहरु :

१. परिच्छेद २ (को सोच,लक्ष्य,उदेश्य रणनीति र नतिजाका) र परिच्छेद ३ मुख्य उपक्षेत्र प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा,आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षा सम्बन्धमा |

२. विविध |

निर्णयहरु

१. प्रस्ताव नं. १ मा छलफल गर्दा बागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्य्वाधिकको लागि संकलन गरिएका तथ्याङ्कहरु समेटी परिच्छेद २ र ३ अव्ध्य्वाधिक कार्य गर्ने निर्णय गरियो ।

२. केहि पनि नभएको |

कार्यदल बैठक ६

आज मिति २०८३-०२-०२ गते बागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्यावधिक समितिको बैठक कार्यदलका संयोजक तथा शिक्षा शाखा प्रमुख श्री मिन प्रसाद उपाध्यायको अध्यक्षतामा बसी तपशिलका विषयहरुमा छलफल गरियो ।

उपस्थिति

हस्ताक्षर

१. श्री राम प्रसाद शर्मा,प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२. श्री प्रतित भण्डारी, लेखा अधिकृत
३. श्री मिन प्रसाद उपाध्याय (शिक्षा शाखा प्रमुख)-संयोजक
४. बद्रीप्रसाद पोखरेल (प्रधानाध्यापक)- सदस्य
५. नव किरण श्रेष्ठ (प्रधानाध्यापक) - सदस्य
६. मनोजप्रसाद खनाल (स. प्र.अ.) — सदस्य
७. तारानाथ खनाल (शिक्षक) — सदस्य
८. नवीना थापा (प्रा.स.) - सदस्य
९. सुदिप भट्टराई,पन्जिकरण शाखा- सदस्य

प्रस्तावहरु :

१. परिच्छेद ४ (अन्तरसम्वन्धित विषय क्षेत्रहरु) र परिच्छेद ५ सुशासन र व्यवस्थापन सम्वन्धमा |

निर्णयहरु

२. प्रस्ताव नं. १ मा छलफल गर्दा वागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्य्वाधिकको लागि संकलन गरिएका तथ्याङ्कहरु समेटी परिच्छेद ४ र ५ अव्घ्य्वाधिक कार्य गर्ने निर्णय गरियो ।

कार्यदल बैठक ७

ज मिति २०८३-०२-०३ गते बागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्यावधिक समितिको बैठक र्यदलका संयोजक तथा शिक्षा शाखा प्रमुख श्री मिन प्रसाद उपाध्यायको अध्यक्षतामा बसी तपशिलका षयहरुमा छलफल गरियो ।

ास्थिति

हस्ताक्षर

१. श्री राम प्रसाद शर्मा,प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२. श्री प्रतित भण्डारी, लेखा अधिकृत
३. श्री मिन प्रसाद उपाध्याय (शिक्षा शाखा प्रमुख)-संयोजक
४. बद्रीप्रसाद पोखरेल (प्रधानाध्यापक)- सदस्य
५. नव किरण श्रेष्ठ (प्रधानाध्यापक) - सदस्य
६. मनोजप्रसाद खनाल (स. प्र.अ.) — सदस्य
७. तारानाथ खनाल (शिक्षक) — सदस्य
८. नवीना थापा (प्रा.स.) - सदस्य
९. श्री सुदिप भटराई ,पंजीकरण शाखा- सदस्य

स्तावहरु :

१. परिच्छेद ६ (अनुगम र मुल्याकन) र परिच्छेद ७ लगानी र स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धमा |
२. विविध |

नेर्णयहरु

१. प्रस्ताव नं. १ मा छलफल गर्दा वागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्य्वाधिकको लागि संकलन गरिएका तथ्याङ्कहरु समेटी परिच्छेद ६ र ७ अव्ध्य्वाधिक कार्य गर्ने निर्णय गरियो ।
२. केहि नभएको |

कार्यदल बैठक ८

आज मिति २०८३.०२.०३ गते बागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्यावधिक समितिको बैठक कार्यदलका संयोजक तथा शिक्षा शाखा प्रमुख श्री मिन प्रसाद उपाध्यायको अध्यक्षतामा बसी तपशिलका विषयहरुमा छलफल गरियो ।

उपस्थिति

हस्ताक्षर

१. श्री राम प्रसाद शर्मा,प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२. श्री प्रतित भण्डारी, लेखा अधिकृत
३. श्री मिन प्रसाद उपाध्याय (शिक्षा शाखा प्रमुख)-संयोजक
४. बद्रीप्रसाद पोखरेल (प्रधानाध्यापक)- सदस्य
५. नव किरण श्रेष्ठ (प्रधानाध्यापक) - सदस्य
६. मनोजप्रसाद खनाल (स. प्र.अ.) — सदस्य
७. तारानाथ खनाल (शिक्षक) — सदस्य
८. नवीना थापा (प्रा.स.) - सदस्य
९. श्री सुदिप भटराई ,पंजीकरण शाखा- सदस्य

प्रस्तावहरु :

१) अन्तिम मस्यौदा सम्वन्धमा ।

२ टंकन गर्ने सम्बन्धमा ।

निर्णयहरु :

१) प्रस्ताव नं. १ माथि छलफल गर्दा बागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्यावधिक कार्यको लागि संकलन गरिएका तथ्याङ्कहरु समेटी परिच्छेदगत लेखन कार्य सकिएकोले अन्तिम मस्यौदाको क्षितिजिय र लम्बिय तादम्यता परिक्षण गर्ने निर्णय गरियो ।

२) प्रस्ताव नं. २ छलफल गर्दा बागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्यावधिकको लागि संकलन गरिएका तथ्याङ्कहरु समेटी तथा सरोकारवालाहरहरुको सुझावहरु समेत समेटी अन्तिम मस्यौदा लेखन कार्य सकिएकोले सो अन्तिम मस्यौदाको टंकनको लागि पठाउने निर्णय गरियो ।

२) विविधमा केही नभएको ।

कार्यदल बैठक ९

आज मिति २०८३-०२-०९ गते बागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना अध्यावधिक समितिको बैठक कार्यदलका संयोजक तथा शिक्षा शाखा प्रमुख श्री मिन प्रसाद उपाध्यायको अध्यक्षतामा बसी तपशिलका विषयहरुमा छलफल गरियो ।

उपस्थिति हस्ताक्षर

१. श्री राम प्रसाद शर्मा,प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२. श्री प्रतित भण्डारी, लेखा अधिकृत
३. श्री मिन प्रसाद उपाध्याय (शिक्षा शाखा प्रमुख)-संयोजक
४. बद्रीप्रसाद पोखरेल (प्रधानाध्यापक)- सदस्य
५. नव किरण श्रेष्ठ (प्रधानाध्यापक) - सदस्य
६. मनोजप्रसाद खनाल (स. प्र.अ.) — सदस्य
७. तारानाथ खनाल (शिक्षक) — सदस्य
८. नवीना थापा (प्रा.स.) - सदस्य
९. श्री सुदिप भटराई ,पंजीकरण शाखा- सदस्य

प्रस्तावहरु :

१. अन्तिम प्रतिवेदन सम्वन्धमा ।
२. हिन्जे परिक्षण तथा सम्पादन कार्य सम्पन सच्याउने सम्बन्धमा |
३. शिक्षा समितिमा पेश गर्ने सम्वन्धमा ।

निर्णयहरु :

१) प्रस्ताव नं. १ छलफल गर्दा बागमती नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना निर्माणको लागि अन्तिम मस्यौदाको टंकन समाप्त भएकोले सो मस्यौदाको प्रुफ रिडिङका लागि विशेषज्ञ समक्ष लागि पठाउने निर्णय गरियो ।

२) प्रस्ताव नं. १ मा छलफल गर्दा बागमती नगरपालिकाको अध्यावधिक नगर शिक्षा योजनाको अन्तिम मस्यौदाको हिन्जे परिक्षण तथा सम्पादन कार्य सम्पन सच्याउने कार्यका लागि प्रेसमा पठाउने निर्णय गरियो ।

३) अध्यावधिक नगर शिक्षा योजना शिक्षा समितिमा पेश गर्ने निर्णय गरियो।